



T.C.  
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI  
**TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

KIRK VEZİR HİKÂYELERİ'NDE  
EĞİTİCİ DEĞERLER VE SÖZ VARLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EMİNE ÖZLEK**

**MALATYA**

**2014**

T.C.  
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI  
**TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

KIRK VEZİR HİKÂYELERİ'NDE  
EĞİTİCİ DEĞERLER VE SÖZ VARLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EMİNE ÖZLEK**

**Danışman: Prof.Dr. Hasan KAVRUK**

**Malatya-2014**

## KABUL VE ONAY SAYFASI

T.C.  
İnönü Üniversitesi  
Eğitim Bilimleri Enstitüsü  
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı  
Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

Emine Özlek tarafından hazırlanan "Kırk Vezir Hikâyeleri'nde Eğitici Değerler ve Söz Varlığı" başlıklı bu çalışma, 14.07.2014 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

İmza  


Üye: Doç. Dr. Nesrin SİS



Üye: Doç. Dr. Mehmet Akif ÇEÇEN



O N A Y

...../...../201...  
Prof. Dr. Celal ÇAKAN  
Enstitü Müdürü

## ONUR SÖZÜ

Prof.Dr.Hasan KAVRUK'un danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Kırk Vezir HİKÂYEleri'nde Eğitici Değerler Ve Söz Varlığı** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

## ÖN SÖZ

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca, çalışmalarım sırasında desteğini esirgemeyen, tecrübeleri ve çözümleriyle ufkumu açan danışmanım, hocam sayın Prof. Dr. Hasan KAVRUK'a gönülden müteşekkirim. Yine hocalarım Doç. Dr. Nesrin Sis, Doç. Dr. Mehmet Akif Çeçen, Doç. Dr. İlhan Erdem'e de çalışmam süresince yardımlarından dolayı teşekkürü borç bilirim. Tezin yazılması aşamasında, sonuna kadar desteklerinden ötürü yeğenim Burhan Karaçorlu'ya, ayrıca Fatma Göktürk'e ve eniştem Mehmet Perçin'e sonsuz teşekkürlerimi bildiririm.

## ÖZET

### KIRK VEZİR HİKÂYELERİ'NDE EĞİTİCİ DEĞERLER VE SÖZ VARLIĞI

ÖZLEK, Emine

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü  
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Hasan KAVRUK

Haziran 2014, 311 sayfa

Bu araştırmanın amacı 15. yüzyılda Osmanlı Devleti sahasında mensur hikâye tarzında ve Şeyh-zâde Ahmet Mısırî tarafından kaleme alınan Kırk Vezir Hikâyeleri adlı eserde yer alan metinlerdeki eğitici değerleri tespit ederek bu değerlerin nasıl aktarıldığını tespit etmektir. Eserin içerdiği söz varlığını belirleyerek Türkçe öğretimine katkılarını, seçilen bir hikâyede kullanılan isim ve fiilleri çıkararak eserin bütününde Türkçenin nasıl kullanıldığını ortaya koymaktır. Nitel/betimsel araştırma modeline göre hazırlanan çalışmada ilk olarak Kırk Vezir Hikâyeleri'nde yer alan öyküler özetlenmiş, daha sonra epizotlarına ayrılmış ve metinlerde aktarılmak istenen iletiler belirlenmiştir. Belirlenen iletiler sınıflandırılarak genel başlıklar altında irdelenmiştir. Bulgular, metne bağlı kalınmak suretiyle yorumlanmış, değerlerin uygulanması veya uygulanmamasının çarpıcı sonuçları gözler önüne serilerek betimsel bir analiz tekniği kullanılmıştır. Metinlerin içerik analizine tabi tutulması sonucunda değerlerin nasıl ve niçin işlendiği, aynı şekilde söz varlığının nasıl kullanıldığından hareketle Türkçenin nasıl işlendiği tespit edilmiştir. Metinlerde kullanılan ayet, hadis, klişe ibareler, kalıp sözler, atasözleri, deyimler ve ikilemeler çıkarılarak eserin söz varlığı ortaya konmuş, seçilen bir hikâyedeki isimler dört ana başlık altında, fiiller ise yapılarına göre tasnif edilmiştir. Çalışmanın sonunda ise Kırk Vezir Hikâyeleri'nde yer alan metinlerin dil öğretimine katkıları tartışılmıştır. Çalışma materyali olarak Kırk Vezir Hikâyeleri'nin British Library 7882 numaralı yazmasının esas alındığı çalışmada, Kırk Vezir Hikâyeleri'nin değer öğretimi için uygun bir materyal olduğu, söz varlığı açısından zengin olup Türkçe öğretimine (dil becerilerinin geliştirilmesine ) katkı sağlayacak düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

**Anahtar Sözcükler:** Kırk Vezir Hikâyeleri, Değer Eğitimi, Söz Varlığı, Dil Becerileri

## ABSTRACT

### DIDACTIC VALUES AND SAYING ESSENCE IN THE STORIES OF THE FORTY VIZIERS

ÖZLEK, Emine

Post Graduate, İnönü University, Institute of Education Sciences

Department of Turkish Language

Thesis Advisor: Prof.Dr. Hasan KAVRUK

June 2014, Page

This study aims to define the educational values given in the Stories of the Forty Viziers written by Şeyh-zâde Ahmet Mısrî in the 15<sup>th</sup> century of Ottoman Empire as a prose story style and to determine how these values are transferred, to find the contributions of the saying essence in the stories to the Turkish language teaching and explain how Turkish language is used by taking the nouns and verbs from a story chosen. Firstly, the stories have been summarized from the Stories of the Forty Viziers in the study done according to the qualitative/descriptive research model and then it has been separated into episodes and the messages desired to transfer in the texts have been defined. The messages defined have been examined by classifying into general headings. The findings have been paraphrased by abiding to the texts; a descriptive analysis technique has been used by displaying dramatic results with implementing or not implementing the values. As a result of putting the texts to the content analysis, it has been defined how and why the values are implemented and how Turkish language teaching is carried out by the usage of saying essence in the same way. The verses, hadiths, cliché statements, patterns, proverbs, idioms and handiadyoin used in the texts have been taken to display the saying essence of the work and the nouns taken from a story chosen have been given in four main headings and the verbs have been classified according to their structures. In consequence of the study, the contributions of the passages placed in Stories of The Forty Viziers to the language teaching have been discussed. Based on 7882 numbered manuscript of Stories of the Forty Viziers in the British Library as study material, it has been defined that it is a proper resource for values training and rich in saying essence for Turkish language teaching (for developing language skills). **Keywords:** Stories of the Forty Viziers, Values Training, Saying Essence, Language Skills.

## İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ .....	2
ÖN SÖZ .....	3
ÖZET .....	4
ABSTRACT .....	5
1. GİRİŞ .....	9
1.1. PROBLEM DURUMU .....	9
1.2. PROBLEM CÜMLESİ .....	11
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI .....	11
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ .....	12
1.5. VARSAYIMLAR .....	12
1.6. TANIMLAR .....	12
2. YÖNTEM .....	13
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ .....	13
2.2. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ .....	14
2.3. VERİLERİN ANALİZİ .....	14
2.4. ÇALIŞMA MATERYALİ .....	16
3.KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR .....	16
3.1. KIRK VEZİR HİKÂYELERİ .....	16
3.2. DEĞER EĞİTİMİ .....	19
3.3. SÖZ VARLIĞI .....	22
3.4. DİL BECERİLERİ .....	24
3.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR .....	26
4. BULGULAR VE YORUM .....	32
4.1. KVH'DE YER ALAN ÖYKÜLERİN ÖZETLERİ VE EPİZOTLARI .....	32
4.2. TESPİT EDİLEN DEĞERLERİN ANALİZİ .....	139
4.2.1 DOĞRULUK .....	139
4.2.2. TEDBİRLİ OLMAK .....	145
4.2.3. BİLGİYE ÖNEM VERMEK .....	152
4.2.4 SAYGI .....	153
4.2.5. YARDIMSEVERLİK .....	155
4.2.6. NASİHATİN – DANIŞMANIN ÖNEMİ .....	156
4.2.7. ZORLUKLARA GÖĞÜS GERMEK .....	158
4.2.8. ÖLÇÜLÜLÜK-ILIMLILIK .....	160
4.2.9. EĞİTİMİN ÖNEMİ-EĞİTİM ANLAYIŞI .....	164
4.2.10. ADALETİN-ADİL OLMANIN ÖNEMİ .....	166
4.2.11 İFTİRANIN KÖTÜLÜĞÜ .....	170
4.2.12. HİÇBİR İŞ KARŞILIKSIZ KALMAZ .....	172
4.2.13. ANLAYIŞ-SEZİŞ GÜCÜ (FERASET) NÜN ÖNEMİ .....	177
4.2.14. EMANETİ EHLİNE VERMEK .....	179
4.2.15. ÖRNEK OLMA .....	181
4.2.16. HER ŞEY ÖZÜNÜ YANSITIR (HER ŞEY ASLINA ÇEKER) .....	184
4.2.17. DİN DUYGUSU .....	187



4.2.18. EŞİTLİK-İNSAN HAKLARI.....	199
4.2.19. HAKSIZLIKTAN KAÇINMA .....	201
4.2.20. EMPATİ.....	201
4.2.21 SAMİMİYET .....	203
4.2.21 HELAL KAZANÇ.....	204
4.2.22 KANAATKÂRLIK .....	207
4.2.23 SANAT .....	210
4.2.24. HAYVAN SEVGİSİ .....	211
4.2.25. ÖFKEYE YENİLMEMEK.....	212
4.2.26. EMEĞİN ÖNEMİ.....	212
4.2.27. KISSADAN HİSSE ÇIKARMAK.....	214
4.2.28. İSRAFIN KÖTÜLÜĞÜ .....	216
4.2.29. MİZAH DUYGUSU .....	216
4.2.30. KARARLILIK.....	218
4.2.31. SORUMLULUK.....	219
4.2.32. DOSTLUK .....	221
4.3. SÖZ VARLIĞI TAHLİLİ.....	221
4.3.1. ATASÖZLERİ.....	221
4.3.2. DEYİMLER.....	224
4.3.3. İKİLEMELER.....	258
4.3.4. KALIP SÖZLER .....	265
4.3.5. KLİŞE İBARELER (KELAM-I KİBAR).....	268
4.3.6. AYETLER.....	272
4.3.7. HADİSLER .....	276
4.3.8. MANZUMELER .....	282
4.4.1. İSİMLER.....	286
DİNİ İÇERİKLİ İSİMLER .....	287
TABIAT İSİMLERİ.....	288
İNSANLA İLGİLİ İSİMLER.....	290
SOSYAL HAYATLA İLGİLİ İSİMLER.....	292
4.4.2. FİİLLER.....	296
TÜREMİŞ FİİLLER .....	297
BİRLEŞİK FİİLLER.....	298
İSİMDEN YAPILMIŞ BİRLEŞİK FİİLLER .....	298
FİİLDEN YAPILMIŞ BİRLEŞİK FİİLLER.....	300
5. SONUÇ VE ÖNERİLER .....	302
KAYNAKÇA .....	308

## KISALTMALAR

**akt.** : aktaran

**Bibl. Nat.** : Bibliothque Nationale

**Bkz.:** bakınız

**G.Ü.** : Gazi Üniversitesi

**İst. Üniv.** : İstanbul Üniversitesi

**Ktb:** Kütüphanesi veya Kitaplığı

**KVH:** Kırk Vezir Hikâyeleri

**MEB:** Milli Eğitim Bakanlığı

**s.** : sayfa

**TDK:** Türk Dil Kurumu

**TDV:** Türkiye Diyanet Vakfı

**TY:** Türkçe Yazmalar

**Vb.:** ve benzeri

# 1. GİRİŞ

## 1.1. Problem Durumu

Tarih sahnesine çıktığından beri kendini ifade etmenin yollarını ortaya koyan insan, edebiyatı da bunlardan biri olarak kullanmıştır.

Duygu ve düşüncelerini, sezilerini doğru bir şekilde ifade edebilen, iletileri doğru algılayabilen, sorunlarını iletişim becerilerini kullanarak çözebilen insanları yetiştirmeyi hedefleyen edebiyat ve eğitim, çocukluktan itibaren onların karakterlerini, kişiliklerini terbiye ederek bu yolda iyi birer araç olma vasfını elde etmişlerdir. Burada bireylerin yaşamı algılamalarına, bilgilerini artırmalarına yardımcı olan, kısaca onları eğitsel ve kültürel alanda geliştiren kitapların önemi gayet açıktır.

Gerek üstü kapalı olarak eserin bütününe yerleştirilen iletiler, gerekse doğrudan doğruya verilen tavsiyelerle insanların eğitime katkı sağlayan edebi eserler insanlar tarafından büyük ilgi görmüş, özellikle nasihatname (pendname) türünde yazılan eserler okullarda yıllarca ders kitabı olarak okutulmuştur.

Bir çerçeve hikâyeye bağlı toplam seksen ana hikâye ve ara hikâyelerden oluşan KVH de bu anlamda çok okunmuş bir külliyattır. Yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerdeki yazma nüshalarla birlikte birçok baskısı da bulunan (Kavruk, Kırk Vezir Hikayelerinde Kadın, 2003, s. 265-266) ve Türk kültürünün bir yansıması olanengin söz varlığını ortaya döken eser üzerinde yapılan çalışmaların azlığı bu çalışmanın ortaya çıkış nedenlerinden biridir.

Dil ve edebiyat tarihi açısından büyük bir değer taşıması yanında sosyal yaşam, inanç, ahlaki anlayış açısından kültürümüzü ortaya koyan eserle, ilgili bu çalışma, gerek içerdiği kayda değer iletilerin gereken ilgiyi görmediği gerekse dil öğretimi açısından üzerinde durulması gereken söz varlığının ön plana çıkarılmadığı düşüncesinden hareketle tasarlanmıştır.

Yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce (Sever, 2008) olarak tanımlanabilecek ileti, edebi eserler aracılığıyla okuyuculara aktarılan önemli bir unsurdur. Eserin satır aralarına gizlenerek, okuyucuya öğretmek yerine onu düşünmeye, sorgulamaya ve yorumlamaya sevk eden yazar, bir yandan onun hoşça vakit geçirmesini sağlama bir yandan da ona iyi, doğru, güzel vasıfları kazandırma gayretindedir.

Edebi eserin öncelikli gayesi insanlarda estetik duygular uyandırarak onları bu hususta geliştirmektir. Bunu yaparken faydalarına olan her türlü iyi algıyı da onlarda oluşturmaya çalışır. Böylece önemli bir misyonu yüklenen edebi eserlerin bu bakımdan incelenmesi, sağlıklı, tutarlı, sorgulayıcı, araştırmacı nesillerin yetiştirilmesi açısından son derece mühimdir.

Duyguların ifade aracı olan dili kullanmadaki yetersizlikler gözleri, gençlerin Türkçe konusunda iyi yetiştirilmesi gerektiği konusuna çevirmektedir. Yeterli kelime hazinesine sahip olmayanlar, “İnsan sözcüklerle düşünür.” ilkesi gereğince kendilerini ifade edemezler ve buna bağlı olarak düşünce gücü bakımından da gittikçe güçsüzleşirler (Kutlu, 2006, s. 1).

İnsanoğlu yaşamı boyunca bütün etkinliklerini diliyle ortaya koyar. Düşündüğü, hissettiği her şeyi diliyle ifade eder (Aktaş, 2010, s. 38).

Bu arada, sahip olduğu sözcüklerin miktarı oranında düşünce gücüne de sahip olan insan, düşündüklerini dile getirme noktasında da daha güçlüdür. Bu noktada Mehmet Kaplan’ın bir milletin dünya görüşünün, o milletin dilinin kelime miktarıyla sınırlı olduğu (Kaplan, 1993) tespitini ifade etmek yerinde olacaktır.

Yapısı tarihin en eski çağlarında teşekkül etmiş, dünyanın en eski dillerinden biri olan Türkçe, aynı zamanda dünyanın en zengin dilleri arasındadır. Bünyesinde barındırdığı zengin söz varlığı, ortaya konduğu eserler aracılığıyla nesilden nesile aktarılan dilimiz çeşitli aşamalardan geçerek günümüze gelmiştir. Türkler İslamiyet’ in kabulünden önce ve sonra engin bir kültür varlığı ortaya koymuşlardır. Türk şair ve yazarlar İslamiyet’ in tesiriyle oluşturdukları Osmanlıca ile engin bir edebiyat repertuarı meydana getirmişlerdir. Nesilleri geleceğe hazırlamada geçmişe doğru köprü oluşturan bu malzemeler zaman içinde ihmale uğramış, insanlar tarafından gereken ilgiden yoksun kalmışlardır. Bu çalışma ile eski yazılı eserlere bir kez daha ışık tutularak KVH’nin ihtiva ettiği sözvarlığı dikkatlere sunulmuştur. Böylece Türkçe öğretiminde sözcüklerin bilinmesi ve yerli yerinde kullanılmasının öneminin üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Dinleme, konuşma, okuma, yazma temel dil becerilerinin edinilmesi ve geliştirilmesi sözcük temeline dayanmaktadır. Öyle ise sözcük bilgisi ne kadar fazla ise bu beceriler de aynı şekilde daha fazla gelişecektir. Kişinin kendini, duygularını ifade etme becerisi de aynı oranda gelişecektir.

Sözcük bilgisini artırmanın belki de en önemli yolu ise seçkin edebi eserleri okumaktan, sürekli olarak böyle bir etkinlik içinde olup onlar aracılığıyla aktarılan söz varlığını edinmekten geçmektedir. Bu çalışma ile bir yandan insanların okuma alışkanlıklarını geliştirip bir yandan da ifade güçlerini artırmaya vesile olmak gayesiyle, yazılı kültür hazinelerimizi okuyucuyla buluşturmak suretiyle, yurt içinde ve dışında çeşitli kütüphanelerde yazma halinde bulunan eserlerin yeni yazıya geçirilmesi ve böylece nesillerin bunlardan faydalanmasının önemine parmak basılmaya çalışılmıştır. Zira geçmişini bilmeyen geleceğini inşa edemez.

Yine yoğun bir uyduruk ve yabancı kelime bombardımanı altında olan Türkçemizin, onun sahip olduğu binlerce yıllık söz hazinesinin korunması adına bu çalışma önem arz etmektedir.

## **1.2. Problem Cümlesi**

KVH'nin içerdiği eğitsel iletiler nelerdir?

KVH'nin muhteviyatındaki söz varlığı unsurları nelerdir?

## **1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları**

Çalışma,

1. KVH'de iletilen eğitsel değerlerin tespiti ve tahlili,
2. Eserin söz varlığı kapsamında tespit edilen ayetler, hadisler, manzumeler, klişe ibareler (kelam-ı kibar), kalıp sözler, atasözleri, deyimler, ikilemelerle bunların dil öğretimi açısından değerlendirilmesi,
3. Yirminci Vezir Hikâyesi'nde yer alan isimlerin dört ana grup, fiillerin ise üç ana grup altında incelenmesi,
4. KVH'nin British Library No:7882' de kayıtlı nüshasının değerlendirilmesi ile sınırlıdır.

#### 1.4. Araştırmanın Önemi

KVH üzerinde yurt içinde sınırlı sayıda çalışma yapıldığı belirtilmişti. KVH gibi sosyokültürel anlamda zengin bir içeriğe sahip eserin değer eğitimi ve söz varlığı, dolayısıyla dil öğretimi açısından incelenmesinin yararlı olacağı düşünüldüğünden eser böyle bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

#### 1.5. Varsayımlar

1. KVH'nin insanları ahlâki açıdan eğitmek için yazıldığı,

2. KVH'nin, pendnâme, siyasetnâme türündeki eserler arasında önemli bir yere sahip olduğu varsayılmıştır.

#### 1.6. Tanımlar

**Eğitim:** Yeni kusakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir (Oğuzkan, 1993).

Bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1972).

**Değer:** Belirli bir durumu diğerine tercih etme olarak tanımlanabilir (Erdem, 2003).

**Değer Eğitimi:** İnsanın, sonuçlarına katlanabileceği makul seçimler yapabilmesine imkân sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerle donatılması veya bu yeteneklerin geliştirilmesi işlemidir (Ryon- Bohlin, 1999; (Ekşi, 2003)'ten akt. (Gürel, 2006, s. 107)).

#### Söz Varlığı

Bir dilin kendi öğelerinden oluşan, kimi zaman yabancı öğelerin de girdiği temel söz varlığı; dildeki öteki sözcüklerin yanı sıra, bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının kavramları olan terimler; her dilde, belli bir durumu, olayı, insanların tutum ve davranışlarını belirlemek üzere, birden çok sözcükle anlatım bulan deyimler; bir ulusun bilgeliğini, yaşam deneyimlerini yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktarılan atasözleri; insanların toplum yaşamlarında, belli bir kültürün ürünü olarak kullandıkları ilişki sözleri (kalıp sözler); kalıplaşmış biçimde, çoğu kez dilden dile geçen kalıplaşmış

sözler; dile büyük bir anlatım gücü kazandıran ikilemeler, söz varlığını meydana getiren unsurlardır (Aksan, 2002: 13-14).

## **2. YÖNTEM**

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama tekniği ve toplanan verilerin analiz tekniği hakkında bilgi yer almaktadır.

### **2.1. Araştırmanın Modeli**

Bu araştırmada betimsel/ nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Belirli özellikleri dikkate alınarak araştırma yöntemleri betimsel, ilişkisel ve deneysel araştırmalar veya Cresswel'in (1994' ten akt. (Karakaya, 2012)) de önerdiği gibi nitel, nicel ve her ikisinin birlikte kullanıldığı araştırmalar olarak sınıflandırılabilir (Karakaya, 2012, s. 58) .

Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olguların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanan nitel araştırma, başka bir deyişle kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 39-40). Burada “kuram oluşturma”, toplanan verilerden yola çıkarak daha önceden bilinmeyen bir takım sonuçları birbiri ile ilişkisi içinde açıklayan bir modelleme çalışmasıdır (Glaser, 1998'den Akt. (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 40) ).

Olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan nitel/ betimsel araştırmalarda, ele alınan olaylar ve durumlar ayrıntılı olarak araştırılıp daha önceki olaylar ve durumlarla ilişkisi incelenerek ne oldukları betimlenmeye çalışılmaktadır (Karakaya, 2012, s. 59).

## **2.2. Veri Toplama Tekniği**

Nitel/betimsel araştırmalarda veri toplama tekniği olarak yaygın bir şekilde grrme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi yöntemleri kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 40).

Doküman incelemesi tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada ilk olarak, anahtar sözcüklerle (KVH, söz varlığı, değer eğitimi, dil becerileri) ilgili alanyazın taranmıştır. Bazı kaynaklarda belgesel tarama olarak da geçen doküman incelemesi, varolan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya denir. Tarananlar: geçmişteki olguların anında iz bıraktığı resim, film, plak, ses ve resim kayıtlı bantlar, araç-gereç, bina, heykel vb. kalıntılarla; olgular hakkında sonradan yazılmış ve izilmış her türlü mektup, rapor, kitap, ansiklopedi, resmi ve özel yazı ve istatistikler, tutanak, anı, yaşam öyküsü ve benzerleridir (Karasar, 1999) .

Genel tarama ve içerik zmlemesi amacıyla kullanılan belgesel tarama tekniğinde genel tarama, araştırmacının araştırdığı konuyla ilgili literatür taramasını; içerik zmlemesi ise belli bir metnin, kitabın, belgenin belli özelliklerinin sayısallaştırılarak belirlenmesini kapsar (Karasar, 1999). İncelenen doküman (KVH) içerik analizine tabi tutularak içerdiği eğitici değerler ve söz varlığı (atasözü, deyim, ikileme, kalıp sözler, ayet, hadis, klişe ibareler, manzumeler) tespit edilmiştir. Seçilen bir hikâye (Yirminci Vezir Hikâyesi) zerinde ise isim ve fiillerin incelenmesi yoluyla yazarın Türkçeyi kullanma şekli belirlenecektir.

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel/betimsel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 187-188).

Bu tür araştırmalarda araştırmacı, ihtiyaı olan veriyi, gözlem veya grrme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 188).

## **2.3. Verilerin Analizi**

Bu bölümde, elde edilen bulguların analiz metodu ile ilgili bilgi verilmektedir.

Olaylar ve bireylerin bu olaylardaki yaşantılarıyla ilgili sorulara cevap vermek için kullanılan nitel araştırma, kısaca olay veya bilinmeyene yönelik ne, nerede, ne



zaman, niçin ve nasıl sorularıyla ilgilenir (Penfield, 2005'ten akt. (Turgut, 2012, s. 228)). Sistematik bir anlamlandırmaya yönelik araştırma süreci olarak tanımlanan nitel veri analizi ( (Hatch, 2002)'den akt. (Turgut, 2012, s. 228)) , diğer bir deyişle nitel verinin organize edilmesi ve sorgulanması araştırmacıların temaları belirlemesi, yorumlaması ve yordaması ve teori oluşturmasını sağlar ( (Hatch, 2002)'den akt. (Turgut, 2012, s. 228)). Bu sentezleme, “değerlendirme, yordama, kategorize etme, hipotez oluşturma, karşılaştırma ve yapıların bulunmasını kapsar ( (Hatch, 2002, s. 148)'den akt. (Turgut, 2012, s. 228)) .

Şimşek ve Yıldırım'a (2012: 222-227) göre, veri analizinde araştırmacılar için önemli olan üç temel kavram “betimleme”, “analiz” ve “yorumlama” dır. Bu üç kavramın aynı kaynaktan (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 222) alınmış tanımları aşağıda yer almaktadır

**Betimleme:** Araştırmada toplanan verilerin, araştırma problemine ilişkin olarak neleri söylediği ya da hangi sonuçları ortaya koyduğu ön plana çıkmaktadır. Örneğin, çalışılan dokümanların hangi bilgileri ortaya koyduğu betimleme yaklaşımına uygun bir sorudur. Kısaca betimleme yaklaşımı ile “ne” sorusuna cevap bulunabilir.

**Analiz:** Veri setinde doğrudan görülemeyen, ancak kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla temaların ve bu temalar arası anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılması analiz sürecinin temel işlevidir. “Neden” ve “nasıl” sorularına cevap aranır.

**Yorumlama:** “bu söylenen ya da gözlenen ne anlama gelmektedir ?” sorusu, yorumlamanın temelini oluşturur. Veri analizinde “anlam” ön plana çıkarılmaktadır. Verilerin anlamlandırılması öznel bir süreçtir ve bu nedenle yorumların herkes tarafından aynen kabul edilmesi beklenemez. Araştırmacı, kendi yorumlarıyla elde ettiği verileri ve bundan çıkardığı sonuçları nasıl gördüğünü ortaya koymakta ve bu şekilde okuyucuya araştırma sorusunun cevabına ilişkin ek bakış açısı sunmaya çalışmaktadır.

Nitel verilerin analizi betimsel analiz ve içerik analizi olmak üzere iki şekilde yapılır.

Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu nedenle elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir, daha sonra bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır.

İçerik analizinde ise veriler tanımlanmaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. Birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek ve bunlar okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanır.

Bu çalışmada, doküman incelemesi (belgesel tarama) yoluyla elde edilen eğitici değerler sınıflandırılıp genel başlıklar (doğruluk, bilgiye önem vermek, ölçülülük-ımlımlılık, tedbirli olmak vb.gibi) altında toplanmıştır (betimleme). Daha sonra saptanan bulguların metinlerde neden ve nasıl işlendiği soruları cevaplanarak (analiz), veriler olumlu, olumsuz, iyi, kötü v.s. şeklinde anlamlandırılmıştır (yorumlama).

Söz varlığı ile ilgili olarak da kelime kelime, inceleme sürecine tabi tutulan KVH'de toplanan atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, klişe ibareler, ayet, hadis ve manzumeler örnekleriyle birlikte sunulmuştur. Malzemelerin, günümüzdeki ile kıyaslanarak incelendiği çalışmada bulgular dil öğretimi açısından incelenmiştir.

#### **2.4. Çalışma Materyali**

KVH'nin yurt içindeki ve dışındaki kütüphanelerde pek çok yazma nüshası, ayrıca baskıları bulunmaktadır.

Topkapı Revan K.1081, Süleymaniye Hacı Mahmut Efendi K.6260, İst. Üniv. Ktb. TY 576, Topkapı Hazine K., 1629 numaralı yazma nüshalar Türkiye kütüphanelerinde; Bibl. Nat, A.F.378, Flügel 430, British Library: 7882 numaralı yazma nüshalar ise yurt dışındaki kütüphanelerde bulunmaktadır. Sürenin kısıtlı olması, nedeniyle, bütün nüshaları inceleme fırsatı bulunamadığından bu çalışmada British Library 7882 numaralı yazma esas alınmıştır.

### **3.KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

Bu bölümde Kırk Vezir Hikâyeleri, değer eğitimi, söz varlığı ve dil becerileri ile ilgili kuramsal bilgiler yer almaktadır.

#### **3.1. KIRK VEZİR HİKÂYELERİ**

Değişik nüshalarda "Subh u Mesâ, Erba'ın Sabâh u Mesâ, Ma'ârifü'l- Esrâr, Kitâb-ı Sindbad, Hikâyât-ı Şâh, Kitâb-ı Kırk Vezîr, Kitâb-ı Şâh-ı Hâfikeyn Hâtun, Târih-i Kırk Vezîr, Hikâye-i Erba'ın Sabâh ve Erba'ın Mesâ, Hikâye-i Şâh-nâme gibi değişik isimler alan ve Şeyh-zâde Ahmed-i Mısırî tarafından kaleme alınan eserin

(Kavruk, Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikayeler, 1998, s. 109) istinsah tarihi bilinen en eski nüshası 1446 tarihinde yazılmıştır.

Yazar, Bahtiyâr-nâme, Sindbad-nâme gibi çerçeve hikâye tekniğiyle yazılmış eserlerden esinlenerek ve ayet, hadis, manzume ve ara hikâyelerle genişleterek yeniden şekillendirdiği eseri Sultan II. Murad'a sunmuştur.

KVH'nin ana çıkış kaynağı olarak Binbir Gece Maslları ve Sindbad-nâme gösterilmiş ise de Binbir Gece'nin çeşitli kısımlarından hikâyeler olmakla beraber, Binbir Gece içindeki Sindbad hikâyelerinden hiçbiri Kırk Vezir'de bulunmamaktadır. Yalnız aynı çerçeve hikâye tekniği ile yazılmış olan Yedi Vezirler Hikâyeleri'nden sadece "Tüccarın karısıyla tûti" hikâyesi bulunmaktadır ( (Akkoyunlu, 1982)'den akt. (Kavruk, 1998, s. 111-112) ).

Bu bilgiler ışığında yazarın KVH'yi, daha önce çerçeve hikâye tekniği ile yazılmış Binbir Gece, Binbir Gündüz, Sindbad-nâme, Bahtiyâr-nâme, Tarih-i Taberi gibi klasik şark eserlerinden faydalanarak meydana getirdiği sonucuna ulaşılabilir (Kavruk, 1998, s. 112). Buralardan aldığı konuları ayet ve hadislerle, manzum metinlerle genişletip telif haline getirmiştir. Hikâyelerin birçoğu yerli unsurlar, Türk gelenek, görenek, örf ve adetleri ile genişletilmiştir.

Halkın anlayabileceği bir dille yazılmış eserde atasözleri, deyimler, kalıp sözler, kilişe ibareler de çokça kullanılmıştır. Bütünü itibariyle ağır, sanatlı bir dille kaleme alınmamaş olan eserde genellikle kısa cümlelerin kullanılması, masallardaki formelleri hatırlatan ibarelere yer verilmesi göze çarpan hususlardır. Örneğin hatunun ve vezirlerin hikâyeleri "ahbarda gelmişdür kim" diye başlamaktadır.

Yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunan eserin 1280, 1303, 1883, 1896, 1812, 1283, 1285, 1325, 1326 ve iki defa tarihsiz olarak yapılmış baskıları da bulunmaktadır. Giriş bölümünde belirttiğine göre yazar, eseri Sultan II. Murad'a hediye etmek için kaleme almıştır:

*"Pes nesneyi pâdişâh hazretine hediye iletmek tavr-ı 'akıldan hâricdür. Üslûb-ı selefeden ba'iddür. Burhân-ı kâtî' ile ma'lûm oldu kim ol şehinşâha enseb ve elyâk tuhfe 'ulûm kısmından olan kitâblardur. Pes bu sebebden ötürü Ahmed-i Mısrî Sultân-ı 'asr için Hikâyet-i Erba'in Subh u Mesâ adlı kitâbı beyâza çıkardı. 'Arab dilinden Türk diline döndürüp terceme eyledi tâ pâdişâh-ı 'âlem Tâzi dili-y-ile kitâbun letâyifini ve*

*lugatlarını ve kâfiyelerini ve seci'lerini ve birbirine münâsib hikâyetlerini ve hem münâsibetle âyâtdan ve ahâdîsden ve ebyâtdan getürdügüm rivâyetlerini mutâla'a eyleyüp okıya. Ben bu kitâbı rengîn ma'âni-y-ile ve dil-güşâ 'ibâretler ile ve tatlu elfâzla te'lîf eyledüm tâ ki 'arûs-vâr cilve vü cevelân idüp seyr-i etrâf ide. Zâhir ü bâtın gözleriyle görenler bir nefîs manzara-gâhda bir hûb-ı dil-ârâm kaldum. Öyle olsa şehinşâh hazretine sezâ-vâr oldur ki bu kitâbı okıya yâhûd okıda (3a) tâ ki ol geçmiş pâdişâhların, vezîrlerin hikâyetleri niçe olduğın ve dehr elinden şikâyetleri ne resme olduğın istimâ' idüp bile kim bu çerh-i gaddar kimleri pâ-y-mâl itmişdür. Hem şâhun gönline sürûr ve hubûr hâsıl ola kim anlar dahi hayır du'âyıla yâd ola (3b)."*

Eserin çerçevesini oluşturan ana hikâyede olay örgüsü, Acem Şahı Hafikeyn, üvey oğluna âşık olan Hafikeyn'in, karısı ve Hafikeyn'in oğlu (şehzade) arasında cereyan eder. Üvey oğlundan aşkına karşılık bulamayan hatun, niyetinin padişah tarafından anlaşılmaması için her akşam ona bir hikâye anlatarak ondan şehzadenin öldürülmesini ister. Padişahın durumu sezen dirayetli, basiretli, akıllı kırk veziri ise her sabah ona bir hikâye anlatıp öğütler vererek buna engel olmaya çalışırlar. Sabah ve akşam tasvirleri, öğüt bölümleri aracılığıyla anlatılan hikâyeler ana hikâyeye bağlanır. Vezirlerin hikâyelerinin tesiriyle oğlunu öldürtmekten vazgeçen Şah, hatunun anlattığı hikâyeler ve verdiği öğütler nedeniyle her defasında yeniden onu öldürtmeye karar verir. Kızıltan'ın da belirttiği gibi pendname ve siyasetnamelerin küçük birer örneğini anımsatan bu öğütler, vezirlerin bakış açısından baba, hatunun bakış açısından eş olarak bir şahın sorumluluklarını ortaya dökmektedir (Kızıltan, 2002).

Hatunun ve vezirlerin toplam seksen ana hikâyesine ek olarak tarafların iddialarını güçlendirmek için anlattıkları küçük hikâyeler, Arapça, Farsça, Türkçe şiirler, ayet ve hadisler, dini hikâyeler, peygamber kıssaları ile eser oldukça zenginleştirilmiştir. Okuyucuyu eğlendirmek, eğlendirirken eğitmek maksadıyla yazılan eser, içerdiği eğitici iletiler bakımından oldukça zengindir.

Padişaha adil olması yönünde verdikleri öğütler nedeniyle siyasetname niteliği de taşıyan eserde vezirler, şehzadenin idamını engellemek, masumiyetini kanıtlamak için kadınların tehlikeli oluşlarına, herkese körü körü inanmamak gerektiğine dair hikâyeler anlatırlar. Hatun ise erkeklerin aleyhine, onlara güvenmemek gerektiğine ilişkin hikâyeler anlatarak şehzadeyi ortadan kaldırma çabası güder.

Hikâyelerde genellikle gerçek hayatta olması mümkün olaylar anlatılır. Olayların anlatımında yararlanılan gelenekleri, görenekleri, inançları, kısaca kültür öğeleriyle KVH, 15.yy müslüman Türk sosyal hayatından oldukça geniş izler yansıtmaktadır.

### 3.2. DEĞER EĞİTİMİ

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli ölçü, onun taşıdığı değer duygusudur. Başka bir deyişle insan, biyolojik anlamda diğer canlılarla ortak özellikler gösterebilir, ancak manevi yönleriyle diğer canlılardan üstündür. Bir bakıma insan, fiillerini değerlere göre ayarlar ve ona göre hareket eder. Değerlerini varlıklarla kurduğu ilişkiler neticesinde oluşturan insan, varolanlar hakkında edindiği bilgileri kullanırken elde ettiği sonuçlar, onu değerler kazanmaya götürür. Elde ettiği bilgileri bazı ölçülere göre kullanır. Aksi halde kendine ve topluma büyük zarar verebilir (Bolay, 2007, s. 60).

Çocuklarını en iyi biçimde yetiştirme çabasında olan aileler, onların erdemli birer insan olarak topluma kazandırılmasını, en az iyi bir öğrenimden geçip başarılı bir erişkin olmaları kadar önemserler. Doğruluk, büyüklere saygı, törelere ve görgü kurallarına uyma, küçüklere ve güçsüzlere yardım, hak gözetme gibi erdemler, hemen her toplumda ulaşılmaya çalışılan yüce değerler olarak biline gelmiştir. Toplumsal yaşamın düzenli gitmesi için yasalara uymak yetmez. Ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin birleştirici gücüne de gereksinim vardır. Diğer bir deyişle insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmez. Örneğin bütün dinler ve toplum yasaları adam öldürmeyi, baş kasının hakkını çiğnemeyi, namusuna el uzatmayı, çalmayı günah ve suç saymaktadır. Ancak doğruluk, konukseverlik, hoşgörü, sevgi, saygı gibi değerler yasa gücüyle benimsetilemezler. Toplumsal düzen, kişilerin tek tek ve toplu olarak insani değerlere bağlılığı ölçüsünde düzenli yürür (Yörükoğlu, 1978, s. 168).

Toplumun değer yargılarının gelecek kuşaklara aktarılması eğitimin en önemli amaçlarından biridir. Bu aktarım açık veya örtük bir şekilde, hazırlanan programlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Burada eğitimcilere önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle hangi değerlerin ne şekilde aktarılacağı, eğitimcilerin bunu gerçekleştirirken nasıl davranacakları belli ahlaki ilkelere bağlanmalı ve eğitimciler bu ilkeleri özümsemelidirler. Değerlerden arındırılmış bir eğitim olamayacağından neyin doğru,

neyin yanlış ve neyin öğretilmede öncelikli ve önemli olduğunu vurgulamada eğitimcilerle rehberlik edecek ilkelerin olması şarttır (Altun Akbaba, 2003).

Bireye öğretilen bilgiler o kişi tarafından iyi veya kötü yönde kullanılabilir. Zehir, doktorun elinde hasta için ilaç olurken katilin elinde öldürücü bir silah olabilmektedir. Bunun gibi bilgi de erdemlilerin elinde insanlığın faydasına kullanılırken zalimlerin elinde tam aksi cihette kullanılabilir. İşte insanlara bunun ayırımında olma bilincini kendi kadar başkalarının da çıkarlarını düşünme bilincini kazandırmada değer eğitimi konusu devreye girer. Aslında eğitimin ilk hedefi de bu olmalıdır. Maneviyattan, ahlaki olgunluktan mahrum salt teknik bilgi ile donatılmış insanların mekanik bir robottan farklı bir varlık gibi davranmaları düşünülemez. Ayrıca diğer gamlıktan nasibini almamış, bütün insanlığın faydasını gözetme endişesiyle yetişmemiş kişilerin bencillikten arı olmaları da söz konusu değildir. Bu tiplerin de etraflarına verecekleri zarardan kimse emin olamaz. Liberal ekonominin ekonomik varlık diye tanımladığı insan, etik olan insanla dengelenmezse bu, insanlığın, bizi kendisinin felaketi olur. Etik değerlerle beslenmemiş bir ekonomik hayatta insanlar yumurtasını pişirmek için komşusunun evinin yanmasına razı olur (Çelik, 2007, s. 20-21).

Sosyolojik açıdan genel olarak, kişiye ve gruba yararlı, onlar için istenilen ve onlar tarafından beğenilen her şey olarak tanımlanabilen değer (Aydın, 2011, s. 39), bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıkları (Yaman, 2012, s. 17) olarak da ifade edilebilir.

Tümüyle nesnel olmayan değerler, bireyin amaçları ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle ilişkilidir. Davranışların, insanların ve olayların seçimini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak tanımlanabilecek olan değerler, değişime açık olup bağlı oldukları kültürlere göre de değişirler (Yazıcı, 2006).

İnsanları bir arada tutan, onların toplumu oluşturmasını sağlayan ahlaki değerlerin kaybedilmeye başlamasıyla birlikte değer eğitimi hususu gündeme gelmiştir.

İnsani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve hatta evrensel boyutlarda oluşabilen değerlerin özümsemesi ve benimsenmesi süreci değer eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi, bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları

haline getirerek davranışa dönüştürmesi gereken ve hayat boyu devam eden bu değer kazanma/ kazandırma vetiresine değer eğitimi denmektedir. Ailede başlayıp örgün eğitimin çeşitli basamaklarında devam eden bu süreç duygu oluşturma ve değer kazandırma etkinlikleriyle desteklenmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı, yayımladığı genelge ile değer eğitimi konusunun okullarda nasıl yürütüleceğini ortaya koymuştur (Yaman, 2012).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk eğitiminin amaçlarından biri de Türk milletinin bütün fertlerini kültürel değerlerini benimseyen bireyler olarak yetiştirmektir. Aynı kanunun 10. maddesine göre ise milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine önem verilir (Kaplan, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, 2001). Bu nedenle eğitim kurumlarında ilgili programlar geliştirilerek değerler öğretiminde profesyonellik sağlanmalıdır. Değerler öğretiminde geliştirilen bir programın sahip olması gereken çeşitli özellikler vardır. Bunlar işlevsellik, esneklik, toplumsal değerlere dayalı olma, uygulayanlara yardımcı olma, bilimsellik, uygulanabilirlik, amaçlara yönelik olma ve ekonomiye uygunluk olarak sıralanabilir (Hesapçioğlu, 1998: 78-81'den akt. (Şen, 2007, s. 23)).

Öğrencilerin model olarak aldıkları öğretmenlere de değer eğitimi hususunda önemli görevler düşmektedir. Öncelikle öğrettikleri değerlerle kuşanmış olarak öğrencilerin karşısına çıkmaları gerken öğretmenler, onlara değerleri özümsetme noktasında da uygun ortamlar hazır hazırlamalıdır. Örneğin proje çalışması, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitsel oyunlar, uygulamalı aktivitelerle değer eğitimi verilebilir.

Yine etkili bir değerler eğitimi için çeşitli faaliyetler yapılabilir. Örneğin, okullarda öğretilecek değerler konusunda toplumsal ittifak sağlanmalıdır. Eğitim aşamalarına göre verilecek değerler tespit edilmelidir. Çocukların okulda öğrendikleri değerlerle medyadaki değerler paralel olmalıdır. Aile ile işbirliği sağlanmak suretiyle, öğrenciye okulda ve evde verilen değerler arasında birlik kurulmalıdır. Eğitim fakültelerinde değerler eğitimi dersi müfredatlara konmalıdır. Değerler eğitimine uygun öğretim programları hazırlanmalıdır. Değerler eğitimi için uygun yaklaşımlar tespit edilip uygulanmalıdır. Mevcut öğretmenler değerler eğitimi konusunda hizmet içi eğitime tabi tutulmalıdır (Yazıcı, 2006).

Bilimsel ve teknolojik alanlarda baş döndürücü gelişmelere imza atılan çağdaş dünyada, aynı ölçüde insani değerlerden uzaklaşılması ve bunun da beraberinde açlık, yoksulluk, savaş, sömürü, şiddet, nefret gibi insanlık dışı değerleri getirmesi ahlak eğitimi gerekliliğini göstermiştir.

İnsan, değer bilincine kültürü ve tarihi vasıtasıyla ulaşır. Tarihi ve kültürüyle anlam kazanan ve kültürün taşıyıcısı olan insan, bir eylemin içinde bulunmaktadır. Her zaman durumlar içinde gerçekleştirilen bu eylemlerin amacı, duruma en uygun, en yararlı olanı gerçekleştirmektir. Burada ölçüt ise verimlilik olmalıdır. Zira hayatın gelişmesi, olgunlaşması bu verimliliğe bağlıdır. Bu noktada etik kavramı devreye girmekte (Kale, 2007, s. 314) ve beraberinde değer eğitimi alanını getirmektedir.

Değer ve ahlak eğitimi diğer eğitim alanlarından farklı olarak daha çok bireyin duygu gelişimine hitap ettiğinden dolayı bu gelişim boyutuna has etkinliklerle bireylere öğretilir, değerler bu boyutta aktivitelerle bireylere aktarılır. Yılmaz (2003:121)'a göre, değer ve ahlak eğitimi, duyuşsal alana hitap eder ve öğrencilerde tutum değişikliğini hedefler. Bu yönüyle bilişsel alana ilişkin derslerden farklı bir yapıdadır. Tutumlarda değişiklik meydana getirmede öğrencinin aldığı bilgileri içselleştirmesi gerekir. Bu da bilgiyi kabullenme, kendine mal etme ve sahiplenme süreçlerini kapsamaktadır (akt. (Sönmez, 2011, s. 43)).

Değer eğitimi bireylerin kendi ahlâki kodlarını geliştirmelerini ve diğer insanların ahlâki kodları ile ilgilenmelerini sağlar. Ayrıca bireylerin kendi deneyimleri üzerinde düşünüp bu deneyimlerin anlamlarını ve örneklerini araştırmalarına yardımcı olan değer eğitiminde amaç, toplumsal ve evrensel değerleri kazanmış, kazandığı değerleri davranışlarına yansıtan bireyler yetiştirmektir.

### **3.3. SÖZ VARLIĞI**

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan ve canlı bir varlık olan dil, bir milletin duygu ve düşünce hazinesini oluşturur. İnsanın doğar doğmaz annesinden, babasından, çevresinden duyarak edindiği dil, daha sonra kendini ifade aracı haline gelir. Aşkını, şevkini, neşesini, feryadını, duasını, korkusunu onunla ortaya koyar. Önceleri dinleyerek daha sonra okul döneminde bizzat okuyarak öğrendiği dili yine bu şekilde geliştirir. Milletinin yazılı eserlerini okuyup algılayan insan, bir yandan öğrendiği,



artırdığı kelime varlığı ile düşünme ve dolayısıyla ifade etme gücünü geliştirirken bir yandan da onun meydana getirdiği uçsuz bucaksız medeniyetin öğeleri hakkında bilgi sahibi olur. Atalarının yapabildiklerini, oluşturabildiklerini görüp onlardan güç ve ilham alarak kendisinin daha fazlasını başarabileceğine olan inancı pekişir.

Bir dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelme öğeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıplaşmış birtakım özdeyişler, bir bütün olarak sözvarlığı adı altında ele alınır. Temel sözvarlığı insanın organlarından ve vücut bölümlerinden başlayarak yiyecek içeceklerine kullandıkları araç gereçlere, doğayla, tarımla ilgili konu ve olaylara, en sık gereksinme duydukları eylemlere ve sayı sistemine kadar uzanan bir kavramlar bütünüdür. Bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının kavramları olan terimler de sözvarlığı içindedir (Aksan, 2002).

Bir milletin her alandaki gücüne karşılık gelen söz varlığı o dilin ve dolayısıyla onu konuşan ve yazan bireylerin anlatım gücünü geliştirir. Söz varlığının gücünü geliştiren ve koruyabilen millet varlığını da korur (Baş, 2006).

Göğüş' e göre (1978) kelime bilgisi; genişlik (çeşitli konularda kelimeler bilmek) derinlik (kelimelerin çeşitli anlamlarını bilmek), ağırlık (bir konuda oldukça çok kelime bilmek) olmak üzere üç boyutludur. Bu boyutlar, çocuklar büyüdükçe ilerleyip gelişir.

İnsanlar söylenenleri ve yazılanları anlamak, duygu ve düşüncelerini bir başkasına iletmek için sözcüklere ihtiyaç duyarlar. Anlama ve anlatma temel dil vecerilerinin etkin kullanımı ile sözcük dağarcığının zenginliği arasında yakın bir ilgi vardır. Bu da insanların birbirlerini anlamasında sözcüklerin önemli bir işleve sahip olduğunu ortaya koyar. Sözcük dağarcığı sadece kelimelerden oluşmaz, bunlara atasözleri, deyim ve deyişleri de eklemek gerekir (Karatay, 2007, s. 143).

İçinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini barındıran metinlerin gelişim çağındaki bireylere aktarılmasında o toplumun sözvarlığı önemli rol oynamaktadır. Atasözleri, deyimleri, ikilemeleri, kalıp sözleri, vecizeleri, kelimeleri, fiilleriyle dilimizin sahip olduğu zengin söz hazinesi aslında Türk toplumunun bir kültür yansımasıdır ve bu da konuşma ve yazı diliyle aktarılır. Bu noktada edebi metinlerden

ve sözlü edebiyat ürünlerinden bolca faydalanılır. Zira söz varlığı ediniminde en önemli etkenlerden biri yazınsal eserlerdir.

Bir toplumun pek çok özellikleri, yaşayışı, gelenekleri, dünya görüşü, yaşam felsefesi, inançları, bilim, teknik ve sanata katkıları o toplumun diline yansır: o toplumun dilinden izlenebilir. Bundan bin yıl sonra bir bilim adamının Türklerle ilgili bir araştırma yapmakla görevlendirildiği varsayılırsa bu bilim adamının öncelikle Türkçeyi öğrenmesi gerektiği düşünülür. Türkler üzerinde hiçbir bilgisi, Türklerle hiçbir ilişkisi olmayan bu araştırmacı, sadece Türkçenin söz varlığını inceleyerek ülkemizin 21.yüz yılda hangi koşullar içinde bulunduğunu, ne gibi değişikliklerden geçtiğini, bizde hangi kavramların önem taşıdığını ve hangi uluslarla ilişki kurduğumuzu saptayabilir. Tıpkı bir toplumun bir evresi ile ilgili metinleri ele alarak o ulusun o evredeki kültürünü, toplumsal değişimlerini bugün aydınlatılabildiğimiz gibi (Aksan, 2007, s. 13).

Genel terminolojide, kelime hazinesi, kelime serveti, kelime dağarcığı, sözcük serveti, sözcük gömüsü, vokabüler, kelime kadrosu vb. kullanımlarla karşılanabilen söz varlığı kavramı, Bayram Baş'a göre bunların hiçbirinin karşılığı olmayıp bunların bin üst boyutu diğer bir söyleyişle tüm bu kavramlar söz varlığının bir alt unsurudur (Baş, Söz Varlığının Oluşumu ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü, 2010, s. 140).

Sözlü ve yazılı ifadelerde kullanılan kelimelerin çeşitliliği ve artışı ile bu kelimelerin bağlamdaki gerçek ve mecaz anlamlarının doğru algılanması dil gelişiminin göstergesidir (Bağcı, 2010).

### **3.4. DİL BECERİLERİ**

Her disiplinin eğitiminde kullanılabilen edebiyat bilimi çocuğun eğitiminde de doğrudan rol oynayacak niteliktedir. Çocuğun özellikle ruhsal yapısının gelişiminde karşılaşılabilecek ihtiyaçları gidermede edebiyattan yoksun bırakılması düşünülemez. Doğumundan itibaren dinlemeye başladığı ninniler, masallar vb. edebiyat ürünlerinin yerini okumayı öğrenen çocukta yazılı edebiyat ürünleri alır (Baş, 2006; Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986).

Çocuğun bilişsel ve sosyal gelişiminde önemli yeri olan dilin en önemli özelliklerinden birisi, düşünce ile iç içe olmasıdır. Dil yardımıyla aktarılan düşüncenin zengin olması, insanın kelime ve kavram yönünden zengin bir birikime sahip olmasına

bağlıdır. Bu nedenle Türkçe eğitiminde kelime öğretimine ayrı bir hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir.

Altı yaşından itibaren, çocuğun sahip olduğu dil, okulda belli bir program ve plan doğrultusunda geliştirilir. Çocuğun dilinin zenginleştirilmesinde “kelime öğretiminin” önemi oldukça fazladır (Özbay & Melanlıoğlu, 2008, s. 31).

Türkçe öğretimi metin ağırlıklı olarak gerçekleştirilen bir öğretimdir. Bu yönüyle bakıldığında metinler, amaca götüren ana araç ve gereçlerdir. Türkçe dersinde sadece anlama ve anlatma (dil becerileri) etkinlikleri gibi, dil bilgisi uygulamaları da metinler üzerinde yapılır (Emek, 2010, s. 40).

Doğru kullanılması halinde bir hikâyenin dil eğitiminin temel amaçlarını her yönüyle gerçekleştirmeye yardımcı olacağını belirten Akyüz(2006:115), Sâdi-i Şirazi'nin Gülistan adlı eserinin yıllarca hem dilbilgisi hem de ahlak eğitiminde ders kitabı olarak kullanıldığını ifade eder.

Türkçenin anadili olarak öğretimde amaç, dil becerilerini geliştirmektir. Dil becerileri gelişen bireyin hem anlaması hem de duygu ve düşüncelerini tam ve doğru olarak anlatması sağlanmaktadır (Kavcar, Oğuzkan, & Sever, 1997).

Anlama dil becerilerinin (dinleme, okuma) gelişimi beraberinde kelime hazinesini zenginleştirecek bu da dolayısıyla anlatma (konuşma, yazma) becerisini olumlu yönde etkileyecektir (Sever, 2000).

Normal şartlarda daha anne karnında sesleri duymaya başlayan çocuk doğar doğmaz çevresinden gelen sesleri beyinde depolamaya başlar. Daha sonra konuşmak için gerekli fizyolojik şartlar oluştuğunda çocuk beyindeki ses birikimini dile getirmeye çalışır. Aile ortamında edindiği bu dinleme ve ardından gelen konuşma becerisi ile okula başlayan çocuk, burada bu becerilerine okuma ve yazmayı da ekleyerek dil öğrenimine devam eder.

Dört temel dil becerisini geliştirerek çocuklara dil bilinci kazandırmak, bu becerilerini sağlam bir temele oturtmak için okul ortamında çeşitli materyallerden faydalanılmaktadır. Özellikle öğrencilerin okuma, anlama, anlamlandırma, yorumlama ve anlatma gibi becerileri kapsayan yaratıcı düşünme, iletişim kurma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma vb. üst düzey becerileri kazanmalarını hedefleyen yeni Türkçe

dersi öğretim programlarında, bu hedeflere ulaşılması için dersin işlenişinde temel araç olan metinlerin önemi büyüktür (Göçer, 2010, s. 342-343).

Söz varlığı ve söz varlığının alt dalları olan kelime hazinesi, deyimler, atasözleri ve diğer unsurlar, çocuk edebiyatı ürünlerinin meydana getirilmesinde ve çocuğun gelişiminde büyük bir yer teşkil eder.

Çocuk edebiyatı ürünlerinden seçim yapılarak oluşturulacak çocuk kitapları çocukların seviyelerine göre yazılırken, söz varlığı unsurları dikkate alınır. Çocuklar ana dillerinde yer alan söz varlığı unsurlarını, her türlü eğitim ortamında, çocuk edebiyatı ürünlerinden de faydalanarak kazanır ve geliştirirler.

### **3.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

KVH, Pétis de la Croix (1722), tarafından "L'histoire de la sultane de Perse et des vizirs" adıyla kısmen Fransızcaya çevrilmiştir, Paris.

Napolyon'un Mısır seferine katılan M. Belletéte (1812), Mısır'dan götürdüğü sanılan bir yazma nüshadan eseri yine Fransızcaya tercüme etmiştir. "Contes tures en langue turque extraits du roman intitulé les Quarente vizirs, Paris." adlı bu çeviride yirmisi vezirlere, yirmisi hatuna ait olmak üzere kırk hikâye yer almaktadır.

Adolf Walter Fr. Behrnauer (1851), de eseri Die Vierzig Veziere oder weisen Meister ein Altmorgen lanlischer Sitten Romen aus dem Türkischen Übertragen adıyla Almancaya çevirmiştir Leipzig.

Elias John W. Gibb (1886), ise eseri, The History of the Forty Vezirs Morns and Eves Written in Türkisch by Sheykhzade adıyla İngilizceye çevirmiştir, London.

Eser üzerinde H.W. Duda (1930), bir dil incelemesi yapmıştır. Die Sprache der Qırk Vezir Erzählungen, I Teil Formenlehre, Leipzig.

KVH hakkında daha geniş bibliyografya için V.Chauvin, Bibliographie des ouvrages Arabes, C.8, Leipzig, 1904, s.18-24'e bakılabilir (Kavruk, 1998).

Kavruk (1998) eserinde, KVH'nin kaynağı, yazma nüshalarının yerleri, ilgili yabancı kaynaklı çalışmalar ve genel olarak eser hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

Kavruk (2003)'te ise KVH'nin kadın kahramanları başlıca, aile hayatında( eş, anne, kız evlat, kız kardeş olarak) ve sosyal hayatta yer aldığı boyutuyla olmak üzere iki ana kategoride irdelemiş; özellikle vezirlerin hikâyelerinde olumsuz nitelikleriyle, erkeğin karşısında ikinci sınıf bir varlık, fizyolojik zevk ve haz metaı olarak sergilendiği sonucuna ulaşmıştır.

Kızıltan (1991), doktora tezi olarak hazırladığı çalışmasında öncelikle eserin yazma nüshalarını belirleyerek bunlar hakkındaki bilgileri tabloştürmüştür. Baskıları ve çevirilerini tespit edip on beş yazma, bir Arap harfli baskı, Almanca ve İngilizce çevirilerinden yola çıkarak Ahmed-i Mısırî ve Şeyh-zâde nüshalarını gösteren bir kol şeması hazırladıktan sonra nüshalar arası farklılıkları belirlemiştir. İncelediği nüshalar içinde Ahmed-i Mısırî kolundan gelen British Library No.7882'de kayıtlı nüshayı seçen Kızıltan, çalışmasına Gibb çevirisindeki ve gördüğü yazma nüshalardaki farklı hikâyelerin özetlerini eklemiştir. Ayrıca gördüğü yazmalarla çevirilerdeki hikâyelerin karşılaştırmalı tablosunu yaparak toplam yüz otuz altı hikâye tespit etmiştir. Gibb çevirisindeki tablodan farklı olarak otuz küçük hikâyenin ve üç düş yorumunun özetini de tabloda göstermiştir. Mübeccel Kızıltan, (1991), Kırk Vezir Hikâyeleri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış doktora tezi).

Birinci (2012) nin Ulusal Tez Merkezi'nin ilgili sayfasında belirttiğine göre çalışma giriş, dil ve gramer yönünden inceleme, metin tespiti ve sözlük bölümlerinden oluşmaktadır. KVH'nin edebiyatımızdaki önemi, hikâyelerdeki pendname ve siyasetname özellikleri, atasözleri, hikâyelerin Doğu kültürlerindeki diğer hikâyelerle karşılaştırılması ile ilgili bilgilerin yer aldığı giriş bölümünden sonra, eserin dil ve gramer özelliklerini inceleyen Birinci, Topkapı Sarayı Revan Kitaplığında 1081 numara ile kayıtlı yazmanın transkripsiyonlu metin tespitini yapmıştır. Son bölümde ise, metinde geçen tüm kelimeleri içeren sözlük çalışması yapmıştır. Kırk Vezir Hikâyeleri, İnceleme –Metin- Sözlük, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi.

Koçak (1999), literatür taramasına bağlı olarak ilköğretim çocuklarının dini ve ahlaki değerlere ihtiyaçlarının olup olmadığını, şayet bu değerlere ihtiyaç varsa, bu değerlerin eğitim öğretiminin Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar nasıl ele alındığını ve alınmakta olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. 96 literatür taramasına bağlı olarak edinilen bulgularda, ilköğretime başlayan çocuğun dini ve ahlaki değerlere

ihtiyacı olduğunu, Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'ye kadarki dönemde, ilk öğretim programlarında dini ve ahlaki değerlere hemen hiç yer verilmediğini, 1950'den 1982'ye kadarki dönemde bu değerlere eksik, aksak ve seçmeli şekilde yer verildiğini, 1982'den günümüze kadarki dönemde ise 4.sınıftan itibaren haftada 2 saat bu değerlere yer verildiğini, ancak bu değerlerin eğitim öğretimine bir kısım sınıf öğretmenlerinin pek yer ve önem vermediklerini ortaya koymuştur.

Şen (2002), MEB'in tavsiye ettiği 100 temel eser aracılığıyla Türkçe eğitiminde değer öğretimi üzerinde çalışmıştır. Ayrıca değerlerin Türkçe eğitimi programındaki yeri üzerinde de durmuştur.

Özler (2006), ilköğretim 3, 4 ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye ve masal türündeki metinleri, eğitici işlevler açısından inceleyerek bu tür metinlerin bireylere istendik davranışlar kazandırmadaki etki ve önemini ortaya koymuştur.

Gürel (2006), hangi sınırlılıklara sahip, nasıl bir değer eğitimi ve niçin öğretici hikâye kullanma ihtiyacı konularını araştırarak öğretici hikâyeler vasıtasıyla düşünce ve duygu eğitimi üzerinde durmuştur. Bahsedilen hikâyelerin değer eğitimine olan katkılarını incelemiştir.

Yiğittir (2009), 2005 yılında yapılandırıcı yaklaşımı temel alarak hazırlanmış olan ilköğretim 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerlerden random yöntemiyle seçtiği sağlıklı olmaya önem verme, temizlik, yardımseverlik, bilimsellik, misafir perverlik, doğa sevgisi ile 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki estetik, tarihsel mirasa duyarlılık, dayanışma, çalışkanlık, doğal çevreye duyarlılık, akademik dürüstlük değerlerinin kazanılma düzeyinin ve farklı değişkenlerin değerlerin kazanılmasındaki etkisini tespit etmek için gerçekleştirdiği araştırmasını tarama modelinde düzenlemiştir. Araştırmada, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4-5.sınıflar) değerlerinin kazanılmışlık düzeyinin ve etkili olabileceği varsayılan bağımsız değişkenlerin etkisini tespit etmek için anket uygulamıştır.

Emek (2010), Tanzimat ile başlayan yenileşme döneminin günümüze kadar uzanan gelişim çizgisi içerisindeki hikâye türü eserlerde yer alan öğretmen tipleri üzerinden verilmek istenen değerleri tespit ettiği çalışmasında, "Hikâyeciliğimizin modern döneminde öğretmenin yeri nedir?" , "Ona hangi değerler yüklenmiştir?" , "Toplumda hangi roller verilmiştir?" gibi sorulara cevap aramıştır. Cevaplardan

hareketle eğitim, toplum ve öğretmen arasındaki bağlantının boyutunu, niteliğini ve sınırlılıkları üzerine farklı, aynı zamanda yeni fikirlerin ortaya konulmasını amaçlamıştır. Değerlerin aktarımında, kültürel öğelerin devamının sağlanmasında öğretmenin köprü görevi gördüğü sonucuna ulaşmıştır.

Aksoy (1936), yaptığı araştırmada Yakup Kadri'nin “Yaban, Reşat Nuri Güntekin'in “Kızılılık Dalları” romanları ile Türk Tarihi Kurumu'nun tarih kitabının yazılı dile malzeme olacak kaynak olarak kullanmak süretiyle yazılı dile ait söz varlığı unsurlarını belirlemiştir (Baş, Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler, 2011).

Pierce (1961) başkanlığında yapılan çalışmanın birinci basamağında yazılı dilin tespiti için yazılı malzeme olarak kısa hikâyeler, romanlar, gazeteler, askeri sahra talimnameleri, dini kitaplar, şiirler ve okullarda okutulan ders kitaplarından metinler derlenmiştir (Joe, E. Pierce (1961), Türkçe Kelime Sayımı (A Frequency Count of Turkish Words) MEB Yayın Müdürlüğü Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Merkezi, Ankara).

Tosunoğlu (1998), ilköğretim okullarının birinci sınıfına başlayan öğrencilerin aktif olarak kullandıkları kelimeleri belirlemek amacıyla hazırladığı çalışmada, bu kelimelerden de temel kelime servetlerine ulaşmaya çalışmıştır. Araştırmasının evrenini Türkiye’ de 1997-98 öğretim yılında ilköğretim okullarının birinci sınıfına başlayan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubuna ise sosyoekonomik yapısı farklı olan ve Türkiye’ nin bütün coğrafi bölgelerini temsil eden ailelerin çocuklarının devam ettiği ilköğretim okulundan 135 öğrenci seçilmiştir. Ses kaydı yoluyla örneklem grubundan serbest ve yönlendirilmiş konularda veri toplayan Tosunoğlu, 156842 cümleden oluşan verileri çözümleyerek gramatikal incelemeye tabi tutmuştur. İncelemede cümlelerin kelimeler yönünden uzunluklarına, kelimelerin hece ve harf sayılarına bakmış, kelimeleri hem kullanım sıklıklarına hem de çeşitlerine göre tasnif etmiştir. Ayrıca bu kelimelerle oluşturulan kelime gruplarını da belirleyen Tosunoğlu, bulgular sonucunda araştırma kapsamına aldığı çocukların, yetişkinlerin düzeyine yakın dil yetisine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Kurudayıoğlu (2005), ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinelerini tespit etmeyi aynı dönem için yazılan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime hazinelerini belirlemeyi öğrencilerin kelime hazineleri ile Türkçe ders kitaplarının

kelime hazinelerini sınıf düzeylerine göre karşılaştırmayı, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymayı amaçladığı araştırmasında, Türkiye genelinde 7 coğrafi bölgeyi esas alarak her bölgede iki okul olmak üzere 14 ilköğretim okulunda, 6, 7 ve 8.sınıf düzeyinden toplam 1726 öğrenciye yazılı anlatım yaptırmış ve temel bulguları bu yazılı anlatımlardan elde etmiştir. Türkçe ders kitaplarının kelime hazinelerini belirleyebilmek için ilköğretim ikinci kademe Elit ve Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 6, 7, 8.sınıf kitaplarını incelemiştir. Bulguları kitaplarda yer alan metinlerden elde eden Kurudayıoğlu, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre kelime sıklık ve yaygınlık listeleri ve Türkçe ders kitaplarının her sınıf düzeyinde sıklık listeleri oluşturmuş, öğrencilerin yaygın olarak kullandıkları kelimeleri ders kitaplarının sıklık listeleri ile karşılaştırmıştır. Ders kitaplarında ve öğrencilerde ortak olarak kullanılan kelimeleri ve öğrencilerin yaygın olarak kullanmalarına rağmen ders kitaplarında bulunmayan kelimeleri tespit ederek 6, 7, 8.sınıf öğrencilerinin her sınıf düzeyinde kullandıkları kelimeleri bir araya getirerek sıklıklarına göre tekrar dizmiştir.

Baş (2006), çocuklar için son otuz yılda hazırlanan roman, hikâye, destan, masal, ve efsane türündeki çocuk kitaplarının söz varlığını tespit edebilmek ve elde edilen sonuçları ilköğretim öğrencilerinin kelime hazineleri ile karşılaştırmak amacıyla hazırladığı çalışmasında, Talim ve Terbiye Kurulu'nun son yirmi yılda tavsiye ettiği çocuk kitaplarından seçtiği eserleri kullanmıştır. 100 çocuk romanı, 100 çocuk hikâyesi, 54 çocuk destanı ve 14 çocuk efsane kitabından alınan 200 efsaneden 100000 er kelime seçen Baş, bu kitaplardaki kelime hazinesi, ikilemeler, deyimler ve atasözleri kullanımını bir değerlendirmeye tabi tutarak her türün söz varlığı unsurlarını karşılaştırmalı olarak bir arada listelemiştir.

Arık (2006), Aka Gündüz'ün hikâyelerindeki kelime gruplarını Türkçe eğitimi açısından inceleyerek hikâye türündeki eserlerde yer alan kelime gruplarının dil eğitimi üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmıştır.

Ünal (2006), öykülerin Türkçe öğretimindeki işlevi üzerinde durmuştur. 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin Türkçe eğitimi üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Karakuş Tayşi(2007), Kütahya ilindeki 5.ve 8. Sınıf öğrencilerinin hikâye ve deneme türü metinlerde okuduğunu anlama becerileri üzerinde çalışmıştır. Farklı



değişkenlere bağlı olarak öğrencilerin bu metinleri anlama düzeyi ve bu tür metinlerin anlatımdaki yeri konusunda tespitlerde bulunmuştur.

Pilav (2008), üniversitelerin lisans programlarının birinci sınıfında okuyan öğrencilerin söz varlığını tespit etmek, elde edilen sonuçları, bu öğrencilerin ortaöğretimin son sınıfında okudukları edebiyat ders kitabının söz varlığı ile karşılaştırmak, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyabilmek amacıyla hazırladığı çalışmada, gelişigüzel belirlenen üç üniversitenin 9 fakültesinden toplam 450 öğrenciye yazılı anlatım yaptırarak toplam 106030 kelimelik bir havuz oluşturmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu onaylı lise 3.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarından MEB ve Şimşek yayınlarına ait iki ders kitabının da söz varlığı açısından incelendiği çalışmada Pilav, öğrencilerin kullandığı toplam ve farklı, özel isimler, 0-2000 aralığında sıklığa sahip kelimeler, ikileme, deyim, atasözü gibi söz varlığı unsurlarını tespit edip değerlendirmiştir. İki farklı yayınevine ait edebiyat kitabından elde ettiği 56767 kelimelik metin havuzunu da aynı şekilde analiz edip öğrencilerin söz varlığı ile karşılaştırmıştır. Ders kitaplarında ve öğrencilerde yaygın olarak kullanılan kelimeleri belirledikten sonra birbirlerinin kullanmadıkları kelimeleri listelemiştir. Kelime hazinesi kat sayılarından ve bir kelimenin tekrarlanma durumundan hareket eden Pilav, öğrencilerin üniversiteye gelmeden önce okudukları ders kitabının söz varlığından yeterince faydalanamadıkları sonucuna ulaşmıştır.

## 4. BULGULAR VE YORUM

### 4.1. KVVH'DE YER ALAN ÖYKÜLERİN ÖZETLERİ VE EPİZOTLARI

Bu bölümde eserde bulunan hikâyelerin tamamının özet ve epizotları ile öykülerde aktarılan iletiler yer almaktadır.

#### 4.1.1. ANA HİKÂYENİN ÖZETİ

Acem memleketinde Şah-ı Hafıkeyn isminde bir padişah vardır. Padişahın güzel bir oğlu vardır. Herkesin güzelliğine âşık olduğu bu çocuk, ilim, sanat, spor gibi alanlarda da başarılıdır. Övgüye değer vasıfları halk içinde daima anılan bu çocuğu babası gördükçe mutlu olmakta, onun bir an bile gözünün önünden ayrılmasını istememektedir.

Oğlanın Çinli annesi bir gün ölünce padişah bir sultanın kızıyla evlenir. Bir süre sonra saraya gelen hatun şehzadeye âşık olur. Şehzade o sırada nücum, hey'et, hendese gibi ilimler tahsil etmektedir. Hocası bir gün onun talihine bakar. Buna göre üzerinde bir uğursuzluk bulunan şehzade helak olmak üzeredir. Bunun üzerine üstadı ona kırk gün hayır ve şer adına hiçbir şey söylememesini, başında kılıç tutsalar bile hiçbir şekilde konuşmamasını öğütler ve Allah'ın isimlerinden birkaçını yazıp şehzadenin boynuna bağlayarak onu babasına gönderir. Babasının hiçbir sorusuna cevap vermeyen oğul gönlünün açılması için üvey annesinin yanına gönderilir.

Dersten geldikten sonra şehzadenin hiç konuşmadığını, bunun sebebini anlayamadıklarını söyleyen lalası, ondan bunun sebebini öğrenmesini ister.

Hatun, şehzade ile yalnız kaldığında ona çirkin emellerini anlatır. Şehzade ile kendinin genç olduğunu, babasının ise günden güne yaşlandığını kendisiyle evlendiği takdirde ikisi birlikte olup onu helak edebileceklerini, onu babasının yerine geçirebileceğini söyler.

Şehzade ise cevap vermez. Yine hatun, şahı zehirledikleri takdirde hiç kimsenin kendilerinden şüphelenmeyeceğini, onun eceliyle öldüğünü düşüneceklerini söyler.

Babası ölünce tahta şehzadenin geçeceğini, her şeye sahip olacağını sözlerine ekler. Şehzade hiç cevap vermeyince onu kendine doğru çekip öpmek ister. Şehzade ise eliyle hatunun ağzına vurur. Ağzı kanla dolan hatun, şehzadeye karşı gazaba gelip olayı şaha tam tersi şeklinde cereyan etmiş gibi anlatır. Şehzadenin isteğini kabul etmeyince

de onun tarafından saldırıya uğradığını ve öldürülmek istendiğini iddia ederek şahtan şehzadeyi öldürmesini ister. Şehzade konuşmadığı için kendini savunacak durumda değildir. Bu nedenle babası hatunun söylediklerine inanır ve oğlunu öldürmeye karar verir.

### **Epizotlar:**

1. İran şahı Hafıkeyn'in güzel yüzlü, güzel ahlaklı bir oğlu vardır.
2. Herkesin, güzelliğine aşık olduğu şehzade ilim, sanat ve sporda da başarılıdır.
3. Şehzadenin annesi ölünce şah yeniden evlenir.
4. Saraya gelen hatun bir süre sonra şehzadeye âşık olur.
5. O sırada ilim tahsil etmekte olan şehzadenin hocası bir gün onun talihine bakar.
6. Buna göre üzerinde bir uğursuzluk bulunan şehzadeye hocası kırk gün, hiç bir şekilde konuşmamasını öğütler.
7. Allah'ın isimlerinden birkaçını yazıp şehzadenin boyuna bağlayan hocası, şehzadeyi babasının yanına gönderir ve kendisi de saklanır.
8. Babası hiçbir sorusuna karşılık alamayınca şehzadeyi, bunun sebebini araştırması için üvey annesine gönderir.
9. Hatun şehzade ile yalnız kaldığında, ona karşı beslediği duyguları dile getirir.
10. Kendisiyle evlendiği takdirde, babasını ortadan kaldırabileceklerini ve yerine kendisini geçirebileceğini söyler.
11. Şehzade hiç konuşmayınca hatun, onu kendine doğru çekip öpmek ister. Şehzade ise eliyle hatunun ağzına vurur.
12. Ağzı kanla dolan hatun şehzadeye karşı öyle sinirlenir ki olayı babasına tam tersi şeklinde cereyan etmiş gibi anlatır.
13. Şehzadenin istediğini kabul etmeyince de onun tarafından saldırıya uğradığını ve öldürülmek istendiğini iddia ederek şahtan şehzadeyi öldürmesini ister.

14. Hatunun iftiralarına kanan şah oğlunu öldürmeye karar verir.

### **İletiler**

1. Olayları gerçeklerden saptırarak anlatmak yanlıştır.
2. Masum insanları ölüme mahkum etmek yanlıştır.
3. Olayların iç yüzünü araştırmadan önemli konularda karar vermemek gerekir.
4. İnsanlarla meşru çerçeveler dahilinde ilişki kurmak gerekir.
5. İftira kötü bir davranıştır.

### **4.1.2. BİRİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Mısır sultanı'nın düzenlediği âlimler meclisinde, söz bir ara Hz.Resul'ün mi'raca çıkmasına gelir. İlim adamları Hak te'alâ'nın ona yedi kat gökleri, sekiz cenneti, yedi cehennemi, arşını ve kürsisini gezdirdiğini; onunla doksan bin kelime söyletiğini; geri döndüğünde ise döşegini hâlâ sıcak aktarılmış halde bıraktığı ibriği ise tamamen dökülmemiş halde bulunduğunu anlatırlar. Ancak bu sözler Mısır Sultanı'na akıl ve mantık dışı gelir. Âlimler ne derlerse desin onu bu hadiseye inandıramazlar. Tartışma Şeyh Şahabeddin maktulün kulağına kadar ulaşır. Şahın sarayına gelerek onu bu hususta ikna etmeye çalışan Şeyh ona çok kısa anlarda cereyan eden çeşitli olaylar gösterir. En sonunda şaha peştamal tutarak içi su dolu leğene başını bir kez daldırıp sonra sudan çıkarmasını söyler. Şeyhde dediklerini aynen tekrarlayan şah, başını daldırıp çıkarmasıyla kendini dağ eteğindeki ıssız bir denizin kenarında bulur. Tahtını tacını şeyhe kaptırdığını düşünen şah, çaresiz bir halde dağda odun kesmekte olan kişilerin yanına gider. Kendini gemisi denize batmış bir tüccar olarak tanıınca onlardan yardım görür. Onların şehrine yerleşip orada evlenir. Yedi yıl kaldığı süre zarfında çocuğu da olan şahın imkânı olmadığı için karısının malı ile geçinirler. Onun malı da tükenince bu defa şah, hammalık yapmaya başlar. Yük taşımaktan bezmiş bir halde deniz kenarında dolaşırken suya giren şah, sudan çıktığında kendini sarayında leğen içinde

bulur ve karşısında da Şeyh oturmaktadır. Hışım la sudan çıkıp başına gelenleri anlatır ve Şeyh'e kızar. Bundan kızacak bir şey olamadığını söyleyen Şeyh suya bu defa kendi girer ve görünmez olur. Şeyhi, sudan çıkarma çıkmaz öldürmeyi planlayan şah, o sırada Şam'da bulunan Şeyh'ten bir mektup alır. Mektubunda, başını suya bir kez daldırıp çıkarmasının ona yedi yıl gelmesi gibi, mirac hadisinin de tamamıyla gerçek olduğunu yazan Şeyh, şahı bu hususta ikna eder. Ancak şah onu öldürme isteğinde kararlıdır. Derhal Şam yöneticilerine mektup yazarak onlardan, Şeyh'i öldürmelerini ister. Tüm çabalarına rağmen beyler bunu başaramayınca vezirler bu işin ancak hile ile mümkün olabileceğine kara verirler. Bu maksatla Şeyhe, düzenbaz kadınları cariye olarak gönderirler. Kadınların düzenbazlığı sonucunda kısa sürede ele geçirilen Şeyh, beyler tarafından evinde katledilir.

### **Epizotlar**

1. Mısır sultanının tertiplediği bir tartışma sırasında söz, Peygamber Efendimiz'in mirac hadisesine gelir.

2. Âlimler, Hz. Resul'ün miraçta yedi kat göğe, yükseldiğini, cennet ve cehennemleri, Allah'ın arşını ve kürsisini gezdiğini, O'nunla doksan bin kelime konuştuğunu, geri döndüğünde ise yatağını hala sıcak bulduğunu anlatırlar.

3. Şah buna inanmayarak onlarla tartışmaya girer. Böyle bir şeyin mümkün olamayacağını savunur.

4. Bunun üzerine meclis dağılır.

5. Bu haber Şeyh Şahabettin maktule kadar ulaşır.

6. Şeyh derhal şahın sarayına gelir.

7. Şeyh, Şah'tan dolu bir leğene girmesini, başını bir kez daldırıp çıkararak gelip yerine oturmasını ister.

8. Başını suya daldırıp çıkararak şah kendini ıssız bir dağın eteğindeki büyük bir denizin kenarında bulur.

9. Şah, şeyhin kendisini yabana gönderip tahtını tacını ee geçirdiğini düşünür.

10. Çaresiz kalan şah, dağda odun kesmekte olan adamların yanına giderek kendini gemisi batmış bir tüccar olarak tanıtır. Bir tahtaya tutunarak kurtulduğunu ve çıplak bir şekilde onlara rastladığını anlatır.

11. Oduncularla birlikte gidip onların şehrine yerleşir ve orada evlenir.

12. Bu evlilikten iki oğlu bir kızı olur.

13. Yedi yıllık evliliği süresince şahın imkânı olmadığı için kadının malı ile geçinirler.

14. Kadın, malı tükenince kocasına çalışması gerektiğini söyler.

15. Bunun üzerine hamallık yapmaya başlayan şah, bir gün bezgin bir halde deniz kenarında dolaşırken denize girer.

16. Başını suya daldırıp çıkarınca kendini sarayında leğen içinde bulur.

17. Karşısında da şeyh oturmaktadır.

18. Şah, şeyhe sinirlenerek başından geçenleri anlatır.

19. Bunda sinirlenecek bir şey olmadığını, başını bir kez suya daldırıp çıkardığını söyleyen şeyh, bu defa suya kendi girer.

20. Şah cellada, başını sudan çıkarınca şeyhi öldürmesi için emir verir.

21. Ancak şeyh suda görünmez olur.

22. O anda Şam'da bulunan şeyh, şaha bir mektup göndererek, olanların iç yüzünü anlatır.

23. Şeyh, şaha mirac hadisesinin gerçek olduğunu ispatlamaya çalışmıştır.

24. Şah mirac olayının gerçek olduğuna kani olur ama şeyhe olan düşmanlığı geçmez.

25. Derhal Şam yöneticilerine bir mektup göndererek onlardan şeyhi öldürmelerini ister.

26. Ancak emirler bunu başaramazlar.

27. Vezirler bunun ancak hile ile mümkün olabileceğini anlayınca Şam yöneticilerinin desteğiyle şeyhe komplo hazırlamaya karar verirler.

28. Ona cariye olarak düzenbaz kadınlar gönderilir.

29. Kadınlardan biri Şeyh'le yalnız kaldığında, ona davete ne zaman güç yetirmeyeceğini sorar.

30. Şeyh, cenabet halinde güç yetiremeyeceğini söyler.

31. Kadın bunu Şam beylerine bildirerek onlara belirli bir gecede şeyhin evinin yakınına gelmelerini söyler.

32. Beylerin dışarıda beklediği sırada, gusletmesi gereken şeyh testilerde su bulamaz.

33. Su getirme bahanesiyle dışarı çıkan kadın beylere haber verir.

34. Beyler içeri girip şeyhi katlederler.

### **İletiler**

1. Devlet yöneticilerinin ilmî toplantılara önem vermesi gerekir.

2. Bilim adamlarına saygı göstermek gerekir.

3. Evinden, yurdundan ayrı düşenlere yardım etmek gerekir.

4. Büyüklerden nasihat istemek doğru bir davranıştır.

5. Hayat müşterektir.

6. Hayatta, iyi veya kötü her türlü duruma karşı hazırlıklı olmak gerekir.

7. Bir insana duyulan hiddet, onu öldürme boyutuna ulaşmamalıdır.

8. İnsanların hilelerine karşı uyanık bulunmak gerekir.

9. Helal kazanç önemlidir.

### 4.1.3. HATUNUN BİRİNCİ HİKÂYESİ

#### ÖZET

Geçmiş zamanda yaşamış padişah vardır. İyi bir eğitim alması için oğlunu hocaya veren şah, bu konuda çok hassas davranmaktadır. Oğlunun en ufak yakışsız hareketini kendisine bildirmeleri için lalayı ve hocayı tembih eden şah, oğlanı onlara dövdürdüğü gibi kendi de zaman zaman basit bir şeyi bahane edip ona türlü cefalar çektirir. Böyle davranmasının sebebini soranlara da, ileride onun merhametli, adil bir padişah olmasını sağlamaya çalışmıştığını söyler. Ona göre canı acıyan kişi insanlara karşı şefkatli olur. Böyle bir uygulamanın sonucunda çocuk, padişahın istediği gibi biri olur. Yine aynı zamanda, padişahın düşmanı olan başka bir şah vardır. O ise oğlunu tam aksine el bebek gül bebek yetiştirir. Vezirlerin uyarılarını dikate almayan padişah, oğlunun hiçbir hatasını düzeltmeye çalışmadığı gibi başkalarını da oğlunun davranışlarına müdahale hususunda ikaz eder. İyiyi kötüyü birbirinden ayırt edemeyerek yetişen çocuk, insanların elinden kan ağladığı zalim biri olup çıkmıştır. Anne babasını uyluda öldürecek kadar işi azıtan şehzade insanlara da olmadık zülümleri reva görmektedir. Daha fazla dayanamayan beyler sonunda düşman padişaktan yardım isterler. Bunun üzerinde padişah, oğlunu askerleriyle birlikte zalim şehzadeyi ele geçiren adil şehzade, onu layık olduğu şekilde cezalandırdıktan sonra öldürtür. Oğluna iyi bir terbiye vermeyen baba, bu hatasının karşılığında hem kendi, hem eşi hem de oğlunu elim sonunu hazırlar. Diğer şehzade ise adaletiyle dünyaya nam salar.

#### Epizotlar

1. Padişahın biri oğlunu iyi bir eğitim alması için hocaya verir.
2. Terbiye konusunda çok titiz olan padişah, oğlunun en ufak yakışsız hareketini kendisine bildirmeleri için hocasını ve lalasını tembih eder.



3. Hoca ve lala, çocuğu döverek terbiye etmeye çalışırlar.
4. Padişah da zaman zaman en ufak bir şeyi bahane ederek ona türlü eziyetler eder.
5. Çocuğa karşı böyle muamelesinin sebebini soranlara, “Canı acıyan kişi insanlara karşı merhametli ve adaletli olur.” düşüncesiyle böyle davrandığını söyler.
6. Çocuk büluğ çağına geldiğinde halkın takdir ettiği, bilgili, akıllı, mütevazi biri olur.
7. Padişahın güçlü bir düşmanı, onun da bir oğlu vardır.
8. Bu padişah ise oğlunu tam tersine el bebek gül bebek yetiştirir.
9. Vezirler bu konuda padişahı sürekli uyarırlar ancak o kulak asmaz
10. İyiyi kötüyü birbirinden ayırt edemeyerek yetişen çocuk büluğa erdiğinde insanların, elinden kan ağladığı zalim biri olmuştur
11. Padişah oğlunu uyarır ancak fayda etmez.
12. Bir gece, babasını uykusunda öldüren şehzade onun yerine tahta çıkar
13. Halka zulmetmede o kadar ileri gider ki insanlar, onu iyi terbiye etmediği için babasına lanet okumaya başlarlar.
14. Canından bezen beyler oğlunu iyi terbiye eden şaha, padişahlarını ortadan kaldırmak üzere şehzadeyi göndermesi için mektup gönderirler.
15. Kendilerini bu zalim padişahı kurtardığı takdirde ona tâbi olacaklarına söz verirler.
16. Diğer ülkenin padişahı, oğlunu askerleriyle birlikte zalim padişahın üzerine gönderir.
17. İki ordu karşı karşıya gelince zalim hükümdarın adamları adil olan şehzade ile birlik olup onu yakalayarak şehzadeye teslim ederler.

18. Zalim padişaha, onun insanlara yaptığı gibi eziyet edilir.

19. Canı yanan padişah ettiklerine pişman olur ve yaptığı ezalardan ötürü kendisini iyi eğitmeyen babasını suçlar.

20. Sonunda başı koparılan zalim padişah cezasını bulur

21. Eziyet edilerek yetiştirilen çocuk sonunda adil bir padişah olur ve düşmanının ülkesini de ele geçirir

22. Ana baba, lala ezası görmeden yetişen çocuk ise zalim bir padişah olur, dünya ve ahirette ziyana uğrar.

### **İletiler**

1. Çocuk eğitimi küçük yaşta başlamalıdır.

2. Çocuk terbiyesinde ifrat ve tefrite kaçılmamalıdır.

3. Çocukların en ufak yakışıksız hareketi bile gözden kaçırılmamalıdır. Aksi halde bu durum onulmaz yaralara yol açabilir.

4. Çocuklar hayatın güzellikleri yanında zorlu koşullarına da alıştırılmalıdır.

5. Adalet, devlet yöneticilerinde bulunması gereken en önemli vasıflardan biridir.

6. Başkalarına zulmeden insanlar eninde sonunda kendileri de zulme uğrarlar.

7. Empati insan davranışlarını olumlu etkiler.

### **4.1.4. İKİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Bir tüccar, onun karısı, kadının da bir sevgisili vardır. Tüccarın evde olmadığı bir gece kadın ve sevgilisi sabaha dek yiyip içip eğlenerek birlikte olurlar. Tüccarın, karısı için aldığı papağan onların âlemine şahit olur ve ertesi gün eve dönen tüccara olanları anlatır. Tüccar durumu karısına sorarak

ondan bir açıklama isteyince kadın her şeyi inkâr eder üstelik de öyle bir gürültü koparır ki adam papağanın yalan söylediğine karar verir. Bir süre sonra işi gereği tüccar yine gece eve gitmez. Sevgilisini evine çağıran kadın, kocasıyla arasında geçenleri ona anlatır ve papağan için bir hile düşündüğünü söyler. Papağanı yanıltmak için çeşitli hilelerle cariyelerine gök gürültüsü, şimşek çakması ve yağmur yağması taklidi yaptıran kadın, o geceyi de sabaha değin sevgilisiyle birlikte geçirir. Sabahleyin eve dönen tüccara, karısının yaptıklarını anlatan papağan yağmur yağdığını, şimşek çaktığını ve gök gürlediğini de söyler. Gece, bu hava olaylarından hiçbirinin yaşanmadığını, dolayısıyla kuşun yalan konuştuğunu söyleyen kadın, kocasını buna inandırır ve evde olmadığı her geceyi sevgilisiyle beraber geçirmeye devam eder.

### **Epizotlar**

1. Hindistan'da bir tüccar ile karısı, karısının da bir sevgilisi vardır.
2. Tüccar bir gün eve güzel konuşan bir papağan getirir.
3. İş gereği evde olmadığı bir gece, karısının sevgilisi eve gelir.
4. İkisinin sabaha dek yiyip içip eğlenip birlikte olmalarına şahit olan papağan, ertesi gün eve dönen hocaya bütün olanı biteni anlatır.
5. Tüccar karısını sorgular ancak kadın inkâr eder, üstelik de büyük bir gürültü koparır.
6. Tüccar papağanın yalan söylediğine kanaat getirir.
7. Hocanın evde olmadığı bir gece, yine sevgilisini çağıran kadın, papağan için de bir tedbir alır.
8. Kadının cariyelerinden biri kafesin üzerine kurumuş sığır derisi koyarak ara sıra ona bir ağaç parçasıyla vurur.
9. Cariyelerden biri papağanın üzerine elekle su dökerken biri de, çömlek içine koyduğu meşaleyi bir açıp bir kapatarak ortalığı ara ara aydınlatır.
10. Papağan bunları yağmur, gök gürültüsü ve şimşek çakması olarak algılar.

11. Kadın yine geceyi sevgilisiyle birlikte geçirir.

12. Ertesi gün eve gelen hocaya papağan gece olanları, ayrıca yağmur yağdığını, gök gürlediğini ve şimşek çaktığını anlatır.

13. Hoca karısına papağanın söylediklerini anlatınca, karısı yine inkâr eder.

14. Gece yağmur yağmamasını, şimşek çakmamasını ve gök gürlememesini papağanın yalan söylediğine delil olarak sunan kadın, bu konuda kocasını inandırır.

15. Hocanın evde olmadığı geceler aynı şeyler tekrarlanır, ancak hoca papağanın gammazlamalarına inanmaz.

### **İletiler**

1.Şüpheli bir durumun mutlaka araştırılması gerekir.

2.Evlilikte eşlerin birbirlerine sadakatli olmaları gerekir.

### **4.1.5. HATUNUN İKİNCİ HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Geçmiş zamanda yaşamış bir padişah ve onun da aklı kıt bir oğlu vardır. Onun bu durumundan bazen şah, bu müşkili halletmek kasdıyla bir hoca görevlendirir. Kısa sürede bu sorunu çözeceğini iddia eden hoca, yakın zamanda onu akıllı, feraset ve ilim sahibi yapacağını öne sürer. Oğlanı, kısa süre içinde âlimlerle yarışacak düzeyde eğiten hoca, bir gün onu padişahın huzurunda imtihana tabi tutar. Çocuk bu imtihanı başarıyla verir. Padişah bu hususta ikna olmak için onu ayrıca imtihan eder. Eline sakladığı yüzüğünü göstererek onun ne olduğunu sorması üzerine oğlan, onun aslının dağda olduğunu, ne madeninden yapıldığı sorusuna karşılık olarak değirmi olduğunu ve ortasında bir delik bulunduğunu; ne olduğu sorusuna ise cevap olarak değirmen taşı karşılığını verince, yine babasının tepkisi ile karşılaşır ve adamakıllı eğitilmesi için hocaya geri verilir.

### **Epizotlar**

1. Hikâyeye göre geçmiş zamanlarda bir padişah vardır.
2. Bu padişahın da akli eksik bir oğlu vardır.
3. Şah, oğlunun bu durumundan bezmiştir.
4. Oğlunun bu derdine çare bulması için maharetli bir hocayı görevlendirir.
5. Hoca, şehzadenin yakın zamanda akıl, ilim ve feraset sahibi olacağına dair padişaha teminat verir.
6. Bir süre oğlanı eğitime tabi tutan hoca ona çeşitli ilimler öğretir.
7. Bir gün padişahın huzurunda hocası tarafından imtihan edilen çocuk başarılı olur.
8. Çocuk artık âlimler içinde konuşacak düzeydedir.
9. Padişah da oğlanı ayrıca dener.
10. Ancak şehzade bu sınavda başarısız olur.
11. Şah, oğlanı adamakıllı terbiye etmesi için hocaya geri verir.

### **İletiler**

1. İnsanlar ilim sahibi oldukları halde feraset, sezgi, kavrayış sahibi olamayabilirler.
2. Kavrayış, izan eksikliği eğitimi öğretimle giderilemez.
3. Eğitim öğretimle insanlar çeşitli konularda bilgi sahibi olabilirler.

### **4.1.6. ÜÇÜNCÜ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Geçmiş zamanlarda, uzun yıllar yaşamış bir padişah ve onunda üç oğlu vardır. Artık ecel vaktini yaklaştığını düşünen şah, oğullarından birini kendi yerine geçirmeyi tasarlamaktadır. Bu düşüncesini vezirlerine açarak onlardan, yardım ister. Vezirler ise şarap ve mansıp noktasında olgunluğa erenin her konuda olgunlaşmış olacağını

söyleyerek oğlanların her birini üçer günlüğüne tahta geçirip onları denemeye tabi tutmasını tavsiye ederler. Bunun oğlanları birer birer tahta çıkararak şah, atama, azletme, adalet, zulüm gibi devlet meselelerinde onları tamamen hür bırakır. Büyük oğul, deneme süresinde adaletle hüküm sürer. Âlimleri katına yaklaştırıp cahilleri etrafından uzaklaştırır. Faydasız işlerden yüz çevirip cömertlikte aşırıya kaçan oğlana babası zindandan üç suçlu (zani, cani, hırsız) gönderir. Davacılarla şahitleri dinledikten sonra suçluları, önce tövbe ettirip sonra serbest bırakır. Ortanca oğlan ise âlimleri katından uzaklaştırır, cahilleri yüksek makamlara tayin eder. Şarap içmeyi ve cimriliği âdet edinen ortanca şehzade, her işte büyük oğlanın tersine hareket eder ve üç suçluyu da idam ettirir. Tahta çıktığında emaneti ehil kişilere veren küçük oğlan ise, suçluların davalarını, derilmemesine tetkik ettikten sonra karara bağlar. Dokuzuncu günün sonunda vezirlerin her biri farklı şehzadeyi tahta lââyık görünce şah, bir de halkın görüşlerine başvurur. Zira halkın rahatı, iyiliği konusunda son derece duyarlı olan padişah, veliaht şehzadeyi belirleme konusunda insanların fikrine önem vermektedir. Halk, şahın kararına saygılı olacaklarını belirtmekle birlikte küçük şehzade lehinde görüş beyan ederler. Bunun üzerine şah küçük şehzadeyi tahta geçirmeye hazırlanırken büyük şehzade, küçük kardeşine birkaç soru sorar. Sorularına yerinde cevaplar alır. Küçük şehzade de ona birkaç soru sormak ister ancak ağabeyi cevaplayamaz. Bu olay üzerine şah, küçük oğlunun tahta lââyık olduğuna kanaat getirir.

### **Epizotlar**

1. Geçmiş zamanlarda ulu bir padişah vardır.
2. Bu padişahın üç tane oğlu vardır.
3. Yüz yirmi yaşındaki padişah, artık ecel vaktinin yaklaştığını, bunun için de oğullarından birini yerine geçirmeyi düşünmektedir.
4. Padişah üç oğlundan hangisinin tahta daha layık olduğunu vezirlerine sorar.
5. Vezirler, şarap ve mansıbın erkekler için mihenk taşı olduğunu, bu iki konuda emin olanın tamam olduğunu, gerisinin ise kuru bedenden ibaret olduğunu söylerler.
6. Bunu sınamak için de padişaha, her bir oğluna üçer günlüğüne tahtını bırakmasını yani onlara üçer gün padişahlı yaptırmasını tavsiye ederler.
7. Onlara göre bu deneme süresinde, hangisinde padişahlık cevheri varsa ortaya çıkacaktır.
8. Bu fikri beğenen şah tahtını oğullarına üçer günlüğüne verir ve atama, azletme, adalet, zulüm gibi konularda onları tamamen hür bırakır.
9. Büyük oğlu tahta geçince adaletle hüküm sürer.

10. Âlimleri katına yaklaştırır, cahilleri katından uzaklaştırır. Yüksek makamları ehil kişilere verir.
11. Faydasız işlerden uzak durur, cömertlikte aşırıya kaçır.
12. Babası oğlunu denemek için zindandan, biri cinayet işlemiş, biri hırsızlık, biri zina etmiş üç kişiyi davacılarla birlikte onun huzuruna gönderir.
13. Şehzade, davacıları ve şahitleri dinledikten sonra onların lehinde karar verir. Tevbe ettirip suçluları serbest bırakır.
14. Ona göre anne baba bir çocuğu bin bir zahmetle yetiştirmektedir. Onun için onu bir saatte ortadan kaldırma marifet değildir. Ahirette Allah zaten cezasını verecektir.
15. Şehzade üç gün boyunca böyle idare ettikten sonra ortanca oğlan tahta geçer.
16. Büyük oğlanın tersine ortanca oğlan âlimleri uzaklaştırıp yüksek makamlara cahilleri getirir
17. Şarap içmeyi ve cimriliği adet edinen ortanca oğlan her işte büyük kardeşinin tersine hareket eder.
18. Babası ona da aynı şekilde üç suçlu gönderir.
19. Şehzade böyle kişilerin insanları saptıracağı düşüncesiyle üçünü de idam ettirir.
20. Üç gün bu şekilde hüküm sürdükten sonra tahta küçük oğlan geçer.
21. Küçük oğlan yüksek makamlara bilgili kişilere, savunma ile ilgili makamları uygun kişilere ve cahillere uygun makamları cahillere verir.
22. Şah küçük oğlana da üç suçlu gönderir.
23. Fıkhi konularda derin bilgi sahibi olan şehzade, üç davayı da inceden inceye tetkik ettikten sonra suçlulara, şeriate uygun olarak gereken cezaları verir.
24. Dokuz günün sonunda şah, vezirlerini toplayarak tahta oğullarından hangisinin lâyük olduğu konusunda onların fikrini sorar.
25. İlk vezir büyük oğlanı, ortanca vezir ortanca oğlanı, üçüncü vezir küçük oğlanı tahta lâyük görür.
26. Her biri farklı yönde karar verdikleri için şah, mutmain olmaz.
27. Şah, şehre tellallar göndererek bütün halkın şehrin meydanına toplanmasını ister.
28. Maksudı, halkın hangi oğlunu beğendiğini, hangisinin padişah olmasını istediğini anlamaktır.
29. Halkının rahatı, iyiliği konusunda son derece duyarlı olan padişah, yerine geçecek oğlunu belirlemede halkın görüşünü sorar.
30. İnsanlar şahın tercihinde saygı göstereceklerini belirtmekle birlikte, tahta küçük oğlunu lâyük gördüklerini beyan ederler.

31. Şah bu karar doğrultusunda küçük oğlunu tahta geçirmeye hazırlanırken büyük oğlu, öne atılıp kardeşine birkaç soru sormak ister.
32. Kardeşi, bu sorulara doğru cevap verdiği takdirde tahta çıkmaya lâyıktır, aksi takdirde değildir.
33. Küçük şehzade ağabeyinin bu teklifini kabul eder.
34. Ağabeyinin tüm sorularını cevaplayan küçük şehzade de ağabeyine bir soru sorar. Fakat sorusuna cevap alamaz.
35. Bunun üzerine küçük şehzade kendi sorusunu kendi cevaplayınca babası, onun tahta lâyık olduğunu kani olur.

## **ARA HİKÂYE**

### **ÖZET**

Ölümünün insanlar üzerinde nasıl bir etki bırakacağını, halkın nezdindeki değerini merak eden padişah, bunu ölçmek için taklidi bir cenaze merasimi düzenler. Padişahlarının gerçekten öldüğüne inanan halk, ağlayıp dövünmeye başlar. Bunu gören padişah, insanların sevgisini kazandığını anlar ve imaret, köprü, cami, medrese gibi hayır kurumları inşa etmeye yetecek kadar ilini vakfeder. Cüz okuyanlara biner fulori, özürülülere ise yüzer fulori verir, esir ve köleleri ise âzâd eyler. Üç gün hasta olan padişah üçüncü günün sonunda Hakk'ın rahmetine kavuşur.

### **Epizotlar**

1. Padişah, ölümünün insanlar üzerinde nasıl bir etki yapacağını gözlemek için, taklidi cenaze töreni düzenletir.
2. Şahın ölümüne halk çok üzüлüp ağlaşır, dövünür.
3. Bundan halkın sevgisini kazandığını çıkararak padişah imaret, köprü, cami, medrese gibi hayır kurumları inşa etmeye yetecek kadar ilini vakfeder.

### **İletiler**

1. Önemli kararlar meşveretle alınmalıdır.
2. Yöneticilik makamına getirilecek kişilerin uygulamalı olarak sınanması gerekir.
3. İnsanlara kabiliyetleri doğrultusunda görev verilmelidir.
4. Suçlular kanunlara göre cezalandırılmalıdır.
5. Devlet yöneticileri hayır işlerinde önde olmalıdır.
6. Emaneti ehline vermek gerekir.
7. Her işte orta yolu tutmak gerekir.



#### 4.1.7. HATUNUN ÜÇÜNCÜ HİKÂYESİ

##### ÖZET

Geçmiş zamanda yaşamış bir padişah ve onun da hastalıklı bir oğlu vardır. Ülkenin doktorları oğlanın hastalığına bir çare bulamayınca padişah, yabancı bir memleketten usta bir doktor getirtir. Hekim hastayı muayene ettikten sonra, oğlanın annesiyle yalnız görüşmek şartıyla onu tedavi edeceğini söyler. Yalnız kaldıklarında hekim, anneye oğlanın gerçek babasının kim olduğunu sorar. Önce inkâr etmekle birlikte daha sonra gerçeği itiraf eden kadın, kendince, hiçbir eşinden çocuk sahibi olamayan padişahın tahtını korumuştur. Tahtın düşmanlara kalmasını önlemek amacıyla yabancı bir adamla birlikte olan kadın, hastalıklı oğlanı dünyaya getirir. Köken itibarıyla babanın köylü sınıfından olduğunu da anneden öğrenen doktor, derhal tedaviye başlar. Çocuğa genellikle köylü sınıfının yediği tarhana, ekşi yoğurt vs. gibi sıradan yemeklerden oluşan bir beslenme programı uygulayan doktor birkaç güne kalmaz hastayı iyileştirir ve padişah tarafından ödüllendirilir.

##### Epizotlar

1. Padişahın hastalıklı bir oğlu vardır.
2. Oğlunun hastalığına hiçbir hekim çare bulamamıştır.
3. Sonunda padişah yabancı bir memleketten usta bir doktor getirtir.
4. Hekim hastayı muayene ettikten sonra bir şartla onu tedavi edeceğini söyler.
5. Padişah şartı kabul eder ve hekim şehzadenin annesiyle yalnız görüşür.
6. Hekim anneye oğlunun gerçek babasının kim olduğunu sorar.
7. Kadın önce inkâr eder, sonra gerçeği gerekçesiyle birlikte açıklar.
8. Padişahın eşlerinin hiç birinden çocuğu olmamıştır.
9. Tahtın düşmanlara kalacağını anlayan kadın, başkasıyla birlikte olur ve bu hastalıklı oğlan dünyaya gelir.
10. Babasının sipahi taifesinden mi yoksa Türk aslından mı olduğunu soran doktora kadın, Türk aslından cevabını verince doktor, çocuğun aslına uygun yemeklerden oluşan bir beslenme programı uygular.

11. Birkaç günlük tedaviden sonra oğlanı iyileştiren doktor, padişah tarafından ödüllendirilir.

### **İLETİLER**

1. Sonucu ne olursa olsun doğruluktan ayrılmamak gerekir.
2. Eşinin gıyabında ona ihanet etmemek gerekir.
3. Herkes aslını yansıtır.
4. Herkese aslına uygun tedavi uygulanır.

### **4.1.8.DÖRDÜNCÜ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Musa peygamber zamanında kâfir bir kavim vardır. Kavmin büyüğü ‘uc isminde iri yarı dev gibi bir adamdır. Hz.Musa bu kavmi İslam’a davet etmek için on kişi gönderir. İslamiyeti kabul etmedikleri takdirde onlarla savaşacaktır. Hz.Musa’nın gönderdiği adamlar iri yarı ‘uc’ı görünce korkarlar ve onunla savaşmayı kabul etmezler. Bunun üzerine ‘Uc’la savaşmaya yalnız başına giden Hz.Musa, Allah tarafından gönderilen meleklerin yardımıyla ‘Uc’ı helak eder.

#### **Epizotlar**

1. Musa Peygamber zamanında kâfir bir kavim vardır.
2. Bu kavmin büyüğü “Uc” isminde iri yarı dev gibi bir adamdır.
3. Hz. Musa bu kavmi İslam’a davet etmek için on kişi gönderir.
4. Kabul etmedikleri takdirde onlarla savaşacaktır.
5. Hz. Musa’nın gönderdiği adamlar Uc’dan korktukları için onunla savaşmayı kabul etmezler.
6. Hz. Musa Uc ile savaşmaya yalnız gider.
7. Hz. Musa Allah tarafından gönderilen melekler sayesinde Uc’ı öldürür.

## **ANA HİKÂYE**

### **ÖZET**

Hz.Musa Bal'am Ba'ur adlı bir şeyhin ülkesine gitmek üzere, askerleriyle birlikte yola çıkar. Bunu haber alan halk, Hz.Musa'nın, ülkelerini yakıp yıkacağından korkarak şeyhten, onun illerine gelmemesi için dua etmesini isterler. Şeyh onların bu isteğini kabul etmeyince, çaresiz kalan halk onun kötü niyetli karısından yardım isterler. Kadın, şeyhi bu konu da ikna eder ve şeyhin duasıyla Hz.Musa şehre yaklaşamaz ve çölde on altı fersahlık yolda kırk yıl şaşkın şaşkın dolaşırlar. Bu işe bir anlam veremeyen Hz.Musa, buna sebep olan kişiyi helak etmesi için Allah'a yalvarır. Onun bedduasıyla Şeyh'in işleri tersine döner ve karısının sözüne uyduğu için o ahrete imansız olarak gider.

### **Epizotlar**

1. Hz. Musa daha sonra askerleriyle birlikte Bal'am Ba'ur adında bir şeyhin ülkesine gitmek üzere yola çıkar.
2. Ülkelerini yakıp yıkacağından korkan halk, şeyhten, Hz. Musa'nın illerine gelememesi için dua etmesini isterler.
3. Şeyh halkın bu istediğini kabul etmez.
4. Halk çaresiz kalınca şeyhin kötü niyetli karısından yardım ister.
5. Kadın bu konuda şeyhi ikna eder ve şeyhin duasıyla Hz. Musa şehre yaklaşamaz.
6. Bu işte bir sır olduğunu anlayan Hz. Musa, bu duruma sebep olan kişiyi helak etmesi için Allah'a yalvarır. Hz. Musa'nın bedduasıyla Şeyhin işleri tersine döner.
7. Karısının sözüne uyduğu için Bal'am ahirete imansız olarak gider.

### **İletiler**

1. İnanan insan, Allah'ın yardımıyla gücünün üzerinde işler başarabilir.
2. İnsan Allah'ın emrine ram olunca zorluklar aşılır.
3. Bir işin iç yüzünü bilmeden bir konuda fikir yürütmek gerekir.
4. Hayırlı şeyler dilemek için dua etmek gerekir.
5. Başkası için edilen beddua kişinin kendisine dönebilir.
6. Herkese güvenilmez.
7. Dini şahsiyetler insanlara iyi yönde örnek olmalıdırlar.
8. Kanaatkârlık önemli bir meziyettir.
9. İyilik eden iyilik, kötülük eden kötülük bulur.

#### 4.1.9.HATUNUN DÖRDÜNCÜ HİKÂYESİ

##### ÖZET:

Geçmiş zamanlarda Hızır Peygamberi görmeyi arzulayan bir padişah vardır. Kendisine Hızır'ı gösteren kişinin her dileğini yerine getirmeye hazır olan padişaha bir gün sufi, üç yıla kadar bunu başarabileceğine söz verir. Sufi bu süre zarfında gününü gün edecek, sürenin sonunda ise kendini affettirmenin bir yolunu bulacaktır. Böylece sufiyi saraya yerleştiren padişah, Hızır'ı gösteremediği takdirde onu öldüreceğini söyler. Üç yılın sonunda sözünü yerine getirmeyen sufi korkusundan kaçıp bir türbeye sığınır. Orada rastladığı gence durumunu anlatması üzerine genç, Hızır'ı padişaha gösterebileceğini ve onu bu dertten kurtaracağını söyler. Birlikte padişahın huzuruna çıkınca sufi ondan af diler. Sufiye öldürmeye kararlı olan padişah ölüm cezasının şekli hususunda vezirlerine danışır. Birinci vezir sufinin parça parça kesilip, parçalarının asılmasını; ikinci vezir canlı canlı kazanda kaynatılmasını; üçüncü vezir ise affedilmesini önerir. Öneriler konusunda fikri sorulan genç, üçüne de onay verir. Ona göre birinci vezir bir kasabın, ikinci vezir bir aşçının, üçüncü vezir ise soylu birinin oğludur. Ve hepsi asıllarına uygun olarak karar vermişleridir. Bir anlamda, verdikleri kararlar neseplerinin niteliğini yansıtmaktadır.

##### Epizotlar

1. Hızır peygamberi görmeyi arzulayan bir padişah vardır.
2. Sufinin biri üç yıl içinde bu dileği yerine getireceğine dair padişaha söz verir, padişah ise aksi halde onu öldüreceğini söyler.
3. Bu süre içinde zevku sefa sürmeyi, sürenin sonunda ise kendini affettirmeyi planlayan sufi böylece saraya yerleşir.
4. Üç yıl sonra can korkusuyla kaçıp bir türbeye sığınan sufiye, rastladığı genç yardım edebileceğini söyler.
5. Gençle birlikte saraya giden sufinin öldürülmesi konusunda kararlı olan padişah ölümün şekli konusunda vezirlere danışır.
6. Vezirlerden ikisi farklı şekillerde öldürülmesi, biri ise affedilmesi yönünde görüş beyan eder.
7. Üçünün önerisine de onay veren genç, üç vezirinde asıllarına göre karar verdiklerini, her şeyin sonunda aslına döndüğünü söyler.

## **İletiler**

1. İnsanlara yerine getirilemeyecek vaadlerde bulunmamak gerekir.
2. İnsanların karakteristik özellikleri kalıtsal yollarla oluşur. Ve bunlar kararlarına yansır.

### **4.1.10. BEŞİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET:**

Peygamber efendimiz ashabıyla birlikte mescid de otururken onlara Şemsun peygamberin kıssasını anlatır. Bir dağın tepesindeki evinde eşiyle birlikte yaşayan Şemsun peygamber, gündüzleri kâfirlerle savaşmakta, gece olunca da evine dönmektedir. Kâfirler onunla başa çıkamayınca çareyi eşiyle işbirliği yapmakta bulurlar. Ona bir tabak dolusu altın ve gümüş karşılığında Şemsun'u kendilerine teslim etmesi için teklifte bulunurlar. Teklifi kabul eden kadın, akşam eve gelen eşinin, uykuda iken ellerini bağlar. Ancak Şemsun ipi parçalayıp atar. İlk seferinde başarısız olan kadın bu defa eşinin ellerini zincirle bağlar, fakat Şemsun onu da parçalar. Bunun üzerine eşine ellerini bağladığı takdirde parçalayamayacağı şeyin hangi nesne olduğunu sorar. Şemsun ise, eşinin saçıyla bağladığı takdirde onu parçalayamayacağını söyler. Şemsun'u yakalamanın yolunu öğrenen kadın saçıyla kocasının ellerini bağlayıp onu kâfirlere teslim eder. Kâfirler Şemsun'un ellerini ve ayaklarını kesip onu öylece bırakırlar. Bunun üzerine ellerine ve ayaklarına kavuşmak için dua eden Şemsun, Allah'ın emriyle eski haline döner. Kâfirleri helak edip bir süre daha savaştıktan sonra kendi de şehit olur.

#### **Epizotlar**

1. Peygamber Efendimiz'in bildirdiğine göre geçmiş zamanlarda yaşamış Şemsun adında bir peygamber vardır.
2. Şemsun gündüzleri kâfirlerle savaşmakta, geceleri ise evine dönmektedir.
3. Kâfirler Şemsun'u yenemeyince, karısıyla işbirliği yaparlar.
4. Kadın kocasının ellerini ipe ve zincirle bağlar ancak o, ikisini de çözer.
5. Neyle bağladığı takdirde ellerini çözemeyeceğini soran karısına Şemsun, onun saçlarıyla bağlanması durumunda ellerini çözemeyeceğini söyler.
6. Bunun üzerine kocasının ellerini saçıyla bağlayıp, onu kâfirlere teslim eder.

7. Şemsun'un ellerini ve ayaklarını kesen kâfirler onu öylece bırakır.
8. Allah'a dua eden Şemsun, ellerine ve ayaklarına yeniden kavuşur ve kâfirleri mağlup eder.
9. Bir süre daha gaza ettikten sonra da şehit olur.

### **İletiler**

1. İnsan bazı sırlarını en yakınına bile söylememelidir.
2. Bazen insanın en yakını bile çok tehlikeli olabilir
3. Tamahkârlık insanı doğru yoldan saptırır.
4. Dünyalık hırsı, insanları ihanete kadar götürebilir.

## **4.1.11. HATUNUN BEŞİNCİ HİKÂYESİ**

### **ARA HİKÂYE:**

#### **ÖZET:**

Yılanla dostluk yapan adam bir gün yılanın önünden geçerken onun dışarıda kaldığını ve donmak üzere olduğunu görür. Hemen onu alıp koynuna koyarak ısıtır. Yılan ısınır ısınmaz adamı ısırır ve öldürür.

### **Epizotlar**

1. Adam bir gün yılanın önünden geçerken onun dışarıda kaldığını ve donduğunu görür.
2. Derhal koynuna koyup onu ısıtır.
3. Yılan ısınınca adamı sokup öldürür.

### **ANA HİKÂYE**

#### **ÖZET:**

Geçmiş zamanlarda yaşamış kabiliyetli bir bardakçı ve bardakçının da güzel bir oğlu vardır. Babasının dükkânında bardakları satan oğlanın güzelliğini görmek için halk, akın akın bardak almaya gelmektedir. Bir gün dükkâna müşteri olarak bir Mağribi gelir. Oğlanın güzelliği karşısında kendinden geçen Mağribi, her gün dükkâna gelmeye başlar. Oğlan bu durumu babasına anlatınca babası ona Mağribi'yi eve getirmesini söyler. Babası Mağribi'ye halinden sual edince o da oğluna âşık olduğunu itiraf eder.

Onun zavallı biri olduğunu sezen baba, ona evinde bir oda verir. Böylece bardakçının evine yerleşen Mağribi'nin oğlana olan aşkı günden güne artar. Mağribi bir gün oğlana, bir hazine göstermek ve ondan çokça mal vermek istediğini söyler. Oğlanla birlikte yola çıkarlar. Hazinenin yolu tuzaklarla doludur ancak Mağribi, okuduğu dualarla onları etkisiz hale getirir. Oğlan hazineden istediği kadarını alır ve eve dönerler. Mağribi'den tılsım için okuduğu duaları öğrenmeye başlayan oğlan bir gün babasına, Mağribi'yi öldürüp hazineyi tek başlarına ele geçirme fikrini söyler. Bunu duyan Mağribi iyiliğinin karşısında fenalık göreceğini anlayıp hemen orayı terk eder.

### **Epizotlar**

1. Eski zamanlarda yaşamış bir bardakçı ve bardakçının da güzel bir oğlu vardır.
2. Bir gün dükkâna gelen Mağribi adındaki bir müşteri, oğlanın güzelliğine meftun olur ve her gün onu görmeye gelir.
3. Oğlan bu durumu babasına bildirince babası onu eve getirmesini söyler.
4. Eve gelen Mağribi aşkı itiraf edince halin bir zavallılık hisseden bardakçı onu evine yerleştirir.
5. Aşkı günden güne artan Mağribi, bir gün oğlanı içinde hazine bulunan bir viraneye götürmek ister ve ikisi birlikte yola çıkarlar.
6. Hazinenin yolu badirelerle doludur. Bunların tılsımını bilen Mağribi hepsini bertaraf eder.
7. Hazinenin bulunduğu yere gelince Mağribi oğlana hazineden istediği kadar alabileceğini söyler.
8. Oğlan hazineden bir miktar aldıktan sonra eve dönerler.
9. Bir süre sonra Mağribi'den hazinenin tılsımını öğrenmeye başlayan oğlan, babasına Mağribi'yi öldürme fikrini açar. Böylece hazine sadece kendilerine kalacaktır.
10. Bunu duyan Mağribi iyiliğine karşılık kötülük bulacağını anlayıp derhal oradan ayrılır.

### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Güçlü, kuvvetli bir padişah, öldükten sonra mezarı başına asılmak üzere bir levha hazırlar. Levhada, cihana hükmettiğini, bütün kâinatı küçümseyecek kadar kudretli olduğunu söyleyen padişah, ecel karşısında hiçbir şey yapamadığını ifade ederek, mezarını görenlerden dua istediğini belirtir. Ayrıca insanlara, dünyalıkla mağrur olmamalarını vasiyet eden şah, dünyadan kimseye vefa erişmeyeceğini dile getirir.

### **Epizotlar**

1. Güçlü kuvvetli bir padişah, mezarı başına asılmak üzere bir levha hazırlatır.
2. Levhaya cihana hükmetmesinin bile ecel karşısında bir işe yaramadığını yazdıran padişah, insanlardan dua beklediğini belirtir.
3. Dünyalıkla mağrur olmamak gerektiğini.
4. Dünyanın vefasız olduğunu vurgular.

### **İletiler**

1. Zarar gelecek şeylere karşı tedbirli olunmalıdır.
2. İyiliğin karşılığı bazen kötülük olabilir.
3. Ecel karşısında güçlü güçsüz bütün insanlar acizdir.
4. Dünya zenginliği kişiye ahirette fayda sağlamaz.
5. İnsan davranışlarıyla özünü yansıtır.
6. Sonlu şeylere bel bağlamamak gerekir.
7. Kanaatkârlığın önemi

### **4.1.12. ALTINCI VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET:**

İsa peygamber zamanında yaşamış bir terzi ve onun da güzel bir karısı vardır. Birbirini çok seven bu çift, bir gün, biri diğerinin ölmesi durumunda mezarı başında üç gün bekleyip ağlayacağına dair ahitleşirler. Bir süre sonra kadın ölünce kocası, sözleşme gereği karısının mezarı başında ağlarken İsa Peygamber çıkagelir. Terzi meseleyi anlatınca İsa Peygamber dua eder ve kasin dirilip kefeniyle mezardan çıkar. Buna çok sevinen terzi, eşine elbise getirmek için onu mezarlıkta bırakıp eve gelir. O sırada avlanmakta olan padişahın oğlu kadını görür. Meseleyi anlamaya çalışan şehzade kadın, kimsesiz olduğunu ve bir haydut tarafından soyulduğunu söyler. Kadına âşık olan şehzade onu sarayına götürür. Evden dönen terzi, karısını yerinde bulamayınca onun saraya götürüldüğünü öğrenir. Derhal saraya giderek olayın iç yüzünü anlatır, ancak kadın inkâr eder hatta onun öldürülmesini ister. Tam öldürülmek üzereyken Hz. İsa çıkagelir ve gerçekleri anlatır. Ardından dua eder ve kadın ölür.

### **Epizotlar**

1. İsa Peygamber zamanında yaşamış bir terzi ve onun da bir karısı vardır.



2. Birbirlerini çok seven bu çift, biri diğzerinin ölmesi halinde mezar başında üç gün yas tutacağına dair sözleşirler.
3. Bir süre sonra kadın ölür.
4. Terzi sözleşme gereğı mezar başında ağlarken Hz. İsa gelir.
5. Durumu öğrenen Hz. İsa dua eder, kasın kefeniyle mezardan çıkar.
6. Terzi karısını öylece bırakıp, elbise getirmeye eve gider.
7. O sırada avlanmakta olan padişahın oğluna, gerçek dışı bilgiler veren kadın, şehzade tarafından saraya götürölür.
8. Dönüşte karısını, yerinde bulamayan terzi onun saraya götürölüğünü öğrenince onu geri almaya çalışır.
9. Kocasını yalanlayan kadın, onun öldürölmesini isteyince Hz. İsa ortaya çıkar ve terziyi doğrulayarak kadının ölmesi için dua eder.

### **İletiler**

1. Verilen söz tutulmalıdır.
2. Yalan söylemek her zaman felaket getirir.

### **4.1.13. HATUNUN ALTINCI HİKÂYESİ**

#### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Padişaha, eninde sonunda şehzadeden bir zarar geleceğini söyleyen hatun, kötü bir düş gördüğünü iddia eder. Rüyada padişah altın bir topla oynamakta, şehzade babasından topu istemekte, babası ise vermemektedir. Bir ara top şehzadenin eline geçer. Şehzade öfkesinden topu yere vurup parçalar. Kendisi de topun parçalarını toplayıp şaha verir. Altın topu şahın ülkesine, oğlanın topu kapıp almasını onun tahta geçme düşüncesine yoran kadın, şehzadenin topu yere vurup parçalamasını ise ülkenin başına geçtiğı takdirde halkına edeceği zulüm olarak tabir eder. Topun parçalarını toplayıp şaha vermesini, oğlanın kötü düşüncelerini şaha haber vermesine benzeten hatun, böylece onun tahtına tacını koruduğunu öne sürer.

### **Epizotlar**

1. Bir gün hatun rüyasında, padişahın altın bir topla oynadığını, şehzadenin ondan topu istediğini, şahın ise vermediğini görür.
2. Topu kapıp alan şehzade, öfkeyle topu yere vurup parçalar.
3. Topun parçalarını toplayıp şaha veren hatun rüyayı, ülkenin şahın elinden gitmesine ve oğlanın kötü düşüncelerinin gerçekleşmesine yorar.
4. Parçaları şaha vermesi ise şehzadenin kötü emellerini şaha iletmesi ve onun tahtını tacını koruması şeklinde açıklar.

### **ANA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Geçmiş zamanda bir ulu padişah vardır. Onun ülkesinde bir gün azgın bir haydut peyda olur. Hiç kimsenin başa çıkamadığı bu haydut bir gün, karısıyla yolculuk eden bir hocanın yolunu keser ve her şeyini aldıktan sonra onları mağarasına götürür. Hocanın ellerini bağlayan haydut, onun karısına sahip olur. Bir müddet sonra kadın hamile kalır. Haydut, doğuma yakın hocayla karısını serbest bırakır. Çocuk doğduktan sonra hoca onu bir camiye bırakır. O sırada oradan geçmekte olan padişah, çocuğu olmadığı için ağlayan bebeği alıp evlat edinir. Her konuda iyi bir eğitim alarak yetişen çocuk, herkesin güzelliğine hayran olduğu bir genç olur. O sıralarda padişahın bir kızı olur. Kız büyüğünce oğlan ona âşık olur ancak kardeşi olduğu için bunu belirtmez. Bir gün oğlan, bu durumu üstü kapalı olarak feraset ilminden bihaber bir hocaya sorar. Hoca oğlanın lehinde cevaplar vererek içinde feraset, edep, usul ilimlerini barındırmaya bir tahsilin faydasız olduğunu ortaya koyar. O mecliste bulunan feraset sahibi bir kişi gencin sorununu anlar ve onun aleyhinde cevaplar verir. Hocanın cevabını kabul eden genç, kızı saraydan kaçıtır. Bunun üzerine onu evlat edindiğine pişman olan padişah, kızını kurtarmak için askerlerini toplayıp peşlerinden gider. Çarpışma sırasında padişahı öldürüp askerlerini dağıtan oğla, padişahın yerine tahta geçer. Zalim bir padişah olur.

### **Epizotlar**

1. Geçmiş zamanlarda yaşamış bir padişah ülkesinde azgın bir haydut ortaya çıkar.
2. Bir gün bir hoca ile karının yolunu kesen haydut, malını yağmaladıktan sonra hocayı ve karısını mağarasına götürür.
3. Hocanın ellerini bağlayıp kadına sahip olur.
4. Bir süre sonra kadın hamile kalır.

5. Doğum yaklaşınca haydut hocayla karısını serbest bırakır.
6. Doğduktan sonra camiye bırakılan çocuk, oradan geçmekte olan padişah tarafından, çocuğu olmadığı için, evlat edinilir.
7. Çocuk sarayda iyi bir eğitim alarak yetişir.
8. O sırada padişahın bir kızı olur.
9. Kız büyüyünce oğlan ona âşık olur, ancak bunu içinde saklar.
10. Bir gün oğlan kız kardeşiyle evlenme konusunu, üstü kapalı olarak, ferasetsiz bir hocaya sorar.
11. Hoca soruya, çocuğun lehinde cevaplar verir.
12. O sırada mecliste bulunan feraset sahibi biri çocuğun derdini anlar ve sorusuna, aleyhinde cevaplar verir.
13. Ferasetsiz hocanın verdiği cevapları kabul eden genç, bir gün kızı kaçıırır.
14. Padişah askerlerini toplayıp arkalarından gider.
15. Çıkan çarpışmada genç, padişahı öldürür ve onun yerine tahta geçerek ülkeyi zulümle yönetir.

## **ARA HİKÂYE**

### **ÖZET**

Bir şehirde bulunan iki kardeşten biri ilim öğrenmek için memleketini terk eder, diğeri ise sanat erbabı olup evlenir. Bir süre sonra, âlim olan kardeş geri dönüp geldiğinde diğeri okuduğu ilimleri sayıp döktüğü sırada sanat ehli olan, feraset, usul ve edep ilimlerini öğrenip öğrenmediğini sorar. Âlim olan, onları okumadığını söyleyince sanat ehli kardeş, bunlarsız ilmin fayda sağlamayacağını dile getirir.

### **Epizotlar**

1. İki kardeşten biri âlim olur, diğeri sanat öğrenir.
2. Bir zaman sonra âlim olanla sanat ehli kardeş buluşurlar.
3. Âlim, okuduğu ilimlerden dem vurunca sanat ehli ona feraset, usul ve edep ilimlerini öğrenip öğrenmediğini sorar.
4. Âlim öğrenmediğini söyleyince sanatkâr, bunlardan yoksun bir ilmin kişiye fayda sağlamayacağını ifade eder.

### **İletiler**

1. İnsanın özü eğitimle değişmez.

2. Feraset v edepten yoksun bir ilim faydasızdır.
3. Tutuklular insanları ihanete sürükleyebilir.
4. İnsan aslına çeker.

#### **4.1.14. YEDİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

##### **ÖZET**

Geçmiş zamanlarda yaşamış bir padişah vardır. Padişahın biri akıllı, bilgili diğeri cahil, olmak üzere iki veziri vardır. Devlet meselelerini bu iki vezirle görüşen padişah, cahil olanın fikirlerini beğenmektedir. Cahil vezir padişaha malını israf etmemesini, özellikle askerlere fazla mal vermemesini söyleyerek daima ona tavsiyelerde bulunmaktadır. Şah da akıllı vezire, aza kanaat edecek askerler bulmasını söyler. Bu emri kabul eden vezir, bir odasının dört duvarına birbiriyle savaşan, donanımlı cengâver resimleri nakşettirir. Ardından resimleri şaha gösterir. Gördüklerine şaşırarak padişaha vezir, o resimlerin maaş istemeyen askerler olduklarını söyler. Padişah buna daha çok şaşırınca vezir, ulufesiz askerlerin cansız resme benzediğine dikkat çeker. Askerlere ancak çok iyi imkânlar sunulduğunda onlardan iyi hizmet beklenebileceğini söyleyen vezir, onlara malın zamanında verilmesi gerektiğinin, aksi takdirde faydasız olduğunun altını çizer. Vezirden bu sözleri işiten padişah, onu takdir eder.

##### **Epizotlar**

1. Geçmiş zamanda yaşamış ve biri akıllı diğeri cahil iki veziri olan padişah vardır.
2. Cahil vezir, devlet meselelerinde kendi görüşlerine itibar eden padişahın sürekli malını israf etmemesini, özellikle askerlere fazla maaş vermemesini telkin etmektedir.
3. Padişah da akıllı vezire, aza kanaat edecek askerler bulmasını emreder.
4. Bunun üzerine bir odasının dört duvarına asker resimleri çizdiren vezir, padişahı evine çağırır.
5. O tasvirlerin maaş istemeyen askerler olduklarını anlatan vezir, ulufesiz askerlerin cansız resme benzediğini söyler.
6. Vezirin askerlerden iyi hizmet alabilmek için onlara çok iyi imkânlar sunulmasını gerektiğini söylemesi üzerine padişah onu takdir eder.

## ARA HİKÂYE

### ÖZET

Bir bey, hizmetinde çalışan gence ismini sorar. Genç isminin “Kaltaban” olduğunu söyleyince bey, “Kaltaban adlı kişi olur mu?” diyerek ismi ayıplar. Genç o beyin hizmetinden çıkıp başka birinin hizmetine girdikten sonra bir gün eski beyine rastlar. Beyin kendisine “Kaltaban” diye hitap etmesine öfkelenen gence bey, bunun nedenini sorar. Genç de onun hizmetinde çalıştığı zaman kendisine ihsan eriştiğini bu nedenle de ona ses çıkarmadığını, ama artık başka birinin hizmetinde çalıştığı için Kaltaban demesine kızdığını söyler.

### Epizotlar

1. İsminden dolayı beyi tarafından kınanan Kaltaban adlı genç, başka birinin hizmetinde çalışmaya başladığında bir gün eski beyiyle karşılaşır.
2. Önceki efendisinin kendisine “Kaltaban” diye hitap etmesine öfkelenen genç, bunun nedenini artık onun hizmetinde çalışmaması olarak açıklar.

### İletiler

1. Çalışanların iyi hizmet vermesi onlara sağlanan imkânların kalitesine bağlıdır.
2. Devlet yöneticilerinin danışmanları ehil kişilerden seçilmelidir.
3. Çıkarlar, kişiler arası ilişkilerin seyrini, belirlememelidir.

## 4.1.15. HATUNUN YEDİNCİ HİKÂYESİ

### ÖZET

Sultan Alaaddin adında bir padişah bir gün yalnız başına akıl hastanesine gider. Hastaların arasında bulunan bir genç, hasta olmadığına padişahı ikna eder. Bunun üzerine padişah oğlanı serbest bırakır. Kendini bıçak ustası olarak tanıtan oğlan, padişahın bıçağını hile ile alır. Kendilerini, deli diye döven hastane görevlilerine ses çıkarmadığı için sultandan intikam alma niyetindedir. Padişaha kendinin ve arkadaşlarının necasetlerini eliyle dışarı atmasını, aksi halde bıçakla karnını yaracağını söyler. Padişah korkusundan oğlanın söylediklerini yapar. Bu sırada hastane görevlisi çıkagelir. Onu görünce bıçağı elinden bırakan genç, görevli tarafından bağlanır. Üstü başı necasete bulan padişah, akıl hastanesine yalnız gelmeye ve deli sözüne kanmaya tövbe eder.

### **Epizotlar**

1. Sultan Alaaddin bir gün tek başına akıl hastanesini gezerken hastaneden biri deli olmadığına şahı ikna eder.
2. Bunun üzerine genci serbest bıraktıran padişah, bıçağını gence kaptırır.
3. Orada kendilerine işkence edilmesine ses çıkarmadığı için sultandan intikam almayı planlayan genç, ona kendi necasetlerini eliyle atmasını, yapmadığı takdirde karnını yaracağını söyler.
4. Padişah, korkusundan delinin söylediğini yaparken hastane görevlisi gelir ve genci bağlar.
5. Sultan ise akıl hastanesine yalnız gitmeye ve deli sözüne kanmaya tövbe eder.

### **İleti**

Her işte tedbirli olmak gerekir.

## **4.1.16. SEKİZİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Mısırda zengin bir tüccar vardır. Bu tüccar bir gün bir cariye ve bir erkek maymun alır. Cariyeyi maymunla birlikte olmaya zorlayan tüccar, kabul ettiği takdirde onu serbest bırakacağını söyler. Çaresiz kabul etmek zorunda kalan cariye, maymundan hamile kalır. Cariye insan şeklinde, ancak maymununki gibi uzun kuyruğu olan bir çocuk doğurur. Çocuk büyüyünce tüccar onu kaynayan kazanda kaynatmak ister. Cariye engel olmak istese de bunu başaramaz. Eriyip yağı çıkana dek çocuğu kaynatan tüccar, oluşan yağı şişelere doldurarak yüksek fiyatlarla yabancılara satar. Şişedeki yağdan tüccarın yemeğine azıcık katan cariye bir köşede merakla bekler. Yemekten bir kaşık alan tüccar orada can verir. Tüccarın zehirden kazandığı paraları ve kalan zehir şişesini de alıp başka bir kente giden cariye, pek çok kişiyi zehirler.

### **Epizotlar**

1. Mısırda zengin bir tüccar vardır.
2. Bir gün bir cariye ve bir erkek maymun alan tüccar, cariyeyi maymunla birlikte olmaya zorlar.

3. Karşılığında onu serbest bırakacağını söyler.
4. Kabul etmek zorunda kalan cariye bir süre sonra hamile kalır.
5. Cariye insan şeklinde kuyruklu bir çocuk doğurur.
6. Çocuk büyüyünce tüccar onu yağı çıkana dek kazanda kaynatır.
7. Oluşan yağı şişelere doldurup satan tüccar şişelerden birini evde bırakır.
8. Evde kalan yağdan tüccarın yemeğine biraz koyan cariye, onun ölmesine neden olur.
9. Tüccarın zehirden kazandığı paraları ve kalan şişeyi de alıp başka bir yere giden cariye oradan pek çok kişiyi zehirleyerek öldürür.

### **İletiler**

1. İnsan, kazdığı kuyuya kendi düşer.
2. Kötülük eden kötülük bulur.
3. Haksız (haram) yoldan kazanılan para fayda etmez.

### **4.1.17. HÂTUNUN SEKİZİNCİ HİKÂYESİ**

#### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET:**

Bir kişinin elini keserler ancak o kişi ağlamaz. Eli kesilmiş birini görünce ağlamaya başlayan kişiye bunun nedeni sorulunca o, eli kesildiğinde aralarında eli kesilmiş kimsenin olmadığını dolayısıyla halinin anlaşılmayacağını, eli kesik kişinin ise halinden anlayacağı için ağladığını söyler.

#### **EPİZOTLAR:**

1. Bir adamın elini keserler ancak adam ağlamaz.
2. Adam eli kesilmiş birini görünce feryat figan eder.
3. Bunun nedenini soranlara, eli kesildiğinde aralarında eli kesilen kişi olmadığını, dolayısıyla halinin anlaşılmayacağını, eli kesik adamın, halinden anlayacağı için ağladığını söyler.

## ANA HİKÂYE

### ÖZET

Geçmiş zamanda bir padişah ve onun üç oğlu vardır. Ecel kapısını çalınca yatağa düşen padişah, oğullarını çağırarak onlara kendisi öldükten sonra saraya gizlediği hokkayı bulup paylaşmalarını vasiyet eder ve ardından ölür. Kardeşlerden biri hokkayı gizlice alıp saklar. Daha sonra üçü birlikte hokkayı almaya gittiklerinde onu yerinde bulamayınca aralarında düşmanlık hasıl olur. Sonunda kadıya giderek hallerini anlatırlar. Evvela onlara bir hikâye anlatacağını dile getiren kadı, daha sonra hükmünü bildireceğini söyler. Kadı buna göre şehzadelere hangisinin mürüvvetinin daha fazla olduğunu sorunca biri damat, biri hırsız, biri de delikanlı diye cevaplar. Hokkanın, hırsız cevabını verende olduğuna hükmeden kadı, doğrunun doğruya, hırsızın hırsıza yardım edeceğini söyler. Hokka içindeki cevherlerle kadıya getirilir ve kadı da onu üç kardeş arasında paylaşırır.

### Epizotlar

1. Geçmiş zamanda bir padişah ve onun üç oğlu vardır.
2. Ölüm döşeğine düşen padişah oğullarına, kendisi öldükten sonra sakladığı hokkayı bulup içindeki cevherleri paylaşmalarını vasiyet eder ve ardından ölür.
3. Kardeşlerden biri hokkayı gizlice alır.
4. Üçü birlikte gittiklerinde hokkayı bulamazlar ve aralarında düşmanlık meydana gelir.
5. Durumlarını kadıya bildirirler.
6. Kadı bir hikâye anlatarak sorunu çözer.
7. Kadı şehzadelere hangisinin mürüvvetinin daha fazla olduğunu sorunca biri damat, biri hırsız, biri de delikanlı diye cevaplar.
8. Hokkanın hırsız cevabı verende olduğunu anlayan kadı, doğrunun doğruya, hırsızın hırsıza yardım edeceğini söyler.
9. Hokka kadıya getirilir ve kadı da onu üç kardeş arasında paylaşırır.

## ARA HİKÂYE

### ÖZET

Birbirini seven bir kızla bir delikanlı ve kızın birde nişanlısı vardır. Delikanlı bir gün kıza, nişanlısıyla gerdeğe girdiği gece kendi halinin ne olacağını sorar. Bunun üzerine kız nişanlısından önce onunla gerdeğe gireceğini söyler. Nihayet gerdek



gecesinde kız damada, delikanlıyla olan sözleşmesini anlatır ve bunun için ondan izin ister. Damat gönül rızasıyla kıza izin verince gece yarısı, delikanlının evine gitmek üzere evden çıkar. Yolda bir hırsıza rastlar. Hırsız boynu, kulağı altınla dolu gelini görünce kızın halini sorar. Olanı biteni kızdan dinleyen hırsız onu delikanlının evine götürür. Ve onu kapıda bekler. Damadın davranışı karşısında kıza dokunmanın doğru olmayacağını söyleyen delikanlı onu kocasına geri gönderir. Hırsız onu alıp evine götürür. Durumu anlayan damat kızı takdir eder.

### **Epizotlar**

10. Birbirini seven bir kızla bir genç ve kızın bir nişanlısı vardır.
11. Delikanlı bir gün kıza, nişanlısıyla gerdeğe girmesine dayanamayacağını söyleyince kız da nişanlısından önce onunla gerdeğe gireceğini söyler.
12. Gerdek gecesinde kız bu durumu damada açıklayıp ondan izin isteyince damat, gönül rızasıyla izin verir.
13. Gece yarısı evden çıkan gelin, bir hırsıza rastlar.
14. Kızın üzerindeki mücevherleri görünce çok sevinen hırsız, kızın halini sorar.
15. Olanları ona da anlatan kız hırsız tarafından delikanlının evine götürülür.
16. Damadın davranışına karşılık, geline dokunmanın yakışsız olacağını söyleyen delikanlı kızı geri gönderir.
17. Durumu anlayan damat kızı takdir eder.

### **İletiler**

1. Kişinin fikri neyse zikri odur.
2. Acı çekenin halinden aynı acıdan muztarip olanlar anlar.
3. Sözün de durmanın önemi.

## **4.1.18. DOKUZUNCU VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Bağdat'ta salih bir kişi vardır. Bu zat bir gün pazardan bir tas bal alır. Onu gören bir dolandırıcı da arakasından gider. Balı aşırıya niyetlenen dolandırıcı onun ardından ibadethaneye girip gizlenir. Zahit sabaha değin ibadet edince dolandırıcı pişman olur ve bir daha dolandırıcılık yapmayacağına dair kendi kendine söz verir. Sabah olunca zahidin kapısı çalınır. Hemen kapının dibine gizlenen dolandırıcı, kapı açılır açılmaz koşmayı planlar. Kapıyı açan zahit, kırklar tarafından gönderilen adama

maksadını sorunca, adam kırklardan birinin öldüğünü ve yerine zahidin çağırıldığını söyler. Bunun üzerine zahit, dolandırıcıyı tutup adama verince, dolandırıcı buna çok sevinir ve tövbe edip kırklara katılır. Bir gece zahidin yanında kalmasının dolandırıcıyı kırklardan biri olmaya vesile kıldığını söyleyen vezir, dünya ve ahiret saadeti için insanın akıllı ve salih kişilerle bir arada olması gerektiğini ifade eder.

### **Epizotlar**

1. Bağdat'ta salih bir kişi vardır.
2. Bir gün pazardan bir tas bal alan zahidi gören bir dolandırıcı, balı aşırmaq için onu takip eder.
3. Zahidin ardından ibadethaneye giren dolandırıcı bir köşeye gizlenir.
4. Onun salih bir kişi olduğunu gören dolandırıcı yaptığına pişman olur ve bir daha dolandırıcılık yapmamaya tövbe eder.
5. Ertesi gün zahidin evine gelen, kırkların gönderdiği adam zahide, kırklardan birinin öldüğünü ve onun yerine kendisinin çağırıldığını söyleyince zahit, kaçmak için kapının kenarına gizlenen dolandırıcıyı tutup adama verir.
6. Buna çok sevinen dolandırıcı tövbe eder ve kırklara katılır.

### **İletiler**

1. Kötülüğe iyilikle karşılık vermek, iyi insanlarla dostluk kurmak dünya ve ahiret mutluluğuna vesile olur.
2. Takualı insanlar örnek davranışlar sergilemelidirler.
3. Hiçbir iş karşılıksız kalmaz, hırsızın iyi niyeti onu iyiliğe götürdü.

## **4.1.19. HÂTUNUN DOKUZUNCU HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Bir ulu padişah ve padişahın da üç oğlu vardır. Ölümünün yaklaştığını anlayan padişah, oğullarından büyüğüne kendisi öldükten sonra her şehirde bir ev yapmasını, ortancaya her gece bir bakire almasını, küçüğüne de her şeyi yağ ve balla yemesini vasiyet eder ve ölür. Babalarının vasiyeti gereği hareket eden gençlere bir gün akıl bir zat, yaptıklarının yanlış olduğunu, söylenenlerle başka şeylerin bahsedildiğini dile getirerek onların gerçek anlamlarını açıklar. Büyük oğlana söyleneni “ her şehirde bir dost kazanmak.”, ortancaya söyleneni “nefsin isteklerine sabırlı olmak.”, küçüğe

söyleneni ise “yediği her şeyin yağ ve bal gibi gelmesi.” olarak yorumlar. Cahillik ettiklerini anlayan şehzadeler o işlerden vazgeçerler.

### **Epizotlar**

1. Ölümü yaklaşan padişah üç oğluna vasiyette bulunur.
2. Büyük olana, her şehirde bir ev yapmasını, ortancaya her gece bir bakire almasını, küçüğe ise ne yese yağ ve balla yemesini söyler. Ve ardından ölür.
3. Babalarının vasiyetini yerine getiren şehzadelere bir gün akıl bir zat yaptıklarının yanlış olduğunu, söyleyerek vasiyetin gerçek anlamını açıklar.
4. Büyük oğlanın vasiyetini her şehirde bir dost kazanmak, ortancanınkini nefsin isteklerine karşı sabırlı olmak, küçüğününkü ise kuru ekmeği bile yağ bal gibi yemek şeklinde yorumlar.

### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Beyazid Bestami bir gün yaralı bir köpeği tedavi edip iyileştirir. İyileşen köpek ise onun ayağını ısırır, gerekçe olarak da, insanın insanlığını göstermesi gibi itin de itliğini ortaya koyduğunu öne sürer.

### **Epizotlar**

1. Yaralı bir köpeği iyileştiren Beyazid Bestami, köpek tarafından ısırılır.
2. Bunun nedenini soran Beyazid Bestami’ye köpek, insanın insanlığını yapması gibi itin de itliğini ortaya koyduğunu söyler.

### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Bir padişah bir memleketin kâfirlerinden haraç ister. Onlar ise iki soru soracaklarını, cevaplandırdıkları takdirde her yıl haraç vereceklerini, aksi halde vermeyeceklerini söylerler. Birkaç kese malla birlikte padişaha gönderilen rahip, durumu ona arz eder. Bunun üzerine alimler, bilginleri huzuruna toplayan doğru cevaplar vereceğinden emindir ve nihayet soru sorma faslı başlar. Rahip ilk olarak sağ elinin beş parmağını açıp ayasını onlara karşı tutar, daha sonra parmaklarını aşağı sarkıtır ve bu hareketinin anlamını sorar. Mecliste bulunan arif bir zat, soruyu tekrarlatınca ruhbanın eliyle yaptığı hareketlere, o da eliyle yaptığı birtakım hareketlere cevap

verir. Arifin verdiği karşılıkları doğru bulan rahip haraç vermeyi kabul eder. Ariften verahipten remizlerin anlamlarını soran şah, maharetine karşı arifi ödüllendirir.

### **Epizotlar**

1. Padişah bir memleketin kâfirlerinden haraç ister.
2. Rahip, soracağı sorulara doğru cevap verilmesi şartıyla haraç vermeyi kabul eder.
3. Padişah âlimleri, bilginleri huzuruna toplar.
4. Rahip, eliyle bir takım izaretler yaparak bunların ne anlama geldiğini sorar.
5. Mecliste bulunan arif bir zat bunların cevaplarını verir.
6. Rahip verilen cevapları doğru bulur ve haraç vermeyi kabul eder.
7. şah arifi ödüllendirir.

### **İletiler**

1. Her türlü duruma hazırlıklı olmak gerekir.
2. Yüksek makamlarda da olsa insanlar sağlam dostluklar kurmalıdırlar.
3. Söylenen sözler gerçek anlamı dışında kullanılabilir.
4. Yaralıya hayvan da olsa yardım etmek gerekir.
5. Her canlı aslına göre davranır.

## **4.1.20. ONUNCU VEZİR HİKÂYESİ**

### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Nuşirevan'ın kapısının zincirine bir eşek sürtünür. Eşeğin zayıf ve sırtının yük çekmekten delik deşik olduğunu gören Nuşirevan, onu koruyup esirger. Ülkesinde o zavallı hayvana öylesine zulmedilmiş olmasına son derece üzülop ağlar ve ona özenle bakılmasını emreder.

### **Epizotlar**

1. Nuşirevan'ın evinin zincirine bir eşek sürülür.
2. Eşeğin zayıf ve sırtının delik deşik olduğunu gören Nuşirevan, ülkesinde ona öyle zulmedilmesine son derece üzülop.
3. Eşeğe özenle bakılmasını emreder.

## ANA HİKÂYE

### ÖZET

Mısırda bir hilebaz kadın vardır. Bir gün altı yüz bin akçe değerindeki kumaşını tüccara rehin bırakıp karşılığında bir aylığına yüz bin akçe alır. Bir müddet sonra parayı getirip kumaşı alan kadın bu defa bohçaya yüz akçelik değersiz bir kumaş koyarak tüccara verir. Kadının tatlı diline aldanan tüccar bohçayı açmadan alıp sandığa koyar ve parayı verir. Parayı alan kadın, bir iki ay geçtiği halde dükkâna uğramaz. Aldatıldığını anlayan tüccar hâkime başvurur. Hâkim ona, bir gece dükkândaki malları boşaltmasını, sabah olunca soyulduğunu, en çok da rehine kumaşa üzüldüğünü söylemesini tembih eder. Hoca, hâkimin söylediklerini uygular ve nihayet haber kadına ulaşır. Yüz bin akçeyle hocaya gidip ondan kumaş karşılığında hiç değilse beş yüz bin akçe almayı planlayan hilekâr kadın, dükkâna gelerek kumaşını ister. Kumaşın çalındığını öğrenince karşılığında en az beş yüz bin akçe isteyince hâkime giderler. Hâkim, kumaşı gösterince kadın neye uğradığını şaşırır. Hilekârlığının bedelini canıyla öder, malı mülkü devlete kalır.

### Epizotlar

1. Mısır'da yaşayan hileci kadın bir gün değerli bir kumaşını yüz bin akçe karşılığında bir aylığına tüccara rehin bırakır.
2. Bir süre sonra parayı getirip kumaşı alan kadın bu defa bohçaya değersiz bir kumaş koyup tüccara götürür.
3. Adam bakmadan kumaşı alır ve parayı verir.
4. Bir iki ay geçtiği halde kadın, parayı götürmez.
5. Aldatıldığını anlayan adam hâkime gider.
6. Hâkim, tüccara gece dükkânı boşaltmasını, sabah olunca soyulduğunu, en çok da rehine kumaşa üzüldüğünü söylemesini tembih eder.
7. Nihayet dükkânın soyulduğu haberi kadına ulaşır.
8. Parayı getirip kumaşı isteyen kadın, onun çalındığını öğrenince karşılığında en az beş yüz bin akçe ister.
9. Bunun üzerine hâkime giderler.
10. Hâkim, kumaşı gösterince kadın neye uğradığını şaşırır ve hilekârlığının bedelini canıyla öder.

## **İletiler**

1. Haram kazanç fayda sağlamaz.
2. İnsanları aldatmanın bedeli ağır olur.
3. Âdil yöneticiler hayvanların da haklarını korurlar.

### **4.1.21. HATUNUN ONUNCU HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Geçmiş zamanda bir padişah ve onun da doğru sözlü bir çobanı vardır. Şahın vezirinin güzel, cazibeli ve bir o kadar da düzenbaz kızı, dürüstlüğü sayesinde ahır sorumluluğuna terfi eden çobanı, şahın önünde yalan söylettireceğine dair ahdederek. Akşam olunca çobanın odasına giden kız, güzelliği ve cazibesıyla onu kendine meftun eder. Canının at eti çektiğini söyleyen fettan kız, ondan padişahın en sevdiği kara aygırı kesmesini ister ve padişaha da atın bilmediği bir sebepten ötürü öldüğünü söylemesini ona tembihler. Önce reddeden ancak güzelliği karşısında aklı başından giden çoban, sonunda kızın istediğini kabul eder ve atı kestirir. Ardından yaptığına çok üzülen çoban, dürüstlüğünden ödün vermez ve padişaha gerçeği söyler. Canı pahasına da olsa doğruluktan ayrılmayan çoban, padişah tarafından vezirin kızıyla evlendirilip vezaret makamına getirilerek ödüllendirilir.

#### **Epizotlar**

1. Geçmiş zamanda bir padişah ve onun da doğru sözlü bir çobanı vardır.
2. Hiçbir zaman doğruluktan vazgeçmeyen çoban, vezirin kızının tuzağına düşer.
3. Güzelliği ile çobanın aklını başından alan düzenbaz kız, ondan padişahın en sevdiği atını kesmesini ister.
4. Padişaha da atın bilmediği bir sebepten öldüğünü söylemesini tembih eder.
5. Kızın cazibesine kapılan çoban, sonunda onun dileğini yerine getirir.
6. Yaptığına çok üzülen çoban, padişaha gerçeği söyler.
7. Canı pahasına doğruluktan vazgeçmeyen çoban, padişah tarafından vezirin kızıyla evlendirilir ve vezaret makamına getirilir.

#### **İletiler**

1. Her şartta doğruyu söylemek gerekir.
2. Doğruluk, dünya ve ahiret saadetinin anahtarıdır.

## 4.1.22. ON BİRİNCİ VEZİR HİKÂYESİ

### ARA HİKÂYE

#### ÖZET

Avcının tuzağına yakalanan geyik, orada bulunan fareden kendisini kurtarması için yardım ister. Ancak fare yardım etmez. O sırada bir kartal gelip fareyi yakalar ve yem edinir. Bir süre sonra avcı, geyiğe acıyıp onu serbest bırakır.

#### Epizotlar

1. Avcının tuzağına yakalanan geyik, fareden kendisini kurtarması için yardım ister.
2. Fare yardım etmez kartal tarafından yakalanır.
3. Avcı geyiği serbest bırakır.

### ANA HİKÂYE

#### ÖZET

Mısır’da bir padişah ve onun da iki tane oğlu vardır. Padişah, oğullarından birini “ çok paradan bir hüner daha iyidir.” sözünün gereği olarak bir terziye verir. Bir süre sonra şehzade usta bir tezi olur. Padişahın ölümü üzerine kardeşi tahta çıkınca, terzi olan şehzade de hacca gider. Tavaf sırasında bir heybe bulan şehzade, bir süre sonra da heybenin sahibini görür. Ağlayıp dövünerek heybesini kaybettiğini söyleyen adam, onu getirene içindekinin yarısını vereceğini vaad eder. Şehzade “Haramdan fayda gelmez.” düşüncesiyle heybeyi sahibine verir. Çok cimri olan adam, sözünde durmaz, buna karşılık şehzadeye dua etmeyi teklif eder. Bunu kabul eden şehzade, adamla birlikte Bağdat’a giderek orada terzilik yapmaya başlar. Bir gün karısıyla kavga eden adam, üç talakla onu boşadığını söyler. Aslında karısını çok seven adam, söylediğine pişman olur. Kadıya durumu anlatınca kadı, karısının başkasıyla evlenip boşandıktan sonra kendisiyle tekrar evlenebileceğini söyler. Bunun için sözüne sadık biri olan şehzadeyi uygun gören adam, ertesi gün boşatabileceği düşüncesiyle karısını ona nikâhlatır. Ancak işler adamın umduğu gibi gitmez. Şehzade ve adamın karısı birbirlerine âşık olurlar. Kocasının servetinin aslında kendisine ait olduğunu söyleyen kadın, boşanmadıkları takdirde mallarını ona vereceğini ifade eder. Kadının teklifini kabul eden şehzade, ertesi gün anlaşmayı bozar. Bunun üzerine çok üzülen adam hastalanıp yatağa düşer. Ölüm

döşegindeyken şehzadeye, Kâbe’de bütün malının onun olması için dua ettiğini söyler, ardından da nesi var nesi yoksa hepsini şehzadeye bırakır ve ölür.

### **Epizotlar**

1. Mısır’da bir padişah ve onun da iki oğlu vardır.
2. “Çok paradan bir hüner iyidir.” sözü gereğince padişah, oğullarından birini terziye çırak olarak verir.
3. Bir süre sonra şehzade, usta bir terzi olur.
4. Padişahın ölümü üzerine kardeşi tahta çıkınca terzi şehzade hacca gider.
5. Tavaf sırasında bir heybe bulur.
6. Bir süre sonra ağlayıp dövünerek heybesini kaybettiğini söyleyen bir adam gören şehzade, onun heybe sahibi olduğunu anlar.
7. Adam heybesini getirene, onun içindekilerin yarısını bağışlayacağına dair söz verir.
8. Şehzade, haramdan fayda gelmez, düşüncesiyle heybeyi sahibine verir.
9. Ancak heybenin sahibi, sözünde durmaz onun yerine şehzadeye Kâbe’de dua etmeyi teklif eder.
10. Teklifi kabul eden şehzade, onunla birlikte Bağdat’a gitmek istediğini söyler.
11. İki birlikte Bağdat’a giderler.
12. Şehzade orada terzilik yapmaya başlar.
13. Bir tartışma sırasında adam karısına, onu üç talakla boşadığını söyler.
14. Ardından söylediğine pişman olur ve ikisi birlikte kadiya giderler.
15. Kadı, karısının başkasıyla evlenip boşandıktan sonra kendisiyle tekrar evlenebileceğine hükmeder.
16. Bunun için şehzadeyi uygun gören adam, ertesi gün boşatma niyetiyle, karısını ona nikâhlar.
17. Kadın kocasına geri dönmek istememektedir.
18. Bütün servetin kendisine ait olduğunu söyler, kendisini boşamadığı takdirde malını şehzadeye vereceğini vaadeder ve anlaşırlar.
19. Şehzadenin kadını boşamayacağını söylemesi üzerine adam üzüntüsünden yatağa düşer.
20. Şehzadeye Kâbe’de, bütün malının onun olması için dua ettiğini söyleyen adam, her şeyini ona bırakır ve ölür.



## **İletiler**

1. Zor durumdaki insanlara yardım etmek gerekir.
2. Sanat en büyük zenginliktir.
3. Sözünde durmak fazilettir.
4. Öfkeyle kalkan zararlar oturur.
5. Eşler birbirlerine karşı vefalı olmalıdırlar.
6. Kötülük eden kötülük bulur.
7. Hayvanlara karşı merhametli olmak gerekir.

### **4.1.23. HATUNUN ON BİRİNCİ HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Geçmiş zamanda bir tüccar ve onun da iki oğlu vardır. Bir gün hastalanıp yatağa düşen tüccar, servetini oğullarına paylaşır ve ölür. Yüklüce bir mirasa konan oğlanlar, kıymetini bilmeyip bütün mirası israf ederler. Sonunda bütün malları tükenir ve dilenmeye başlarlar. Kentin ileri gelenleri, gençlere kötü örnek olurlar diye onları padişaha şikâyet ederler. Bunun üzerine tüccarın oğullarını huzuruna çağırır padişah, onlara müsrifliklerinin nedenini sorar. Onlarsa, babalarının kendilerine Allah'a değil de mala ısmarladığını söylemek o hale düştiklerine anlatırlar. Bu cevabı çok beğenen padişah onlara birer köy vererek onları himaye eder.

#### **Epizotlar**

1. Geçmiş zaman da bir tüccar ve onun da iki oğlu vardır.
2. Bir gün hastalanıp yatağa düşen tüccar servetini oğullarını paylaşır ve ölür.
3. Mirasın kıymetini bilmeyen oğlanlar, kısa zaman da onu tüketerek dilenmeye başlarlar.
4. Şehrin ileri gelenleri onları, kötü örnek olmalarını önlemek için, padişaha şikâyet ederler.
5. Padişah onlara müsrifliklerinin nedenini sorunca onlar, babalarının kendilerini Allah'a değil mala ısmarladığını, malın ise bir fayda sağlamadığını, sonlarının dilencilığe vardığını anlatırlar.
6. Bu cevabı çok beğenen padişah onları himayesine alır.

## **İletiler**

1. Emek verilmeden edinilen malın kıymeti bilinmez.
2. İnsanlar ölürken, evlatlarını Allah'a ısmarlamalıdır.
3. İsrâf kötü bir davranıştır.

### **4.1.24. ON İKİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Geçmiş zamanda bir ulu padişah, padişahın bir veziri, vezirin de güzel bir oğlu vardır. Vezirzadeye âşık olan padişah onu, ana babasından zorla alır. Sarhoş olduğu bir gece oğlanı başka biriyle oynadığını gören şah, cellâda vezirin oğlunu öldürmesini emreder. Bunu haber alan vezir, oğlanı cellâdın elinden alır saklar ve onun yerine bir hırsızın başını kestirir. Ertesi gün kendine gelen padişah olanları öğrenince ağlayıp inlemeye başlar. Sonunda tahtını tacını bırakıp halvete çekilir, nerdeyse akli başından gider. Bunun üzerine vezir oğlanı padişaha geri getirir. Eski haline dönen şah, malını mülkünü vezire, tahtını ise oğlana bırakmak ister ancak vezir kabul etmez. Padişah da oğlana mansıb, babasına hilat vererek onları ödüllendirir.

#### **Epizotlar**

1. Vezirinin güzel oğluna âşık olan padişah, onu ailesinden zorla alır.
2. Sarhoş olduğu bir sırada, oğlanın başka biriyle oynadığını görünce cellâda onu öldürmesini emreder.
3. Olayı haber alan vezir, oğlanı kurtarıp saklar, cellâda da bir hırsızın başını kesmesini söyler.
4. Kendine gelince durumu öğrenen padişah, üzüntüsünden hastalanır, neredeyse aklını kaçıır.
5. Vezir oğlanı padişaha geri getirir.
6. Eski haline dönen şah, malını mülkünü vezire, tahtına ise oğlana bırakmak ister, ancak vezir kabul etmez.
7. Padişah da oğlana mansıb, babasına hilat vererek onları ödüllendirir.

## **İletiler**

1. Başkasına ait olan şeyler zorla alınmaz.
2. Her şeyin azı karar çoğu zarardır.
3. Anne babalar her durumda çocuklarına sahip çıkmalıdır.
4. Tok gözlülük fazilettir.

### **4.1.25. HATUNUN ON İKİNCİ HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Barsısa isimli gece gündüz ibadetle uğraşan bir zat vardır. Bir gün padişahın hastalanan kızını, ona dua etmesi için şeyh Barsısa'ya getirirler. Şeyh güzel kızı görünce kendinden geçer. O sırada şeyh kılığına giren şeytan, Barsısa'ya adamları gönderip kızı alıkoymasını telkin ederek onu kandırır. Şeytanın iğvasına kapılan şeyh, onun dediklerini yerine getirir ve kıza sahip olur. Kızın bayılması üzerine şeyh yaptığına pişman olur. O sırada şeytan yine gelir ve şeyhe padişahın, kızı kanlar içinde görmesi halinde kendisini sağ bırakmayacağını, bu nedenle kızı öldürüp evin bir köşesine gömmesini, padişahın adamlarına da kızın iyileşip gittiğini söylemesini tembihler. Şeyh, şeytanın bu telkinlerini de uygular. Padişahın adamları hiçbir yerde kızı bulamazlar. Şeytan bu defa kızın başına gelenleri babasına bir bir anlatır. Bunun üzerine padişah, şeyhi asmalarını emreder. Asılmak üzereyken şeytan yine gelir ve kendine secde etmesi halinde onu kurtaracağını söyler. Ona bir kez daha aldanmış şeyh, hem imanından hem de canından olur.

#### **Epizotlar**

1. Barsısa isimli zahit bir zat vardır.
2. Padişahın hasta kızı, dua etmesi için ona getirilir.
3. Kızın güzelliğine hayran olan şeyh, şeytanın aldatması sonucunda kızı evinde alı koyar ve ona sahip olur.
4. Kız kanlar içinde kendinden geçince şeyh yaptığına pişman olur.
5. Padişahın, kızı öylece görmesi halinde kendisini sağ bırakamayacağını söyleyen şeytan, şeyhe yapması gerekenleri anlatır.

6. Bunun üzerine şeyh kızı öldürür, padişahın adamlarına da onun iyileşip gittiğini söyler.
7. Ancak adamlar kızı hiçbir yerde bulamazlar.
8. Şeytan babasına kızın başına gelenleri haber verince şeyh tutuklanır. Mahkeme edildikten sonra asılmasına karar verilir.
9. Şeytan darağacındaki şeyhe, kendisine secde etmesi karşılığında onu kurtarabileceğini söyler.
10. Bir kez daha şeytana aldanan şeyh, hem imanından hem canından olur.

### **İletiler**

1. İnsanlar, gayri meşru düşüncelerden arınmalı, şeytanın iğvalarına kapılmamalıdır.
2. Abid, zahit de olsa insan şeytana uyabilir.
3. İnsanlar çocukları için gereken her tedbiri almalıdırlar.
4. Hastalıklar uzmanlarınca tedavi edilmelidir.
5. Suçu sabit de olsa sanık, cezalandırılmadan önce mahkeme edilmelidir.
6. Kötülük eden kötülük bulur.

## **4.1.26. ON ÜÇÜNCÜ VEZİR HİKÂYESİ**

### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Bir gün dervişin biri padişahın huzuruna gelerek kendisinin tanrı olduğunu iddia eder. Derviştten huzurda bulunan küçük gözlü çocuğun gözlerini büyütmesini istemek suretiyle onu susturmayı düşünen padişaha abdal, bir kardeşinin daha olduğunu, insanların belinden yukarısına onun, aşağısına da kendisinin hükmettiğini ifade ederek bu bölge için emre hazır olduğunu belirtir. Dervişin bu cevabını çok hoş bulan padişah onu katına yaklaştırır ve onun için kimsesizlerin faydalandığı bir tekke yaptırır.

### **Epizotlar**

1. Dervişin biri padişahı huzuruna gelerek tanrılık iddiasında bulunur.
2. Padişah ise ona, küçük gözlü oğlanın gözlerini büyütmesini emretmek suretiyle dervişi susturmak ister.
3. İki kardeş olduklarını söyleyen derviş, insanların belden yukarısına onun aşağısına da kendisinin hükmettiğini söyleyerek bu bölge için emre hazır olduğunu dile getirir.

4. Padişah bu cevap üzerine dervişi ödüllendirir.

## **ANA HİKÂYE**

### **ÖZET**

Has Ayas'ın yanına bir gün bir derviş gelir ve fakirliğinden yakılarak onun aracılığıyla Sultan Mahmut'tan ihsan ister. Has Ayas ise padişaha kuş dili bildiğini söylemesi şartıyla dilediğini yerine getireceğini belirtir. Derviş, av sırasında padişaha bunu söyler, o sırada Has Ayas, kuş dili öğrenmek için padişaktan izin ister. Böylece saraya yerleştirilen dervişe maaş da bağlanır. Eğitimin sonunda padişah dervişe bolca ihsanda bulunarak onun gitmesine izin verir. Bir gün av sırasında padişah Has Ayas'a ötüşen iki baykuşun ne dediklerini sorar. Bunu fırsat bilen Has Ayas kuşların dilinden bir hikâye uydurarak özetle padişahın ülkeyi harap ettiğinden dem vurur. Bunun üzerine padişah bütün ülkeyi mamur ederek yönetimde adaleti hâkim kalır.

### **Epizotlar**

1. Has Ayas'ın yanına fakir bir derviş gelerek onun aracılığıyla Sultan Mahmut'tan yardım ister.
2. Has Ayas, dervişin padişaha kuş dili bildiğini söylemesi şartıyla, onun istediğini kabul eder.
3. Derviş, av sırasında padişaha yaklaşarak ona kuş dili bildiğini söyler.
4. Bu sırada Has Ayas, derviştan kuş dili öğrenmek için padişaktan izin ister.
5. Padişahın izin vermesi üzerine saraya yerleştirilen dervişe aynı zamanda maaş bağlanır.
6. Eğitimin bitiminde padişah, dervişe bolca ihsanda bulunarak onun gitmesine izin verir.
7. Bir gün av sırasında padişah, Has Ayas'a ötüşen iki baykuşun ne dediklerini sorar.
8. Has Ayas da onların dilinden bir hikâye uydurup özetle padişahın ülkeyi harap ettiğinden dem vurur.
9. Bunu duyan padişah bütün ülkeyi mamur edip, yönetimde adaleti tesis eder.

## **İletiler**

1. Hayır yolunda söylenen yalan, şer getiren gerçekten daha iyidir.
2. Doğru yöntemlerle daha üst makamlardaki insanlar bile yönlendirilebilir.
3. Hazırcevaplık meziyettir.

### **4.1.27. HATUNUN ON ÜÇÜNCÜ HİKÂYESİ**

#### **ARA HİKÂYE**

##### **ÖZET**

Padişahın karısı ona bir gece bir rüya gördüğünü söyler. Rüyaya göre padişah tahtında otururken aniden karşısında kırk başlı bir ejderha belirir. Ejderhanın arkasında da bir yılan ordusu bulunmaktadır. Ejderha, şahı tahtıyla birlikte ağzına alır ancak yutamayıp kusar. Bu olay üç kez tekrarlanır. Sonunda kızarak zehirlerini bir yere toplayıp onu şahın üstüne saçmak ister. Hatun buna dayanamayıp buna engel olmak için öyle bağırır ki korkuyla uyanır. Rüyada ki ejderhayı şehzadeye, kırk başını kırk vezire yoran kadın, ejderhanın şahı yutma girişimi ise şehzadenin, babasının helakine kast etmesi ancak başarısız olması ile açıklar.

##### **Epizotlar**

1. Padişahın karısı bir gece düşünde, tahtında oturan şahın karşısında kırk başlı bir ejderha belirmediğini ve bu ejderhanın üç kez onu tahtıyla birlikte yutmaya çalıştığını, ancak başarısız olduğunu görür.
2. Ejderhanın, kızgınlığından zehrini bir yere boşaltıp şahın üzerine saçmak istemesi üzerine hatun, buna engel olmak için var gücüyle bağırarak korkuyla uykusundan uyanır.
3. Padişaha ejderhayı şehzade, kırk başını kırk vezir olarak tabir eden kadın, ejderhanın şahı yutmak istemesini de şehzadenin babasını helak etmek istemesi olarak yorumlar.

#### **ANA HİKÂYE**

##### **ÖZET**

Geçmiş zamanda bir ulu padişah vardır. Bir gün huzuruna, helal yiyen kişinin görebileceği, haram yiyenin ise göremeyeceği bir tülbent dokuyabildiğini iddia eden bir adam gelir. Buna şaşırarak padişah, çulhayı bir dükkâna yerleştirip ona harçlık vererek tülbendi dokumasını ister. Bir süre padişahın verdiği harçlıkla eğlenen çulha, bir gün bir

parça kâğıdı dürüp padişahın huzuruna çıkararak tülbendi dokuduğunu söyler. Kâğıdı açıp bakan şah ve çevresindekiler hiçbir şey göremeyince haramzade olduklarını düşünürler. Bunun anlaşılması içinde çaresiz, olmayan tülbendi beğendiklerini söylerler. Şah üstelik de ona ihsanda bulunur. Sonunda durumun aldatmaca olduğu, çulhanın bahşiş toplamak için böyle yaptığı anlaşılır.

### **Epizotlar**

1. Bir gün padişahın huzuruna, haram yiyen kişinin göremeyeceği bir tülbent dokuyabildiğini iddia eden bir adam gelir.
2. Padişah, adama dükkân ve harçlık vererek ondan tülbendi dokumasını ister.
3. Bir süre ekmek elden su gölden eğlenen adam bir gün boş bir kâğıtla padişahın huzuruna çıkar.
4. Kâğıtta hiçbir şey göremeyen padişah ve çevresindekiler haramzade olduklarını düşünürler.
5. Bunun anlaşılması için de şah, adama övgüler yardırarak ona ihsanda bulunur.
6. Sonun da adamın, padişahın para koparmak için böyle yaptığı anlaşılır.

### **İLETİLER:**

1. İnsan şerefli bir varlık olduğu kadar da tehlikelidir.
2. İnsan çıkarı uğruna her şeyi göze alır.
3. Söylenen her şeye inanılmaz.
4. Olur olmaz kişilere güvenilmez.

### **4.1.28. ON DÖRDÜNCÜ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Güçlü bir padişah, ölmeden önce bir levha hazırlatıp onu, ölümünden sonra mezarının başına asılmasını vasiyet eder. Levhada malının mülkünün, hizmetinde çalışanların, askerlerinin çokluğundan dem vuran padişah, dünyada uzun yıllar yaşadığını ve bu süre içinde ölümü aklından bile geçirmedeğini, dolayısıyla bunun için hazırlık yapmadığını da belirtir. Yine levhada hisara gelen kişiye, kale kapısını açan tılsımı da belirtir. Bu levhanın bir eşini kale kapısına astırır. Bunun üzerine şehzade ve gelin tılsımı uygular ve hisardan içeri girerler. İçerde cennet bahçesi gibi güzel bir

bahçe ile karşılaşılır. Bahçede bulunan ak kubbenin içinde yer alan altın kubbenin altındaki tabutun başı ucunda yer alan altın levhayı görürler. Levhada da kale kapısında yazılanların aynı yazılmıştır. Yine tabutun başı ucunda iki de çeşme vardır ve çeşmenin bâni o sudan içenlerden dua istemektedir.

### **Epizotlar**

1. Güçlü bir padişah, bir levha hazırlatıp onun, ölümünden sonra mezarı başına asılmasını vasiyet eder.
2. Levhanın bir eşinin de kale kapısına asılmasını vasiyet eder.
3. Hisara gelen şehzade ile gelin, levhada belirtilen tılsımla kapıyı açıp içeri girerler.
4. İçeride güzel bir bahçe ve ortasında da ak bir kubbe vardır.
5. Ak kubbenin altında ise altın bir kubbe yer almaktadır.
6. Kubbenin altında da bir tabut bulunmaktadır.
7. Tabutun başı ucunda bir levha bulunmaktadır.
8. Levhada, dünya zenginliğinin ecel karşısında aciz olduğu belirtilmektedir.
9. Tabutun iki ucunda iki çeşme vardır.
10. Çeşmelerin bâni onlardan su içenlerden dua istemektedir.

### **ANA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Geçmiş zamanda, çocuğu olmayan bir padişah vardır. Allah yolunda sadakalar, nezirler adayan padişahın sonunda çok güzel bir oğlu olur. Bir gün padişah, oğlunun talihine baktırır. Müneccimler, şehzadenin otuz yaşına kadar saadette, otuzdan altmışa kadar ise bela ve mihnet içinde yaşayacağını haber verirler. Büluğa erince evlendirilen şehzadenin iki oğlu olur. Onlarla birlikte, bir deniz gezisi sırasında Frengi harami tarafından kaçırılan şehzade ve kırk adamı, insan eti yiyen bir güruha satılır. Çocuklar ise Frengi ile giderler. Kırk adamı ve şehzadeyi besleyen segziler(yamyamlar) günde bir adamı kesip yemeye başlarlar. Sıra şehzadeye gelince şehzade kendini kurtarmayı başarır ve ülke padişahının kızıyla evlenir. Bir süre sonra kız ölünce, yörenin âdeti gereğince, şehzadede onunla birlikte gömülür. Yerin altında kendisi gibi diri diri gömülmüş bir gelinle karşılaşan şehzade, onunla birlikte, gördüğü ışığı takip ederek bir su kenarına gelir. Orada buldukları gemiye binip kaçan gelin ve şehzade, otuz yıl



gemiyle yolculuk ederler. Bu yolculuk sırasında türlü türlü belalara uğrarlar. Sonunda gelini kaybeden şehzadenin gemisi bir adaya düşer. Adanın şahı tarafından sorguya çekilen şehzade, başından geçenleri tek tek şaha anlatır. Şahın sevgisini kazanan şehzade, onun kızıyla evlendirilmek istenince talihinde ki uğursuzluk nedeniyle bunu reddeder. Ancak şah tekrar talihine baktırır ve uğursuzluk dönemlerinin bittiği anlaşılır. Nihayet şahın kızıyla evlenen şehzade, bir süre sonra ölen şahın yerine geçer. Bir gün huzuruna, yanında iki güzel oğlanla birlikte Frengi bir tüccar gelir. Çocuklara kanı kaynayan şehzade, gizlice sorgulayınca onların kendi oğulları olduğunu anlar. Ardından Frengi'yi öldürerek mallarını hazinesine katar.

### **Epizotlar**

1. Çocuğu olmayan bir padişah, Allah yolunda sadakalar, nezirler adar ve sonunda bir oğlu olur.
2. Çocuğun talihine bakan müneccimler şehzadenin, otuz yaşına kadar mutlu, otuzdan altmış yaşına kadar ise sıkıntılı bir hayat geçireceğini söylerler.
3. Büluğa erince evlendirilen şehzadenin iki oğlu olur.
4. Denizde gemisiyle gezerken Frengi bir haydut tarafından kaçırılan şehzade ve kırk adamı insan eti yiyen bir güruha satılır.
5. Frengi, çocukları ise yanında götürür.
6. Segziler günde bir adamı kesip yerler.
7. Sıra şehzadeye gelince, o kendini kurtarır ve ülke padişahının kızıyla evlenir.
8. Bir süre sonra karısı ölür ve yörenin âdeti gereğince şehzade de onunla gömülür.
9. Orada diri diri gömülmüş bir gelinle karşılaşan şehzade onunla birlikte kaçır.
10. Buldukları gemiye binen gelin ve şehzade, otuz yıllık gemi yolculuğu sırasında türlü türlü belalara uğrarlar.
11. Sonunda gelini kaybeden şehzade, bir adaya düşer.
12. Adanın şahına başından geçenleri tek tek anlatan şehzade, onun sevgisini kazanır ve kızıyla evlenir.
13. Uğursuz dönemleri sona eren şehzade, bir süre sonra ölen şahın yerine geçer.
14. Bir gün huzuruna, iki güzel oğlanla birlikte Frengi bir tüccar gelir.
15. Oğlanları gizlice sorgulayan şehzade, onların kaybettiği çocukları olduğunu anlar.
16. Çocuklarına kavuşan şehzade, Frengi'yi öldürür, onun mallarını da hazinesine katar.

## ARA HİKÂYE

### ÖZET

#### İletiler

1. Sadaka, veren kişinin sıkıntılarını giderir.
2. İnsanın hayatla iyi ve kötü dönemleri olabilir.
3. Zenginlik, şan şöhret ölüme engel değildir.
4. Haksız kazanç fayda sağlamaz

### 4.1.29. HATUNUN ON DÖRDÜNCÜ HİKÂYESİ

#### ÖZET:

Geçmiş zamanda çocuğu olmayan bir padişah vardır. Bir gün padişah, duası makbul bir şeyhten, oğlu olması için dua etmesini ister. O da padişahın için tekkeye bir kurban göndermesini ister. Bunun üzerine padişah pirinç, yağ ve balla birlikte semiz bir koç gönderir. Yemekler pişirilip yendikten sonra dervişler dua ederler ve padişahın karısı hamile kalır. Dokuz ay sonra güzel bir oğlan doğar. Padişah bir gün yine şeyhten oğul için dua ister ve kurban olarak da seçkin bir at gönderir. Padişahın ikinci oğlu dünyaya gelir. Üçüncü kez de kurban olarak bir katır gönderir. Katır satılıp parasıyla zerde hazırlanır ve dua edilir ve üçüncü oğul doğar. Büyük oğul yiğit, cesur; ortanca oğul akıllı, ferasetli, hünerli; küçük oğul ise bedbaht, gönül kırıcı biri olur. Bu duruma çok üzülen şah, bir gün şeyhe küçük oğlanı şikâyet eder. Şeyh ise ilk iki oğul için kurban olarak seçkin hayvanları gönderdiğini ve çocuklarında seçkin olduklarını; küçük oğul içinse kötü bir hayvan gönderdiği içinse onun da kötü olduğunu söyleyerek kabahati şahta bulur. Kötülüklerinin önüne geçmesi için de öldürülmesi önerilir. Bunun üzerine şah küçük oğlanı idam ettirir.

#### Epizotlar

1. Çocuğu olmayan bir padişah, duası makbul bir şeyhten, çocuk için dua ister.
2. Şeyh, bunun için padişahın tekkeye bir kurban göndermesini isteyince şah, semiz bir koç gönderir.
3. Dualar edilir ve padişahın bir oğlu olur.
4. Padişah yine bir gün şeyhten oğul için dua ister ve kurban olarak da seçkin bir at gönderir.

5. Padişahın ikinci oğlu dünyaya gelince bu kez kurban olarak tekkeye katır gönderir ve bir süre sonra üçüncü şehzade doğar.
6. İlk iki oğul yiğit, cesur, mert, akıllı, ferasetli iken, küçük oğul şerlidir.
7. Şah bu durumdan şeyhe yakınınca şeyh kabahati şahta bulur.
8. Nitekim ilk iki oğul için kurban olarak güzide hayvanları gönderen şah, küçük oğlan için aşağılık bir hayvan göndermiştir. Sonuç da kurbanlıklara uygun olmuştur.
9. Çözüm olarak küçük şehzadenin ortadan kaldırılmasını önerince, şah oğlunu idam ettirir.

### **İletiler**

1. Sıkıntılarının bertarafı için makbul kişilerden dua istenir.
2. İyi amel iyiliği doğurur.

## **4.1.30. ON BEŞİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET:**

Geçmiş zamanda bir terzi ve terzinin iffetsiz bir karısı vardır. Bir gün kadın, cariyesini hallaca gönderir. Cariye hallacın uygunsuz davranışlarını hanımına anlatınca hanım, hallacı evine davet ederek onu gece yarısı yatağında bekleyeceğini söyler. Kocasını uyuduğu sırada hallaç gelir ve kadınla birlikte olur. Kendilerini yakalayan kocasını kandıran kadın, üstelik de onun sevgisini kazanır.

### **Epizotlar**

1. Bir terzi ve terzinin iffetsiz bir karısı vardır.
2. Kadın bir gün cariyesini hallaca gönderir.
3. Cariye hallacın uygunsuz davranışlarını hanımına anlatınca, hanım hallacı yatağına davet eder.
4. Gece yarısı eve gelen hallaç, kadınla onun kocasının yanında birlikte olur.
5. Kocasını onları yakalar, ancak kadın onu kandırır, üstelik de onun sevgisini kazanır.

### **İletiler**

1. Olaylar karşısında uyanık olmak gerekir.
2. İnsanlara körü körüne inanmamak gerekir.

#### 4.1.31. HATUNUN ON BEŞİNCİ HİKÂYESİ

##### ANA HİKÂYE

##### ÖZET

Açlıktan köpük kusan birkaç esrarkeş, yolda buldukları parayla yemek alarak bir türbeye giderler. Orada yemeği yerken kapının açık olduğunu fark ederler ve içlerinden birinin kapıyı kapamasını söylerler. Ancak kimse buna yanaşmaz. Bunun üzerine onlardan biri susmayı, ilk konuşan kişinin kapıyı kapatmasını önerir. Öneriyi kabul ederler ve yemeği yemeksizin ve konuşmaksızın durup beklemeye başlarlar. O sırada köpekler gelip bütün yemekleri yerler. Ancak kimse ses çıkarmaz. Daha sonra gelen köpek ise yemek bulaşığını yalarken adamlardan birinin dudağını ısırır. Canı yanan esrarkeş köpeğe kızınca diğerleri kapıyı onun kapatacağını söylerler. Ancak kapıyı kapatmak gereksizdir çünkü ortada yemek kalmamıştır.

##### Epizotlar

1. Birkaç esrarkeş yolda buldukları parayla yemek alacak bir türbeye giderler.
2. Yemeğe başladıklarında içlerinden biri, açık kalan kapının kapatılmasını söyler.
3. Ancak kimse buna yanaşmaz.
4. Sonunda susmaya ve ilk konuşanın kapıyı kapatmasına karar verilir.
5. O sırada köpekler gelip yemeği yerler.
6. Yemek artıklarını yedikleri sırada, birinin dudağını ısırırlar.
7. Canı yanan adam köpeğe kızınca diğerleri, kapıyı onun kapatacağını söylerler.
8. Ancak iş işten geçmiş, ortada yemek kalmamıştır.

##### ARA HİKÂYE

##### ÖZET

Bir dağın eteğinde ırmağın kenarında oturan esrarkeşlerden biri “Şu dağ pirinç olsaydı” biri “Bu ırmak yağ olsaydı”, biri “Bu dediklerinizi yeseydik.” Diye hayal kurarken bir diğeri “ben de yemeği ikram edince hepimiz yediniz, peki ben ne yiyeceğim?” diye içlerler. Bunun üzerine esrarkeşler böylesi bir hayale lanet okuyup giderler.

### **Epizotlar**

1. Bir dağın eteğinde ırmağın kenarında oturan esrarkeşler, dağın pirinç, ırmağın yağ olmasını ve bunları yemeği hayal ederler.
2. İçlerinden bir diğeri ise, yemeği sunduğu için kendisine kalmadığını söyleyince, esrarkeşler böylesi bir hayale lanet edip giderler.

### **İleti**

Aklı kullanmamak gülünç sonlara yol açar

## **4.1.32. ON ALTINCI VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Bir gün bir gazadan dönen Peygamber Efendimiz Halid bin Velid'i bir yere gönderir, kendisi de sahabelerle birlikte hareket eder. Görevden dönen Hz. Halid Peygamberimizi bulamayınca ardından gider ancak onu bulamaz. Bir dağın tepesine çıkacak etrafı araştıracağı sırada, orada bulunan halk ve minber dikkatini çeker. Onlara kim olduklarını sorunca, yılda bir kez savmasından çıkarak kendilerine vaaz veren rahibin müritleri olduklarını ve vaaz dinlemek için onu beklediklerini söylerler. Bu rahibi merak eden Halid onu görmeye karar verir. Nihayet minbere çıkan rahip kalabalığın arasında Muhammed ümmetinden biri bulunduğunu, bu nedenle de vaaz vermeyeceğini açıklar ve ardından da onun ortaya çıkmasını ister. Önce korkup çekinen Halid, daha sonra söyleneni yapar. Halk onu öldürmek isteyince rahip buna engel olur ve ona bir takım sorular sorar. Sorulara çok güzel cevaplar veren Halid de rahibe, cennetin anahtarının ne olduğunu sorar. O "Lâ İlâhe İllallah Muhammedün Resulullah" tır diyerek Müslüman olur. Ahalisi de ona uyup Müslüman olur.

### **Epizotlar**

1. Peygamber Efendimiz bir gün Halid bin Velid'i bir yere gönderir, arkasından sahabeleriyle birlikte yola çıkar.
2. Görevden dönen Halid Peygamber Efendimizi bulamayınca onu aramaya koyulur.
3. Bir dağın tepesine çıkarak etrafı araştırdığı sırada orada bulunan halk ve minber dikkatini çeker.

4. Kim olduklarını soruşturunca yılda bir kez minbere çıkıp kendilerine vaaz veren rahibin müritleri olduklarını söylerler.
5. Nihayet minbere çıkan rahip, ahalinin arasında Muhammed ümmetine mensup biri olduğunu sezer ve ondan ortaya çıkmasını ister.
6. Önce korkup çekinen Halid ortaya çıkınca halk onu öldürmek ister. Ancak rahip bunu önler.
7. Daha sonra rahip ona bir takım sorular sorar ve hepsine de çok güzel cevaplar alır.
8. Arkasından da Halid, rahibe cennetin anahtarının ne olduğunu sorunca rahip, kelime-i tevhid diye cevaplar ve orada iman eder.
9. Bunu gören halk da iman eder.

### **İletiler**

1. İnsaf sahibi olmak insanı iyiliğe götürür.
2. Din büyükleri davranışlarıyla insanlara örnek olurlar.

### **4.1.33. HATUNUN ON ALTINCI HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Ebu Ali Sina Konstantiniyye tekfurunu ziyarete gider ve şehrin fare istilasına uğradığını görür. Ebu Ali Sina, tekfura şehri fare talanından kurtarabileceğini söyleyerek, şehrin kapısında beklemesi, gördüğü hiçbir acayıpliğe gülmemesi konusunda ona talimat verir. Direktif gereği tekfur şehir kapısında beklerken, Ebu Ali de beş fare tutup birini öldürerek bir zırhın üzerine takar, zırhı da diğer dört farenin omzuna yerleştirir. Daha sonra Ebu Ali de dümbelek çalarak yavaş yavaş giden farelerin ardınca yürür. Bunu gören şehirdeki farelerin tümü arkalarına takılır. Ebu Ali'nin çözümü karşısında kendini tutamayıp kahkahayla gülen tekfur, bütün farelerin darmadağın olmasına sebep olur.

#### **Epizotlar**

1. Ebu Ali Sina Konstantiniyye tekfurunu ziyarete gider ve şehrin fare istilasına uğradığını görür.
2. Bunun için bir çözüm öneren Ebu Ali, tekfuradan şehrin kapısında beklemesini ve asla gülmemesini tembih eder.
3. Tekfur şehrin kapısında beklemeye başlar.

4. Ebu Ali de beş fare yakalayıp birini öldürerek bir zırhın üzerine takar, zırhı da kalan dört farenin omzuna yerleştirir.
5. Daha sonra dümbelek çalarak yavaş yavaş giden farelerinin ardınca yürür.
6. Bunu gören fareler arkalarına takılarak onları takip ederler.
7. Bu görüntüye kahkahalarla gülen tekfur, farelerin dağılmasına sebep olur.

### **İleti**

Yapılan uyarılar dikkate alınmalıdır.

## **4.1.34. ON YEDİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Köylünün biri tarlasında çift sürerken hazine bulur. Akli başından giden çiftçi, bunu kime söyleyeceğine karar veremez. Bu sırrı saklayabileceğinden emin olmadığı karısını sınamaya karar verir. Ona, başına acayip bir hal geleceğini söyler, ardından da kimseye anlatmamasını tembihler. Kadın anlatmayacağına dair yemin etse de dilini tutamaz, bire bin katarak sırrı faş eder. Bunun üzerine karısına güvenmeyeceğini anlayan köylü hazineden kimseye bahsetmemeye karar verir. Üç altın kalıp alarak demirciye giden çiftçi, ondan kendisine saban demiri yapmasını ister. Demirci ise altınları demirle değiştirir. Saban demirini almaya gelen çiftçi, bu değişimi anlar ve aralarından anlaşmazlık çıkar. Sonunda durumu padişaha anlatırlar. Altını tanıyıp tanımadığı konusunda köylüyü deneyen padişah, demircinin yalan söylediğini anlar ve ona işkence edilmesini emreder. Bunun üzerine demirci gerçeği itiraf eder. Altınına kavuşan çiftçi ise karısının yüzünden hazineyi istediği gibi harcayamadan ölür.

### **Epizotlar**

1. Bir köylü tarlasında hazine bulur.
2. Karısının bu sırrı saklayabileceğinden emin olmayan çiftçi, uydurma bir olay anlatarak bu konuda onu sınar.
3. Hadiseyi kimseye anlatmayacağına yemin eden kadın, sözünü tutamaz.
4. Karısına güvenemeyeceğini anlayan adam, sırrını kimseye açmamaya karar verir.
5. Altınlardan üç parça alarak demirciye giden köylü, saban demiri yaptırmak ister.
6. Demirci altınları demirle değiştirir.
7. Bunu anlayan köylü ile demirci tartışır ve mesele padişaha intikal eder.

8. Köylüyü tecrübe ederek demircinin yalan söylediğini anlayan padişah ona işkence edilmesini emredince demirci gerçeği itiraf eder.
9. Altınlarını geri alan köylü, hazinenin tadını çıkaramadan ölür.

### **İletiler**

1. İnsanların sır saklayıp saklayamayacağı çeşitli şekillerde denenerek öğrenilebilir.
2. Birine sır emanet edilmeden önce o kişinin güvenilir olup olmadığı araştırılmalıdır.
3. Emek harcanmadan elde edilen kazanç fayda sağlamaz.

## **4.1.35. HATUNUN ON YEDİNCİ HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Geçmiş zamanda yaşamış bir padişah ve onun da şiir sanatında oldukça başarılı bir nedimi vardır. Nedim bir gün padişaha bir methiye okur. Methiyeyi çok beğenen padişah, el yazısıyla bir mektup yazarak nedime verir ve onu subaşıya götürmesini, onun onun vereceği şeyin kendisinin olacağını söyler. Mektupta yazılanları anlamayan nedim onu bilgili bir kişiye okutur. Mektupta, satıp harçlık edinmesi için nedime yüz katar kar verilmesi emredilmektedir. Zaten kış mevsiminde oldukları için karın işine yaramayacağını düşünen nedim, mektubu gizler ve meseleyi sultana unutturur. Yaz gelince mektubu subaşıya götüren nedim, ondan sultanın emrini yerine getirmesini, getirmiyorsa da para olarak karşılığını vermesini ister. Padişahın buyruğu karşısında çaresiz kalan subaşı, nedime para verir. Olayı padişaha anlatan nedim, onun beğenisini kazanır ve onun tarafından ödüllendirilir.

### **Epizotlar**

1. Geçmiş zamanda bir padişah ve onun da şairlikte kuvvetli bir nedimi vardır.
2. Bir gün nedimin okuduğu medhiyeyi beğenen padişah, şehrin subaşına bir mektup yazarak nedime verir ve onun vereceği şeyin kendisinin olacağını söyler.
3. Mektupta subaşıya, onu getirince yüz katar kar vermesi emredildiğini öğrenen nedim kış mevsimin de oldukları için karın işine yaramayacağını düşünerek mektubu gizler, padişaha da meseleyi unutturur.
4. Yaz gelince mektubu subaşıya götürür.
5. Subaşı çaresiz kalarak yüz katar karın para karşılığını ona verir.



6. Olayı sultana anlatan nedim ondan da mükâfat kazanır.

### **İletiler**

1. Bir şey az bulunduğu zaman kıymetlidir.
2. Bazı işlerde zamanlamanın iyi ayarlanması gerekir.

## **4.1.36. ON SEKİZİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Allah, Âdem Peygamberi yaratmak istediğinde melekler, “Biz seni takdis ediyoruz oysa insanoğlu yeryüzünde fesat çıkarır, kan döker.” diyerek düşüncelerini dile getirirler. Allah, “Ben sizin bilmediğinizi bilirim.” Buyurarak insanoğlunu yaratır. Yeryüzünde durum söyledikleri gibi olunca melekler, Allah’a insanı yaratma nedenini sorarlar. O da “İnsanoğluna verdiğim nefsi size verseydim onlardan beter olurdunuz.” Der ve iki meleği insana dönüştürerek yeryüzüne gönderir. Harut ve Marut adlı bu melekler bir eve giderler. Ev sahibinin güzel karısına âşık olan Harut ve Marut, kadının isteği üzerine şarap içip birlikte eğlenirler. Melekler kadınla birlikte olmak isteyince kadın, onlara önce kocasını öldürmeleri gerektiğini söyler. Kadının bu isteğini de yerine getiren melekler sonunda onunla birlikte olurlar. Olanlar karşısında utanç duyan diğer melekler, Allah’tan af dilerler. Kadını Zühre yıldızına dönüştüren Allah, Harut ve Marut’a cezalarını dünyada mı yoksa ahirette mi istediklerini sorar. Onlar dünyada cezalandırılmayı tercih edince, Babil kuyusunda, baş aşağı olarak kıyamete kadar asılı bırakılırlar.

### **Epizotlar**

1. Allah, insanın yaratmak istediğinde melekler, onların yeryüzünde bozgun çıkaracağını söylerler.
2. Allah, “ben sizin bilmediğinizi bilirim.” Diyerek insanı yaratınca, yeryüzünde durum meleklerin söylediği gibi olur.
3. Bunun üzerine melekler, insanın yaratılış nedenini sorarlar.
4. “Onlardaki nefis sizde olsaydı onlardan beter olurdunuz.” diye buyuran Allah, Harut ve Marut adlı iki meleği yeryüzüne gönderir.

5. Orada insanlar gibi kötü ameller işleyen Harut ve Marut karşısında diğer melekler utanır ve Allah'tan af dilerler.
6. Harut ve Marut ise ceza olarak Babil kuyusunda, kıyamete değin baş aşağı bırakılırlar.

### **İletiler**

1. Yaratıcının bilgisi yaratılaninkine nispetle sonsuzdur.
2. Meydana gelen olayların arkasındaki gerçek insanlar tarafından her zaman anlaşılamayabilir.

## **4.1.37. HATUNUN ON SEKİZİNCİ HİKÂYESİ**

### **ÖZET:**

Bağdat'ta bir kadın ve onunda hayırsız bir oğlu vardır. Bir türlü adam olmadığı için endişelenen anneye oğlu bir gün pazara gitmeyi ve beğendiği bir sanat dalında çalışmayı teklif eder. Annesiyle beraber pazara giden oğlan orada bir falcı görür. Ve annesinden kendisini falcıya vermesini ister. Çaresiz bunu kabul eder ve oğlan bir süre falcıdan ders alır. Bir gün falcı oğlana koç kılığına gireceğini, kendisini pazarda satmasını ancak yularını vermemesini söyler ve pazara giderler. Orada koçu yüz paraya satan oğlan yuları alıp eve döner, ustası da ardından gelir. Oğlanla birlikte parayı harcayan falcı aynı şekilde, bir başka günde at olur ve yüklü miktar da para kazanırlar. Buna benzer şeyleri ustasında tamamen öğrenen oğlan, böyle bir oyunu bu defa da annesiyle oynar. Hamama dönüşen oğlan annesine kendisini satmasını ancak anahtarını vermemesini sıkıca tembih eder. Bunu duyan falcı oğlanın böyle bir şeye yeltenmesine öfkelenir, ona bir ders vermek için derhal gidip pazarlığa katılarak hamamı alır ve anahtarını da ister. Kadınlı tartışır, sonunda kadın öfkelenip anahtarını yere atar. Bu sırada oğlan güvercin olup uçar. Falcı da doğan olup onun arkasına düşer. Güvercin, kırdı bulunan padişahın üzerine gül olarak düşünce, doğan da çalgıcı olarak iner ve çalgı çalarak padişahı eğlendirir, karşılığında da gülü ister. Tam gülü alacağı sırada gül, darı tanelerine dönüşüp yere dökülür. Falcı da aynı an da horoz olup taneleri yemek ister. Bu sırada taneler insana dönüşerek horozun başını koparır daha sonra başından geçenleri padişaha anlatan oğlan karşısında şah hayretini gizleyemez.

### **Epizotlar**

1. Bir kadın ve onun da hayırsız bir oğlu vardır.
2. Hiçbir işi beğenmeyen oğlan bir gün annesiyle kendine uygun bir sanat bulmak için annesiyle pazara gider.
3. Pazarda gördüğü falcının yanında çalışmak ister ve işe başlar.
4. Çeşitli hileler yapıp kılıktan kılığa girerek insanları dolandıran falcı ve oğlan bir süre böyle geçinirler.
5. İşi iyice öğrenen oğlan bir defasında oyunu annesiyle oynamak ister.
6. Bunu öğrenince öfkelenen falcı oğlana bir ders vermek ister ve aralarında kovalamaca başlar.
7. Sonunda oğlan falcıyı alt eder.

### **İletiler**

1. İnsan ilim ya da sanat öğrendiği kişiyi geçip, öğrendiklerini o kişiye karşı kullanabilir.
2. İnsan başkasına öğrettiği düzenbazlıkla kendi sonunu hazırlayabilir.

## **4.1.38. ON DOKUZUNCU VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Geçmiş zamanda yaşamış bir padişah ve onun da güzelliği dillere destan bir kızı vardır. Babasının iç oğlanlarından birine âşık olan kız, kısa zamanda yemekten içmekten kesilerek sararıp solar. Kızın bu hali dadısının gözünden kaçmaz. Durumunu sorup soruşturunca kız her şeyi anlatır. Bunun kolay bir iş olduğunu, üzölmeye gerek olmadığını dile getiren dadı, ikisini buluşturabileceğini söyler. Oğlanı getirmek için onun odasına giden kadın, burnuna ilaç koklatarak onu bayıltır. O sırada odasını düzenleyen kız, her yere döşekler, minderler serer. Dadının sırtında getirdiği oğlanı minderin üzerine yatan kız, onu ayıltınca oğlan, kızın güzelliği karşısında kendini cennette sanır. Kızın kim olduğunu sorar ancak kız gerçeği söylemez. Bu arada oğlan da ona âşık olmuştur. Geceyi birlikte geçiren kız ve oğlan sabaha doğru biraz uyurlar. Sonra dadı gelip ayıltarak oğlanı tekrar odasına götürür. Yatağında uyuyan oğlan gece yaşadıklarının düş mü gerçek mi olduğunu anlamazken kız da kısa sürede iyileşip kendine gelir.

### **Epizotlar**

1. Bir padişah ve padişahın da güzel bir kızı vardır.
2. Babasının iç oğlanlarından birine âşık olan kız, aşk acısından sararıp solar.
3. Kızın dadısı durumu öğrenir ve onları buluşturabileceğini söyler
4. Oğlanı bayıltan dadı onu kızın odasına getirir.
5. Orada ayıltılan oğlan nere de ve kiminle olduğunu bilemez. Bu arada o da kıza âşık olur.
6. Geceyi birlikte geçiren kız ve oğlan sabaha doğru uyurlar.
7. Dadı yine bayıltılarak oğlanı odasına götürür.
8. Sabah odasında uyanan oğlan gece yaşadıklarının gerçek mi düş mü olduğunu anlayamaz. Kız ise kısa sürede iyileşir.

### **İletiler**

1. Bazı şeyler ihtiyarımız dışında gerçekleşebilir.
2. Hiçbir şeyi sorgulamaksızın teslim olmamalıdır.
3. İsteklerin yerine getirilmesi insanı iyileştirir, huzura kavuşturur.

## **4.1.39. HATUNUN ON DOKUZUNCU HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Geçmiş zamanda hiç çocuğu olmayan bir padişah vardır. Kurbanlar, adaklar adaması sonucu padişahın güzel bir oğlu olur. Oğlan biraz büyünce sürekli kalbinin ağrıdığından şikâyet eder. Oğlunun haline üzülen padişah bütün tabiplere onu muayene ettirir, ancak kimse çare bulamaz. Sonunda oğlan ölür. Yüreğinde ne olduğunu merak eden baba, oğlunun karnını yardırıp kalbini çıkarınca, orada kemik bitmiş olduğunu görür. Kemik çıkarıldıktan sonra şehzade gömülür. Padişah, oğlunun hatırası olarak kemiği bıçak sapı yaptırır. Bir gün o bıçakla karpuz kesen padişah, bıçağı karpuzun üstünde bırakır, bir süre sonra dönünce de bıçağın sapının erimiş olduğunu görür. Böylece oğlanın derdinin dermanının karpuz olduğunu anlayarak hekimlere çıkışır ve cümlesini kovar. Ancak hekimler kendilerini savunarak saraydan ayrılmayacaklarını beyan ederler. Padişah da kabul eder.

### **Epizotlar**

1. Çocuğu olmayan bir padişahın, adaklar kurbanlar adaması sonucu bir oğlu olur.

2. Biraz büyüyen oğlan, sürekli kalbinin ağrıdığından şikâyet etmektedir.
3. Ülkenin bütün tabipleri şehzadeyi muayene eder ancak sorunu algılayamazlar.
4. Sonunda şehzade ölür.
5. Oğlanın karnını yardırın baba, kalpte kemik bittiğini görür.
6. Kemik çıkarıldıktan sonra şehzade gömülür.
7. Bıçak sapına dönüştürülen kemikle padişah bir gün karpuz keser.
8. Bıçağı karpuzla saplayan padişah bir süre sonra kemiğin eridiğini görünce, oğlunun derdinin dermanının karpuz olduğunu anlar ve hekimlere çıkışarak hepsini kovar

### **İletiler**

1. Bazı durumlarda fazla ısrar etmemek gerekir.
2. Kadere rıza göstermek lazımdır.

## **4.1.40. YİRMİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

### **ANA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Aydın Bey isimli padişahın huzuruna bir derviş gelir. Dervişin sözünü, sohbetini çok beğenen padişah onu sarayda misafir eder. Dervişten dinlediğı şiirlerle mest olup gayet güzel vakit geçirir. Bir ara ondan bir hikâye anlatmasını ister. Hikâyenin ardından yemekler yenip meşrubatlar içilir ve sonunda padişahın uykusu gelir. Ancak dervişin gitmeye niyeti yoktur. Mevsim kış olduğu için padişah ve derviş üstü kapalı sözlerle birbirlerini dışarı çıkarmaya çalışırlar. Böylece içerde kalan sobanın yanında yatacaktır. Ancak ikisi de arif olduğu için bunu başaramazlar. Sonunda derviş, sobanın bir yanında kendisinin bir yanında da padişahın yatmasını önerir. Ve padişahın mukarriblerinden olur.

### **Epizotlar**

1. Aydın bey isimli bir padişah, huzuruna gelen nüktedan dervişı sarayında misafir eder.
2. Dervişin anlattığı hikâyeler ve şiirler dinlendikten sonra yiyilip içilir.
3. Nihayet padişahın uykusu gelir ancak dervişin gitmeye niyeti yoktur.

4. Mevsim kış olduğu için padişah ve derviş üstü kapalı sözlerle birbirlerini dışarı çıkarmaya çalışırlar. Böylece içerde kalan sobanın yanında yatacaktır.
5. Ancak ikisi de oyuna gelmez.
6. Sonunda derviş, sobanın bir yanında kendisinin, bir yanında da padişahın yatmasını önerir ve onun mukarriblerinden olur.

## **ARA HİKÂYE**

### **ÖZET**

Bir padişahın makamında bir derviş vardır. Dervişin Rafızî olduğunu duyan padişah, onu imtihan eder. Dört halifenin isimlerini sayarak onları sevip sevmediğini sorar. Derviş de hiçbirini sevmediğini söyler. Kafası karışan padişah, "Derviş, Rafızî olsaydı, Hz. Ali'yi severdi." diye düşünür. Bu defa da dünyada kimi sevdiğini sorması üzerine derviş, bedesten kapısında oturan bir oğlanı sevdiğini söyler. Dervişin şakası çok hoşuna giden padişah, onu mükâfatlandırır.

### **Epizotlar**

1. Bir padişahın makamında, alevi olduğunu iddia edilen bir derviş bulunmaktadır.
2. Padişah, dört halifeden hangisini sevdiğini sorarak dervişini imtihan eder.
3. Derviş hiçbirini sevmediğini söyleyince padişah, " Alevî olsaydı Hz. Ali'yi severdi." diye düşünür ve ona dünyada kimi sevdiğini sorar.
4. Derviş, "Bedesten kapısında oturan oğlanı" diyince nüktesi padişahın hoşuna gider ve onu ödüllendirir.

### **İleti**

Akıllı, söz ustası kişiler, bu özelliklerinin mükâfatını alırlar.

## **4.1.41. HATUNUN YİRMİNCİ HİKÂYESİ**

### **ARA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Devamlı arslanın arkasından yürüyen küçük siyah bir kuş vardır. Bir arif ona arslanla yürümesinin nedenini sorar. O da aslanın artıklarıyla beslendiği bir tehlike anında ona sığındığı için onunla gezdiğini söyler. Arif bu defa da kuşa, arslanın yanında

değil de arkasından yürümesinin nedenini sorunca kuş, onun her türlü iyiliğe rağmen öfkesinden de emin olmamasını gerekçe gösterir.

### **Epizotlar**

1. Devamlı arslanın arkasından yürüyen siyah kuşa, arifin biri bunun nedenini sorunca o da aslanın artıklarıyla beslendiğini ve tehlike anında ona sığındığını söyler.
2. Onun yanında değil de arkasından yürümesinin nedenini sorunca da aslanın öfkesinden emin olmadığını belirtir.

## **ANA HİKÂYE**

### **ÖZET**

Bir gün Sultan Mahmud, Hasan Meymendi adlı vezirini, söylediği bir sözden dolayı görevinden alıp bütün malına el koyarak şehirden kovar. Her şeyini yitirip ortada kalan Hasan Meymendi, şaşkın şaşkın gezerken sokakta oynayan çocukların oyununa dikkat kesilir. Çocuklardan biri bey, ikisi vezir olmuştur. Bey olan birden kızıp vezirlerden birini görevinden alır. Malını mülkünü alıp onu şehirden kovar. Bunun üzerine kovulan vezir, beye adil mi yoksa zalim mi olduğunu sorunca bey adil olduğunu söyler. Bu durumda, bey verdiği malı nasıl alıyorsa, kendisi de beyin hizmetinde harcadığı gençliğini ondan geri vermesini ister. Aksi takdirde beyin zalim olacağını söyler. Şah verecek cevap bulamaz ve onu yeniden vezir edinir. Sultan'ın huzuruna gidip gördüklerini uygulayan vezire eski görevi ve fazlasıyla malı mülkü iade edilir.

### **Epizotlar**

1. Sultan Mahmud, Hasan Meymendi adlı vezirini, söylediği bir sözden dolayı görevinden alır, malına mülküne el koyarak şehirden kovar.
2. Hasan Meymendi yolda giderken çocukların oyununa şahit olur.
3. Çocuklar sanki, kendi başına gelen olayı canlandırmaktadırlar.
4. Ancak oyunda, kovulan vezir, beyin geri aldığı mala mülke karşılık onun hizmetinde harcadığı gençliğini geri ister.
5. Vermezse, beyin zalimlerden olacağını söyler.
6. Şah verecek cevap bulamaz ve onu yeniden vezir edinir.
7. Hasan Meymendi, gördüklerini sultanın huzurunda uygular ve onun beğenisini kazanarak görevine döndürülür.

## **İletiler**

1. Bir şeyden veya kişiden iyilik gelmesi, ondan kötük erişmeyeceği anlamına gelmez.
2. Akıllı insanlar, her durumdan ders çıkaran, herkesten bir şeyler öğrenen insanlardır.

### **4.1.42. YİRMİ BİRİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ARA HİKÂYE**

##### **ÖZET**

Bir gün Cebrail aleyhisselam Hz. Âdem'e cennetten on tane elma getirir. Elmalardan hepsinin şehvet olduğunu söyleyen Cebrail, onların tümünü kendisinin yemesini, Havva'ya yedirmemesini tembihler. Hz. Âdem elmaların birini yer, diğerlerini de kısa bir süre için Havva'ya emanet bırakır. Hz. Âdem gider gitmez şeytan Havva'ya vesvese vererek kalan dokuz elmayı yedirtir. Bu nedenle kadınların şehveti erkeklerinkinden fazla olur.

#### **EPİZOTLAR:**

1. Cebrail Aleyhisselam, Hz. Âdem'e tümü şehvet olan on tane elma vererek hepsini kendisinin yemesini, Hz. Havva'ya hiç vermemesini tembihler.
2. Hz. Âdem elmaların birini yer, diğerlerini kısa bir süreliğine Havva'ya bırakır ve onları yememesini tembihler.
3. Ancak şeytan ayağını kaydırır ve elmaları Havva'ya yedirir.
4. Bu nedenle kadınların şehveti erkeklerinkinden fazla olur.

#### **ANA HİKÂYE**

##### **ÖZET**

Âdem Peygamber yüzünden lânetlenen şeytan, ona kin tutar ve ondan intikam almayı kararlaştırır. Oğlu Hannas'ı Havva'nın yanına emanet bırakmak ister. Havva kabul etmese de ona engel olamaz. Hz. Âdem gelip de Hannas'ı evinde görünce sinirlenir. Ve onu öldürüp parçalayarak her bir parçasını bir tarafa atar. Oğlunu almaya gelen şeytana, "Hannas" diye seslenir ve parçalar birleşip onun yanına gelir. Olay bir kez daha aynı şekilde gerçekleşir. Üçüncüde ise Âdem ile Havva öldürülen Hannas'ın etiyle yemek pişirip yerler. Yine şeytan gelip de oğlunu göremeyince Havva durumu anlatır. Şeytanın, oğluna seslenmesi üzerine Hannas Havva'nın karnından cevap verir.



Maksadının gerekleştiiğini ifade eden Şeytan, ona olduğu yerde kalmasını soyler. Zira o içerden kendisi dıŐardan, Âdem zürriyetini azdırıp onları cehennemlik etme arzusu gerçekleşmiştir.

### **Epizotlar**

1. Hz. Âdem'in yüzünden lanetlenen Şeytan, ondan intikam almayı kararlaştırır.
2. Havva'nın redetmesine rağmen oğlu Hannas'ı ona emanet bırakır.
3. Hannas'ı evinde gören Hz. Âdem öfkelenerek onu öldürür ve parçalarını savurur.
4. Bunu öğrenen Şeytan, " Hannas" diye seslenince oğlan eski haline döner.
5. Olay bir kez daha aynı Şekilde gerçekleşir.
6. Üçüncüde ise Hz. Âdem ve Havva onun etini pişirip yerler.
7. Şeytan oğluna seslenir. Hannas'ın, Havva'nın karnından cevap vermesi üzerine, ona orada kalmasını soyler.
8. Çünkü maksadı gerçekleşmiştir. Hannas içerden, kendisi dıŐardan Âdem zürriyetini azdırıp onları ceheneme sürükleyebileceklerdir.

### **İletiler**

1. İnsanın kötü düşünceleri Şeytan tarafından ilham edilir.
2. Şeytanın iğvalarına kapılmamak gerekir.

## **4.1.43. HÂTUNUN YİRMİ BİRİNCİ HİKÂYESİ**

### **ARA HİKÂYE**

#### **Epizotlar**

1. Bir kişi dostuna, falan kişi tarafından kötülendiğini soyleyince dostu ona, filan kişinin ayıplarını ortaya dökmesini soyler.
2. Kendisini de kötilediğini soyleyince dost, bu durum günahlarına kefarete olacağı için, incinmeyeceğini soyler.

## ANA HİKÂYE

### ÖZET

Bağdat'ta aralarında bir gencin de bulunduğu kırk dolandırıcı vardır. Dolandırıcıların reisi bir gün, kimin pazardan bir fulorilik helva alıp fuloriyi de geri getirebileceğini sorar. Bunu başarabileni reis yapacağını söyler. Hiç kimse sesini çıkarmaz. Genç olan fuloriyi alıp birkaç arkadaşıyla pazara gider. Helvayı alarak arkadaşıyla gönderen genç, helvacının fuloriyi nereye koyduğuna bakar ve fırsat kollayıp onu alır. Fulorinin yerinde olmadığını gören helvacı, dolandırıcıların peşine düşer. İki eline testi alarak tekkede beklemeye başlar. Oğlan gelince fuloriyi alır ve onu şeyhe su getirmesi için pınara gönderir. Helvacıyı arkadaşlarından biri sanan oğlan söylenenleri yerine getirip dönünce onun tarafından aldatıldığını anlar. Helvacıdan önce onun evine gidip karısının kılığına girerek kapıda bekler. Helvacı gelince ona, fuloriyi kendisine verip kaçan eşeği yakalamasını söyler. Helvacı fuloriyi ona verip gider. Döndüğünde oğlan tarafından aldatıldığını anlar ve su dolu bir ibrikle tekke kapısına gelir. Oğlan gelince helvacı hile ile parayı alıp evine döner ve uyur. Durumu anlayan oğlan helvacının evine gidip uyumakta olan helvacı ile karısının arasına uzanır. Karısının taklidini yaparak parayı alır ve şeyhe götürür.

### Epizotlar

1. Genç bir dolandırıcı, reis tarafından bir fulorilik helva almak, ancak fuloriyi de geri getirmek üzere helvacıya gönderilir.
2. Helvayı alan genç, fırsatını bulup fuloriyi çalarak tekkeye gider.
3. Fulorinin çalındığını anlayan helvacı, gençten önce tekkeye gidip, oğlandan fuloriyi hile ile alır.
4. Arkadaşı sandığı helvacının kendisini kandırdığını anlayan genç, ondan önce evine gidip kapısında bekler ve ondan oyunla parayı alır.
5. Fuloriyi bir kez daha kurtaran helvacı eve gelip uyur.
6. Oğlan da ardından gelip helvacı ile oğlanın arasına uzanır.
7. Karısını taklit ederek parayı almayı başarır ve reise götürür.

## **İletiler**

1. İnsanların hatalarının başkaları tarafından dile getirilmesi, kişinin günahlarını döker.
2. Dolandırıcılara karşı dikkatli olmak gerekir.

### **4.1.44. YIRMİ İKİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ANA HİKÂYE**

#### **ÖZET**

Sultan Mahmud bir gün avda iken yolunu şaşırıp, adamlarını kaybeder. Yolda giderken eşeğe binmiş, acayip kılıklı bir adama rastlar. Selam verip kim olduğunu sorunca adam, Sultan Mahmud'tan on bin akçe istemediğine gittiğini söyler. Şah," eğer vermezse ne yaparsın?" diye sorunca adam on bin vermezse beş bin verir diyerek fikir yürütür. Yine vermezse diye sorunca adam, küfredip oradan ayrılacağını söyler. Nihayet şah, sarayına döner ve adam huzuruna çıkar. Olay bir gün önce adamın anlattığı şekilde gerçekleşir ve şah, adamın istediklerini vermez. Sonunda adam bari bin akça ver, yoksa kara eşek kapıda durmakta" der. Orada bulunmakta olan Firdevsî-i Tûsî durumu anlayıp üç beyit yazarak padişaha, adamın son sözünün kötü anlama geldiğini söyler. Adamın şakası padişahın hoşuna gider ve ona on bin akçe, Firdevsî'ye de bir kese bağışlar.

#### **Epizotlar**

1. Av sırasında yolunu şaşırın Sultan Mahmud, eşeğe binmiş, acayip kılıklı bir adama rastlar.
2. Kim olduğunu sorunca adam, Sultan Mahmut'tan on bin akçe istemeye gittiğini söyler.
3. Sultan Mahmud, vermediği takdirde ne yapacağını sorar.
4. Adam beş bin, onu da vermezse bin akçe verir diye düşünmektedir.
5. Sultan, onu da vermezse ne yaparsın diyince adam, küfredeceğini söyler.
6. Şah saraya döner ve adam huzura gelir.
7. Olay, bir gün önce konuştukları gibi cereyan eder.
8. Şah, adamın istediklerini vermeyince adam, "bari bin akçe ver, yoksa kara eşek kapıda durmakta der.

9. Orada bulunmakta olan Firdevsî-i Tûsî sultana, adamın sözünün kötü anlama geldiğini söyler.
10. Adam şakasına karşılık sultandan on bin akçe alır.

## **ARA HİKÂYE**

### **ÖZET**

Hindistan'dan Bağdat'a bir tüccar gelir. Alışverişten sonra yanına, kestiği sakalını kâğıda sardığı halde bir abdal gelir. Tüccara, sakalı yüz akçeye satmak isteyince tüccar, sakalın bir pul bile etmeyeceğini söyler. Abdal sırayla on ve beş akçe isteyince tüccar her seferinde bir pula bile değmeyeceğini söyler. Bunun üzerine abdal, " beş pula değmeyen sakalı niçin yüzünde taşırsın? Yol atsana." der. Bu söze çok gülen tüccar abdala yüz akçe verir.

### **Epizotlar**

1. Hindistan'dan Bağdat'a alışveriş için bir tüccar gelir.
2. Alışverişten sonra tüccarın yanına gelen bir abdal, kestiği sakalını yüz akçe karşılığında ona satmak ister.
3. Tüccar, sakalın bir pul bile etmeyeceğini söyleyince abdal sırayla on ve beş akçe ister ancak istediğini alamaz.
4. Bunun üzerine abdal, beş pul bile etmeyen sakalı yüzünde niye taşıdığını sorar.
5. Bu latife ile tüccardan yüz akçe alır.

### **İleti**

Bazen nükteli bir söz insana çok şey kazandırabilir.

## **4.1.45. HATUNUN YİRMİ İKİNCİ HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Gazne şehrinde bir eskici vardır. Eskici bir gün dükkânının önünden geçmekte olan dervişi çağırarak onun ayakkabısını onarır ve sefere çıkacağını söyleyerek ondan nasihat ister. Derviş de ona, iyi arkadaşla yolculuk etmesini, susuz yerde yatmamasını, büyük şehirlere gün doğarken girmesini, orada bir gün kalıp ertesi gün gitmesini söyler ve kaybolur. Bir iki arkadaşıyla sefere çıkan eskici, vardıkları büyük şehre girmez. Arkadaşlarından ayrılıp geceyi geçirmek üzere kabristana gider. İki kişinin

kenarlarından kan sızan bir tabutu türbeye koyduklarına şahit olan eskici, adamlar gittikten sonra tabutu açar ve bıçak darbeleriyle delik deşik edilip kefenlenmiş bir genç kızla karşılaşır. O anda, kefeni satıp harçlık edinmeyi planlar. Kefene dokunduğu anda kız eskiciyi davranışından ötürü azarlar. Kızın ölmediğini anlayan eskici, ona başına gelenleri sorunca kız, ondan kendisine yardım etmesini ister. Yaralarını sardıktan sonra, sabahleyin kızını alıp bir kervansaraya götürür. Etraftakilere kardeşi olarak tanıttığı kıza güzelce bakar. İyileşen kız çarşıdaki yaşlı bir adama eskici aracılığıyla mektup gönderir. Mektubu alan yaşlı adam okuduktan sonra bir kese altını eskiciyle birlikte kıza gönderir. Bu parayla elbise aldırır kız, sonraki günlerde aynı şekilde hizmetçi, eşya gibi bütün ihtiyaçlarını giderir. Bir gün eskiciyi çarşıda bulunan kumaşçıya gönderip bol miktarda kumaş aldırır. Böylece kumaşçı oğlanın dikkatini eskiciye odaklar ve onu evine davet etmesini sağlar. Eskiciyi evine çağıran oğlan ertesi gün kızın evine çağrılır. Orada yenilip içildikten sonra delikanlı gece yatısına bırakılır. Oğlan uyuduktan sonra onun odasına giren kız, hançerle başını bedeninden ayırır. Olayı hayretler içinde izleyen eskici, kızdan olanların iç yüzünü anlatmasını ister. Kendisinin ülke padişahının kızı olduğunu söyleyen kız gencin eskiden sevgilisi olduğunu onu bir gün başka bir kızla gördüğünü, ona kızdığı için de onun tarafından bıçakladığını anlatır. Sonunda kızına kavuşan padişah, onu eskiciyle evlendirir.

### **Epizotlar**

1. Sefere çıkmakta olan bir eskiciye dervişin biri, arkadaşını iyi seçmesini, susuz yerde yatmamasını ve büyük şehirlere gece girmemesini tavsiye eder.
2. Arkadaşlarıyla yola çıkan eskici, vardıkları şehre girmeyerek onlardan ayrılıp kabristana gider.
3. Orada, her tarafında kan sızmakta olan bir tabut içinde delik deşik edilmiş bir kız bulur.
4. Kefenini çalmak isterken ses veren kız, ondan yardım ister.
5. Eskici kızın yaralarını sarıp onu bir kervansaraya götürür.
6. Kız iyileştikten sonra çarşıda bulunan yaşlı bir adama eskici ile mektup gönderir.
7. Mektubu atan adam eskiciye para verip kıza gönderir.
8. Bu parayla kız ev ve elbise aldırır.
9. Lazım oldukça kız, aynı şekilde yaşlı adamdan para alır.
10. Bir gün kız eskiciyi kumaşçı dükkânına gönderip fazlaca kumaş aldırır.
11. Kumaşçı, eskiciye sevgi besler ve onu evine davet eder.

12. Başka bir gün de eskici, kumaşçıyı kızın evine davet eder ve gece de orada kalmasını ister.
13. Genç uyuduktan sonra kız, hançerle onun başını gövdesinden ayırır.
14. Eskiciye ise onun eskiden sevgilisi olduğunu ancak kendisini aldattığını, üstelik de bıçakla yaraladığını söyleyerek katlinin gerekçesini açıklar.
15. Ülke padişahı olan babası tarafından eskiciyle evlendirilir.

### **İletiler**

1. Büyüklerden, ulu kişilerden nasihat almak gerekir.
2. Edilen nasihatleri tutmak kişiye fayda sağlar.
3. Hiçbir şey karşılıksız kalmaz, iyilik eden iyilik bulur.
4. Zor durumdaki insanlara yardım etmek gerekir

## **4.1.46. YİRMİ ÜÇÜNCÜ VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Rum Kayser'inin veziri ile arası iyi olan Hasan Basri, bir gün vezir ve Kayser'le beraber, ortasında büyük bir çadır bulunan sahraya giderler. Atlarından inip beklemeye başladıkları sırada çadırdan çıkan bir grup âlim ve hafız, çadırı yedi kez tavaf ettikten sonra, "Ey şehzade canına, Kur'an okumakla çare olsaydı hepimiz gece gündüz bunu yapardık, ancak Allah'ın takdirine ve emrine uymaktan başka çaremiz yok." diyerek bir kenara çekilir. Daha sonra aynı şekilde azizler ve zahitler, cariyeler, askerler ve son olarak da maiyetiyle birlikte kayser çadırı tavaf edip aynı şeyleri söylerler. Kayser ilaveten sabretmekten başka çaresi olmadığını söyleyerek ağlayıp figan eder. Olanları anlayamayan Hasan Basri, vezirden işin iç yüzünü anlatmasını isteyince o da, Kayser'in her alanda başarılı olan ve çok sevdiği oğlunu kaybettiğini, onu çadırın içine gömdüklerini ve yılda bir kez gelip ziyaret ettiklerini dile getirerek durumu aydınlatır. Bunları duyan Hasan Basri hemen bütün varını yoğunu bırakıp eski bir hırkaya bürünerek velayet makamına ulaşır ve o halde ölür.

### **Epizotlar**

1. Hasan Basri, Rum Kayser'i ve onun veziri büyük bir grupla birlikte ortasında çadır bulunan sahraya giderler.

2. Çadırı sırasıyla âlim ve hafızlar, azizler ve zahitler, cariyeler, askerler tavaf edip, Allah'ın takdirine karşı rıza göstermekten başka ellerinden bir şey gelmeyeceğini belirtirler.
3. Son olarak Kayser ve beraberindekiler de tavaf ettikten sonra Kayser ağlayıp, dövünür.
4. Hasan Basri, vezire neler olduğunu sorunca vezir Kayser'in, çok sevdiği oğlunu kaybettiğini ve her yıl gelip bu şekilde ziyaret ettiğini söyler.
5. Bunun üzerine varını yoğunu bırakan ve derviş kılığına bürünen Hasan Basri velayet makamına ulaşarak ölür.

### **İletiler**

1. Allah'ın takdiri karşısında kul acizdir.
2. Evlat acısı, acıların en şiddetlisidir.
3. Mal, mülk, şan, şöhret Allah'ın takdirinin önüne geçemez.
4. Olaylara ibret nazarıyla bakmak gerekir.

### **4.1.47. HÂTÛNUN YİRMİ ÜÇÜNCÜ HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Yaşlı bir bostancı, oğlunu eşeğe bindirip kendisi önüne de yürüyerek bostana giderken yolda birkaç adama rastlar. Adamlar bu durumu kınayınca ihtiyar, oğlanı indirip eşeğe kendi biner. Bu defa görenler, küçük çocuğu yürüttüğü için adamı yine ayıplarlar. Bunun üzerine çocuğu arkasına alan adam, rastladığı şahıslar tarafından yine kınanınca oğlanı bu kez de önüne bindirir. Görenler tarafından kulamparalıkla suçlanan yaşlı adam o günden sonra oğlanı bostana götürmez.

#### **Epizotlar**

1. Yaşlı bir bostancı oğlunu eşeğe bindirip kendi yürürken bostana gittiğinde görenler adamı kınar.
2. Çocuğu indirip kendi bindiğinde yine ayıplanınca sırasıyla arkasına ve önüne oturtur ve durum değişmez.
3. Bunun üzerine yaşlı adam çocuğu bostana götürmekten vazgeçer.

## **İletiler**

1. İnsan, doğru bildiği yolda dimdik yürümelidir.
2. İnsan, başkalarının sözüyle hareket etmemelidir.

### **4.1.48. YİRMİ DÖRDÜNCÜ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Bir gezi sırasında padişah, bin fulori karşılığında öğüt vermek isteyen bir dervişe rastlar. İsteği karşılanan derviş padişaha, “Her ne yaparsan sonunu düşün öyle yap.” der. Bu sözü kalbine nakşeden padişah, saraya döndüğünde onu saray kapısına, leğen, tepsi gibi kapların kenarlarına yazdırır. Şahın Müzeyyen Bey isimli bir cerrahı vardır. Kolundan kan alma işlemini daima ona yaptırmaktadır. Bir gün padişahın yine kendisi gibi padişah olan bir düşmanı, Müzeyyen Bey’e gizlice on bin fulori ve zehirli bir bıçak göndererek ondan şahı öldürmesini ister. Paraya tamah eden Müzeyyen Bey bıçağı sarığına gizler. Nihayet kan alması için padişah tarafından çağırılır. Tam zehirli bıçakla kan almak üzereyken leğenin kenarına yazılmış olan dervişin öğüdünü görür. Şahı öldürdüğü takdirde kendisinin sağ bırakılmayacağını, dolayısıyla paranın kendine fayda etmeyeceğini fikr eden Müzeyyen Bey derhal zehirli bıçağı yerine koyup başka bir bıçak alır. Bu davranışının sebebini soran padişaha, gerçeği anlatınca padişah dervişin nasihatimin bin fulori değil canlar kıymetinde olduğunu anlar.

#### **Epizotlar**

1. Padişaha bir derviş, bin fulori karşılığında “ ne yaparsan sonunu düşün, öyle yap.” diye nasihat eder.
2. Bu sözü kalbine nakşeden sultan, sarayın kapısına, leğen, tepsi gibi kapların kenarına da yazdırır.
3. Şahın kolundan daima kan alan Müzeyyen Bey adlı cerrahı bir gün padişahın, hükümdar düşmanından on bin fulori karşılığında padişahı öldürmesine dair, içinde zehirli bıçağın da yer aldığı bir mektup alır.
4. Zehirli bıçakla kan almak üzereyken leğenin kenarındaki yazıyı gören Müzeyyen Bey padişahı öldürdüğü takdirde kendisinin de sağ bırakılmayacağını dolayısıyla paranın hayrını görmeyeceğini düşünerek bıçağı yerine koyar ve başkasını alır.
5. Bunun sebebini soran padişaha gerçeği anlatınca padişah, öğüdün bin fulori değil canlar kıymetinde olduğunu anlar.



## **İletiler**

1. Nasihatler canlar kıymetinde olabilir.
2. İşler, iyice ölçülüp biçildikten sonra işlenmelidir.
3. İnsanlar, en yakınlarındaki kişilerin hıyanetine maruz kalabilmektedir.

### **4.1. 49. HATUNUN YİRMİ DÖRDÜNCÜ HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Bir obaya mensup köylüler bir gün şehre giderler. Orada işlerini bitirdikten sonra köye dönmek üzere yola çıkarlar. Köyelerine yakın bir yerde yemek molası veren köylüler, ekmekle soğan yedikleri sırada gözlerinden yaş akmaya başlar. O esnada babalarını karşılamaya çıkan çocuklar, onların aralarında birinin öldüğünü, bunun için ağladıklarını sanırlar ve gidip annelerine bildirirler. Bunun üzerine yalın ayak, ağlayarak yola dökülen kadınları gören köylüler de köyde biri öldü sanıp ağlamaya başlarlar. İmamlar tarafından sakinleştirilen kadınlardan biri erkeklere, kimin öldüğünü sorunca erkekler kimsenin ölmediğini, aynı şekilde kadınlar da kendilerinden kimsenin ölmediğini söyleyince çocuk sözüne kandıklarını anlarlar. Köyde misafir bulunan bir aziz, köyde kalmanın insanı ahmaklaştıracağını söyleyerek köylüleri şehirde yaşamaya teşvik eder.

#### **Epizotlar**

1. Şehre giden köylüler işlerini bitirip dönerken obaya yakın bir yerde durup ekmekle soğan yedikleri sırada gözlerinden yaş gelir.
2. Babalarını karşılamaya çıkan ona çocukları, onlardan birinin öldüğünü ve bu yüzden babalarının ağladığını sanıp annelerine bildirirler.
3. Ağlayarak yola dökülen oba kadınlarını gören köylüler de obada birinin öldüğünü sanırlar ve ağlamaya başlarlar.
4. Sonunda iki taraf da çocuk sözüne aldandıklarını anlarlar.
5. Köyde bulunan bir aziz köyde kalmanın insanı bönleştirdiği için onlara şehre taşınmalarını tavsiye eder.

#### **İletiler**

1. Bir olayın gerçek yüzünü bilmeden hareket etmemek gerekir.
2. İmkânı kısıtlı yerlerde yaşamak insan gelişimini olumsuz yönde etkiler.

#### 4.1.50. YİRMİ BEŞİNCİ VEZİR HİKÂYESİ

##### ARA HİKÂYE

##### ÖZET

Hind ülkesinde bulunan padişah, hâkimlerden hazinesinde yer alan üç deve yükü hacmindeki kitabın kısaltılmasını ister. Bütün hâkimler toplanıp fazlalıklarını atarak kitabı kısaltırlar ve padişaha sunarlar. Bir öğüt kitabı niteliğindeki eseri padişah okur ve çok beğenir.

##### Epizotlar

1. Hind ülkesinin padişahı hâkimlerden, hazinesindeki üç deve yükü tutarındaki kitabı kısaltmalarını ister.
2. Hâkimler padişahın buyruğunu yerine getirip eseri ona sunarlar.
3. Muhtasar eseri okuyan padişah, onu çok beğenir.

##### ANA HİKÂYE

##### ÖZET

Padişahın güzel bir karısı, onun da yiğit bir sevgilisi vardır ve kadın onu sarayda kilitli sandıkta gizlemektedir. Bir gün sevgilisi ona, padişah durumu öğrendiği takdirde ikisini de helak edeceğini söyleyince kadın, bunun üstesinden gelebileceğini söyler. Böyle konuştukları sırada şah içeri girer. Kadın hemen genci sandığa koyup kilitler. Sandığı acele kilitlemesinin sebebini soran şah, onun içinde ne olduğunu sorunca kadın sevgilisinin bulunduğunu ve onunla ağız ağıza verip sohbet etmekte olduklarını söyler. Ancak şahın sohbeti böldüğünü ve kendisinin de utandığı için sevgilisini sandığa gizlediğini sözlerine ekler. Bunun üzerine hiddetle kılıcını çekip sandığa doğru giden kocasına, onu imtihan etmek için böyle bir şey uydurduğunu dile getiren kadın, kocasının kendisi hakkında iyi şeyler düşünmediğini, ondan bunu hiç beklemediğini söyleyerek şaha küser ve ağlamaya başlar. Yaptığına pişman olan şah, ondan özür diler ve barışırlar.

##### Epizotlar

1. Padişahın güzel karısının bir âşığı vardır ve onu sarayda sandık içinde gizlemektedir.
2. Bir gün âşığı kadına, kocası tarafından yakalandıkları takdirde ikisinin de helak edileceklerini söyler.
3. Kadın ise bunun üstesinden gelebileceğini söylerken kocası içeri girer.

4. Kadın aceleyle genci sandığa koyup onu kilitler.
5. Kocası ise niçin böyle yaptığını, sandıkta ne olduğunu sorunca kadın içinde âşığının olduğunu, birlikte sohbet ederken şahın sohbeti böldüğünü ve kendisinin de utanıp onu sandığa sakladığını anlatır.
6. Kılıcını çekip sandığa doğru giden şaha karısı, onu imtihan etmek için böyle söylediğini, öne sürer ve buna inandığı için de şaha küsüp ağlamaya başlar.
7. Yaptığına pişman olan şah, karısından özür dileyince karısı onu affeder ve barışırlar.

### **İletiler**

1. İnsanların şüpheli sözleri iyice araştırılmalıdır.
2. Evlilikte sadakat önemlidir.
3. Gereksiz bilgiler bir eserden faydalanmayı engeller.

### **4.1.51. HATUNUN YİRMİ BEŞİNCİ HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Seyyid Rükneddin adında bilgin bir zat vardır. Atla, kuşla gezen Seyyid Rükneddin'in yanında da bir derviş bulunmaktadır. Bir gün av sırasında çalıya giren kuşu yakalamak isteyen Rükneddin doğanını sağ eline alıp abdalı kuşu çıkarmakla görevlendirir. Abdal çalıya vuracak, kuş çıkınca da Rükneddin doğanı salıp kuşu yakalatacaktır. Dikenlik çalının arasına giremeyeceğini, ancak doğanı salma konusunda çok usta olduğunu söyleyen abdal, doğanı kendisine vermesini kuşu ise Rükneddin'in çıkarmasını önerir. Abdalın sözüne kanan Rükneddin doğanı ona verip kuşu çıkarır ve doğanı salmasını söyler. Ancak doğanı başının üzerinde sallayıp duran abdal, bir türlü onu salamaz. Buna çok öfkelenen Rükneddin, sonunda onu at diyince abdal kuşu atar. Ancak başı dönen kuş bayılmış halde yere düşer. Rükneddin'in hiddetine karşı, "Kuşun uçmayı bilmiyormuş, bunda benim ne suçum var? diyerek kendini savunan abdal küsüp gider. Abdalın sözlerine gülmekten kendini alamayan Rükneddin, kişinin kabiliyeti ölçüsünde hüner sergileyeceğini anlar.

#### **Epizotlar**

1. Atla ve kuşla gezen Seyyid Rükneddin adlı bilgin zatın yanında bir derviş bulunmaktadır.
2. Bir gün av sırasında abdala, çalıya giren kuşu çıkarmasını söyleyen Rükneddin, doğanı salıp kuşu yakalamayı planlar.

3. Abdal bunu yapamayacağını ancak kuşu salmada çok becerikli olduğunu söyleyerek doğanı kendisine vermesini, kuşu da onun çıkarmasını önerir.
4. Rükneddin dervişin dediğini yapar ve kuşu çıkarır, ardından doğanı salmasını söyler.
5. Kuşu başı üzerinde çevirip duran abdal, onu bir türlü salmaz.
6. Buna çok öfkelenen Rükneddin, sonunda onu at diyince kuşu bırakır ancak kuş kendinden geçmiş halde yere düşer.
7. Abdal, “Kuşun uçmayı bilmiyormuş, bunda benim ne kabahatim var ?” diyerek kendini savununca Rükneddin, güler ve her insanın sergilediği hünerin kabiliyeti nispetinde olduğunu anlar.

### **İletiler**

1. Her insan kabiliyeti ölçüsünde hüner sergiler.
2. Kavrayış eksikliği.
3. Mizahın önemi.

### **4.1.52. YİRMİ ALTINCI VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Padişahın güzel bir oğlu vardır. Güzelliği görenlerin aklını başından alan şehzade, dışarıya korumalarıyla birlikte çıkmakta, onun yanına kimse yaklaştırılmamakta ve yaklaşmak isteyen de öldürülmektedir. Bir gün perişan bir derviş şehzadeye âşık olur. Şehzade dışarı çıktıkça atının önünde gider, muhafızlar dövüp uzaklaştırmak isteseler de başaramazlar.

Sonunda durumu padişaha haber verirler. Padişah asılmasını emredince veziri, onu insafa davet edip, haksız yere döktüğü kanların hesabının kıyamet gününde sorulacağını söyleyerek padişahı vazgeçirmeye çalışır. Ancak padişah kıyameti inkâr eder ve uykuya dalar. Rüyasında kıyametin koştüğünü, sırat, cennet ve cehennem kurulduğunu, kimi insanların cennete, kimilerinin de cehenneme sürüldüğünü, cennettekilerin safa içinde olup cehennem ehlinin azapta olduğunu gören şah, âşıklara zulmettiği için cehenneme atılır ve orada azap çeker. Korkuyla uyanan padişah derhal veziri çağırıp abdalı asmamaları için zindana gönderir. Tam asılmak üzere olan abdal abdest alıp dua ettiği sırada vezir ve şehzade gelir. Yüzünü toprağa süren abdal, gözlerini silen şehzadeyi karşısında görünce bir çılgılık koparır ve ruhunu teslim eder. Abdalın ölümüne çok üzülen şah, mezar taşına “aşk şehidi” diye yazdırır ve şehzadenin âşıklarına artık karışmaz.

## **Epizotlar**

1. Padişahın, güzelliği görenleri kendine âşık eden bir oğlu vardır.
2. Muhafızlarla dışarıya çıkan şehzadeye yaklaşmak isteyen âşıklar öldürülmektedir.
3. Şehzadeye âşık olan bir derviş, o dışarı çıktıkça onun önünden ayrılmamaktadır.
4. Sonunda padişaha haber verilir ve padişah asılmasını emreder.
5. Veziri karşı çıkar ve bu hareketinden dolayı kıyamet gününde padişahın hesaba çekileceğini söyler.
6. Kıyameti inkâr eden padişah, rüyasında kıyameti, cehennemi ve kendisinin de cehenneme atıldığını görünce abdalı affeder ve vezirle şehzadeyi zindana gönderir.
7. Abdal şehzadeyi görünce ruhunu teslim eder.
8. Buna üzülen padişah, şehzadeye âşık olanlara bir daha karışmaz.

## **İletiler**

1. Cismani aşk kişiyi ilahi aşka götürebilir.
2. Haksız yere insanlara eziyet etmek, insanı azaba sürükler.
3. Sorumluluk sahibi insanlar kötülükleri engellemelidirler.
4. Güçlü insanlar, bunu zayıflara karşı kullanmamalıdır.
5. Her konuda itidalli olmak gerekir.

### **4.1.53. HATUNUN YİRMİ ALTINCI HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Geçmiş zamanda bir padişah ve onun katında da daima, “İnsan iyiliği de kötülüğü de kendine eder.” mealinde Farsça beyit okuyan bir bey vardır. Padişah, beyin sohbetini o kadar sevmektedir ki sonunda onu nedim edinir. Bir gün kıskanç bir adam padişaha, nediminin “şahta cüzzam hastalığı var” dediğini söyleyerek nedime iftira atar. Dahası ertesi gün şahın huzuruna geldiğinde nedimin, tiksindiği için ağzını kapatacağını söyleyerek sözlerini tekit eder. Sabah olunca nedimi evine davet edip ona sarımsaklı yemek yediren kıskanç adam, padişahın huzuruna çıktığında nedime ağzını kapamasını aksi halde padişahın artık onu sevmeyeceğini, hatta nedimlikten bile reddedebileceğini söyler ve birlikte divana çıkarlar. Nedim padişaha yaklaştığında ağzını yeniyle kapatınca padişah, kıskanç adamın doğru söylediğine kani olur ve bir mektup yazarak

nedime verip onu subaşıya götürmesini ve kendisine her ne verilirse almasını söyler. Dışarıda kıskanç adama rastlayan nedim olanları ona anlatınca adam, mektubu ister ve subaşının vereceği şeyi paylaşmayı teklif eder. Mektupta yazılanları anlamayan cahil adam mektubu subaşıya verir. Mektupta, onu getirenin diri diri derisinin yüzülmesi ve içinin otlarla doldurularak hisar kapısına asılması emredilmektedir. Subaşı emri yerine getirir. Bir gün padişah gidip asılan adama bakar ancak o nedim değildir. Nedimden gerçekleri öğrenen şah Farsça beytin anlamını daha iyi kavrar.

### **Epizotlar**

1. Padişahın katında daima, “İnsan iyiliği de, kötülüğü de kendine eder.” mealinde beyit okuyan bir bey vardır.
2. Padişah onu nedim edinince kıskanç bir adam nedime iftira atar.
3. Padişahın cüzzamlı olduğunu söylediğini ve ertesi gün huzura geldiğinde tiksindiği için ağzını kapatacağını söyleyerek sözlerini tekit eder.
4. Sabah olunca nedime sarımsaklı yemek yedirip onu padişahın huzuruna gönderir ve ağzını kapatmasını da tembihler.
5. Nedim söylenenleri aynen uygulayınca padişah, adamın doğru söylediğini anlar.
6. Nedime bir mektup verip onu subaşıya gönderir ve her ne verilirse almasını söyler.
7. Mektubu nedimden alan adam, onda yazılanları anlayamaz ve subaşıya onu kendi götürür.
8. Mektupta emredildiği üzere subaşı, adamın derisini diri diri yüzer ve otlarla doldurup hisar kapısına asar.
9. Asılan adamın nedim olmadığını anlayan padişah, ondan olanları öğrenir ve beytin anlamını daha iyi kavrar.

### **İletiler**

1. İyi veya kötü bütün davranışların sonucu insana döner.
2. Kıskançlık ziyan getirir.
3. Kişi, kazdığı kuyuya kendi düşer.
4. İftiranın kötü bir davranıştır.

#### 4.1.54. YİRMİ YEDİNCİ VEZİR HİKÂYESİ

##### ÖZET

Bir hoca ve onun da bir oğlu vardır. Hoca oğluna, öldükten sonra bıraktığı malı israf edip de ele güne avuç açmamasını, malı bitirdiği takdirde kendisini evin önündeki ağaca asmasını vasiyet eder. Çocuk vasiyeti can u gönülden kabul edince hoca mutlu olur, bir süre sonra da ölür. Ayyaşlarla arkadaş olan oğlan kısa sürede malı çaldırır. Vasiyet gereği kendini evin önündeki ağaca asan oğlan kısa sürede malı çaldırır. Vasiyet gereği kendini, evin önündeki ağaca asan oğlan, ağacın içi boş ve çürük olması nedeniyle kırılması sonucu kurtulur. Ağacın içini altın, gümüş gibi değerli taşlarla dolduran hoca, oğluna kendini asmasını vasiyet etmekle aslında hazineyi göstermek istemiştir. Derhal aklını başına toplayan oğlan babası gibi ticaretle uğraşmaya başlar. Bir gün yilancıdan alaca, yavaş hareket eden bir yılan alıp evine getirir. Onunla eğlenirken yılan aniden güzel bir kıza dönüşür. Hayretler içinde kalan oğlana, cin padişahının kızı olup birkaç arkadaşıyla birlikte yılan suretinde gezdiklerini, yilancının büyü yaparak kendilerini yakaladığını ve yilancı öldüğü için büyüün bozulduğunu söyleyerek durumu izah eder. Daha sonra gençten kendisini ailesine götürmesini isteyen kız, karşılık olarak da insanı göz kapayıp açana dek en uzak yere götürebilme özelliğine sahip çini aynayı talep etmesini tembihler. Böylece birlikte kızın evine varırlar. Onun dediklerini yerine getiren genç, aynayla birlikte evine döner. Aynanın yardımıyla, âşık olduğu ülke padişahının kızının odasına giden genç onu da alıp evine gelir. Kıza olanları anlatır ve o da gence âşık olur. Sabah olunca padişahın görevlendirdiği büyücü bir kadın kızı bulup aynayla birlikte saraya götürür. Sabah uyandığında kızı yanında göremeyen genç, aynanın da çalındığını fark eder ve derhal saray civarına gider. Padişah genci dar ve derin bir kuyuya atarak orada ölüme terk eder. Gençle birlikte gelen kedi de onun ardından içi koca koca sıçanlarla dolu kuyuya iner. Fareler oğlanı yemek için üşüştüğünde kedi, kızgınlığından aslan şekline dönüşür ve fareleri yer. Çini aynayı getirmeleri karşılığında farelerle anlaşılan genç, aynasına kavuşunca kediyi öldürür ve aynanın yardımıyla kızın yanına gider. Birlikte uzak bir diyara ulaşıp bir süre mutlu mesut yaşadıkten sonra büyücü kadınlar kızı yine bulurlar. Aynayı da alıp oğlanı helak ederek saraya dönerler.

## **Epizotlar**

1. Bir hoca oğluna kendisi öldükten sonra bıraktığı malı telef etmemesini, ettiği takdirde kendini evin önündeki ağaca asmasını vasiyet eder ve bir süre sonra ölür.
2. Malı kısa sürede tüketen genç vasiyet gereği kendini ağaca asar.
3. Ancak ağaç içi kof ve çürük olduğu için kırılır ve genç kurtulur.
4. Ağacın kırılmasıyla, hoca tarafından ağaca doldurulan altın, gümüş gibi mücevherler ortaya saçılır ve genç babasının asıl maksadına muttali olur.
5. Ticaretle uğraşmaya başlayan genç, bir gün yılan alır ve hayatı değişir.
6. Aslında cinler padişahının kızı olan ve yılan şekline girip gezerken yılandı tarafından büyü ile kaçırılmış, yılandı öldükten sonra da eski haline dönmüştür.
7. Gençten kendisini ailesine teslim etmesini isteyen kız, karşılığında ailesinden çini aynayı istemesini tembih eder.
8. En uzak yere göz açıp kapama süresinde ulaştırabilme özelliğine sahip ayna ile sevdiği ülke padişahının kızının yanına giden genç onunla birlikte evine döner.
9. Ancak saray büyücüsü kızı bulur, aynayla saraya getirir.
10. Kızın arkasından saraya giden genç, içi farelerle dolu kuyuya atılır.
11. Kuyudan kurtulup aynasına kavuşur ve kızı alıp uzaklaşır.
12. Sonunda kızı bulan büyücü genci öldürür aynayı da alıp saraya götürür.

## **İletiler**

1. Verilen sözler tutulmalıdır.
2. Hilelere karşı uyanık olmak gerekir.
3. Emek harcanmadan edinilen malın kıymeti bilinmez.

### **4.1.55. HATUNUN YİRMİ YEDİNCİ HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Lokman Hekim’le aynı zamanda yaşamış bir padişah vardır. Padişah, uygunsuz bir söz ve hareketinden dolayı Lokman Hekim’i kuyuya atırıp üzerini kapattırır. Çeşitli otlardan terkip ettiği hap sayesinde açlığını ve susuzluğunu gideren Lokman Hekim, kuyuda canlı olarak kalmayı başarır. Bir zaman sonra padişah ölünce yerine geçen



oğluna bir hastalık arız olur. Tabiplerin bütün uğraşlarına rağmen şehzadenin derdine çare bulunmaz. Tabipler çaresiz kalınca “Lokman Hekim olsaydı şehzadeyi tedavi ederdi.” derler ve onun başına gelenleri şehzadeye anlatırlar. Lokman Hekim’in bir tedbir almış olabileceğini sezen şehzade, kuyunun açılmasını emreder. Kuyu açılır ve Lokman Hekim’in yaşadığı şehzadeye müjdelendir. Kuyudan sağ çıkabilmesi için pamuk üzerinde çıkarılması gerektiğini söyleyen Lokman Hekim, kuyudan çıkınca özel bir şekilde beslenmesi, ayrıca yanına her gece bir genç kızın gönderilmesi gerektiğini bildirir. Bu şekilde kırk gün sonra iyileşen Lokman Hekim, şahın huzuruna çıkar. Muayeneden sonra deva olarak oğlunun kesilip kanıyla muska, etiyle de merhem yapılması gerektiğini belirtir. Şah önce kabul etmez ancak sonunda razı olmak zorunda kalır. Bir kavuğun içini kanla doldurup yeni içine gizleyen Lokman Hekim, şahın gözü önünde oğlunun elini ayağını bağlayıp bıçakla koluna gizlediği kavuğu keser. Oğlunun boğazını kanlar içinde gören şah, derinden bir ah çekince ağzından ceviz kadar kapkara bir madde çıkıp yere düşer ve düşmesiyle birlikte iyileşir. Lokman Hekim’i kutlayıp ona bolca ihsanda bulunur.

### **Epizotlar**

1. Uygunuz bir sözünden dolayı padişah tarafından kuyuya atırılan Lokman Hekim yaptığı bir hap sayesinde hayatta kalmayı başarır.
2. Bir süre sonra padişah ölünce yerine oğlu geçer ve ona da dermansız bir hastalık arız olur.
3. Çaresiz kalan hekimler şehzadenin huzurunda Lokman Hekim’i anınca şehzade, onun başına gelenleri öğrenir.
4. Bir ümit onun sağ olabileceğini düşünen şehzade, kuyuyu açtırır ve onu oradan çıkarttırır.
5. İyileşince şahı muayene eden Lokman Hekim, gözü önünde oğlunun kesilip kanıyla muska yazıldığı ve etiyle merhem yapılıp tenine sürüldüğü takdirde onun iyileşeceğini söyler.
6. Çaresiz kabul eden şahın gözü önünde, koluna gizlediği kanla dolu kavuğu oğlunun boğazını keser gibi kesince derinden feryat eden şahın ağzından kapkara bir madde çıkar.
7. İyileşen şah, Lokman Hekim’i kutlar ve ona bolca ihsanda bulunur.

## İletiler

1. Yapılan iyi şeyler insana döner.
2. Şer gibi görünen şeylerde hayır olabilir.

### 4.1.56. YİRMİ SEKİZİNCİ VEZİR HİKÂYESİ

#### ÖZET

Mısır'da Delletü'l-Muhtal isimli, iki kocası olan düzenbaz bir kadın vardır. Biri dolandırıcı, diğeri hırsız olan eşler birbirlerinden habersiz olup onların ikisi de Delle'nin öğrencisidir. Bir gün dolandırıcılığının duyulduğunu söyleyen ayyar koca, Delle'den yarım çörek ve pişmiş yarım kuyruk olarak kaçır. Aynı şekilde hırsız koca da kaçır ve ikisi bir pınarın başında karşılaşırlar. Ayyar ve hırsız yemeklerinin aynı olduğunu görünce birbirlerini soruştururlar, ikisi de aynı kadınla evli olduklarını anlayınca kavga etmeye başlarlar. Sonunda gerçeği öğrenmek için Delle'ye gitmeye karar verirler. İşin doğrusunu söyleyen kadın, o günden sonra hangisi daha maharetli olursa onun karısı olacağını ifade eder. Ayyar olan, bir Freng'in parasını çalıp kendi yüzüğünü onun kesesine koymak suretiyle düzenbazlık yapar. Hırsız ise şahın hazinesini çalar, yaptığı hileleri uyumakta olan şaha bir bir anlatır. Hırsızın oyunlarını beğenen kadın onu seçer ve ayyarı reddeder. Ertesi gün soyulduğunu anlayan şah, tellallar gönderip hırsızı saraya çağırır. Ayrıca onu affedeceğini, hatta ona maaş bağlayacağını bildirir. Sonunda hırsız saraya gider, kötü işler yapmayacağına dair söz vererek şahın yanında yaşamaya başlar.

#### Epizotlar

1. Delletü'ül-Muhtal isimli, biri hırsız, diğeri dolandırıcı olmak üzere iki kocalı, hilekâr bir kadın vardır.
2. Delle 'nin öğrencisi olan iki adam birbirinden habersizdir.
3. Bir gün tesadüfen aynı kadınla evli olduklarını anlayan hırsız ve dolandırıcı, meseleyi Delle'ye sorarlar.
4. İşin doğrusunu söyleyen Delle, o günden sonra hangisi daha maharetli ise onu kabul edip diğeri reddedeceğini ifade eder.
5. Dolandırıcı bir Freng'in kesesini çalar. Hırsız ise padişahın hazinesini soyar ve olayın bütün aşamalarını şaha anlatır.

6. Kadın hırsızı beğenip dolandırıcıyı kovar.
7. Padişah hırsızı buldurup katına çağırır.
8. Hırsızlık yapmaya tövbe eden adam saraya yerleşir.

### **İletiler**

1. Kötülüğe iyilikle karşılık vermek hayra vesile olur.
2. Bazı maharetler, kötü de olsa insanlarda hayranlık uyandırabilir.

## **4.1.57. HATUNUN YİRMİ SEKİZİNCİ HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Geçmiş zamanda bir padişah, yaşlı bir adam ve onun da eşeği vardır. Yaşlı adam her mecliste eşeğinin şahın vezirlerinden akıllı olduğunu söylemektedir. Bunu duyan şah, adamı huzuruna getirtir ve öfkeyle ondan açıklama ister. Bunun üzerine pir, eşeğinin, ayağının takıldığı bir çukura bir daha takılmamak için çukurun etrafından dolaştığını, vezirlerin ise şahtan kötü muamele gördükleri halde yine de ondan kopmadıklarını ifade ederek savını ispatlar. Adamın açıklamasını beğenen şah onu ödüllendirir.

### **Epizotlar**

1. Bir padişah, yaşlı adam ve onun da eşeği vardır.
2. Her mecliste eşeğinin şahın vezirlerinden akıllı olduğunu dile getiren yaşlı adam, şahın huzuruna getirilir.
3. Şaha, eşeğinin tehlikeden sakındığı halde, vezirlerin göz göre göre her seferinde onun eziyetlerine maruz kaldıklarını, kendilerini bundan kurtaramadıklarını ifade eden yaşlı adam şahın beğenisini kazanır ve onun tarafından ödüllendirilir.

### **İletiler**

1. Tehlikeden sakınmak gerekir.
2. Kıssadan hisse çıkarmak gerekir.
3. Mizah yoluyla insanlara çeşitli mesajlar verilebilir.

#### 4.1.58. YİRMİ DOKUZUNCU VEZİR HİKÂYESİ

##### ÖZET

Mısır'da Umyan adlı bir şahıs ve onun da Kur'an öğrenmeye giden bir oğlu vardır. Hocası bir gün oğlanı hediye istemek üzere babasına gönderir. Devesiyle sakalık yapan baba çok fakirdir ve deveden başka hiçbir şeyi bulunmamaktadır. Kur'an'a layık hediye olarak deveyi gönderen adam ve ailesi geceyi aç olarak geçirirler. Küfûrbaz karısı Umyan'a çok kızınca Umyan yatıp uyur. Rüyasında bir pirin, kendisine rızkının Şam'da olduğunu söylediğini görür. Üç gece üst üste aynı rüyayı görünce Şam'a doğru yola çıkar. Şam'a varınca bir camiye giden Umyan'a bir kişi sıcak somun verir. Onunla karnını doyuran Umyan uyur. Rüyasında yine piri görür. Pirin teklifi üzerine evine döner ve karısına olanları anlatır. Karısı olana bitene çok kızınca Umyan kederinden uyur. Üç gece üst üste rüyasında piri görür ve pir ona rızkının başının ucunda olduğunu söyler. Bunun üzerine Umyan işaret edilen yeri kazar ve bir küp dolusu para bulur. Paradan biraz alıp şaha götüren Umyan, kendisine biraz ihsan ettikten sonra gerisini şahın almasını ister. Paranın üzerindeki yazıyı okutturan şah, "Kur'an'a hürmet ettiği için Tanrı katından Umyan'ındır." yazılı olduğunu duyunca paranın Umyan'ın hakkı olduğunu söyler. Umyan ömrünün sonuna dek o parayla geçinir.

##### Epizotlar

1. Umyan'ın Kur'an öğrenmekte olan oğlunun hocası, oğlanı bir gün hediye istemek üzere babasına gönderir.
2. Devesinden başka hiçbir malı bulunmayan baba, Kur'an'a hediye olarak deveyi gönderir.
3. Küfûrbaz karısı Umyan'a çok kızınca yatıp uyuyan Umyan rüyasında bir pirin kendisine, rızkının Şam'da olduğunu söylediğini görür.
4. Bunun üzerine Şam'a giden ve orada bir camiye giren Umyan'a bir adam ekmek verir.
5. Ekmeği yiyip uyuyan Umyan'a rüyasında aynı pir evine dönmesini söyler.
6. Evine dönünce karısı yine Umyan'a kızar ve Umyan da yatıp uyur.
7. Rüyasında bu kez pir, rızkının başı ucunda olduğunu söyleyince Umyan orayı kazar ve bir küp para bulur.
8. Paranın birazını şaha götüren Umyan kendisine tasadduk edildikten sonra küpü şaha vermeyi istemektedir.

9. Şah, paranın üzerinde “Kur’an’a saygısından dolayı Tanrı katından Umyan’ındır.” yazılı olduğunu öğrenince onun Umyan’ın hakkı olduğunu söyler.
10. Umyan ömrünün sonuna dek o parayla geçinir.

### **İLETİLER**

1. Verilen sadakalar insana fazlasıyla döner.
2. Kur’an’a saygı göstermek gerekir.

### **4.1.59. HATUNUN YİRMİ DOKUZUNCU HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Bir gün padişah, sarayından dışarıyı izlerken boylu boslu, yiğit bir delikanlı görür. Böyle bir yiğidin iyi bir cengâver olabileceğini düşünen şah, onu huzuruna getirtip ona maaş bağlatır. Bir gün düşman saldırısıyla karşı karşıya gelen şah, askerlerini toplayıp karşı hücumla geçer. Yiğit delikanlıyı da götüren şah, onun yanından hiç ayrılmadığını görünce ona niçin savaşmadığını sorar. Bunun üzerine delikanlı bir eliyle yular, diğeriyle de eğer tuttuğunu, bu durumda savaşamayacağını söyler ve şahtan kendisini seviyorsa incitmemesini ister. Delikanlının sözünü beğenen şah, yiğitliğin sakalla, bıyıkla değil yürekle olabileceğini anlar.

#### **Epizotlar**

1. Bir gün şah, saraydan dışarıyı izlerken yiğit bir delikanlı görür.
2. Gencin, iyi bir savaşçı olabileceğini düşünen şah, onu saraya getirtir ve ona maaş bağlar.
3. Bir savaş sırasında askerlerini toplayıp hücumla geçen şah, yiğidin hiç harp etmediğini görünce ona nedenini sorar.
4. Bir eliyle yular, bir eliyle de eğer tuttuğunu dile getiren genç, böyle savaşamayacağını, eğer şah, kendisini seviyorsa incitmemesi gerektiğini söyler.
5. Delikanlının sözünü beğenen şah, yiğitliğin sakalla, bıyıkla değil, yürekle olabileceğini anlar.

## İLETİLER

1. Dış görünüş yanıltıcı olabilir.
2. Delikanlılık boyla bolsa değil yürekle olur.

### 4.1.60. OTUZUNCU VEZİR HİKÂYESİ

#### ÖZET

Bir oduncu ve onun da kazandığını zorla elinden alan haşarı bir karısı vardır. İp almak için oduncunun biriktirdiği birkaç kuruşu gören kadın, onun gizli bir sevgilisi olduğunu düşünür ve onunla kavga eder. Hatta ertesi gün onunla birlikte dağa giderek onu gözetim altında tutar. Karısına güç yetiremeyen oduncu onu, içinde çok mal bulunduğunu söyleyerek dağda bulunan kuyunun yanına getirir. Malı çıkarmak için kuyuya inmek üzere olan oduncuya engel olan kadın, kuyuya kendisi inmek ister. Oduncu karısının beline bağladığı ipi elinden bırakır ve kadın kuyunun dibini boylar. Huysuz kadından kurtulup işinin başına dönen oduncu, birkaç gün sonra karısına acıyarak onu kuyudan çıkarmak ister. Kuyuya gönderdiği ipe bir dev tutunarak dışarı çıkar ve kuyunun kendisine ait olduğunu, ancak daha sonra gelen azgın bir kadının hayatı kendisine zindan ettiğini, oradan kurtarmakla oduncuya minnettar olduğunu söyleyerek ona bir iyilik yapmak ister. Bir avuç yeşil yaprak verir ve ardından ona, kendisinin padişahın kızını deli edeceğini, tabiplerin onu iyileştirmede aciz kalacağını akabinde oduncunun bu yaprakla onu iyileştirmeye muvaffak olarak padişahın lütuf ve ihsanına kavuşacağını söyler. Olaylar devin anlattığı şekilde gelişir. Kızı iyileştiren oduncu padişaha damat olur. Ardından başka bir şah, kızı aynı şekilde hastalanınca kızı iyileşen padişahın yardım ister. Bunun üzerine o şah oduncuyu gönderir. Şahın kızının yanında oturmakta olan dev, oduncunun kızı alacağını düşünür ve ona âşık olduğunu, böyle bir şeye izin vermeyeceğini söyleyerek oduncuyu tehdit eder. Oduncu ise, kızı iyileştirmeye gelmediğini, kuyudaki şerir kadının kendi karısı olup peşinde olduğunu, ondan kurtulmak için devden yardım istemeye geldiğini ifade ederek kendini savunur. Bunu duyan dev derhal oradan kaçır. Oduncu da kızı iyileştirip ülkesine döner.

#### Epizotlar

1. Oduncu ve onun da ele avuca sığmaz, paragöz bir karısı vardır.
2. İşi, kocasının yanında dağa gitmeye kadar götüren kadın, sonunda kocası tarafından kuyuya atılır.

3. Birkaç gün sonra, karısını kuyudan çıkarmak isteyen oduncunun kuyuya attığı iple dışarıya bir dev çıkar.
4. Kendisini kadının elinden kurtaran oduncuya, dev de bir iyilik yapmak ister.
5. Birkaç yeşil yaprak verip ona, padişahın kızını deli edeceğini, kendisinin de bu yaprakla onu iyileştireceği için padişahın atasına kavuşacağını söyler.
6. Olaylar devin planladığı gibi gelişir ve oduncu şaha damat olur.
7. Ardından başka bir şahın kızını hasta eden dev, onu iyileştirmek üzere gelen oduncuyu görünce kızı elinden alacağını sanır ve kıza âşık olduğunu söyleyerek onu tehdit eder.
8. Oduncu ise kuyudaki kötü kadının kocası olduğunu, onun, peşinden gelmekte olduğunu ve ona karşı yardım istemek için geldiğini söyleyince dev, derhal orayı terk eder.
9. Kızı iyileştiren oduncu, ihsanla ülkesine döner.

## İleti

Kötülük eden kötülük bulur.

### 4.1.61. HATUNUN OTUZUNCU HİKÂYESİ

#### ÖZET

İsrailoğullarından bir hatip, mecliste bir gün kimin en bilgili olduğunu sorunca Hz.Musa “benim” der. Allah, Hz.Musa’ya iki denizin birleşme yerinde bulunan kulunun ondan daha bilgili olduğunu ve ondan ilim öğrenmesini emreder. Hz.Musa’nın onu nasıl bulacağını sorması üzerine, Allah, bir balık tutup çantasına koymasını, balığın suya girdiği yerde onu bulabileceğini buyurur. Bu şekilde Hızır Peygamber’i bulan Hz.Musa, ona maksadını arz edince Peygamber, buna gücünün yetip yetmeyeceğini sorar. Hz.Musa Allah’ın izniyle emrine muti olup hiçbir şeye itiraz etmeyeceğine teminat verir. Böylece yola çıkarlar ve gemiye binerler. Hızır’ın geminin bir tahtasını kopardığını gören Hz.Musa ilk itirazını dile getirince Hızır, “Ben sana, yaptığıma sabredemezsin demedim mi?” diye sorar. Hz.Musa ise unuttuğunu söyler ve af diler. Sahile çıkan Hızır ve Musa oyun oynayan birkaç çocuğa rastlarlar. Hızır’ın onlardan birini öldürmesi üzerine Hz.Musa ikinci itirazını yükseltir ve Hızır yolculuğun başındaki teminatını ona hatırlatır. Hz.Musa ikinci itirazını yükseltir ve Hızır yolculuğun başındaki teminatını

ona hatırlatır. Hz.Musa, karşı çıkmanın tekrarlanması halinde arkadaşlıklarının biteceğine dair söz verir. Tekrar yola koyulan iki arkadaş bir köye varırlar. Köylüler onlara yemek vermezler. Musa, köyde bulunan yıkık duvarı onaran Hızır'a, kendilerini misafir etmeyen köylülerden hiç değilse buna karşılık ücret isteyebileceğini söyleyince Hızır, ayrılık vaktinin geldiğini açıklar. Gemlere el koyan zorbadan kusurlu kıldığını anlatan Hızır, oğlanı öldürmesini, ondan ana babasına ulaşacak bir isyanı önlemek olarak açıklar. Duvar meselesinde ise, onun altında yetim malı bulunduğunu, yıkılması halinde malın yerinin belirsiz olacağını, onu tamir etmekle aslında malı koruduğunu belirtir ve ardından kaybolur.

### **Epizotlar**

1. Bir mecliste, “en bilgili kim” sorusuna cevap olarak Hz.Musa'nın kendini göstermesi üzerine, Allah, Musa'dan daha bilgili bir kulu olduğunu ve ondan ilim öğrenmesini emreder.
2. Musa, onu nasıl bulacağını sorunca Allah, bir balık yakalayıp çantasına koymasını, balığın denize gittiği yerde onu bulabileceğini söyler.
3. Bu şekilde Hızır Peygamber'i bulan Hz.Musa ona maksadını arz edince Hızır, Musa'ya kendisiyle arkadaşlık etmeye dayanamayacağını söyler.
4. Hz.Musa'nın bu konuda güvence vermesi üzerine yola çıkarlar.
5. Hızır'ın bindikleri geminin tahtasını koparması üzerine Hz.Musa karşı çıkar
6. Hızır ise ona, yaptıklarına dayanamayacağını hatırlatır.
7. Daha sonra sırasıyla bir çocuğu öldürmesi ve misafir edilmedikleri köyde bulunan yıkık duvarı tamir etmesine itiraz eden Hz.Musa'ya, Hızır peygamber yaptıklarının iç yüzünü anlatır ve yolları ayrılır.

### **İLETİLER**

1. Şer gibi görünen şeylerde hayır olabilir
2. İnsanın bilgisi Allah'ın bilgisi yanında denizde damla gibidir.

### **4.1.62. OTUZ BİRİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Bir ipekçi ile güzel bir karısı ve onun da bir sevgilisi vardır. Sevgilisinin bir gün kadına, yakalandıkları takdirde sonlarının kötü olacağını söylemesi üzerine kadın, kocasının gözünün önünde bile onunla birlikte olmayı başarabileceğine dair yemin eder.



Ayyar kadın, ertesi gün kocasıyla bir bahçeye gideceklerini söyleyerek gencin de orada gizlenmesini ve çık deyince ortaya çıkmasını ona tembihler. Ertesi gün kocasıyla, söylediği bahçeye giden kadın onunla uyuşturucu gibi bir madde içer. Daha sonra ağaca çıkıp aşağı bakar ve kocasına, yanında bir kadın bulunduğunu söyler. Adam kimse olmadığına dair yeminler etse de kadın ona, gelip gözüyle görmesini söyler. Kadın ağaçtan iner ve kocası yerine giderken sevgilisini çağırıp onunla sohbet eder. Karısının haklı olduğuna inanan adam aşağı inince kadının sevgilisi oradan ayrılır, karı koca da evlerine dönerler.

### **Epizotlar**

1. İpekçinin karısının bir sevgilisi vardır.
2. Bir gün kadına, yakalandıkları takdirde sonlarının kötü olacağını söyleyince kadın, sevgilisine kocasının gözü önünde bile onunla birlikte olmaya muvaffak olabileceğine dair yemin eder.
3. Ertesi gün kocasıyla, daha önceden sevgilisine gizlenmesini tembihlediği bahçeye gider.
4. Kocasıyla uyuşturucu alan kadın bir ara ağaca çıkar ve kocasına yabancı bir kadınla birlikte olduğunu söyler.
5. Adam yeminler etse de kadın ısrar eder inanmıyorsa gelip gözüyle görmesini ister.
6. Adam ağaca çıkarken sevgilisini çağırarak kadın onunla sohbet eder.
7. Kocası bunu görür ancak göz yanılması zannedip karısının haklı olduğuna kani olur.
8. O aşağı inerken kadının sevgilisi de oradan ayrılır ve karı koca evlerine dönerler.

### **İLETİLER**

1. İnsanların hilelerine karşı uyanık olmak gerekir.
2. Ayarlıkta sınır yoktur.

#### 4.1.63. HATUNUN OTUZ BİRİNCİ HİKÂYESİ

##### ÖZET

Zengin ve iyi satranç oynayan bir tüccar vardır. Şehre bir gün zengin ve satrançta usta bir yabancı gelerek satrançta kendisiyle yarışabilecek birini bulmak için tellallar gönderir. Yenilirse bin fulori verecek, yenersen bin fulori alacaktır. Kendine güvenen tüccar derhal yabancıyı evine davet eder. Yarışı yabancı kazanır ve bin fuloriyi tüccardan alır. Ardından birkaç kez daha oynarlar ve yabancı, tüccarın çokça malını alır. Ertesi gün yine oynarlar ve yabancı, tüccarın bütün malını alır, tüccarın sadece Dilaram adlı bir cariyesi kalır. Satrançta, çeng çalmada, güzel yazı yazmada son derece maharetli olan cariye bir o kadar da güzeldir. Yabancı, tüccara cariyesinin karşılığında beş bin fulori ile yarışmayı teklif eder. Hoca razı olur ve satranca başlarlar. Onları izleyen Dilaram Hoca'nın yenilmek üzere olduğunu, dolayısıyla kendisini yabancıya vereceğini anlayınca bir hile düşünür. Yüksek sesle Farsça bir cümle söyleyerek Hoca'ya yardım eden cariye, onu yenilmekten kurtarır. Beş bin fulorinin yanı sıra bütün kaybettiklerini geri alan hoca, yabancıya da varını yoğunu alır ve onu evine bomboş gönderir.

##### Epizotlar

1. Zengin bir hoca ile şehre gelen yabancı bin fulori karşılığında satranç oynarlar.
2. Oyunu yabancı kazanır ve bin fuloriyi alır.
3. Yabancı, hocanın bütün malını alana dek satranç oynamaya devam edilir.
4. Sonunda hocanın sadece, satrançta kabiliyetli, güzel cariyesi kalır.
5. Cariyeyi de hocadan almaya kararlı olan yabancı, onun karşılığında, yenildiği takdirde beş bin fulori vermeyi teklif eder.
6. Teklifi kabul eden hoca, yenilmek üzereyken yabancıya gideceğini anlayan cariye, Farsça bir cümle söyleyerek hocaya yardım eder.
7. Hoca beş bin fuloriyi kazanır.
8. Hoca bütün malını geri alana dek satranç oynamaya devam ederler.
9. Sonunda hoca, yabancıya da bütün mallarını alır.

##### İleti

Her konuda donanımlı olmak gerekir.

#### 4.1.64. OTUZ İKİNCİ VEZİR HİKÂYESİ

##### ÖZET

Keykubad şahın çok abide, zahide bir karısı vardır. Gece gündüz ibadetle meşgul olan kadın, Keykubad'ı yanına yaklaştırmamaktadır. Bu duruma çok üzülen Keykubad, bir gün onu tecrübe etmek için iç oğlanlarından birini hatuna gönderir. Onu baştan çıkarmayı başarırsa oğlana beylik vermeyi vaat eder. Birkaç gün hatunla yalnız kalan genç, onunla sohbet edip şakalaşır ve sonunda maksat hasıl olunca şaha haber verir. İkisinin yalnız kaldığı yere önceden gizlenen şah, onları sarmaş dolaş görünce daha fazla dayanamaz ve kadını iki parçaya ayırır.

##### Epizotlar

1. Keykubad şahın, gece gündüz ibadet eden bir karısı vardır.
2. Kocasını yanına yaklaştırmayan kadın, bir gün onun tarafından tecrübe edilir.
3. İç oğlanlarından birini hatuna gönderen şah, gencin onu baştan çıkarması halinde, gizlenip onları yakalayacaktır.
4. Genç bunu başarır ve şaha haber verir.
5. Onları sarmaş dolaş yakalayan şah kadını öldürür.

##### İletiler

1. İnsanlar doğru yoldan sapmaya müsaittirler.
2. İnsan, nefsinin isteklerine karşı uyanık olmalıdır.
3. İnsan hiç kimseye ihanet etmemelidir.
4. Her konuda itidalli olmak gerekir.

#### 4.1.65. HATUNUN OTUZ İKİNCİ HİKÂYESİ

##### ÖZET

Bir gün pireler, insanoğlunun biti işkence etmeden öldürdüğü halde kendilerini eziyet çektirerek yok etmelerinden kendi kendilerine şikâyet ederler. Bu konuda birbirlerine danışan pireler, hallerini Süleyman Peygamber'e bildirmeye ve ondan bu konuda yardım istemeye, Süleyman Peygamber'in yanında eğer köse biri varsa, işlerini fesada uğratacağı düşüncesiyle hiç konuşmamaya karar verirler. Hep birlikte Süleyman

Peygamber'e giden pireler, mecliste oturan bir köseyi oğlan sanıp dertlerini arz etmekten çekinmeyerek Süleyman'a bildirirler. Pirelerin oğlan sandığı düzenbaz köse derhal öne çıkıp, "Sizi tuttuğumuzda sıçrayıp kaçmayın ki döve döve öldürmeyelim." diyerek onlara cevap verir. Oğlan sandıkları adamın köse olduğunu anlayan pireler donakalır ve hayal kırıklığına uğramış halde evlerine dönerler. O günden sonra buldukları her kösenin başına üşüşmeyi kararlaştırırlar ve her insanı köse sanıp başına üşüşürler.

### **Epizotlar**

1. İnsanların, bitleri eziyet etmeden öldürdükleri halde kendilerini işkenceyle öldürmelerinden yakınan pireler, durumu Süleyman Peygamber'e haber vermeyi, mecliste köse bulunması halinde konuşmamayı kararlaştırırlar.
2. Hz.Süleyman'ın huzurundaki bir köseyi oğlan sanan pireler, şikâyetlerini peygambere bildirince köse, "Sizi tuttuğumuzda sıçrayıp kaçmayın ki sizi eziyetle öldürmeyelim ." diyerek onlara cevap verir.
3. Konuşanın köse olduğunu anlayan pireler şaşkın bir halde evlerine dönerler.
4. O günden sonra her insanı köse sanıp onun başına üşüşerek intikam almaya çalışmışlardır.

### **İletiler**

1. İnsanlardaki fiziksel eksiklikler onları yanlış davranışlara sürükleyebilir.
2. Bir kişinin yaptığı kötülüğün cezası herkese mal olabilir.

### **4.1.66. OTUZ ÜÇÜNCÜ VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Allah'ın , "Sevdiğiniz şeyleri Allah yolunda verdikçe iyiliğe ulaşmazsınız." Kitabını işiten Hz.İbrahim, bu yolda pek çok deve ve koyun infak eder. Allah, "Ey İbrahim en sevdiğini ver." Buyurunca Hz.İbrahim de "En sevdiğim oğlum İsmail'dir." Diye cevap verir. Bunun üzerine Allah ondan İsmail'i kurban etmesini ister. Karısı

Hacer'e ertesı gün düğüne çağrıldığını söyleyen İbrahim, ondan İsmail'in elini, ayağını, saçını kınalamasını ister. Eresi gün ciğeri yanık baba nde oğul arkada olmak üzere yola koyulurlar. Böyle giderken birkaç kez oğlanın önüne çıkan Şeytan ona, babasının onu boğazlamağa götürdüğünü söyler. Nihayet İsmail, ona bir taş atar ve "Ben buna razıyım sana ne." Diyerek yoluna devam eder. Sonunda yerlerine ulaşırlar ve babası oğluna "Buraya niye geldik, bilir misin ?" diye sorar. İsmail ise bildiğini söyleyerek babasına, Allah'ın emrine asi olmamak için ellerini, ayaklarını ve gözlerini bağladıktan sonra boğazını kesmesini vasiyet eder. Gz yaşlı baba vasiyeti yerine getirdikten sonra bıçağı oğlunun boğazına götürür ancak bıçak oğlunun boğazına götürür ancak bıçak kesmez. Üç kez aynı Şeyi yapar ancak taşı kesen bıçak İsmail'i kesmemektedir. O sırada İbrahim'e Allah'tan "Ey İbrahim rüyayı doğruladığın" hitabı ile birlikte Cebrail aracılığıyla bir koç eriŐir ve İsmail kurtulur.

### **Epizotlar**

1. Allah'ın, "Sevdiğiniz Şeylerden Allah yolunda infak etmedikçe iyiliğe ulaşamazsınız" hitabını işiten Hz.İbrahim bu yolda pek çok koyun ve deve tasadduk eder.
2. Allah, ondan en sevdiğini isteyince Hz.İbrahim, oğlu İsmail'i boğazlamak üzere onunla yola çıkar.
3. Giderken birkaç kez İsmail'in önüne çıkan Şeytan ona gerçeği söyler.
4. İsmail ise buna razı olduğunu söyleyerek onu yolundan kovar.
5. Boğazlama yerine varınca babasından ellerini, ayaklarını ve gözlerini bağlamasını isteyen İsmail'i boynu üzere yatıran baba, üç kez onu kesmek ister ancak birçok kesmemektedir.
6. O sırada Hz.İbrahim'e rüyayı doğruladığına dair Allah'tan hitap ile birlikte Cebrail vasıtasıyla bir koç gelir.
7. Allah'a Őükreden İbrahim, İsmail'i serbest bırakır.

### **İletiler**

1. Allah'ın emrine ram olunca zorluklar aşılır.
2. Kişi, sevdiği Şeylerden tasadduk etmelidir.
3. Peygamber davranışları insanlarca örnek alınmalıdır.
4. Şeytanın iğvalarına kapılmamak gerekir.

#### 4.1.67. HATUNUN OTUZ ÜÇÜNCÜ HİKÂYESİ

##### ÖZET

Horasan'lı, derviş kılıklı, çoğu zaman aç oturan fakir bir adam ve oğlu vardır. Sabahları bir parça kuru ekmeği yiyen adam, bıyıklarına da biraz yağ sürmekte, hocalara ise kebab yediğini söylemekte, onlar da dervişe inanmaktadır. Yine bir gün dervişin boş laflarla övündüğü sırada oğlu yanına gelir ve bıyığına sürdüğü yağın köpek tarafından götürüldüğünü söyler. Babasının “beş batman mı, on batman mı yağ aldı?” diye sorması üzerine oğlanın, yağın bir kaşık olduğunu; “Boz ata su verdin mi?” sorusuna ise değil at, eşeklerinin bile olmadığını söylemesi üzerine hocalar gülüşürler. Utancından yerin dibine geçen derviş oğlunun ardından eve gelerek onu döver.

##### Epizotlar

1. Horosanlı, derviş kılıklı, fakir ancak kendini etrafa zengin gösteren bir adam ve oğlu vardır.
2. Sabahları kuru ekmeği yiyip bıyığına yağ süren adam etraftakilere de kebab yediğini söylemekte, onları inandırmaktadır.
3. Bir gün oğlu tarafından arkadaşlarının içinde deşifre edilen dervişe arkadaşları o kadar gülerler ki derviş, utancından ne yapacağını bilemez.
4. Oğlunun ardından eve gider ve onu döver.

##### İletiler

1. Olduğundan farklı görünmenin insana bir faydası yoktur.
2. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

#### 4.1.68. OTUZ DÖRDÜNCÜ VEZİR HİKÂYESİ

##### ÖZET

Arabistan'da bir keçi satıcısı ile alıcı, fiyat konusunda anlaşamazlar ve ikisi de verdikleri fiyattan dönmeyeceklerine dair hanımlarını boşama üzerine yemin edip birbirlerine girerler. Nihayet müşteri, keçi sahibini öldürür. Onun akrabaları da müşteriyi öldürünce, müşterinin akrabaları toplanıp keçi sahibininkilere saldırırlar. Daha sonra her iki tarafın kabileleri büyük birer topluluk oluşturarak birbirleriyle çarpışırlar. Nice yiğit delikanlıların öldüğü, dükkânların yağma edildiği savaş, akşam

olunca biter. Çarpışmada çok sevdiği kardeşini kaybeden, müşterinin mensup olduğu kabilenin beyi daha büyük bir ordu hazırlar. Bunun haber alan karşı kabile de oldukça kalabalık bir topluluk oluşturur ve iki grup karşılaşır. Keçi sahibinin kabilesi karşı tarafı mağlup edip onların mallarını alır. Kabilenin sağ kalanları ise Habeş ülkesine sığınır. Orada Habeş hükümdarı, büyük bir orduya kabile mensupları ile keçi sahibinin kabilesinin üzerine gönderir. Ordu, keçi sahibinin kabilesinin bütün fertlerini öldürür.

### **Epizotlar**

1. Arabistan'da bir keçi satıcısı ile alıcısı fiyat konusunda anlaşamazlar.
2. İkisi de belirledikleri fiyattan dönmeyeceklerine dair karısını boşama üzerine yemin ederler.
3. Müşterinin, keçi sahibini öldürmesi üzerine karşı tarafın akrabaları da müşteriye öldürür.
4. İş, sonunda kabile savaşlarına döner ve iki taraf da büyük kayıplar verir.
5. Nihayet müşterinin kabilesi, keçi sahibinin kabilesinden bir ferdi bile sağ bırakmazlar.

### **İletiler**

1. Az işten çok iş çıkar.
2. Basit bir yemin büyük felaketlere yol açabilir.
3. İşleri abartmamak gerekir.

## **4.1.69. HATUNUN OTUZ DÖRDÜNCÜ HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Bakkal komşusunun sadaka olarak verdiği yağ ve balla karnını doyuran bir sofudur. Artan yağ ve balı kavanozda biriktiren sofudur, bir gün kavanoz dolunca bir an, onu götürüp pazarda satmayı düşünür. Sattığı yağla balın parasıyla birkaç koyun alacak, koyunlar sürüye dönüşecek, onları satıp mal mülk, çariye olarak büyük bir tüccar olacak, büyük bir kişinin kızıyla evlenerek, bir oğlu olarak, onu bir hocaya verecek, bülüğa erdiğinde oğlan, sözünden çıkarsa elindeki asayla boynuna vuracaktır. Bu

şekilde hayal kurarken ansızın duvarda asılı olan kavanoza çarpan hoca, başından aşağı kavanozdan dökülen balla yağa bulanıp rezil olur.

### **Epizotlar**

1. Bakkal komşusunun sadaka olarak verdiği bal ve yağla karnını doyuran sofı, yediğinden artanı da bir kavanozda biriktirmektedir.
2. Kavanoz dolunca onu götürüp pazarda satmayı düşünen bir dizi hayal kurar.
3. Hayalinin sonunda, doğan çocuğu kendine karşı geldiğı takdirde asasıyla ona vurmaya kurgulayan sofı, ansızın duvarda asılı duran yağ kavanozunu üzerine düşürüp yağa bulanarak rezil olur.

### **İletiler**

1. Emek verilmeden elde edilen mal fayda sağlamaz.
2. Aklı kullanıp fırsatları iyi değerlendirmek gerekir.

## **4.1.70. OTUZ BEŞİNCİ VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Geçmiş zamanda bir marangozla karısı vardır. Başka bir erkekle ilişkisi olan kadın, kocasına ispiyonlanırsa da o buna inanmaz. Bir gün karısını denemeye karar veren marangoz, ona gece eve gelmeyeceğini, evden ayrılmamasını söyler. Kocası gidince sevgilisini evine çağırın kadın, onunla sarmaş dolaş halde yatarken kocası eve gelip gizlenir. Bunu duyan kadın derhal savunmaya geçer ve bir hile düşünür. Oyuna göre genç, kadına kendisini mi yoksa kocasını mı daha fazla sevdiğini sorar. Kadın ise bu soruyu geç, sana layık değildir diye cevaplar. Delikanlı aynı soruyu iki kez daha sorar. Sonucusunda kocasını kendisinden fazla sevemeyen kadın mutlu olmamasını dileyen kadın, kocasının evde olmadığı zamanlar sevgiliyle yatmasının nedenini yalnız yatmayı sevmesi olarak açıklar. Yoksa kocasının bir tüyünü bile dünya malına değişmeyeceğini söyler. Karısından bu sözleri duyan marangoz, karısına acır ve onun hakkında kötü düşündüğü için pişman olur. Kadın sözlerini bitirince sevgilisi evden gider, marangoz da gizlendiğı yerden çıkıp karısının yanına gelir ve ondan helallik ister.



## **Epizotlar**

1. Başka bir adamla ilişkisi olan marangozun karısı, kocasına ispiyonlanırsa da o buna inanmaz.
2. Bir gün onu denemek ister ve ona gece eve gelmeyeceğini söyler.
3. Bunun üzerine kadın sevgilisini çağırır.
4. Birlikte sarmaş dolaş yatarken marangoz gizlice eve gelir.
5. Bunu duyan kadın derhal bir hile düşünür.
6. Sevgilisine, aslında kocasını çok sevdiğini, onun bir tüyünü bile dünya malına değiştirmeyeceğini, kocasının evde olmadığı zamanlarda korktuğu için onunla yattığını söyler.
7. Bu sözlerden sonra adam evden gider, marangoz ise gizlendiği yerden çıkıp hakkında kötü şeyler düşündüğü için karısından özür diler.

## **İLETİLER**

1. Eşler birbirlerine sadakatli olmalıdırlar.
2. İnsanlara körü körüne güvenmemek gerekir.

### **4.1.71. HATUNUN OTUZ BEŞİNCİ HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Bağdat'ta bir adam ve onun da dünya güzeli bir oğlu vardır. Adam oğlunu kilitli hazinesinde saklamakta, kimse ile görüştürmemektedir. Sonunda oğlanın güzelliğinin ünü İran'a kadar yayılır ve bir Acem tüccarı, görmediği halde ona âşık olur. Malıyla mülküyle Bağdat'a gelen tüccar, adamın evini bulup onunla dostluk kurar ve nihayet çocuğun yerini öğrenir. Bir gün adama, içinde kıymetli eşyalarının bulunduğu sandığı emanet etmek istediğini söyler. Adam kabul edince evine gidip yanına şarap alarak kendisini sandığa kilitler ve hizmetçisine de sandığı adamın adresine göndermesini söyler. Sandığı alan adam onu oğlunun yanına koyup hazineyi kilitler ve odasına çekilir, oğlu ise uykuya dalar. Adam gidince sandıktan çıkan tüccar oğlanı uyandırıp ona kadeh kadeh şarap içirir ve onu sarhoş ederek maksadına ulaşır. Ertesi gün oğlan durumu anlatınca babası, sandığı aldığına pişman olur.

### **Epizotlar**

1. Bağdatlı bir adamın güzelliği dillere destan bir oğlu vardır.
2. Oğlunu kimseyle görüştürmeyen baba, onu kilitli hazinesinde saklamaktadır.
3. Güzelliğinin şöhreti İran'a kadar yayılan oğlana bir Acem tüccar, onu görmediği halde âşık olur.
4. Bağdat'a gelip babasıyla dostluk kuran tüccar, hile ile oğlanın yanına ulaşmayı başarır ve maksadına erer.
5. Oğlan olanları babasına anlatınca baba, tüccara kandığı için pişman olur.

### **İLETİLER**

1. İnsan, tutkuları uğruna her engeli aşar.
2. Alınan en sıkı tedbirler bile bazen olabilecekleri engelleyemeyebilir.
3. İnsanların hilelerine karşı uyanık olmak gerekir.

### **4.1.72. OTUZ ALTINCI VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Harun Reşid zamanında kaybolan nesnelerin ne olduğunu, nerede olduğunu söyleyebilen ferasetli bir âmâ vardır. Bir gün Harun Reşid'in içinde kıymetli taşlar bulunan hokkası kaybolur. Derhal âmâyı huzuruna getirten halife ona durumu anlatır ancak çalınan şeyin ne olduğunu söylemez. Âmâ bir saat düşündükten sonra çalınan nesneyi ve çalanı haber verir. Saraydaki kuyuda gizlendiğini söyleyince halife hokkasını oradan çıkarttırır. Âmânın bu bilgisine şaşırın halife onda keramet olduğunu düşünürse de âmâ, somut şeylerden faydalanarak cevaplara ulaştığını söyler. Mesela ansızın gelen at kişnemesi sesinden hokkayı at oğlanlarının çaldığını anlar. Diğerlerini de böyle durumlarla ilişkilendirerek sonuca varır fikrine ve ferasetine halifeyi hayran bırakır.

### **Epizotlar**

1. Harun Reşid zamanında, kaybolan nesnelerin yerini ve ne olduğunu haber verebilen ferasetli bir âmâ vardır.
2. Bir gün, içinde kıymetli taşların bulunduğu hokkasını kaybeden halife, âmâyı onu bulmakla görevlendirir.

3. Ferasetiyle hokkayı bulan âmâya Harun Reşit hayran olur ve onda keramet olduğunu düşünür.
4. Âmâ ise kayıp vakasını somut olaylarla eşleştirerek çözdüğünü söyler.

### **İletiler**

1. Feraset sahipleri olaylar arasında isabetli ilişkiler kurabilirler.
2. Ferasetli insanların görüşlerine güven duymak gerekir.

### **4.1.73. HATUNUN OTUZ ALTINCI HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Bir adamın dört oğlu vardır. Bir gün adam ölür ve çevredekiler adamı defnetmek için başına toplanırlar. Oğlanlardan birini kefen almaya, birini hocayı çağırmaya, birini mezar kazdırmaya ve birini de odun getirmeye gönderirler. Halk cenazenin başında beklerken kefene giden onunla oynamaya, odun getirmeye giden ise odunlarla oynamaya başlar, hocayı çağırmaya giden ise onun yazısına bakıp dalar. Sonunda sabrı tükenen insanlar oğlanlara beddua ederler. Kefene giden örümceğe, mezar kazdırmaya giden köstebeğe, hocaya giden sivrisineğe ve ağaç getirmeye giden ağaçkakana dönüşür. Ömürlerinin sonuna kadar türlü belalara uğrarlar.

#### **Epizotlar**

1. Dört oğul sahibi bir adam ölür.
2. Cenazenin başına toplanan halk, oğlanlardan birini kefen almaya, birini mezar kazdırmaya, birini ağaç getirmeye, birini de hocayı çağırmaya gönderir.
3. Kefen, mezar ve odun için gidenler mezkur nesnelere oynamaya dalarken, hocayı çağırmaya giden hocanın yazısına dalıp gider.
4. Sonunda halk daha fazla dayanamaz ve onlara beddua eder.
5. Oğlanlar sırayla örümcek, köstebek, ağaçkakan ve sivrisineğe dönerek çeşitli belalara maruz kalırlar.

#### **İLETİLER**

1. Cenazenin defninde acele etmek gerekir.
2. Cenazeye saygı duymak gerekir.
3. Bedduadan sakınmak gerekir.

#### 4.1.74. OTUZ YEDİNCİ VEZİR HİKÂYESİ

##### ÖZET

Geçmiş zamanda bir yiğit vardır. Bu yiğide bir gün, başka bir şehirde bulunan dünya güzeli bir kadından bahsedilir. Gıyabında kadına âşık olan genç, o mahbubeyi görmek için yola çıkar. Birkaç gün sonra, tarlaya bir anda büyüyen buğday eken daha sonra da biçilmeye gelen buğdayı yakan ve bunu durmayıp tekrar eden adamlar görür. Bu duruma çok şaşırın genç yoluna devam ederken bir taşı kaldırmaya çalışan ancak başaramayınca üzerine bir taş daha koyup biraz iten sonra bir taş daha koyup taşı götüren bir adama rastlar. Bu işe de çok şaşırır, yine yoluna gider. Bu kez bir kişinin koyuna bindiğini ve birkaç kişinin de binmek istediğini ancak başaramadığını görür. Buna da bir anlam veremeyen genç neticede o şehre ulaşır. Hisar kapısında oturan bir pirlle karşılaşır. Gence, şehre geliş sebebini, yolda acayip şeylerle karşılaşmış olduğunu soran pir, tuhaflikları yorumlar. Pirin teviline göre buğday ekenler hayır işleyip riya ile onu yok edenlere; taşı götürmeye çalışan işlediği ilk günah ağır geldiği halde sonrakileri kolaylıkla taşıyanlara yani kolaylıkla günah işleyenlere; koyun ve binicileri ise dünya ve zenginlerle, binmeye çalışanlar da fakirlere delalet etmektedir. Pirin bilgisine hayran kalan genç, ondan güzeli bulması için yardım isteyince yaşlı adam verdiği öğütlerden gencin hiçbir hisse almadığını anlayıp yüzüne bir tokat atar ve onu cehenneme gönderir.

##### Epizotlar

1. Başka bir şehirde yaşayan güzel bir kadına gıyabında âşık olan genç, onu bulmak için yola çıkar.
2. Yolculuk sırasında birkaç tuhaf vakayla karşılaşır, ancak onlara bir anlam veremez.
3. Sonunda şehre ulaşan genç, ak sakallı bir pirlle rastlar.
4. Gence, tuhaflikların iç yüzünü anlatan yaşlı adam, güzel kadını bulma konusunda onun ısrar ettiğini görünce bir tokatla genci cehenneme gönderir.

##### İletiler

1. Olayların görünen yüzü ile iç yüzü birbirinden farklı olabilir.
2. Nasihatler kulak ardı edilmemelidir.
3. Kıssadan hisse çıkarmak gerekir.

#### 4.1.75. HATUNUN OTUZ YEDİNCİ HİKÂYESİ

##### ÖZET

Mısır'da birbirine düşman iki kadı vardır. Bunlardan biri sultanın oğlunun hocasıdır. Bir gün münafıklar sultana kadının, oğlunu sevdiğini söyleyerek kadıya iftira atarlar. Bunu duyan sultan, kadıyı görevinden azledip şehirden kovar. İftiracı münafıklar bu haberi öbür kadıya müjdeleyince kadı, sultanın huzuruna çıkar ve başka bir memlekete gitmek için sultandan izin ister. Sebebini soran sultan, onu bu fikirden vazgeçirecek şeyi öğrenmek ister o da sadece eski kadının görevine iade edilmesinden teselli bulacağını söyler. Sultanın, düşmanı olduğu halde onun için böyle bir davranışta bulunmasının nedeni sorması üzerine kadı, cahil dosttan bilgili düşmanın tercihe şayan olduğunu söyleyerek her ne kadar düşmanı olsa da kovulan kadının hiç değilse bilgili olduğunu ifade eder. Sonuçta sürgün kadı görevine iade edilir.

##### Epizotlar

1. Mısır'da, biri sultanın oğlunun hocası olan birbirine düşman iki kadı vardır.
2. Bir gün münafıklar, hoca olanın sultanın oğlunu sevdiğini söyleyerek ona iftira atarlar.
3. Sultan derhal onu görevinden alıp şehirden kovar.
4. Diğer kadı ise şehirden ayrılmak için sultandan izin isteyince, sultan bunun nedenini ve onu bundan neyin vazgeçireceğini sorar.
5. Eski kadının görevine iadesi cevabını vermesi üzerine sultan, düşmanı olduğu halde böyle davranmasının nedenini merak eder.
6. Kadı ise bilgili düşmanı cahil dosta tercih ettiğini söyler.
7. Sürgün kadıya görevi iade edilir.

##### İletiler

1. Bazen düşmanlar için de iyi şeyler yapılabilir.
2. Bilgili düşman cahil dosttan evladır.

#### 4.1.76. OTUZ SEKİZİNCİ VEZİR HİKÂYESİ

##### ÖZET

Yolculuk sırasında bir köye ulaşan seyyah derviş, gece orada dinlenir. Sabah olunca köylüler ona, köyün sağındaki yolun ıssız olup haramilerle dolu olduğunu söyleyerek dervişi uyarırlar. Uyarıya kulak asmayan derviş, gide gide bir kervansarayaya ulaşır. Kapsını kapatıp orada uyuyan derviş, gece yarısı büyük bir gürültüyle uyanır. Haramilerin geldiğini anlayan ihtiyar, derhal gizlenip onları izlemeye başlar. Kervansarayaya birinin girdiğini anlayan haramiler, bütün aramalara rağmen onu bulamazlar. Aralarında eli bağlı bir delikanlı bulunan haramiler, karınlarını doyurduktan sonra şarap içip sarhoş olurlar ve uyuyakalırlar. Eli bağlı genç, derhal ellerini çözüp haramileri öldürür ardından da kervansarayda başka birinin olup olmadığını araştırır. Bu sırada yaşlı adam ortaya çıkıp derviş olduğunu, söyleyerek ondan canını bağışlamasını ister. Daha sonra yola çıkan derviş ve genç harap bir şehre ulaşırlar. Dervişle birlikte bir külhana giren genç, orada başka bir genci öldürür. Orada bulunan kadın olanları görünce feryat figan etse de derviş ve yiğit ona aldırmayıp haramilerin iki atını getirip hazineden istediği kadar almasını söyleyince derviş, ondan yaptıklarını açıklamasını ister. Bunun üzerine genç tüccar olduğunu, arkadaşlarının haramilerce öldürülüp mallarının talan edildiğini, kervansarayaya götürülme hadisesine kadarki olayları bir bir anlatır. Daha sonra atları getiren derviş onları yükleyip yola çıkar. Giderken gencin arkadaşlarını onu aradıklarını gören derviş, onları alıp külhana götürür. Gencin orada olmadığını gören derviş ve adamlar, cariyeye işkence edince kadın, hazineye sevgilisiyle birlikte sahip olmak için genci öldürdüğünü itiraf eder. Gencin arkadaşları da cariyeyi öldürüp hazineyi alırlar.

##### Epizotlar

1. Seyyah derviş, haramilerin bol olduğu bir yolda giderken rastladığı kervansarayda dinlenme molası verir.
2. Gürültüyle uyanan derviş, haramilerin geldiğini anlayarak gizlenir.
3. Aralarında eli bağlı bir gencin de bulunduğu haramiler, yiyip içip sarhoş olduktan sonra uyuyakalırlar.
4. Genç hepsini öldürünce derviş ortaya çıkar ve ondan aman diler.
5. Yola çıkan derviş ve genç harap bir şehre ulaşırlar.

6. Bir kadınla adamın bulunduğu bir külhana dervişle birlikte giren genç, adamı öldürüp derviş haramilerin hazinesine götürür ve ona istediği kadar almasını söyler.
7. Derviş ise ondan olanlara dair açıklama beklemektedir.
8. Tüccar olduğunu söyleyen genç, kervanın haramilerce talan edilip arkadaşlarının dağıtıldığını, kervansaraya götürüldüğü ana kadar olanları bir bir anlatır.
9. Hazineyi iki ata yükleyip yola çıkan derviş, giderken gencin arkadaşlarının onu aradıklarını görünce onları alıp külhana götürür.
10. Ancak hazineye sevgilisiyle birlikte sahip olmayı planlayan kadın tarafından öldürüldüğünü görürler.
11. Bunun üzerine onlar da kadını öldürüp hazineyi alarak giderler.

## İleti

Haksız kazanç fayda sağlamaz.

### 4.1.77. HATUNUN OTUZ SEKİZİNCİ HİKÂYESİ

#### ÖZET

Padişah, bir dervişten istediği kılığa girmesini sağlayan bir dua öğrenir. Bir gün av sırasında, yakaladıkları ceylanın şekline girerek bu maharetini vezirine gösterir. Hayretler içinde kalan vezir, şahtan duayı kendisine de öğretmesini isteyince şah da öğretir. Duayı şahın aleyhine kullanan vezir, ondan bahçe gördükleri ölmüş papağanın yerine geçmesini ister ve olanlar olur. Şah papağan olup ağacın dalına konar konmaz vezir de şahın kılığına girer. Onun yerine geçip ülkeyi yönetmeye başlayan vezir, şahın karısıyla da birlikte olmaya başlar. Hatun onun davranışlarında bir gariplik sezerse de buna bir anlam veremez. Bu arada papağan bahçivana gidip ondan, kendisini pazarda satmasını ister. Bunun üzerine bahçivan papağanı pazara götürür. O şehirde para karşılığı erkeklerle sohbet eden bir kadın vardır. Bir gece rüyasında, bir adamla sabaha dek muhabbet ettiğini gören kadın, ertesi gün adama giderek rüyasını anlatır ve parasını ister. Aralarında büyük bir kavga çıkar. Bunu gören papağan meseleyi çözmek ister. Rüyada görülen sohbetin karşılığının bin fulorinin aynadaki aksi olduğunu söyleyen papağanın ferasetine görenler hayran kalır. Papağanın ünü şahın karısının kulağına dek gider ve kadın papağanı satın alır. Bir gün vezir, hatuna şekil değiştirme hadisesinden

bahseder ve ördek kılığına girer. Bunu gören papağan da duayı okuyup derhal kendi bedenine geçer ve ördeği öldürür. Arkasından karısına olanları anlatır.

### **Epizotlar**

1. Padişah, bir dervişten istediği kılığa girmesini sağlayan bir dua öğrenir.
2. Bu maharetini vezire de öğreten şah, vezirin isteğiyle papağan şekline girer, vezirse onun yerine geçer.
3. Bahçıvan tarafından pazara götürülen papağan, orada para karşılığı erkeklerle arkadaşlık eden bir kadınla bir erkeğin müşkilini çözerek büyük bir ün kazanır.
4. Bunu duyan şahın karısı onu satın alır.
5. Bir gün vezir, hatuna kılık değiştirme olayından bahseder ve ördek suretine girer.
6. Bunu fırsat bilen şah, hemen kendi bedenine geçip ördeği öldürür ve karısına olanları anlatır.

### **İletiler**

1. Verilen sırlar, sırrı verenin aleyhine kullanılabilir.
2. Hileye karşı uyanık olmak gerekir.
3. Kötülük eden kötülük bulur.
4. İlişkilerde sadakatsizlikten sakınılmalıdır.

## **4.1.78. OTUZ DOKUZUNCU VEZİR HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Acem ülkesinde zengin bir adam vardır. Bir tüccar o adama misafir olur. Yemek yedikleri sırada tüccar, zincirle bağlı oldukları halde yemek yiyen güzel bir kadınla bir köpek görür. Bunun sırrını soran tüccara o kadının, karısı olduğunu söyleyen adam, onu çok sevdiğini, hazinelerinin anahtarlarının onun elinde olduğunu, ancak zenci kölesiyle ilişkisi olduğunu, ancak zenci kölesiyle ilişkisi olduğunu ve kendisini öldürmeyi planladıklarını öğrenince tuzaklarını başlarına geçirerek köleyi öldürdüğünü, öldürmeye kıyamadığı karısını ise zincire vurduğunu anlatır.



### **Epizotlar**

1. Acem ülkesinde bulunan zengin adama bir gün bir tüccar konuk olur.
2. Yemek esnasında zincire vurulmuş halde bir kadınla bir köpeğin yemek yediklerini gören tüccar, adamdan işin sırrını öğrenmek ister.
3. Adamın anlattığına göre kadın onun karısı olup adam, eskiden onu çok sevmektedir.
4. Karısının, zenci kölesiyle ilişkisi olduğunu, kendisini öldürüp malını ele geçirmeyi planladıklarını öğrenince köleyi öldürür, karısını da zincire vurur.

### **İletiler**

1. İnsan, kazdığı kuyuya kendi düşer.
2. İlişkilerde sadakatsizlikten sakınılmalıdır.

## **4.1.79. HATUNUN OTUZ DOKUZUNCU HİKÂYESİ**

### **ÖZET**

Nuh Peygamber kavmine "Ben Allah'ın resulüyüm, O'na ibadet edin ve onun emrine itaat edin, aksi halde size azap eder" diye buyurur. Ancak insanlar onu duymamak için kulaklarını tıkırlar. Onların bu davranışından gazaplanan Nuh, onları helak etmesi için Allah'tan yardım ister. Allah da ona bir gemi yaparak kendisine tabi olanlarla ona binmesini, zira tufan göndereceğini buyurur. Nuh'un inşa ettiği gemiyi kâfirler büyük abdestleriyle kirletirler. Allah onlara, doldurdukları necisleri bedenlerine sürmedikleri takdirde yok olacakları bir hastalık verir. Yok olmak istemeyen kâfirler gemiyi temizleyince Nuh, tabileri ve her cins hayvandan çiftiyle birlikte gemiye biner. Üç oğlundan biri, sağlam bir ev yaptırıp tufandan korunmak için orada kendini güvenceye alır. Ancak tufan dağları aşacak şekilde gelir. Gemiye binmeyen oğul ise kendi pisliğinin içinde boğulur.

### **Epizotlar**

1. Nuh Peygamber kavmine "Ben Allah'ın resulüyüm, O'nun emrine itaat edin, aksi halde size azap eder" diye buyurur.
2. Ancak insanlar ona karşı kulaklarını tıkırlar.
3. Nuh Peygamber de gazaba gelip onlara beddua eder.
4. Allah da bir gemi yapıp kendisine tabi olanlarla o gemiye binmesini zira tufan göndereceğini buyurur.

5. Nuh'un yaptığı gemiyi kâfirler necasetleriyle doldururlar.
6. Allah onlara, gemiye doldurdukları necaseti bedenlerine sürmedikleri takdirde helak olacakları bir hastalık verir.
7. Bunun üzerine kâfirlerin temizlediği gemiye müslümanlar ve her cins hayvan çiftiyle birlikte biner.
8. Nuh'un bir oğlu gemiye binmez ve yaptırdığı eve saklanır.
9. Ancak dağları aşan tufan gelir ve geride kalan oğlan kendi pisliği içinde boğulur.

### **İletiler**

1. Fırsatları iyi değerlendirmek gerekir.
2. Peygamberlere karşı gelmek ziyan getirir.
3. Alınan tedbirler Allah'ın takdiri karşısında aciz kalabilir.
4. Kıssadan hisse çıkarmak gerekir.

### **4.1.80. KIRKINCI VEZİR HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Beylerin ve vezirlerin huzurda bulunduğu bir sırada Mısır sultanı, beylerin birine karısından memnun olup olmadığını sorar. Kazancının yarısını karısına verdiği halde onun yine de memnun olmadığını söyleyen bey, karısının kendisinden daima şikâyetçi olduğunu söyler. Aynı soruyu bu defa vezirlerinden birine soran padişah, ondan da benzer cevabı alır. Aynı şekilde diğerleri de bu yönde beyanatlar verip karlılarından şikâyetçi olunca, sultan sadece kendisinin değil etrafında bulunan herkesin aynı dertten mustarip olduğunu anlar.

#### **Epizotlar**

1. Mısır sultanı bir gün beylerine ve vezirlerine eşlerinden memnun olup olmadıklarını sorar.
2. Hepsi de, varlıklarının hepsini, hiç değilse yarısını onlara verdikleri halde yine de onları hoşnut edemediklerini söyleyince şah, sadece kendisinin değil etrafında bulunanların da aynı dertten mustarip olduğunu anlar.

## **İletiler**

1. Bazı insanları memnun etmek zordur.
2. İnsanların aç gözlülüğüne sınır yoktur.

### **4.1.81. HATUNUN KIRKINCI HİKÂYESİ**

#### **ÖZET**

Bir gün Mısır sultanı ile vezirleri arasında anlaşmazlık çıkar. Genç şehzadeyi tahta geçirmeyi planlayan vezirlerin darbe girişimini sezen şah, kılık değiştirip nedimiyle birlikte dağa kaçır. Şahın kaçtığını anlayan vezirler şehre, onu getirene beylik vadiyle tellallar gönderirler. Ayrıca onu evinde saklayanın da evinin başına yıkılacağını bildirirler. Yedi gün sonra dağdan bir köye inen şah ve nedim, yaşlı bir kadının evinde karınlarını doyurduktan sonra kendilerini şahın adamları olarak tanırlar. Kadın da şehirde olanları onlara haber verir. Kadının azlettiği vezirlerinden biriyle ahbap olduğunu öğrenen şah, kadına gerçek kimliğini açıklayıp kimseye söylememesini tembihledikten sonra onun aracılığıyla veziri yanına çağırır. Vezir gelince ona özür mahiyetinde birkaç söz söyledikten sonra başına gelenleri anlatır ve darbecilere kaşı ondan yardım ister. Bunu duyan vezir, derhal kendi gibi azledilmiş diğer vezir ve beyleri toplayıp el altından elli bin kişilik bir kuvvet hazırlar. Şahın komutası altında hainlere saldırıp oğlu da dahil hepsini öldürürler. Şah tahtını tekrar ele geçirip azledilenleri de görevlerine iade eder.

#### **EPİZOTLAR**

1. Mısır sultanına karşı, şehzade ve vezirler darbe girişiminde bulununca ihtiyatlı davranan şah, kılık değiştirip nedimiyle birlikte kaçır.
2. Yedi gün dağda kaldıktan sonra bir köye inen şah ve nedim, yaşlı bir kadından arandıklarını öğrenirler.
3. Kadının, görevden aldığı vezirlerinden biriyle ahbap olduğunu öğrenen sultan, onun aracılığıyla eski vezirle irtibat kurar.
4. Başına gelenleri ona anlatır ve ondan yardım ister.
5. Eski vezir el altından elli bin kişilik bir kuvvet hazırlar.
6. Şahın komutası altında hainlere saldırıp onları ve şehzadeyi öldürürler.
7. Şah yeniden tahta geçer ve azlettiği vezirleri görevlerine iade eder.

## İLETİLER

1. Bir işe başlamadan önce işin sonunu da hesaplamak gerekir.
2. Hiçbir durumda tedbiri elden bırakmamak gerekir.
3. Kötülük eden kötülük bulur.

### 4.1.82. HİKÂYENİN SONUÇ BÖLÜMÜ

#### ÖZET

Şah, vezirlerin ellerini bağlatıp, şehzadenin de öldürülmesini emreder. O sırada ortaya çıkan şehzadenin hocası, şahtan oğluna savunma hakkı vermesini ister. Şah, konuşmasını niye engellediğini sorunca hoca da kırk gün zarfında konuşsaydı her durumda şehzadenin öldürüleceğini, ancak kırk gün geçtiği, dolayısıyla da onun üzerindeki uğursuzluğun da kalktığını ve şehzadenin artık kendini müdafaa edebileceğini söyler. Böylece şehzadenin savunmasına izin veren şah, olayı bir de onun ağzından dinler. Cariyelerin de tanıklığı ile her şey gün yüzüne çıkar. Yaptıklarına pişman olan şah, şehzadeden özür dileyip vezirlerini serbest bırakır. Ardından suçu sabitlenen kadını, saçından atın kuyruğuna bağlatıp, atı sahraya salarak parçalamak suretiyle hatunu cezalandırır.

#### Epizotlar

1. Vezirlerinin ellerini bağlatan şah, oğlunun öldürülmesini emredince kırk gündür kayıp olan şehzadenin hocası ortaya çıkar.
2. Kırk gün geçtiği için şehzadenin üzerindeki uğursuzluğun da kalktığını söyleyen hoca şahtan, şehzadeye savunma hakkı verilmesini ister.
3. Olayı baştan sona anlatan şehzade, cariyelerin de tanıklığıyla aklanır.
4. Şehzadeden özür dileyen şah, vezirlerini serbest bırakıp hatunu cezalandırır.

#### İletiler

1. Kötülük eden kötülük bulur.
2. Büyüklerin nasihatini tutmak gerekir.

## 4.2. TESPİT EDİLEN DEĞERLERİN ANALİZİ

Bu bölümde, saptanan iletiler sınıflandırılarak genel başlıklar altında toplanıp içerik analizine tabi tutulmuştur. Otuz bir değer tespit edildiği bu bölümde, verilerin analizi başlığı altında tanımlanan işlemler uygulanmıştır.

### 4.2.1 DOĞRULUK

Söz ve davranışta hakkaniyet üzere olmak diye tanımlayabileceğimiz doğruluk KVH' de geniş ölçüde ele alınmıştır. Hikâyelerde davranışta, sözde doğruluk, sadakat; verilen sözün tutulması, yalanın, insanları aldatmanın vahameti, doğruluğun mutluluk getireceği, doğru yolda sabit kadem olmak gerektiği bağlamlarında çarpıcı bir şekilde ele alınmıştır. İnsanlara bu konularda, hikâyeler aracılığıyla yol gösterilerek onların ahlak ve karakter eğitimlerine katkıda bulunulmuştur.

Hikâyelerde, değerler çoğu zaman yanlış, hatalı, kusurlu davranışlar üzerinden aktarılmıştır. İstenmedik fiillerle, onların olumsuz sonuçlarıyla doğru, istendik davranışlar gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Çerçeve hikâye tekniği ile yazılan KVH'nin örneğinin ana hikâyesinin başlangıç bölümünde Şah-ı Hafıkeyn'in ikinci karısının, üvey oğluna karşı beslediği aşk duygusunun ve onunla kurmak istediği gayrimeşru ilişkinin, şehzadeyi ölümün kıyısına kadar sürüklediği dile getirilerek insanlara, başkalarıyla sağlıklı, meşru ilişkiler kurmaları gerektiği mesajı verilmeye çalışılmış, davranışlarda sadakatin önemi vurgulanmıştır.

Yine aynı bölümde şahın karısının, üvey oğlu ile arasında geçen olayı kocasına gerçeklerden saptırarak anlattırmak suretiyle yazar, sözde ve davranışta doğruluk ve dürüstlüğün önemine dikkat çekmiştir:

*“Hâtûn eyitdi “İy şâh-ı ‘âlem ol oğlanı bana göndermişsin. Ben dahı anunla halvet oldum tâ ki melâletinün sebebin sorup agzından bir haber alam. Nâ-gâh benden istedi. Ben dahı ne revâ işdür bu didüm râzi olmadum öninden kaçdum, döndi bana eyitdi: ‘Benüm çok sevdiğüm neye kaçarsın? Eger sen benümle gönül bir idersen benüm niyyetüm budur ki babamı helâk idem ve seni helâl idinem. Ve cemî’i memleket seniün eliünde ola. Ben ana kâni’em ki seniün mübârek cemâline bakam’ Ben hergiz yüzine bakmadum andan yana meyl idüp akmadum çünkü benüm şâh hakkında olan i’tikâdumun şânında halel bulmadı. Pes nevmîd (8b) olup beni öldürmek istedi. Ben*

*dahı cânım korkusından ünüm varınca feryâd eyledüm. Gördi ki rüsvây olur lâ-cerem yerinden turu geldi, yetişüp muhkem yumruğı-y-ıla benüm agzuma vurdi. İy şâh revâ midur kim ben za'ife, anun anası yerinde olam hem senün gibi 'âli şâhun hâtûnı olam. Dahı gele bir nâ-halef oğlan bana zînâ itmek isteye. Dünyâda bundan ulu bed-nâmlık olmaya (9a).*

Hikâyelerde eşler arasındaki sadakatsizliğe de değinen yazar, bu olumsuz davranış örneği üzerinden fiillerde doğruluğun önemini ortaya koymuştur.

Aldatma konusunu, tipik bir şekilde ele aldığı **ikinci vezir hikâyesinde** yazar, kocasının evde olmadığı sırada sevgilisini evine çağırın kadının, onunla birlikte olmak suretiyle eşine ihanet etmesini dile getirerek bu durumun çirkinliğini okuyuculara sezdirip onları bundan sakındırmaya çalışmıştır:

*"Hindustan'da bir hâce varıdı ve anun bir cemîle avratı var idi. Ve ol avratun... bir yigidle mahabbeti var idi. ...Bir gün hace... gice evine gelmedi. Hemandem yigid hâzır oldı. Ol gice ta sabâha degin ikisi 'ıyş u 'işret idüp cân câna katdılar, gönlegi yabana atdılar, münakkaş (23b) çârşebler üzerinde sarmaşsup yatdılar (24a)...."*

**Hatunun üçüncü hikâyesinde** ise, sonuç ne olursa olsun doğruluktan, dürüstlükten, sadakatten ayrılmamak gerektiği olumsuz davranış üzerinden iletilmiştir: Amaçlar aracı mübah kılmaz:

*....bir ulu padişâh varıdı. Anun bir oğlı varıdı, hastacağ-dı. ....Ol vilâyetüñ ne denlü hükemâsı ve etibbâsı varsa şah cem' eyledi (38a). Her birisi... devâlar itdiler. Ve dürlü dürlü eşribe ve ağdiye imtihan ve tecribe itdiler müfid düşmedi,... marazı dahı ziyâde oldı.... bir gayri memleketde bir hâzik hekim varıdı. Şâh âdem gönderüp ol tabîbi hâzır kıldı ve oğlını hekim katına getürdi..... Hekim eyitdi iy hatun-ı mükerreme rast eyit bu oğlan kimdendür? (39a)..... Sözüñ toğrısı budur ki şâh bunca vakit ki bana ve gayri cariyelere yakınlık iderdi. Hiç birisinden bir evladı zâhir olmadı tâ ki kendüden sonra tahtın bekleye. Gördüm ki şahdan sonra taht düşmene kalur bu hile-bâzlığı bir yigidle eyledüm." (39b).*

Her ne kadar şahın karısının niyeti iyiye de yaptığı iş kötüdür. Çocuk sahibi olmak uğruna, padişahın tahtının düşmana kalmasını önlemek amacıyla başkasıyla birlikte olmak etik bir davranış değildir. Dini inançlarımızda da yeri yoktur.

**Hatunun dördüncü hikâyesinde**, padişaktan çıkar sağlamak amacıyla ona yerine getiremeyeceği bir vaadde bulunan dervişe, derin bir can korkusu yaşatan yazar, böylece insanları bir kez daha dürüstlükten ayrılmamaya davet etmiştir (44a-46a).

Açgözlülüğün, insanları eşlerine ihanete kadar sürükleyebileceğinin bir örneğini ise **beşinci vezir hikâyesinde** görmekteyiz. Bir avuç altın ve gümüş insanın, aklını başından alıp gözünü döndürebilmekte ve neticede üstelik de peygamber eşini kaâfirlere sattırabilmektedir.

Birinin ölmesi durumunda diğerinin, ölenin mezarı başında üç gün yas tutacağına söz verecek kadar birbirlerini çok seven terzi ile karısının öyküsünün anlatıldığı **altıncı vezir hikâyesinde** ise terzi, ahdini yerine getirir:

*“...bir gün 'avrat ölüm şerbetin içdi bu dünyâdan göçdi... Derzi derdile firâkla hâtûni defn eyledi. Ba 'de 'd-defn ol 'ahdi ve ol karârı yirine getürdi. 'Âkıbet ol 'avratun mezârı yanında oturdı, rikkat idüp ağlamaya başladı (54b).”*

Ancak, terzinin durumuna acıyan İsa Peygamber tarafından diritilen kadın, aynı sadakati kocasına göstermez. Mezarı başında kendisini bulan şehzade ile birlikte gidip terziyi tanımadığını söyler, daha da ileri giderek onun öldürülmesini ister. Yazar, bu ihanetin bedelini kadına canıyla ödetir.

Tutkularının esiri olan insanların da arzularına ulaşma yolunda hiçbir engel tanımadıkları, hatta kendilerini büyütüp yetiştiren kişiye karşı, bu insan babası dahi olsa, ihaneti bile göze aldıkları **hatunun altıncı hikâyesinde** dramatik bir şekilde anlatılmıştır. Çocuğu olmayan padişah tarafından camide bulunup evlat edinilen bebek, sarayda mükemmel bir şekilde büyütülür. Ancak ihtiraslarına yenik düşen bu insan padişahın ölümüne neden olur.

Maddî çıkarlar uğruna insanları aldatmanın bedelini de hileciye ağır ödeten yazar, doğruluk, dürüstlük konusundaki hassasiyetini **onuncu vezir hikâyesinde** şöyle vurgulamıştır.

*“Hâkim eyitdi: “Bire kahpe, Mısır şehrinde dâ'im senün (79a) işüñ gücüñ budur. Nice müselmânları mağbûn idüp turursun.” Fi'l-hâl tutup soydı, bağrına taş*

*bağlayup Nil deñizine bırakdı, cânı cehenneme ismarladı. Hân u mânını beglik eyledi (79b).”*

Yalancıları, düzenbazları ağır bir şekilde cezalandıran yazar, doğruluktan ayrılmayanları ise **hatunun onuncu hikâyesinde** olduğu gibi çobanlıktan vezirlik makamına yükseltecek kadar mükâfatlandırır. Vezirin kızının cazibesine kapılarak onun isteği üzerine padişahın en sevdiği atını kestiren çoban, canı pahasına da olsa gerçeği itiraf eder ve hem kızla evlenir hem de vezaret makamına getirilir.

İnsanlar arası ilişkilerde güven unsurunu sağlayan bir araç olan verilen sözün tutulmasının önemi **on birinci vezir hikâyesinde** de çarpıcı bir şekilde ele alınmıştır. Kâbe’yi tavaf sırasında parasını kaybeden bir hacı, onu getirene parasının yarısını vereceğini vaat eder. Parayı bulan şehzade onu sahibine vermekle onurlu bir davranış sergiler. Ancak hacı sözünde durmaz. Bunun bedelini de çok sevdiği karısını ve bütün malını mülkünü şehzadeye kaptırmakla, üstelik de canından olmakla öder.

Yine aynı hikâyede hacı, eşiyile tartıştığı bir sırada onu boşar, ancak onu çok sevdiği için buna pişman olur. Yeniden onunla evlenebilmesi için kadının başkasıyla nikâhlanıp ondan da ayrılması gerektiği için hacı onu şehzadeye nikâhlar. Ancak kadın hacıya dönmeyerek aralarındaki bağları bir anda koparır ve vefasızlık örneği sergiler.

**Hatunun on üçüncü hikâyesinde** geçen olayda, padişahın huzuruna çıkıp haram yiyen kimsenin göremeyeceği bir kumaş dokuduğunu iddia eden adam aslında padişahı kandırıp ondan para, varlık, ihsan, koparma peşindedir. Padişahın normalde mümkün olmayan böyle bir vakayı, haram yiyen durumuna düşmemek için gerçekmiş gibi, yani kumaşı görmüş gibi davranacağından emin olan adam böylelikle ondan servet koparabileceğini düşünür. Hemen saraya yerleştirilip kendisine harçlık verilen adam bir süre orada eğlenir, parayı harcar. Ancak kötü niyeti nedeniyle bu eğlence fazla uzun sürmez ve kısa sürede sahtekârlığı anlaşılır. Yani yalancının mumu erken söner.

**Hatunun on beşinci hikâyesinde** ise insanların aldatarak maddi kazanç sağlayan bir falcının karşılaştığı acı son, okuyucuları bu konuda dikkatli olmaya şevketmektedir. Çırağıyla beraber kılıktan kılığa girerek insanları dolandıran falcı, sonunda çırağına öğrettiği hilelerin kurbanı olur.



Nişanlı bir genç kızın erkek arkadaşına, evlendiği günün ilk gecesini onunla geçirmek üzere verdiği sözü tutması, onu evlendiğinde kocasına bekâr olarak döndürür. **Hatunun on sekizinci hikâyesindeki** ara bölümde yer alan bu olay, bütün olumsuz şartlara rağmen sözünde durmanın kişiyi nasıl olumlu etkilediğini ilginç bir şekilde ortaya koymaktadır. Evlendiği gece, verilmiş sözünü yerine getirme adına gelinin, bizzat damat tarafından, eski erkek arkadaşını mutlu etmek için ona gönderilmesi tasvip edilir bir durum değildir. Hiçbir şartta, hiçbir damadın evlendiği kızı daha gerdeğe girmeden, önceki arkadaşına göndermesi söz konusu bile olamaz. Ancak ahdin yerine getirilmesi noktasında gelinin gitmesini gönül rızasıyla kabul eden damadın davranışı karşısında eski arkadaş, çok duygulanır ve gelini eşine geri gönderir. Böylece yanlışlık da önlenmiş olur.

**Hatunun yirmi ikinci hikâyesinde** nişanlısı tarafından aldatılan genç kız, onu öldürmek süretiyle ihaneti cezalandırır.

**Yirmi dördüncü vezir hikâyesinde** padişahın, canını teslim ettiği doktorun, para karşılığında şahı öldürmeye teşebbüs etmesi dile getirilerek ihanetin nasıl korkunç boyutlara ulaştığı gözler önüne serilmekte ve sadakat vurgusu yapılmaktadır.

**Yirmi beşinci vezir hikâyesinde** de insanlarda doğruluk ve dürüstlük algısı uyandırmak için ihanet ve yalan kullanılmıştır.

**Yirmi yedinci vezir hikâyesinde** babasına verdiği sözü tutan genç, babasının ölümünden sonra onun malını tüketince vasiyet gereği kendini, babasının içini mücevherle doldurduğu kof ağaca asar ve ağacın kırılmasıyla hem ölmekten kurtulur hem de hazineye kavuşur.

**Otuz ikinci vezir hikâyesinde** karşımızda yine kocasını aldatan kadın portresi bulunmaktadır. Üstelik bu kadın, kocasını bile yanına yaklaştırmayacak kadar ibadetle meşgul olan biridir. O da ihanetinin bedelini canıyla öder.

**Hatunun otuz üçüncü hikâyesinde** ise, olduğundan farklı görünmeye çalışan bir sufi tiplmesi çıkar karşımıza. “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” hesabı gerçek yüzü kısa zamanda ortaya çıkan derviş, çevresinde alay konusu olur.

**Otuz beşinci vezir hikâyesinde** de yine kocasını aldatan kadın olgusu üzerinden hareketle sadakatin önemi ihsas edilmiştir. Ayrıca kocasının gözünün önünde bunu gerçekleştirdiği halde, olayın üzerini maharetle kapattıkları hususuna dikkat çekilerek insanların uyanık olmaları gerektiği vurgulanmıştır:

*“....devr-i zamân içinde bir üstâz-ı neccâr vardı. Ve anuñ gökçe sûretlü'avrata varıdı. Ve ol 'avratuñ... bir yigidle 'âlemi varıdı. Erine dirlerdi inanmazdı. Bir gün neccâr hâtûnını imtihân itmek diledi ve eyitdi: “Bire 'avrat ben.... bu gice gelmez. Hemân-dem neccâr atına bindi gitdi. Tiz 'avrat oynaşına haber itdi..... ikisi biri biriyle sarmaşup yatdı..... Çün nısf-ı leyl oldı, neccâr evine geldi, 'avratın münker hâlde görđi. Ol sâ'at kireved altında gizlendi (229a).”*

Hikâyenin devamında sevgilisi ile birlikte uyumasını, hile ile kocasının yokluğunda korkmasına bağlayarak olayı ustaca örtbas eder.

**Hatunun otuz beşinci hikâyesinde**, insanların aldatılması üzerinden maksadına ulaşan adamın sebep olduğu hazin bir olayla karşı karşıyayız. Güzelliği dillere destan bir oğlana gıyabında âşık olan adam, hile ile oğlanın kilitli olduğu yere ulaşır ve arzusunu yerine getirir. Tutkuları uğruna her engeli aşma eğiliminde olan ve her yolu mübah gören insanlar başkalarının hayatını karartıp, facialara yol açabilirler. Bu nedenle toplumu oluşturan fertleri en iyi şekilde eğitmeyi amaçlayan yazar, yanlış tutumları gözler önüne sererek hedefine ulaşmak istemiştir.

**Hatunun otuz sekizinci hikâyesinde** padişaha karşı vefasızlık örneği sergileyen bir vezirden bahsedilmektedir. Kılıkran kılığa girmeyi sağlayan bir dua öğrenen padişah, bu duayı vezirine de öğretir. Ancak kötü niyetli vezir, padişahın bu iyiliğini aleyhine kullanarak hile ile onun yerine geçer. Şahın tahtına oturan vezir, Onun yaptığı her şeyi, bıraktığı yerden devam ettirir. Vefasız vezirinin yaptıklarını papağan suretindeki şah, üzüntü içinde izlemektedir. Şahına karşı en ufak bir sadakat duygusu taşımayan vezir, sonunda yaptığı kötülüğün cezasını bizzat padişah elinden alır.

Padişahın sayesinde önemli bir görev icra eden ve nemalanan vezir, bütün bunları göz ardı edip padişahın öğrendiği bilgi sayesinde istediği şekle bürünebilme maharetini faydalı şeyler için değil de kötü yoldan kullanır. Bunun bedelini canıyla öder.

“...Bir ulu pâdişâh vardı. Bir gün anuñ katına bir sâhib-kemâl kişi geldi..... eyitti: “İy şah ben bir du'â bilürem ki o du'âyı okuyacak her kankı sureti gönlüm dilerse o surete girerin(245a).” ...Pes şah o du'âyı öğrendi. Bir gün şah vezirle ava giderler.... Bir âhû sayd itdiler. Şah....ol du'âyı okuyup ahunun şekline girdi. Vezir çün ol hali göricek ta'accüb idüp.... Eğitti: İy şahı a'zam ol du'âyı bana da öğret. Şah dahı öğretti.... Şah ol du'âyı okuyup tûtünüñ şekline girdi... tiz vezîr dahı ol du'âyı okuyup şâhuñ sûretine girdi ve kendüünüñ sûretine bir kulını koydı. ...Şâh vezîrüñ bu asıl fi'lini göricek ol du'âyı ta'lîm itdügine peşîmân oldu (245b).... Çün vezîr şâhun sûretine girdi, tiz şâhuñ sarâyına vardı, içerü hâtûn katına girdi. 'Iş (u) 'işret idüp şâhuñ hâtûnına resm-i kadîm üzere vardı (246a).... Vezîr şâhun hâtûnunu gözleri karşusunda öpüp kuçduğınca şâh eydürdi: 'İy vezîr Tanrı bana fırsat virürse ben dahı seni başundan çıkaram.'....Meger hâtûnun yanında bogazlanmış ördek yaturdı. Hemândem vezîr ol du'âyı okuyup ol ödegüñ sûretine girdi. Kak kak diyü ötmege başladı. Tûtî anı göricek fi'l-hâl ol du'âyı okıdı, kendü sûretine girdi, an-ı vâhidede karmaladı ol ördegüñ bogazını eline aldı, dîvârdan dîvâra çaldı, helâk kıldı (247b).”

Yine bir sadakatsiz kadın figürünün çizildiği **otuz dokuzuncu vezir hikâyesinde** ise, kocasının kölesiyle aşk ilişkisi içinde olan bu kadın, üstelik de onunla bir olup eşini öldürmeye kalkışınca köpekle birlikte zincire vurulup onunla yemek yemeye mahkum edilir. Eşler arasındaki sadakat olgusunun ne kadar önemli olduğu, insanların bu hususta ne kadar hassas davranmaları gerektiği böylece ortaya konmuştur.

**Hatunun kırkınıc hikâyesinde** ise yine, insanın en yakınından gelen bir ihanet vakasıyla karşı karşıyayız. Gözünü hırs bürüyen şehzade, babasının vezirleriyle işbirliği yapıp onun yerine geçme planlarının bedelini canıyla öder.

#### 4.2.2. TEDBİRLİ OLMAK

İnsanın oluşabilecek tehlikeli durumlardan korunması, tedbirli olmakla mümkündür. Her konuda alınacak basit tedbirlerin bazen canlar kurtardığı, veya tersinden ifade edersek en ufak bir tedbirsizliğin de pahalıya mal olabildiği hikâyelerde canlı örneklerle ifade edilmiştir.

**Çerçevenin esas hikâyesini** oluşturan bölümde sözgelimi Şah-ı Hafıkeyn, karısının verdiği gerçek dışı bilgilerle, olayın iç yüzünü araştırmaksızın oğlunun

öldürülmesini emrederek, hem kendisine hem de en yakınına, canından bir parça olan şehzadeye zarar verebilecek duruma gelmiştir:

*“Çün şâh hâtûndan bu kelimâtı işitdi, gerçek sandı.... Ne bilsün anı kim bir saç kesilesi, bir emcüğinden asılası, bir yaşı kısa olası rospînün hilesidir, buhtânidür, iftirâsıdır. Hemân-dem gönünden bu niyeti bağladı kim eger ecel aman ve mühlet virürse ‘ale’s-sabâh şehzâdeyi helâk eyleye (9b).”*

Şeyh Şahâbeddin maktul hikâyesinin anlatıldığı **birinci vezir hikâyesinde** de yine bir tedbirsizlik örneği sergilenmektedir. Hediye olarak gönderilen cariyelerin ne kadar tehlikeli olabileceklerini hesap edemeyen Şeyh Şahâbeddin bunun bedelini canıyla öder:

*“Fûlan gice ben şeyhle yakınlık idecegem. Siz dahı hazır oluñ tutuñ (17a) başını kesüñ.” Begler dahı vaktında hâzır oldılar. Kaçan şeyh cimâ’ itmek dilese evvel iki desti suyu başun ucında kordı. Fârig olduğı sâ‘at gusûl iderdi. Ol gice ‘avrat suyu dökmüşdi. Çün şeyh işinden fâriğ oldı. Diledi kim gusûl ide. Destilerde su bulımadı. ‘Avrat..... “Su getüreyim diyü taşra çıkdı, hâzır olan beğlere haber itdi..... İçerü giren şahıslar..... Şeyh Şahâbeddin maktûli anda şehîd itdiler (17b).”*

**Hatunun birinci hikâyesinde** ise, yöntem her ne kadar yanlışsa da padişah, şehzadenin eğitimi konusunda tedbirli davranarak onun ileride adil bir padişah olması için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Terbiye konusunda çok duyarlı olan padişah, eziyet edilerek, canı acıtılarak yetişen bir şehzadenin adaleti tesis edebileceğine inanmaktadır. Çocuklara sevgi temelli yaklaşımlardan bahsedildiği eğitimde eziyetten, dayaktan söz edilemez, zira çocuğa uygulanan şiddet onu da bu tür davranışlara sürükler. Ancak padişahın terbiye konusunda tedbirli oluşu takdire şayandır.

Aynı hikâyede padişahın düşmanı olan başka bir şah ise, oğlunun yetiştirilmesinde tedbirsiz davranır, yanlışlarına hiç ses çıkarmaz. Buna bağlı olarak şehzade zalim biri olur. Bunun sonucunda padişah hem canından olur, hem ülkesi düşmanının eline geçer.

**İkinci vezirin hikâyesinde** kocasını aldatan kadın, evdeki papağan tarafından kocasına ihbar edilir. Ancak papağanın, karısı hakkında söylediklerine inanmayan tüccar, olayı tahkik etmeksizin karısının anlattıklarına inanarak tedbirsizlik örneği

ortaya koymaktadır. Oysa ortada bir iddia vardır ve tüccar bu iddiayı gerektiği gibi titizlikle araştırmamıştır.

Şüpheli durumlar karşısında hassas davranıp, onları iyice araştırmak gerektiğini vurgulayan yazar, tüccarın bu konudaki gevşekliğini ona şöyle ödetir:

*“Bu hîleyle hâcenüñ itikâdın bozdu. Dâyim h’âce gıtdügünce ‘avrat ol yigidile oynardı, aralarında mahabbet-i tâmme kaynardı.”*

**Üçüncü vezir hikâyesinde**, ölümünden sonra tahtını emanet edeceği oğlunu belirleme konusunda son derece titiz ve demokratik bir şekilde hareket eden padişahın bu husustaki davranışını idealize eden yazar, üç oğlunun devlet yönetimindeki becerilerini ölçmek amacıyla onları şah tarafından bir sınava tabi tutturur. Bu noktada vezirlerinin görüşlerine müracaat eden padişah, onların tavsiyesiyle oğullarını uygulamalı olarak imtihan eder. Onlara değişik alanlardan üç suçlu gönderip, suçlular hakkında verdikleri karara göre onları değerlendirir. Bu arada şaha halkının fikirlerini de aldırın yazar, böyle önemli bir hususta tedbirli davranmanın önemini vurgular.

İnsanların her bakımdan uyanık, her yönden dirayetli olmaları için yoğun çaba sarfeden yazar, onları doğru yolda sabit kadem olmaları; başkalarının, davranışlarını yönlendirmelerine fırsat vermemeleri konusunda tedbirli davranmaya çağırır. Aksi halde **dördüncü vezir hikâyesinde** geçen ve kötü niyetli karısının telkinlerine uyup Hz.Musa’ya beddua eden Bel’am Baur gibi ahirete imansız olarak gitme tehlikesiyle karşı karşıya gelir ki bu da istenen bir akıbet değildir. İşin iç yüzünü bilmeden fikir yürütmemek; olayları ön yargılarla, aşırılıkla değil itidalle, karşı tarafla konuşarak değerlendirmek gerekir.

Şemsun Peygamber kıssasının anlatıldığı **beşinci vezir hikâyesinde** en yakını olan karısının ne kadar tehlikeli olabileceğini hesap edemeyen Şemsun, ona kendisini alt edecek sırrı vermek suretiyle ihtiyatsızlığının acı sonucu ile karşı karşıya gelmiştir:

*“Yâ nebiya’l-lâh,..... ellerüñ nenüñ gibi nesne ile bağlana ki sen anı zor ile kırmayasın.” Şemsun eyitdi: “Ya hâtûn beniim ellerümi senüñ saçuñla bağlayalar,..... anı ben kıramayam.....Çünkü Şemsun uyudu..... ‘avrat bir bölük saçını kesdi dahı(48b) erinüñ ellerini anuñla.... bağladı.... Tiz ‘avrat kâfirlere..... haber virdi.... Geldiler Şemsun’ı..... şehre iletdiler. Andan iki elini iki ayağını kesüp bıraktılar (49a).”*

Aynı şekilde **hatunun beşinci hikâyesinde** geçen Mağribi ile âşık olduğu oğlanın arasında geçen “hazineye ulaştırın tılsım” meselesinde de böyle bir durum söz konusudur. Mağribi, bardakçının oğluna olan aşkı uğruna hazinesine götürecektir tılsımlı sözleri oğlana da öğretir. Sonuçta, insanların kötü niyetlerine karşı ihtiyatsız davrandığı için canından olma tehlikesiyle karşı karşıya gelir. Ancak durumu sezince derhal bulunduğu yeri terk ederek canını kurtarır.

Yine aynı bölümde yer alan ara hikâyede ise, donmak üzere olan yılanı koynunda ısıtmak suretiyle ona yardım etmeyi amaçlayan adam, yilandan gelmesi muhtemel olan tehlikeyi göz ardı etmiş ve onun tarafından sokularak öldürülmüştür.

Akıl hastanesine tek başına giden padişah olayının anlatıldığı **hatunun yedinci hikâyesinde** de, hastalardan birinin söylediklerine kanan şah, onun tarafından öldürülme tehlikesi geçirir. Hastanın orada bulunma sebebi bellidir. Bu nedenle şahın ona fazla yaklaşmaması, onun sözlerine karşı uyanık olup tedbiri elden bırakmaması gerekirdi.

Vezirinin, âşık olduğu oğlunu elinden zorla alıp, sarhoş olduğu bir sırada da çocuğu öldürmeye kalkışan padişah olayının anlatıldığı **on ikinci vezir hikâyesinde** durumu haber alan vezir baba, derhal oğlunu celladın elinden kapıp saklayarak onu, padişahın bir anlık öfkesinin kurbanı olmaktan kurtarır. Cellada, bir hırsızın başını kesmesini ve padişaha götürmesini söyleyerek takdire şayan bir ihtiyat örneği sergiler. Oğlunu koruyan baba neticede onun mansıb kazanmasına da vesile olur.

Hasta kızını, iyileştirmesi için Barsisa isimli, zamanını ibadetle geçiren bir zata götüren padişah, kızının hem onun tarafından ifşaline hem de canından olmasına yol açar. Hatunun **on ikinci hikâyesinde** anlatılan bu olayda padişah baba kızını, hiçbir tedbir almaksızın adamın evinde tek başına bırakarak onun felaketine neden olmuştur. İnsanlara, ne kadar dindar olsalar da körü körüne güvenmemek gerektiğini ortaya koyan yazar, bu hikâye ile de bir kez daha tedbirli olmanın önemini vurgulamıştır.

Tedbirsiz bir padişah portresi de hatunun **on üçüncü hikâyesinde** çizilmektedir. Huzuruna gelen adamın söylediklerine, iç yüzünü araştırmaksızın, derinlemesine tahkik etmeksizin inanan padişah bu davranışıyla tedbirli davranmanın önemini okuyucuya hissettirmiştir. Yazar bu örnekle özellikle önemli kişilerin tedbirsiz davranışlarının onları gülünç durumlara düşürebileceğini de sezdirmiştir.

**On beşinci vezir hikâyesinde** gördüklerine değil duygularına inanan bir koca portresi bulunmaktadır. İffetsiz karısını, kendi yatağında hatta kendisi uyurken başka bir adamla uygunsuz halde yakalamasına rağmen karısının, olayı ustaca, gördüğü bir rüya gibi aktarmasına aldanan adam, üstelik de sözüm ona rüyaya göre kadın tarafından boğulmaktan kurtulduğu için ona daha fazla sevgi beslemeye başlar. Böylece okuyucunun gözünde gülünç duruma düşer.

**On yedinci vezir hikâyesinde**, tarlasında hazine bulan köylünün, karısının bu sırrı saklayıp saklamayacağını denemek aldığı tedbir, dikkate şayandır. Bir hadise uydurarak karısına olayı kimseye anlatmamasını tembihleyen köylü, karısından bu hususta kuvvetli bir söz alır. Ancak kadın sözünü tutmaz ve köylü de böylelikle ona güvenemeyeceğini anlar. Tedbirli davranmayıp hazineden kadını haberdar etseydi muhtemelen köylü, daha ilk günden onu yitirecekti. Gerçi her halde hazinenin bir hayrını görememiştir. Ancak yine de tedbirli bir davranış örneği sergilemiştir. Bu olay aracılığıyla sırlarını verecekleri kişiyi iyi seçmeleri gerektiği hususunda okuyucuya ön ayak olan yazar, gerekirse, onların hiç kimseye paylaşılması icabet ettiğinin altını çizmiştir.

**Hatunun on yedinci hikâyesinde** geçen olayda padişahın, kendisine subaşıyla gönderdiği bir mektupla hediye olarak verilmesini emrettiği yüz katar karın kış mevsiminde işine yaramayacağını düşünen nedim mektubu gizleyip meseleyi padişaha unutturmak suretiyle ustaca bir tedbir alır. Yaz gelince mektubu alıp subaşıya götüren nedim, karın para olarak karşılığını ister. Subaşıdan parayı alan nedim bu davranışının karşılığında padişah tarafından da ödüllendirilir.

**Hatunun yirminci hikâyesinde** anlatılan aslan ve onun arkasından yürüyen küçük siyah kuş olayında da dikkate değer bir tedbir mesajı verilmektedir. Aslanın arkasından yürüyen küçük kuş bir taraftan onun artıklarıyla beslenirken bir taraftan da tehlike anında ona sığınmaktadır. Aslanın yanında değil de arkasından yürüyerek de kendisini, ondan gelebilecek herhangi bir zarardan korumaktadır. Yeryüzünde canlıların iyi olduğu kadar kötü yanları da mevcuttur. Sadece olumlu yönlerine bakıp da olumsuz, zararlı taraflarını göz ardı etmek o konuda gaflet göstermek akla uygun değildir.

Dolandırıcılara, hilecilere karşı uyanık olmak gerektiğine dikkat çeken yazar, **hatunun yirmi birinci hikâyesinde**, helvacıdan parayla helva alıp binbir hile ile

verdiği parayı da geri alan genç olayı üzerinden bu konuyu çok canlı bir şekilde tasvir etmiştir.

**Yirmi dördüncü vezir hikâyesinde** ise, padişahın, canını emanet ettiği doktor, padişahın düşmanı tarafından para karşılığında satın alınınca, doktor zehirli bıçakla kanını almak üzereyken leğenin kenarındaki “ne yaparsan sonunu düşün, öyle yap” yazısını görür. Bunun üzerine padişahı öldürdüğü takdirde kendisinin de sağ bırakılmayacağını, dolayısıyla paranın da hayrını göremeyeceğini düşünen doktor, ihtiyatlı davranarak bu işten vazgeçer ve hem kendi canını hem de padişahın canını kurtarmış olur. Gerçekten de sonu düşünülmeden yapılan işler insanı güç durumlara düşürür.

Bir olay hakkında kesin bilgi olmadan, o olayın iç yüzünü bilmeden onunla ilgili tepki vermemek gerekir. Aksi halde hatunun yirmi dördüncü hikâyesinde olduğu gibi, gülünç durumlara düşülebilir. Kasabadan köylerine dönmekte olan birkaç köylü, köye yakın bir yerde konaklayıp soğan ekmek yerken gözleri yaşarır. Babalarını karşılamaya çıkan çocuklar ise onların ağladıklarını zannederek annelerine, aralarından birinin ölmüş olabileceğini söylerler. Bunun üzerine kadınlar da ağlayarak yola dizilirler. Bu kez de erkekler onlardan birinin öldüğünü sanırlar ve onlar da ağlamaya başlarlar. Böylece karşılıklı olarak bir feryat figan başlar. Sonunda iki tarafta da bir kayıp olmadığı anlaşılır ancak, insanlar da gülünç duruma düştükleriyle kalırlar. Bu nedenle her durumda tedbiri elden bırakmamak gerekir.

**Yirmi beşinci vezir hikâyesinde**, padişah kocasını aldatan pişkin kadının öyküsü ibret verici bir şekilde ele alınır. Sevgilisi, bir gün kocası tarafından yakalandıkları takdirde onun gazabına uğrayıp mahvolacaklarını söyleyince kadın, çok rahatlıkla bu durumla baş edebileceğini iddia eder. Sarayda sandık içinde gizlediği sevgilisiyle konuştukları sırada padişah içeri girer. Kadın derhal adamı sandığa kilitler. Bunun sebebini soran şaha kadın, gerçeği söyleyince, şah kılıcını çekip sandığa doğru gider. Tam bu sırada kocasına, onu imtihan etmek için böyle bir şey uydurduğunu dile getiren kadın, böyle bir şeye inandığı için kocasına darılır ve ağlamaya başlar. Oysa şah, karısının sandığı aceleyle kapattığını görmüştür. Bu şüpheli durumu araştırmaksızın onun sözüne inanmak, üstelik de ondan özür dilemek suretiyle ihtiyatsız davranan şah, okuyucunun gözünde küçülmüştür.



**Hatunun yirmi sekizinci hikâyesinde** şahın vezirlerinin, şahtan gelebilecek tehlikelere karşı uyanık davranmadıklarını dile getiren eşek sahibi bir adam, eşeğinin bile kendisini göz göre göre tehlikeye atmadığını söyleyerek bu konuda dikkatli davranmak gerektiğinin altını çizer.

**Otuz birinci vezir hikâyesinde** kocasının gözü önünde onu aldatan kadın, hile ve yalanla bu durumun üzerini örter. Kocasının gözünün içine baka baka onun hallüsinasyon gördüğünü söyler. Düzenbazlığın sınır tanımadığını gözler önüne seren bu hikâye, buna karşı insanların da aynı derecede uyanık olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Otuz beşinci vezir hikâyesinde karısını başka bir adamla gören koca, onun hileyle bu durumu kılıfına uydurmasına kanarak acizlik örneği göstermiştir. İhtiyatsız davranan adam üstelik de ondan özür dilemiştir.

İnsanlardan gelebilecek zararlar konusunda okuyucuları ikaz eden yazar, **hatunun otuz beşinci hikâyesinde** de tutkuları uğruna her yolu deneyen bir adamın ne kadar tehlikeli olduğunu ortaya koymaktadır. Güzelliği dillere destan olan oğlunu kilitli kapılar ardında gizleyen baba, gıyabında oğlana aşık olan yabancı birine güvenip, onu evinde ağırlayarak, hiç tanımadığı birinden gelebilecek zararı hesap edememiş ve kendi eliyle oğlunu tehlikeye atmıştır. Sorup soruşturmadan yabancıнын tuzağına düşen baba, ihtiyatsızlığının bedelini oğlunun taciz edilmesiyle ödemiştir.

**Hatunun otuz sekizinci hikâyesinde** ise, sır verilecek kişinin iyi seçilmesi, her sırrın herkese verilmemesi gerektiği konusunda uyarıda bulunan yazar, hiçbir durumda tedbiri elden bırakmamanın önemine değinmektedir. Dikkatsizce, tedbirsizce insanlara verilen sırlar, o insanları düzenbazlığa yöneltip onları, sır sahiplerine karşı kullanmaya hatta onların en mahremlerine bile ulaşmaya kadar götürebilir.

**Hatunun kırkinci hikâyesinde** vezirlerinin darbe planlarına karşı uyanık hareket eden padişah, tedbirli davranarak nedimini de yanına alıp derhal sarayı terk eder. Tahtını, tacını korumak için harekete geçmeden önce atacağı adımları iyice düşünen şah, bunun sonucunda hem canını hem de tahtını kurtarır.

KVH'nin esas hikâyesini teşkil eden bölümde ise, öngörü sahibi vezirlerin anlattığı ibretimiz öyküler, padişahın evlat katili olmasının önüne geçmiştir.

### 4.2.3. BİLGİYE ÖNEM VERMEK

Bacon'un "bilgi tek başına bir güçtür." (mumsema.com, 2014) sözüyle anlamı ve değeri daha iyi anlaşılan bilgi, insanlığın var oluşuyla birlikte kişinin bilme, öğrenme, araştırma, inceleme, keşfetme, hepsinden öte ihtiyaçlarını karşılama arzusuyla ortaya çıkmıştır. Keşfettikçe, öğrendikçe, kavradıkça bilmenin zevkine varan insan, günden güne mevcut bilgilerine yenilerini ekleyerek sonunda teknolojinin son hadde ulaştığı 2000'li yıllara erişmiştir.

Bilgiye ulaşma çabası insanın daima bir çalışma içinde olmasını, toplumun diğer bireyleriyle işbirliği kumasını yani bilgiyi paylaşmasını gerektirir. Bu da dolayısıyla bilginin artmasını beraberinde getirir. Burada göz ardı edilmemesi gereken bir husus bilginin doğruluğudur. Zira bilgi objektif ve kesin olmalıdır.

Evrensel değerleri başarılı bir şekilde ileten KVH'de bilginin ehemmiyeti, insana kazandırdıkları, aksi durumun ise kişiyi veya toplumları düşürdüğü durumlarla birlikte insanı manevi anlamda da yücelttiği kısaca bilginin her kapıyı açan bir anahtar olduğu hikâyelerde etkileyici bir üslupla dile getirilmiştir.

**Birinci vezir hikâyesinde** ilme, bilgiye, alimlere değer veren Mısır Sultanı'nın sık sık ilmî toplantılar düzenlediğini görmekteyiz:

*Vezîr eyitdi: "Ahbârda gelmişdür kim bir gün Mısır Sultânı 'ulemâyı cem' idüp 'akd-i (11b) meclis eyledi. Ve 'ulemâ bahse âgâz eylediler (12a).*

**Hatunun yirmi dördüncü hikâyesinde** ise ilmî açıdan imkanı kısıtlı yerlerin, insanı bönleştirdiğine dair bir tespitte bulunan yazar, bunun için insan gelişimine, eğitimine katkıda bulunan, bilgi yönünden zengin mekanlarda yaşamının önemine değinir.

**Hatunun otuz birinci hikâyesinde** bahsedilen satrançta başarılı ve Fars diline vakıf cariye, başka birine satılmaktan kurtulması bir yana efendisinin, satranç oyununda kaybettiği malını mülkünü rakibinden geri alır, üstelik onun bütün varını yoğunu da efendisinin servetine katar.

*"Meger Dilaram çengî hûb Fârisî bilürdi, (214b) h'âcem ogrenmiş-idi. Ol dem Dilârâm bülend âvâzla eyitdi: ('Dü ruh râ bidih mâr âmede.' didi) H'âce bu hitâbı işidecek bildi ki manûsbe fikr itmişdür. Tiz h'âce ol mansûbe(yi) dikkat idüp bildi iki*

*rûhı müft virüp Freng'i çak çehûd hânede mât itdi. Ol dem beş bin fuloriyi aldı andan sonra sırf oyun h'âceye döndi, Freng'ün vardugunca mertebeden aşaga indi, Freng'deki dünyâ devleti h'âcenün başına döndi. Her oynadugunça Freng'i yendi. Ol dem kendü mâllarını alduktan sonra Freng'ün mâlını dahi aldı. Âhirü'l-emr Freng evine kuru başı-y-ıla gitdi (215a).*

Musiki ve güzel yazı yazmada da meşhur olan bu cariyenin hikâyesi, her dönemde bilginin, eğitimin, çok yönlü olmanın önemine işaret etmektedir. Zira bilgi ile insan, istemediği durumlara sürüklenmekten kurtulabilir ve olaylara aktif bir şekilde yön verebilir.

**Hatunun otuz yedinci hikâyesinde** de bilgi aşığı olan bir kadı figürü vardır karşımızda. Bilgili düşmanı cahil dosta tercih edecek kadar ilme, bilgiye değer veren kadı, düşmanı olduğu halde başka bir yere sürgün edilen meslektaşının sırf bu yüzden ülkesine geri döndürülmesini sağlamak için terki diyar etme kararı almıştır.

“Âlimin ölümü alemin ölümüdür.” sözünde değeri vurgulanan alimlere karşı, düşmanı bile olsa, koruyucu, kollayıcı bir tavır sergileyen kadı, ilkesel bir davranış ortaya koymuş ve alimin ülkesine geri dönmesini sağlamıştır.

#### 4.2.4 SAYGI

En başta insanın kendisini yaratana daha sonra da kendisine olmak üzere canlı cansız bütün varlıklara duyulması gereken saygı, beraberinde kurallara uyumuş olmanın verdiği iç huzurla birlikte insanı mutluluğa ulaştırır. Bunun yanı sıra yaşanan toplumun refahını, saadetini ve düzenini de sağlar zira saygı kibir, ihtiras, aç gözlülük, cehalet, fesat gibi kötü duyguları insan ruhundan temizlemenin ilk adımıdır (Yaman, 2012, s. 96).

İnsan yaşamının üzerine oturduğu temel olarak kabul edebileceğimiz saygı olgusu, KVH'de iletilen değerlerden biridir. Burada daha çok kutsal varlıklara, dini şahsiyetlere duyulan saygı örnekleri bulunmaktadır.

Örneğin **birinci vezir hikâyesinde** geçen ve dinî bir şahsiyet olan Şeyh Şahabeddin adlı zat, saraya padişahı görmeğe gittiğinde bizzat onun tarafından karşılanır. Şah, tahtına çıkarmak suretiyle ona olan derin saygısını ifade eder:

*“Şeyhüñ geldüğünü şaha i’lâm itdiler. Fi’l-hâl şâh istikbâle çıkdı. Biribiriyle merhabâ idüp ‘izzet idişdiler. Andan şâh şeyhüñ eline yapışup tahta çıkarup diz-be-diz, zânû-be-zânû oturdılar (12b).”*

Ayağına kadar gelmesine de gerek olmadığını belirten şah, şeyhin hizmetçisine bile hizmette kusur etmeyeceklerini söyler:

*“Şâh eyitdi: ‘Yâ şeyh bu kadar zahmet ne hâcet idi. Eger bir hidmet-kâr dahı gönderseñüz elden gelen hidmetde taksîrlik itmezdük.’ didi (12b).”*

**Yine hatunun on ikinci hikâyesinde** âbit zahit bir zat olan Şeyh Barsısa‘ya padişahın, hasta kızını duasıyla iyileştirmesi için ona teslim edecek kadar değer verdiğini görmekteyiz.

**Yirmi dokuzuncu vezir hikâyesinde** geçen olayda ise kutsal kitabımız Kur‘an-ı Kerim‘e duyulan derin saygıdan bahsedilmektedir. Çocuğuna Kur‘an öğreten kişiye hediye olarak, malvarlığı adına sahip olduğu tek şeyi yani devesini gönderecek kadar Kur‘an‘a saygı duyan babanın bu davranışı Allah katından gönderilen bir küp para ile ödüllendirilir:

*“Vallah oğul. Kur‘ân ‘azim nesnedür ve ulu tuhfedür benüm ana lâyıık nesnem yokdur. Dünyâ sarâyında bir cümle malum ki me bu devecigi al, üstâzuña ilet. Kur‘ân ‘aşkına n‘eylerse eylesin. Oğlan dahı deveyi yede yede üstâzına ilettdi.... Pes ‘Umyân ol gün nesnecik kazanmadı. ‘Âkıbet ol gice hem kendü ve hem ‘avrata hem oğul aç geçdiler hemân su içdiler (201b).”*

*“ ‘Umyân eyitdi: ‘ÿ şehensâh senüñ yirüñde , senüñ yurduñda,..... bir hüsrevani küp toptolu kızıl altun buldum (203a)..... Pes kâtib aldı okıdı, gördi kim bir yanında yazılmış..... bu mâl Tañrı katından ‘Umyân‘uñdur. Kur‘ân‘a hürmet itdügiyçün.... Kur‘ân‘ı sevdiyçün, Kur‘ân ehline mahabbet itdügiyçün ölinceye dek kimseye muhtâç olmadı (203b).”*

**Hatunun otuz altıncı hikâyesinde** ise, ölen babalarının cenazesine saygısızca davranan dört gencin nasıl cezalandırıldıkları gözler önüne serilmektedir. Halk tarafından kefen, mezar, odun ve hoca çağırma işlemleri için görevlendirilen dört oğul, bu işleri aksatarak cemaatin tepkisini çeker. Bunun sonucunda da çeşitli hayvanlara dönüşüp türlü belalara maruz kalırlar.

Hikâyelerde de görüldüğü gibi saygılı davranışlar ödüllendirilmiş, saygısız olanlar ise cezalandırılmıştır.

#### 4.2.5. YARDIMSEVERLİK

Hikâyelerde evinden, yurdundan uzak düşenlere, yaralı hayvanlara, zor durumda kalmışlara yardım şeklinde işlenen bu değer, yazarın, üzerinde önemle durduğu konulardan biridir. Sözlük anlam “Bir kimseye destek olma, kendi gücünü, imkânlarını onunkisiyle birleştirme, sorunlarını çözmeye, sıkıntılarını gidermeye çalışma.” (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986) olan yardım kelimesinden türemiş yardımseverlik ise bu konularda gönüllü olma, bu konulara hevesli, istekli olma şeklinde tanımlanabilir. Bu değer, hikâyelerde çarpıcı bir şekilde ele alınmıştır.

**Birinci vezir hikâyesinde** sarayından, yurdundan ayrı düşen padişaha hiç tanımadığı insanların elbise, ayakkabı v.s. vermek suretiyle ona nasıl kol kanat verdikleri ortaya konmaktadır:

*“Ol odun kesiciler şahı esirgeyüp kimi (14a) eskice kaftan viridi ve kimi eski kepenek viridi kimi eskice bâbûc viridi. Şâh eyitdi: “Niredensiz?” Eyitdiler: ‘Bu tagun ardında bir şehir vardır biz ol şehirdenüz.’ Pes şâh dahı anlarunla ol şehre vardı (14b).”*

**Hatunun dokuzuncu hikâyesinde** geçen olayda Beyazid Bestami'nin yaralı bir köpeği ibadethanesine götürüp orada onu tedavi etmesi yazarın, sadece insanlar değil, yaralı hayvanlar konusunda da duyarlı olduğunu göstermektedir:

*“....Bâyezid Bestâmî rahmetlu'l-lâhı 'aleyh bir gün uyuz itcegezi görüp rahm eyledi. Alup savma'sına getürdi. Her gün rencine tımar itdi. Ma'el-kıssa hoş olunca besledi (76a).”*

**On birinci vezir hikâyesinde** geçen olayda aslında şehzade olduğu halde kardeşi tarafından canına kastedileceği korkusuyla Mekke'ye giden terzi, orada karşılaştığı bir tüccarla birlikte Bağdat'a gider. Dünyalık adına hiçbir şeye malik olmayan terzi, Bağdat'lı tüccar tarafından esirgenip, kollanıp gözetilir:

*“ ‘İy hâce garibem, Allah'dan gayri kimesnem yokdur. Lutf eyleseñ beni Bağdâd'a bile alsañ, gitseñ... Ma'el-kıssa hâce şehzâdeyi esirgedi, yoldaşlığa kabûl*

*eyledi.....Âhir Bağdâd'a irişdiler... Âkıbet şehzâdeye bir تنها oda virdi. şehzâde ol makâmda (85b) turdı (86a).”*

**Hatunun yirmi ikinci hikâyesinde**, bıçak darbeleriyle delik deşik edilmiş, kanlar içinde kefene sarılı halde bulunan kıza yardım eden eskici profili çizilmektedir. Önce kızı ölü sanıp onun kefenini çalmak üzereyken yaşadığını anlayınca bu kez ona yardım eden genç, zor durumdaki kızın yaralarını sarıp onu tedavi eder. Bu iyiliğinin karşılığı olarak da hikâyenin sonunda, aslında babası padişah olan kızla evlenir.

#### 4.2.6. NASİHATİN – DANIşMANIN ÖNEMİ

İnsanların daha güzel şartlarda yaşamasını sağlama noktasında eserine yüklediğı misyonla onlara çeşitli değerleri aktarmak suretiyle görev icra eden yazar, bu manada insanları irşad konusunda da hassas davranmıştır. Hikâyelerinde kahramanların dilinden nasihat etme, nasihat isteme büyüklere danışma şeklinde bu konuyla ilgili duyarlılığını dile getiren müellif, “Dinin temeli nasihattir.” hadisi gereğince okuyucularına yardımcı olmaya çalışmıştır.

Özelde İslam'ın pratik hayata aktarılması, genelde ahlakî prensiplerin yaşanması, insanî erdemliliklerin, görgü kurallarının öğretilmesi amacıyla bilenlerin bilmeyenlere öğretmesi ve hatırlatmada bulunması amacıyla söylenen sözler (Arpa, 2000) olarak tanımlanan nasihat konusu hikâyelerde geniş makes bulmuştur.

**Birinci vezir hikâyesinde** yurdundan, evinden uzak düşen bir padişahın, yaban ellerde rastladığı nalbattan nasihat istediğı görölmektedir:

*“Pes şâh..... ol şehir içinde bir zamân gezdi kim bir dükkânda bir na'l-band pîr oturur. şâh pîre selâm virdi.... ‘Bana ne nasihat idersin?’ didi (14b).”*

Özellikle yolunu kaybettiğı bir sırada büyüklerden yol gösterici öğütler almanın önemi bu şekilde hikâyede vurgulanmaktadır.

**Üçüncü vezir hikâyesinde** ise kendisinden sonra yerine geçecek şehzadeyi belirleme konusunda vezirlerine danışan bir padişah figürü çizilmektedir. İstediğı bir şehzadesini yerine geçirebilecekken bu hususu, vezirleriyle meşveretten, hatta halka danıştıktan sonra bir karara bağlayan şah, yazarın bu konudaki hassasiyetini sergilemektedir:

*“Ol ŧâhun üç mâh-peyker oğulları var ıdı. Ve üç kâr-dar ve müdebbir vezîri varıdı. Bir gün ŧâh vezîrlerine eyitdi: ‘Uŧbu benüm ‘ömrüm erzel-i ‘ömre iriŧdi (28a).... Benüm de bir ayagum gûrdadur ve bir ayagum dünyâdadur.....dilerem ki ogullarımın birisini yerüme nasb idem, yirüme pâdiŧâh idem..... Ve bu üç ogullarımın kankısın tahta lâyıık görürsiz?’(28b).”*

*“Pes ŧâh ŧehre vilâyete münâdiler saldı. Emr itdi kim yarın kamu halk sahrâya çıkalar. Maksûdı bu kim ŧâh atına bine cümle mahlûkun içine (32b) gire, teftîŧ eyleye, göre kim re‘âyâsı bu üç oğlunun kankısını begenürler. Her kankısını ihtiyâr iderlerse anı tahta geçüre pâdiŧâh eyleye (33a).”*

**Hatunun on altıncı hikâyesinde** yapılan uyarıların dikkate alınmamasının, tedbirleri boŧa çıkarması anlatılmıŧtır. Fare istilasına uğrayan ŧehri temizlemek için bir plan hazırlayan Ebu Ali Sina isimli ŧahıs, hiçbir ŧekilde gülmemesi için tekfuru uyarır. Plan başarıyla uygulanır, fareler Ebu Ali Sina’nın peŧine takılırlar. Ancak tam ŧehri farelerden boşaltacağı sırada tekfur, gülmekten kendini alamaz. Bunun üzerine farelerin her biri bir tarafa dağılır, bütün emekler boŧa gider. Nasihatlerin tutulmasının önemini vurgulayan bu hikâye ile yazar, bu hususun önemine iŧaret etmiŧtir.

**Hatunun yirmi ikinci hikâyesinde** sefere çıkmak üzere olan eskicinin bir derviŧten nasihat istediğini görmekteyiz. Kültürümüzde “Danıŧan dağlar aŧmıŧ.” atasözümüzün de belirttiği gibi bilenlerin bilgisinden yararlanma, gerekli durumlarda onların bilgisine baŧvurma önemli bir olgudur. Kiŧiler, bu hikâyede olduğu gibi yolculuğa çıkarken bile dini ŧahsiyetlerden, din büyüklerinden v.s. öğüt almak isterler. Böylece kendilerini bir anlamda tehlikeden korumaya çalıŧırlar. Burada derviŧin verdiği nasihatler her ne kadar bir kısmı makul temellere dayanmasa da eskici üzerinde olumlu tesirler oluŧturmuŧ ve eskici, bu öğütlere uyararak nihayetinde padiŧaha damat olmuŧtur.

**Yirmi dördüncü vezir hikâyesinde** ise derviŧ para karŧılıđında padiŧaha öğüt vermeyi teklif eder. Derviŧin öğüdünü, sarayda görebileceği her yere yazdıran padiŧah, bu öğütle suikaste kurban gitmekten kurtulur.

*“Her ne yaparsan sonunu düŧün öyle yap.”* öğüdü gereğince padiŧahı öldürmekten vazgeçen doktor, hem kendi canını hem de padiŧahın canını kurtarır. Böylece padiŧah karŧılıđında bin fulori verdiği nasihatın aslında can kıymetinde olduğu sonucuna varır.

**Otuz yedinci vezir hikâyesinde** ise diğerlerinin aksine verilen nasihatın tutulmadığını görmekteyiz. Dervişin, gence verdiği nasihatler genç tarafından tutulmaz sonucunda ise genç cehennemi boylar:

*“Çün yigid pîrden bu ‘ibretleri, bu kudretleri, bu hikmetleri işitdi, pîrûñ kemâline tahsînler itdi ve eyitdi: ‘Ïy ‘azîz çün bu denlü ilmüñ var, n‘ola benüm dahi sevdiğüm hâtûnı bana sayd idi virseñ....’ Pîr eyitdi: ‘Ïy yigid bunca ‘ibretleri temâşâ itdüñ, bunca nasîhatleri işitdüñ henüz inanmaduñ mı ki ‘avrat gözedürsin’ böyle diyüp ol yigidüñ yüzine birkaç tabanca urdı. Çün yigid gözün açdı, kendüyi cehennemde gördi (238b).”*

KVH'nin esas çerçevesini teşkil eden ana hikâyenin sonuç bölümünde, hocasının talimatı üzerine üzerinde bulunan uğursuz günler boyunca hiç konuşmayan şehzade, bu nasihate uymanın karşılığında gerçeklerin anlaşılması üzerine ölüm cezasından kurtulur.

Hikâyeler yoluyla bu hususun önemini vurgulayan yazar, nasihatleri tutmanın veya tutmamanın ne gibi sonuçlar doğuracağını gözler önüne sererek bu hususta insanlardan bir bilinç oluşturmaya onları bu bağlamda eğitmeye çalışmıştır.

#### **4.2.7. ZORLUKLARA GÖĞÜS GERMEK**

İnsanı hayata bağlayan, ona yaşama gücü ve sevgisi veren en önemli olgulardan biri de zorluklarla mücadele azmidir. Zira insanoğlu dünyada tekdüze bir yaşam stiline sahip değildir. Aksine değişken, hareketli, dinamik bir yaşam sürmektedir. Bu da insanın karşısına sadece iyi veya sadece kötü değil ikisinin birlikte yer aldığı şartları beraberinde getirmektedir. Zorluklarla birlikte gelen kolaylıklar, kötülüğün ardından gelen iyilikler, darlıkla gelen genişlik insanın yaşamdan kopmasını önlediği gibi onun yaşama sıkı sıkıya bağlanmasını sağlar. Kendisine yaratılıştan verilen bu özellik sayesinde, her türlü güçlükle başa çıkabilme becerisini gösteren insan yine bu sayede iyiliğin, rahatlığın, genişliğin kıymetini daha iyi kavrar ve ufak pürüzleri dert etmez.

En temel fonksiyonlarından biri de insanlığa bu noktada hizmet etmek olan diğer edebi eserlerde olduğu gibi KVH'de de yazar, çeşitli bölümlerde insana, zorluklara dayanma gücü telkin etmek suretiyle üzerine düşen görevi en iyi şekilde ifa etmeye çalışmıştır.



**Birinci vezir hikâyesinde** zorluklara göğüs germenin en çarpıcı örneklerinden biri sergilenmektedir. Bir vesileyle ülkesinden, sarayından uzak, yaban ellerde kalan padişah, bu durumunun gereği olarak, padişah olmasının verdiği haşmeti, debdebeyi, şaşaayı bir tarafa bırakarak, hayata tutunma adına hamallık dahi yapmıştır:

*“Pes şâh nâ-çâr olup elinden ne gelir. Bâzâra varup bir urgan aldı. Andan toğru hammâllara geldi. Bir lahza anlaruñla oldı. İttifâk bir kişi geldi: ‘Yüküm var gel götür.’ (didi). Çıkarup şâhuñ eline bir akça virdi. Ve şâhuñ arkasına bir ağır çuval yüketti. Şöyle kim ol yüki evine iletince şâhuñ riki çıka yazdı ve hem beynisi burnundan aka yazdı... El-kıssa hammâllık itmekden şâhuñ omuzını ip kesdi (15b).”*

**Hatunun birinci hikâyesinde** oğlunu, hayatın zorlu yönleriyle de tanıştırmak isteyen padişahın, onu zindanda aç susuz bırakacak derecede her türlü güçlüğe alıştıranak yetiştirdiği görülmektedir. Yöntem doğru olmasa da iyi niyetle hareket eden şah, gelecekte tahtını bırakacağı oğlunun sadece hayatın iyi taraflarıyla hemhal olmasını değil zorluklarıyla da mücadele gücünü kazanmasını hedeflemektedir. Zira “Adaletin temeli yumuşak gönülde olur.” prensibinden yola çıkarak onun canını acıtmak suretiyle ona eziyet eden şah, böylece onun gelecekte insanları cezalandırırken insafı ve adil davranmasını sağlamaya çalışmaktadır:

*“Şâh lalasına ve hâcesine ısmarlamışdı kim: ‘Kaçan benim oğlumdan bir nâ-şâyeste hareket, bir nâ-matbu‘ edebsizlik görüp bana tenbîh itmezseniz sizi ‘azl eylerin’ dimişidi (19a). Bunlar dahi şâhun oğlını döğüp söğüp dâ’im terbiyet iderlerdi. Ve şâh dahi gâh gâh bir sehl nesneyi bahâne idüp oğlını yüzi koyun basdururdu muhkem zarblar ururdu ba‘dehu zindâna gönderürdi. Bir gün bir gice aç susuz zindanda kalurdu. Bir gün ekâbir-i dîvân: ‘Niçün böyle idersin?’ diyü pâdişâhdan istiifsâr itdiler. Şâh eyitdi: ‘...bu dahi benden sonra pâdişâh olsa gerek. Nice kişileri zindâna koysa gerek. Nice kişilere had ursa gerek. Şimdi ben bunu acıdaram tâ ki ol vaktin bu dahi anların acıdığın bilüp anları hoş tutup esirgeye, rahm eyleye. İfrâtla zecr eylemeye zîrâ ‘adlün bünyâdı yumşak gönülde olur. Ata ana tabancasın ve üstâz şablasın yeyende olur ve dürlü dürlü zahmetler çekende olur (19b).”*

**Hatunun dokuzuncu hikâyesinde** de yine aynı hassasiyete sahip bir padişahın bahsedilmektedir. Ölmek üzere olan padişah üç oğluna ayrı ayrı vasiyette bulunurken küçük oğluna her ne yerse yağ ve balla yemesini öğütler. Bu sözü, kuru ekmeği bile yağ bal gibi yemek şeklinde yorumlayan akil bir zat, padişahın aslında

oğluna zorluklarla m¼cadele etme g¼c¼n¼ aşılıdığını ortaya koymuştur (74a,75b).Zira hayatın ne getireceği bilinmez. Zorlu durumlara hazırlıklı olunmazsa hayat çekilmez bir hal alabilir. Bu konuya dikkat çeken padişah, oğluna hayatta kalma, hayata tutunabilme taktiği vermektedir.

**On dörd¼nc¼ vezir hik¼yesinde** de yine insanın iyi ve kötü dönemler geçirebileceğine dair bir örnek sunulmaktadır. Otuzuna kadar mutlu, müreffeh bir yaşam süren şehzade otuzundan sonra altmışına kadar da sıkıntılı bir öm¼r sürer. Ancak yaşama olan bağlılığı sayesinde hayata tutunur ve her zorluğu aşar. Bu başarısının sayesinde kaybettiği çocuklarına dahi kavuşur ve geri kalan ömr¼n¼ mutluluk içinde geçirir (104b-110b).

#### **4.2.8. ÖLÇÜLÜL¼K-ILIMLILIK**

Nesillere aktarılması gereken en önemli değerlerden olan her durumda ölç¼lü davranma, itidalli olma, orta yoldan sapmama insan hayatını düzenleyen, onun istikametini belirleyen, aşırılıkları hayatından çıkaran bunun yerine hayatına ölç¼y¼, düzeni, tertibi getiren birincil unsurlardan biridir. Zira ailede başlayıp okulda devam eden eğitim sürecinde değer aktarımlarıyla sosyal ve kült¼rel açıdan donanımlı hale getirilmeye çalışılan bireyler, özellikle itidal konusunda iyi yetiştirilmiş olarak topluma karıştıklarında onu da her yönden ileriye götüreceklendir.

Duygu, söz ve davranışlarda ölç¼ ve dengeyi yakalamak amacıyla bireylere aktarılması gereken ve çeşitli kaynaklarda teenni, makuliyet, ılımlılık vb. terimlerle ifade edilen orta yolu tutma konusu kişilerce benimsendiği takdirde düzenli, huzurlu bir yaşama yol açtığı ölç¼de, aksi halde ise huzursuzluklara, abartılara, insan yaşamını zora sokacak durumlara davetiye çıkarabilmektedir (Yaman, 2012, s. 122-123).

İstek, arzu, ihtiras, öfke vb. çeşitli duygularla bezenmiş olan insan, bunları normal ölç¼lerde karşıladığı sürece mutlu, üretken ve müreffeh bir hayat sürececek, abartıya kaçması halinde duygu ve isteklerinin gereğini ölç¼süzce, mübalağalı bir şekilde yaşayacak ve insanlıktan çıkacaktır.

İnsanlara bu konuda da olumlu duygular kazandırmak, onları bu mânada en güzel şekilde yetiştirmek için yoğun çaba sarf edilerek oluşturulan KVH'de bu değer geniş bir şekilde ele alınmıştır.

**Birinci vezir hikâyesinde** örneğin, ölçsüz davranış bir padişahı cinayet işlemeye kadar götürmektedir. Kendisine mirac hadisinin doğruluğunu ispatlamak gayesiyle padişahın yedi yıl süreyle ülkesinden, sarayından uzakta, zor şartlarda yaşam sürmesine neden olan Şeyh Şahabeddin isimli zata duyduğu aşırı öfke şahı, onu öldürmeye sevkeder. Onu katletmek için her yolu deneyen padişah, sonunda öfkesinin kurbanı olur ve şeyh gibi alim, zahit bir şahsiyeti ortadan kaldırır:

*“....Mi'râca i'tikâdı muhkem oldı. Ammâ şeyhe 'adû bi'z-zât oldı. Hemândem Dımışk ümerâsına bir bitı yazdı kim şeyhi tutup öldüreler, başını kesüp şâha göndereler (16b).... Pes içeri giren şahıslar..... Şeyh Şahabeddin maktûli dahı anda şehîd itdiler (17b).*

**Hatunun birinci hikâyesinde** ise oğlunun terbiyesinde aşırılığa varan bir hoşgörü sergileyen padişah örneği anlatılmaktadır. Onu hiçbir hatasında uyarmayan padişah, hiçbir konuda ona doğruyu yanlış öğretmez. O da büyüyünce duygularını kontrol edemez ve insanlara zulmeden, çekilmez bir padişah olur (20a-20b).

Aşırı bir şekilde cezalandırma kadar aşırı serbestiyet de çocuğu olumsuz yönde etkiler. Çocuk terbiyesi konusunda da orta yolu tutmak, itidalden ayrılmamak sağlıklı bireyler, dolayısıyla sağlıklı toplumlar yetiştirmede atlanmaması gereken önemli bir noktadır.

Üç oğlundan hangisinin tahta geçmeye daha layık olduğunu anlamak için onları üç gün süreyle yerine geçiren padişah olayının anlatıldığı **üçüncü vezir hikâyesinde**, padişahın büyük oğlu deneme süresinde ölçsüz davranışlar sergileyerek elenir. Zira cömertlikte aşırıya kaçtığı gibi, kendisine gönderilen üç suçluyu salıvermek suretiyle bu konuda da dengesiz davranır. Cezalarını ahirette çekecekleri ve binbir zahmetle yetiştirilen anne baba evlatlarının bir anda ortadan kaldırılmasının iyi bir davranış olmayacağı düşüncesinden hareketle böyle bir karar alan büyük şehzade, dolayısıyla adil bir padişah olamayacağı mesajını vermiş olduğu için padişah olma şansını kaybeder. Çünkü padişahlık, ölçsüz, aşırı davranışların değil, adaletin sergilendiği bir makamdır. Bu nedenle padişah adayının bu hususa riayet etmesi gerekirdi.

Aynı hikâyede ortanca oğlan da tersi yönde mübalağalı bir yönetim tarzı ortaya koyar. Şarap içmede, cimrilikte aşırıya kaçan ortanca şehzade, suçluların cezalandırılması konusunda da onları, işlediği suçların niteliğine bakmaksızın idam

ettirmek suretiyle dengesiz bir tavır sergiler. Ülkenin zulümle değil adaletle yönetilmesi için gayret sarfeden baba, bu itidalden yoksun davranışı nedeniyle ortanca oğlanı da eler.

Vezirinin güzel oğluna aşık olan padişah olayının anlatıldığı **on ikinci vezir hikâyesinde** padişah aşırı bir şekilde içki içer ve bu da onu ikinci bir aşırılığa sürükler. Sarhoş olduğu bir sırada, vezirinin oğlunun başka biriyle oynadığını görünce öfkesinden deliye döner ve cellada onu öldürmesini emreder. İnsanlar duygularını ölçülü bir şekilde yaşamadıkları, onlara hâkim olamadıkları sürece aldıkları kararlardan, ortaya koydukları davranışlara varıncaya dek pek çok hususta ölçüsüzlüğe davetiye çıkarmış olacaktıdır. Bu da aile facialarından, insan hayatını karartmaya kadar pek çok olumsuzluğu beraberinde getirecektir. Bu hikâyede oğlanın babası tedbirli davranıp onu kurtarmamış olsaydı çocuk, padişahın bir anlık öfkesinin kurbanı olacaktı. Nitekim o da sarhoşluğu geçip kendine gelince yaptığına pişman olur ve vezirinden özür diler.

**Yirmi altıncı vezir hikâyesinde** güzelliği dillere destan oğlana âşık olanları öldüren bir padişah portresi çizilmiştir. Oğlu o kadar güzeldir ki insanlar onun güzelliğine âşık olmaktan kendilerini alıkoymamaktadırlar. Bunun bedelini de canlarıyla ödemektedirler. İnsanlar onun güzelliğine hayran oldukları halde padişah baba, onları öldürmek suretiyle oğlunu korumaya çalışmış ancak adeta dengesizce bir güç gösterisi sergilemiştir. Bu acımasızlığının sonucunda rüyasında cehenneme atıldığını görerek bu davranışını terk etmiştir:

*...bir nâm-dâr pâdişâh var idi Hak te'âla... aña mahbûb bir oğul bağışlamışdı kim görenler vâlih ü hayrân kalurlardı...ve delim eşhâs anuñ 'aşkından rüsvây u bed-nâm u mecnûn olmuşlardı (176b).... Ve her gâh ki şehzâde seyrâna çıkardı çavuşlar ve serhengler göz erimi yirden şehzâdenüñ yakınına âdemler getürmezlerdi. Ve nice 'âşıklarun ol yolda 'abes yere kanın dökerlerdi (177a)... Çün şâha nevm 'âriz oldı... Düşinde gördi kim kıyâmet kopmuş sırât köprisi kurulmuş, mizân kurulmuş ve uçmak bezenmiş, tamu kızmış. Ve halâyık bölük bölük olmuşlar. Kimin uçmaga sürerler kimin tamuya sürerler...Ve dahı cehennem ehlini, zebâniler yakasına yapışup kaynar katrân içine başlarını baturdıklarını gördi ve ol katrân içinde kaynayanlar “vâh bir pâre sucağaz!” diyüp çağrışduklarını gördi (178a).... 'âkıbet... şâhı tamuya iletdiler.Bir zebânî .... ol fikir fikir kaynayan katrâna şâhı bir kez taldurdu, azgını, burnını katrânıla toldurdu (178a).*

Otuz ikinci vezir hikâyesinde, ibadet ve taatle meşgul olurken bile ölçüyü kaçırmamak gerektiği hususu üzerinde durulmuştur. Keykubad Şah'ın karısı gece gündüz ibadet etmekte, kocasını yanına bile yaklaştırmamaktadır. Eşi ise ona yaklaşabilmek için fırsat kollamakta ancak buna muktedir olmamaktadır. Oysa ki her şeyde olduğu gibi dini hassasiyetlerde, ibadet vb. konularda da mutedil olmak, orta yolu tutmak bizzat Peygamberimiz tarafından tavsiye edilmiştir. Daha fazla ibadet edebilmek için eşler , çocuklar ihmal edilemeyeceği gibi, tersi bir durum da söz konusu değildir. Bu nedenle her konuda itidalli olmak, ölçülü davranmak insanlar arası ilişkilerin düzgün ve devamlı olması açısından son derece mühimdir. Zira aksi halde bir şeyler hep eksik kalacak bu da nizamın bozulması anlamına gelecektir ki bu da istenen bir sonuç değildir. Hikâyede de ibadetlerde orta yoldan gidilse, ibadet uğruna eş ihmal edilmeseydi belki de hatun canından olmayacaktı. İşin sonu buraya kadar ulaşmayacaktı.

Gereksiz bir yeminin kabileler arası savaşa yol açmasının konu edildiği **otuz dördüncü vezir hikâyesinde** de yine, aşırılığın sınır tanımadığı çok çarpıcı bir şekilde ortaya konmuştur. Bir keçi satıcısı ile müşterisi arasında geçen fiyat anlaşmazlığı, eşlerini boşamaya yemin edip bu konuda inatlaşmaya hatta birinin diğerini öldürmesine kadar varır. Bununla da kalmaz basit bir tartışma iki tarafın mensup olduğu kabileleri birbirine düşürür. Birbiriyle çatışan iki gruptan biri diğerinin bütün fertlerini yok eder.

Hatunun otuz beşinci hikâyesinde, aşırı korumacı bir baba figürü çizilmiştir. Güzelliği dillere destan oğlunu halktan kıskanıp onun insanlarla ilişki kurmasına engel olan baba, tedbir olarak onu gece gündüz hazinesinde kilitli olarak saklamaktadır. Güzelliğinin ünü ülkeyi aşan çocuğa Acem ülkesinde bir adam âşık olur. Oğlanın bulunduğu yere ulaşip onu kötü emellerine alet eden adam, tedbir konusunda da ölçülü olmak gerektiğini gözler önüne koyar. Esirgenen göze çöp batar misali alınan bu kadar titiz ve sıkı önlemlere rağmen baba, oğlunun bencil insanların kötü emellerine alet olmasının önüne geçememiştir. Önlem alma adına daha kötü akibetlere uğramamak kaç yapayım derken göz çıkarmamak için bu hususta da orta yolu tutma, yerli yerinde tedbirler almak daha doğru olacaktır.

Bu gözü dönmüştük hiçbir zamanda, hiçbir dönemde kabul edilebilecek bir davranış değildir. Edebi eserler aracılığıyla insanları belki bir olgunluk düzeyine getirmeye çalışan, sanatçılar, bu tür hikâyelerle, bu olumsuzlukların bu aşırılıkların,

ölçü tanımsızlıkların nelere mal olabileceğini gözler önüne sererek bu görevi yerine getirmeye çalışmışlardır.

#### 4.2.9. EĞİTİMİN ÖNEMİ-EĞİTİM ANLAYIŞI

İnsanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıkan ve insanoğlunun yaşamının başlangıcından sonuna kadar devam eden eğitim, bütün zamanların üzerinde en çok durulan olgularından biri olmuştur.

Konu insanın eğitimi olunca daha hassas bir durum arz eden bu husus, aile başta olmak üzere toplumların en çok önem verdikleri bir dal olmuştur. Zira hayatın, her safhasında her alanında düzenli, programlı ve bilinçli bir şekilde yaşamak zorunda olması hasebiyle insanoğlu, bu alanlarda gereken hizmeti alabilmek için buralarda her yönüyle donanımlı bireylerin çalışmasına ihtiyaç duyar. Bilgisini, görgüsünü insanların istifadesine sunmak zorunda olan, dallarında ehil kişiler, böylece bilginin yayılmasına dolayısıyla da insanların ve toplumların gelişmesine, ilerlemesine katkıda bulunurlar.

Doğumla birlikte ailede başlayıp ilerleyen yıllarda okulda devam eden eğitim, resmî kurumlar dışında radyo, televizyon, kitap, dergi, gazete vb. pek çok araç vasıtasıyla insanlara ulaştırılmaya çalışılır. Bu araçlardan biri olan edebi eserler de bir yönüyle bu amaca hizmet etmeyi amaçlamaktadırlar.

Bu noktada KVH'nin de önemli bir görev üstlendiği yadsınamaz. Nitekim yazar, her vesileyle bu hususun üzerinde durmuş, döneminin farklı eğitim anlayışlarından tutun eğitimin önemine, eğitim dallarından eğitimcilerin tutum ve davranışlarına dek pek çok ayrıntıyı hikâyelerde yansıtmış hangi devirde olursa olsun bu bahsin es geçilmediğini gözler önüne koymuştur.

KVH'nin ana hikâyesini oluşturan bölümde geçen hikâyenin baş kişisi olan Şah-ı Hafikeyn'in ilmin çeşitli alanlarında, sporda başarılı olan şehzadesi, şahın eğitime verdiği önemin bir göstergesidir. Hikâyeden sabah akşam ilimle meşgul olduğunu öğrendiğimiz şehzade, babası tarafından ilm-i nücûm, ilm-i hey'et (gök bilimi, astronomi (Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 2011)), ilm-i hikmet (felsefe ile ilgili konuları inceleyen ilim (Devellioğlu, 1996)), ilm-i hendese (geometri ilmi (Devellioğlu, 1996)) gibi dönemin revaçta olan ilimlerini öğrenmek üzere hocaya verilmiştir. Oğlunun her bakımdan tam teçhizatlı bir şekilde yetişmesini arzu eden şah, bu konuda

üzerine düşeni yapmış ve ona iyi bir eğitim sağlamıştır. Böylece bütün insanlar içinde örnek bir davranış ortaya koymuştur.

**Hatunun birinci hikâyesinde** birbirine düşman iki ayrı padişahın, şehzadelerini yetiştirmelerinde sahip oldukları iki ayrı anlayıştan bahsedilmektedir.

Padişahlardan biri ileride âdil bir padişah olmasını sağlamak amacıyla onu eziyet edere terbiye etmeye çalışır. Onun anlayışına göre canı acıyan kişi, insanlara karşı merhametli ve adaletli olur.

Düşman padişah ise oğlunu tam bir serbestiyet içinde yetiştirir. O da oğluna bir hocadan ders aldurmaktadır. Ancak oğlunun hatalı, çirkin davranışlarına hiç ses çıkarmamakta, bundan şikâyet edenleri ise hiç dinlememektedir.

Her iki terbiye anlayışı da gerek eski çağların gerek modern zamanların terbiye (eğitim) anlayışına terstir. Örneğin her yönde insanların huzurlu bir yaşam sürdürdüğü ve tarihe asr-ı saadet (mutluluk devri) olarak geçen dönemde bile Hz.Peygamber çocuk terbiyesi konusunda son derece ılımlı, hoşgörülü, sevgi içeren bir yaklaşım tarzı sergilemiştir. Nitekim bir vesileyle Peygamber'e köle olan Zeyd b.Harise, babasıyla birlikte ailesinin yanına dönmeyi reddetmiş ve Peygamberin yanında kalmıştır.

Aynı şekilde modern çağlarda da ana babalar, eğitimciler sevgiyi, hoşgörüyü temel alan bir eğitim anlayışını benimsemektedirler. Ancak yanlışa, ölçüsüz, aşırı uç davranışlara da müsaade etmemektedirler.

**Hatunun ikinci hikâyesinde** ise yine oğlunun iyi bir eğitim alması için çaba sarfeden bir padişah profili çizilmektedir.

Oğlunu her anlamda son derece donanımlı olarak yetiştireceğine inandığı ilim ve hikmet sahibi bir hocaya oğlunu teslim eden şah, ondan bunu başarabileceğine dair güvence alır. Şehzadeyi eğitim öğretime tabi tutan hoca, bir süre sonra onu âlimlerle yarışabilecek düzeye getirir. O kadar ki bilginler ona hayran olurlar.

Padişahın ve hocanın çabaları meyve verir ve iz'an, sezgi, kavrayış yönünden kusurlu olan çocuk bilgi yönünden adamakıllı yetişir, ancak aldığı eğitim sayılan eksiklikleri gidermeye yetmez.

*Cihân sarâyında bir ulu (25b) pâdişâh varıdı ve anuñ bir oğlı varıdı. Ammâ ol ođlanuñ 'aklında halel varıdı. Ol oğlan böyle olduğına şâh gâyetde ifrâtıla melûl idi. Âhir şâh bir üstâz hekim buldı ki ilm-i hikmetde katı meşhûrdı. Cemî'i fende mâhir idi. şâh anı katına okıdı. Ođlunuñ hâlini aña bildürdi ve derdine 'ilâc sordı. Hekîm eyitdi: "Ïy şâh bu âsân işdür. Yakın zamânda bir vechle tertîb itmek olur kim ođluñ sâhib-'akl ve sâhib-ferâset olup zâhir ve bâtın 'ilminde âgâh ola... Pes hekîm bir niçe zamân oğlana ta'lîm idüp 'ilm öğretti ve oğlanı her fenden âgâh eyledi. El-hak oğlan şöyle oldu ki 'ulemâ ve fuzalâiçinde bahse âgâz eyledi. Kamusı anuñ kemâline ve letâfet-i kelâmına ve dikkat-i nazarına ta'accüb idüp pesend itdiler... pes şâh pinhânî ... altun yüzüğini (26a)... avucına alup muhkem yumdı, eyitdi: "İmdi bu avucumdaki ne nesnedür bul"... Şehzâde birez fikre varup baş kaldırdı, eyitdi: 'âcebdür avucundaki degirmen taşı degilse."... şâh gâyet hacîl ve şerm-sâr olup... oğlanı üstâzına ısmarladı ve eyitdi: "Bu na-halef oğlanı bir eyü terbiyyet eyle." didi (26b).*

**Hatunun yirmi dördüncü hikâyesinde** eğitim imkanlarının geniş olduğu yerlerde yaşamının önemine değinen yazar, bu manâda imkânı kısıtlı yerlerde yaşamının insan gelişimini olumsuz yönde etkileyeceğine, dolayısıyla eğitimin önemine vurgu yapar.

Bilgi ve değer aktarımının en önemli araçlarından biri olan eğitim, sayesinde bireyler bir yandan bilmedikleri alanlara ulaşır, onlarla mücehhez hale gelerek kendilerini geliştirdikleri gibi bir yandan da edindikleri bu bilgileri ahlâklı, doğru ve dürüst bir şekilde kullanmayı öğrenirler. Eğitimin, en önemli işlevlerinden olan ve değer aktarımı olarak tanımlayabileceğimiz bu yönü, bireyleri, dolayısıyla toplumları ideal seviyeye ulaştırarak onları yüceltmeyi hedefler. Bu nedenle gerek bilgi gerekse değer yönünden toplumların gelişmesine önemli katkı sağlayan eğitime gereken önemin verilmesi noktasında üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye çalışan yazar, sözü geçen hikâyede arif bir zat aracılığıyla eğitimin önemini dolaylı olarak zikreder.

#### **4.2.10. ADALETİN-ADİL OLMANIN ÖNEMİ**

Geniş anlamda devletlerin ayakta kalmasında dar anlamda bireylerin huzur ve sükunet dolu bir yaşam sürmesinde en önemli faktörlerden biri de fertler arası ilişkilerde ve devlet kurumlarında adaletin tesis edilmesidir.



Başkalarının gelişigüzel istek ve telkinlerinden etkilenmeyen istikrarlı bir doğruluk ve ahlak kanununa itaatla gerçekleşebilecek olan bu ahlakî olgunluğun vesile olduğu insan davranışlarının, aşırılıklardan korunmasıyla (Çağrıcı, 1998) sağlıklı toplumlar oluşturulabilecektir.

Düzenli ve dengeli davranma, her şeyin ve herkesin hakkını verme, haksızlıklardan uzaklaşarak orta yolu tutma, bir şeyi yerli yerine koyma, insaf ve eşitlik (Ağırakça, Adalet, 2000) anlamında kullanılan adalet olgusu, Kur'an ve sünnette, buna bağlı olarak kültürümüzde de önemli bir yere sahiptir. Kültür ürünlerinin başında gelen edebî eserlerde de bu kavram geniş yer tutmakta, insan hayatındaki kıymeti harbiyesine binaen nesillere aktarılmaya çalışılmaktadır.

KVH'de genel manada devlet yöneticilerinin adaletli, hakkaniyetli olmaları gerektiği, ölçüyü, orta yolu elden bırakmamaları gerektiği şeklinde ele alınan bu değer, görmesi gereken ilgi ve hassasiyeti elde etmiştir.

Eserin **ana hikâyesini** teşkil eden bölümde, üvey oğluna âşık olan ve onun tarafından reddedilen hatun, eşine olayı çarpıtarak anlatıp ondan şehzadeyi öldürtmesini isteyince padişah, oğluna savunma hakkı bile vermeksizin, mahkeme etmeksizin onu öldürmek isteyerek kayda değer bir adaletsizlik örneği sergiler. Öte yandan eşinden iddiasını ispatlayacak delil sunmasını da istemez. Kaldı ki bir devletin en tepesinde bulunan biri için kabul edilmesi imkânsız olan bu durum, o insanın yönetimi altında yaşayan insanların da bir anlamda can güvenliğini tehlikeye atacak, bunun doğal sonucu olarak da ülkede bir kargaşa ortamının doğmasına zemin hazırlayabilecektir. En yakınına adil davranmayan bir kişinin, tebaası konusunda adil olması hiç düşünülemez.

Netice itibariyle bir insanın, üstelik de canından çok sevdiği, gözünün önünde bir an bile ayırmadığı öz oğlunun hayatına son vermeden önce adaletli davranıp ona savunma hakkı vermesi gerekirdi.

**Hatunun birinci hikâyesinde** ise adalet konusunda duyarlı bir padişah modeli bulunmaktadır. Tahtını bırakacağı oğlunun adil bir padişah olmasını sağlamayı amaç edinen şah, bu konuda hiçbir yaptırımdan çekinmez. İnsanları cezalandırırken adil davranmasını sağlamak için ona eziyet etmeyi bile göze alarak hatta bunu şiar edinerek oğlunun yetiştirir. Aslında o da bir yandan şehzadeden adil bir padişah ortaya çıkarmayı hedeflerken bir yandan da oğluna eza çektirmekten geri durmayarak bir adaletsizlik

örneği sergiler. Oğlunun adil bir yönetici olmasını istemesi doğru ancak, bunun için izlediği yol sakıncalıdır. Şehzadenin acı çektiği oranda acı çekenin halinden anlayacağını düşünen şah, doğru bir yaklaşım tarzı sergilememektedir. Her ne kadar eserde bu şekilde olduğu belirtilmişse de böyle bir tutum doğru değildir. Zira şiddet şiddeti doğurur. Zulüm adaleti doğurmaz olsa olsa zulmü doğurur.

**Üçüncü vezir hikâyesinde** adil olma vasfını tam anlamıyla özümsemiş bir padişah örneği verilmiştir. Ölümüne insanların nasıl bir tepki vereceklerini merak edecek kadar halkının görüşlerini önemseyen, hatta yerine geçecek şehzadeyi belirlemede onların da re'iyine başvuran padişah ülkesini adaletle yönetme noktasında oldukça hassastır. Bu hassasiyet onu, veliaht şehzadeyi seçme konusunda hakkaniyetle davranıp üç oğlunu da aynı şekilde imtihana tabi tutma yoluna sevk eder. Deneme süresinde ülkeyi adaletle mi yoksa zulümle mi yönettiklerine bakarak karar verecektir. Bu sürenin sonunda vezirlerine danışan padişah yine de mutmain olmaz ve halkın fikrini de sorarak tam bir adalet örneği sergiler. Halkı mutlu olursa o da ölünce huzurlu olacaktır.

Aynı hikâyede, küçük şehzade de aynı şekilde her konuda adil davranır. İş başına getirdiği elemanları ehil kişilerden seçer. Suçluların cezalandırılması konusunda gayet titiz hareket ederek her suçluyu kanunlar çerçevesinde cezalandırır, kimseye haksızlık etmez. Bu muamelesi ona ülke padişahlığını kazandırır.

Yine aynı bölümde büyük şehzade farklı suçlardan hükümlü üç suçluyu salıvererek hakkaniyetten uzaklaşırken ortanca şehzade ise, her biri farklı suçlardan ötürü zindanda bulunan üç suçluyu da idam ettirmek suretiyle aynı şekilde cezalandırır ve tam bir zalim hükümdar figürü arz eder. Cahillere mansıp verip bilgilileri ise aşağılayarak da ayrıca adaletsizlik örneği sunar.

Ortanca oğlunun sergilediği adaletsiz fiiller üzerinden okuyucuyu, benzer davranımlardan alıkoymaya çalışan yazar, eseri yoluyla her alanda insanları adil olmaya çağırmıştır.

Biri akıllı, diğeri cahil iki veziri olan padişah hikâyesinin anlatıldığı **yedinci bölümde** yazar, başka bir adaletsizlik örneği gösterir. Akıllı vezirinden aza kanaat edecek asker bulmasını isteyen padişah, cahil olan vezirinin tavsiyesine uyarak askerlerine fazla miktarda ücret ödememek niyetindedir. Onları en zor işlerden biri olan

vatan savunmasında canları pahasına kullanacak, ancak onlara maaşlarını olması gerekenin çok altında ödeyecektir. Bu, tamamiyle bir insafsızlık, eşitsizlik, haksızlık numunesidir. Padişahın başından tırnağa kusurlu bu niyetini gerçekleştirmesine engel olmak isteyen akıllı vezir ise, askerlerden iyi hizmet alabilmenin ancak onlara çok üst düzeyde imkanlar sunulmasıyla mümkün olabileceğini ifade ederek onu bu düşüncesinden vazgeçirir ve hakkaniyetini, bu yolda yapılması gereken doğru davranışı ibraz eder.

Emeğin karşılığı ödenmezse, çalışanlar işi bırakır, haklarını ödeyecek başka birinin yanında çalışır ve üstelik bir önceki amirinin sırlarını da faş edebilir.

**Onuncu bölümde** yer alan ara hikâyede Nuşirevan'ın zayıf, sırtı yük taşımaktan delik deşik olmuş bir eşeğe, adil bir hükümdara yaraşır şekilde şefkatle, merhametle, sevgiyle yaklaşımı onun hakseverlik ve adaletine delalet etmesi bakımından önemli bir örnektir. İnsanları istedikleri gibi öldürüp, onlara türlü cefalar çektirmekten çekinmeyen padişah hikâyelerinin yanında, hayvanların bile haklarını koruyup hatta onların yaralarını tedavi ettiren, onları besleyen Nuşirevan'ın öyküsü onun insaf, hakkaniyet, adalet aşığı olduğunu temsil etmesi bakımından gerçekten kayda değerdir:

*“Nûşirevân ‘adliñ dârı zencîrine bir eşek (gelüp) sürindi ve şâh anı katına getürtdi, gördi kim bir arık eşekdür. Arkası yük çekmekden delik delik olmuş. Çün şâh anı gördi, gâyetde rahm idüp esirgedi, makramasın yüzine tutup agladı ve eyitdi: ‘Bu miskîne benüm memleketümde ne katı zulm itmişler... . bize farz oldur kim bu derd-mende tımar itdirevüz. Pes buyurdi, bir hekîm ol eşege tımar eyleye (76b).”*

**Hatunun on ikinci hikâyesinde** hasta kızının iyileşmesi için dua ettirmek üzere onu, ömrünü ibadetle geçirmiş, duası makbul. Barsısa isimli şeyhe götüren padişahın acılı öyküsü de temkinli bir baba örneği arz etmektedir.

Kızını iğfal ettikten sonra öldüren şeyhin, yaptıklarını memleketin ileri gelen âlimlerine, ulularına anlatıp onlardan izin aldıktan sonra astırmak suretiyle onu cezalandırması, üzerinde durulmayı gerekli kılan bir adalet misalidir. Acılı baba, üstelik de padişah olduğu ve şeyhin de suçu sabit olduğu halde olayı âlimlere, ileri gelen kanaat önderlerine anlatıp onlardan onay aldıktan sonra katili cezalandırarak örnek bir devlet adamlığı izhar etmiştir.

Sadece ona dua etmesi için emanet ettiği kızının canına kıyan caninin bile, bir anlamda mahkeme edildikten sonra, tecziye edilmesini emreden bir padişah figürü, keyfi olarak insanları öldüren padişahların varlığının yanında adeta bir adalet abidesi gibi yükselmektedir.

Oğlunun dillere destan güzelliğine görenlerin aşık olmaktan kendilerini alamadıkları padişah hikâyesinin anlatıldığı **yirmi altıncı bölüm**, zulüm ve adaletsizliğin bir ülkeye nasıl hakim olduğunu göstermesi açısından güzel bir örnektir.

Aslında insanlar şehzadenin güzelliğine karşı saf duygular beslemektedirler. Ancak padişah oğlunu görmek için yaklaşanları acımasızca öldürtmektedir. Onlara kendilerini savunma hakkı bile verilmeksizin, sadece padişahın keyfi bir uygulaması olarak sözümona şehzadeyi korumak için insanlar katledilmektedir. Oysa ortada öldürmeyi gerektirecek bir suç mevcut değildir. Son olarak şehzade hayranları zincirine katılan pejmürde bir dervişi ölüme mahkum etmek suretiyle zulüm halkalarına bir yenisini ekleyen şah rüyasında, dehşetengiz manzarasına şahit olduğu kıyamet gününü, cennet ve cehennemde insanlara yapılan işlemleri, kendisinin de cehenneme atıldığını ve orada türlü eziyetlere maruz kaldığını görür. Daha dünyada iken cehenneme atılmakla cezalandırılan şahın efali gayretullaha dokunmuştur. Burada padişahın zulmü, Allah'ın ise adaleti göze çarpmaktadır. Allah zalim padişaha dünyada iken bir şans vererek hem padişahı hem de insanları kurtarmıştır. Okuyuculara adil olmanın önemini göstermesi açısından mühim bir hikâyedir.

Ayrıca veziri de adalet konusunda üzerine düşeni yapmış ve padişahı zulmünden döndürmek için uyarılmıştır.

#### 4.2.11 İFTİRANIN KÖTÜLÜĞÜ

İnsanların, işlemedikleri bir fiili, onlara atfetmek diye tanımlayabileceğimiz iftira, atılanların hayatını ortadan kaldırmaya kadar varabilecek, düşünülmesi bile insanı titretecek derecede korkunç bir olgudur. Sosyal hayatta, aile hayatında yaygın olarak görülebilen bu menfi durumun temelinde genellikle kıskançlık duygusu bulunmaktadır. İnsanların sahip oldukları iyi, güzel, faydalı, hoş şeyleri çekemeyenler, çeşitli yollarla onları üzmeye çalışırlar.

Bu yollardan insanları en çok zarara uğratanlardan biri de iftira atmaktadır. İnsanlar arası ilişkilerde sevgi, dostluk, güven bağlarını zayıflatan iftira toplumdaki güzellikleri de yakıp bitiren bir ateş gibidir. Adaletsizlikle de yakından ilgili olduğu için adaletin azalması veya yok olması bir toplumu başıboşluğa iter ve sonunda bu tür manevi hastalıklar da o toplumda artar. Buradan hareketle, toplumu oluşturan bireyleri iyi yönde yetiştirmeye çalışan sanatçılar, sosyal hayatı iyileştirecek, güzelleştirecek her olguya, duyguya, değere eserlerinde bolca yer verirler. Bu hastalıktan insanları ve toplumu kurtarmak için, onun açtığı yaraları gözler önüne sermek suretiyle bu vakıyı yapıtlarında ele alırlar.

KVH'de de vurgulu bir şekilde işlenen bu husus sayesinde insanlar, bundan uzak tutulmaya çalışılmıştır.

**Esas hikâyeyi** teşkil eden bölümde Şah-ı Hafikeyn'in ikinci karısı, şahın oğluna duyduğu aşkın geri çevrilmesi nedeniyle oğlana iftira atar. Şaha, oğlunun kendisine aşık olduğunu, ikisinin birlik olup babasını ortadan kaldıracaklarını, ardından da evlenip tahta geçebileceklerini söylediğini anlatarak ona iftira atar. Zira bu sözler aslında şahın karısına aittir. Ancak şehzade onun söylediklerini kabul etmemiş, üstelik de onu yumruklamıştır. Şehzadenin bu hareketinden dolayı gerçeğin anlaşılmasından korkan şahın karısı, olanları şaha yalan yanlış aktararak ondan şehzadeyi öldürmesini istemiştir. Kadının sözlerine inanarak oğlunu öldürmenin eşiğine gelen şah, vezirlerin ihtiyatı sayesinde oğul katili olmaktan kurtulur. Hatunun yalanlarına kanıp masum oğlunu öldürseydi, gerçeğin bir süre sonra anlaşılmasıyla muhtemeldir ki bunalıma girecek ve hayatı zindana dönüşecekti. Bir iftira böylece, padişahın ailesini, üstelik de kendi eliyle felakete sürükleyecekti. Kısaca söylemek gerekirse iftirayı atan kişi gerekli cezaya çarptırılmıştır. Ancak gerçeğin ortaya çıkmasıyla bu feci hastalık insanları çeşitli belalarla karşı karşıya getirebilecek derecede trajik olaylara neden olabilmektedir. Fakat özellikle atan kişi bu davranışının karşılığını da feci bir şekilde ödemektedir.

**Hatunun yirmi altıncı hikâyesinde** iftiranın, atan kişiyi nasıl ürkütücü bir sona ittiği ibret verici bir şekilde ortaya konmuştur. Padişahın nedimlik verdiği kişiyi kiskanane adam, hazırladığı bir hile ile padişaha onu farklı tanıttınca padişah da bir mektup yazarak nedimle birlikte subaşıya gönderir. Ona, mektubu getiren kişinin derisini yüzüp içini otlarla doldurarak şehir kapısına asması emredilmektedir. Nedimin

elinden mektubu alıp subaşıya götüren kıskanç adam, mektupta yazılan işlemlere tabi tutulup iftirasının bedelini ağır bir şekilde öder.

*‘Âkıbet şah ol begi nedîm idindi, vardugınca mahabbeti ziyâde oldu. Şöyle ki şâhuñ katında andan ulu kimse yogdı. Bir gün hasûdlarıñ birisi ol nedîme hased eyledi (181a)....ol hasûd şâhun katına vardı, eyitdi: “İy şehinşâh fûlan beg kim mudhik idüdüñ aña nice bir hürmet idersin ve nice bir aña ihsân idersin? Ol küfrânu’n-ni’âm köftehor... eydür: ‘Şâhda cüzâm renci vardur.’ Eger şâh benüm sözümi tasdik eylemezse yarın dîvânda anı kığırtsun, görsün ki şâhuñ nefesine yakın gelicek nice istikrâh ider.... Çün sabâh oldu, ol hasûd sarmısaklu tutmaç aşın bişürdi, ol nedîmi evine da’vet idüp ol tutmacı yidiler. Ba’de’t-ta’âm hasûd eyitdi: ‘İy nedîm beg ger dîvân içinde şâh seni katına da’vet iderse sarmısaklu tutmaç yiyüp turursun zinhâr yeñi agziña tutasın andan soñra şâhuñ yanına varasın ‘ayıbdur.... Çün dîvâna vardılar, şâh nedîmi katına okıdı, nedîm şâha yakın varıcak yeñin agzına tutdı tâ kim sarmısaguñ kem râyihası şâhuñ mu’attar meşâmmına girmeye. Şâh eyitdi: (181b) ‘Gördüñ mi ol herîf gerçekmiş.’(182a)... Subaşı dahı emr idüp hasûdı tutdurdı, dirile deri yüzilmek lezzetini tatturdı, andan şâhuñ emrini bî-kusûr itdürdi, şâhuñ didügi yirde asdurdı (182b).*

#### 4.2.12. HİÇBİR İŞ KARŞILIKSIZ KALMAZ

İnsan yaşamı neden-sonuç ilişkileri üzerine kurulmuştur. Davranışlardan işlenen fiillere kadar bütün eylemler olumlu ya da olumsuz oluşlarına göre iyi veya kötü sonuçlar doğururlar. Yani hayatta başımıza gelen pek çok şey kendi fiillerimizin sonucudur. Mademki doğa olayları bile neden sonuç ilişkisiyle vuku buluyor öyleyse bizim için de bu durum son derece normaldir. Bu sebeple insanlar arası ilişkilere buradan hareketle yön verilmelidir. Söylenen sözlerden, davranışlara, eylemlere kadar yaşamın her alanında bir sanatçı titizliği sergilenirse geri dönen akisler de o yönde olacaktır. Kutsal kitabımız Kur’an-ı Kerim’de defaatle beyan edilmesi, bu hususun yüce yaratıcımız katındaki önemini ortaya koymaktadır. Kullarına karşı merhametinden dolayı onların kötülükten sakındıran Allah, onların iyilik edip iyilik bulmasını istemektedir.

KVH’de yazar, bu konu üzerinde de hassasiyetle durmaktadır. Verilen mesajlarla iyi bireyler yetiştirip devamında iyi, sağlıklı, sağlam toplumlar oluşturmaya

önemli katkılar sağlayan yazar, **hatunun birinci hikâyesinde**, halkına zulmeden bir padişahın sonunda aynı şekilde zulme uğradığını güzel bir dille ifade etmiştir. Kan dökmede, insanlara akla hayale gelmedik işkenceler etmede o kadar ileri gider ki sonunda canından bezen halkın da işbirliği ile zalim padişah, düşmanına teslim edilir. Haksız yere insanlara çuvaldız batıran zalim şah, aynı işkenceye maruz bırakıldıktan sonra kellesi koparılmak suretiyle, dünya ve ahretini zayi etmiş olarak öte dünyaya gönderilir. Yani ettiğini bulur:

*“İrtesi tahta geçüp hükm-i hükûmet itdi. Ve zulmünde ve nâ-hak yire kan dökmekde gâyet ifrât iderdi (20a)... Ve eline ok yay alurdu... Meclisde oturup bile içen begleriñ suçı günâhu yoğken göğsünden ururdu arkasından çıkarırdı... Her kim eyü itmedüñ dise tutardı ‘üryân idiüp bir direge muhkem sarardı. Dahı bir uzun bizi eline alurdu. Ol begüñ yüzine ve gözine ve karnına şol kadar dürterdi kim ol derd-mend bî-çâre teslîm-i rûh iderdi (20b)... ve ol bî-dîni atından kapdılar.... yalnızak idiüp iki elin ardına bağladılar. Ve bir atasın öldürmiş herîfün eline virdiler... pes ol yigit bir biz getürdi. Çün ol zâlimi biz ile birkaç kerre dürtdi bizi dahı herîfün bedenine sürtdi. Acısına döyemeyüp (21a)... Pes cellâd gelüp başını bedeninden cüdâ itdi (21b). ”*

**Dördüncü vezir hikâyesinde** Allah’ın peygamberi Hz.Musa’ya edilen bedduanın nasıl eden kişiye döndüğü açık seçik görülmektedir. Bal’am Ba’ur adlı şeyh, halkla işbirliği yapan karısının doldurmasına gelerek ülkesini yakıp yıkacağını sandığı Hz.Musa’ya beddua etmesinin bedelini ahirete imansız gitmekle öder. Allah resulüne ettiği beddua kendisine pahalıya patlar:

*“Yolı Bal’am Ba’ür iklimine uğradı... Halk eyitdiler: ‘Yâ şeyh Mûsa Peygamber senüñ iklimine cümle ‘asker ile girmek ister. Anlar memleketimize ayak basıcak ilümüzi yakarlar.... ‘Avrat eyitdi: ‘Yâ şeyh dilersün ki memleküñ kurtıla Mûsâ’ya bed-du’â eyle...’ Şeyh eyitdi: ‘Mûsâ sâhib-i Tevrât’dur, ulu peygamberdür, ben aña yavuz du’â itmezsin.’ Ma’el-kıssa ‘avrat şol kadar ilhah itdi kim şeyhi kalay gibi (43a) eritdi. Hemândem şeyh el götürdi, du’â eyledi. Lâ-cerem Mûsâ Peygamber kavmiyle Tih Yazusu’nda on altı fersah yolda kırk yıl azdılar.... İlâhi bizüm böyle olmamıza sebeb olanı âhir demde imânsuz gönder.’ Pes Hak ta’âlâ Mûsâ’nuñ münâcâtını kabûl eyledi, Bal’am Ba’ür’uñ sag işini sol eyledi, cehennem tarafına yol eyledi (43b).”*

**Sekizinci vezir hikâyesinde** yaptığı zehiri satıp o zehirle insanların ölümüne yol açan kişinin korkunç sonu ibretimiz bir şekilde dile getirilmiştir. İmal ettiği zehirle çok

para kazanan kötü niyetli adam, insanların canından olmasına yol açan bu fiilinin karşılığında aynı zehirin gazabına duçar olmuş ve yaşamını yitirmiştir. Dolayısıyla kazandığı paralardan bir hayır elde edememiştir. Tarihin hiçbir döneminde yapılan kötülükler karşılıksız kalmamış, kişi yaptığı için cezasını mutlaka çekmiştir.

**Dokuzuncu vezir hikâyesinde,** hırsızlık yapmak için girdiği Allah dostu bir zatın evinde, onun geceyi ibadetle geçirdiğini gören dolandırıcının, böyle bir manzara karşısında yaptığına pişman olup hırsızlıktan vazgeçmesi dile getirilir. Dolandırıcılık yapmaya tövbe eden adam, üstelik de zahit tarafından kırklara teslim edilir. Hırsız, dolandırıcı olmasına rağmen Allah dostuna saygısından dolayı onu soymaktan vazgeçer ve buna mukabil Allah tarafından ödüllendirilir. Tövbekâr olup bir daha düzenbazlık yapmama kararı alarak iyiler safında yer alır. Böylece hem dünyasını hem de ahiretini kurtarır.

**On birinci bölümde** yer alan ara hikâyede, avcının tuzağına yakalanan geyiğin yardım çağrısına cevap vermeyen farenin de aynı şekilde kötü bir akıbete maruz kaldığı görülmektedir. Geyiğin imdat çağrısına kulak tıkamak suretiyle ona kötülük ederek aslında kendine kötülük etmiştir. Darda kalana yardım etmemek büyük bir eksikliklerdir.

İnsan sahip olduğu değerlerle diğer canlılardan ayrılır. Karşılıksız olarak insanlara yardım etme, onların sıkıntısını giderme vb. daha pek çok erdemi bünyesinde barındıran insanlar sayesinde hayat çarkı bir düzen dahilinde dönmektedir. Aksi durumlarda ise kargaşa ve karışıklık ortaya çıkmaktadır.

Bu sembolik hikâyede geyiğin yardım talebini karşılamayan fare, onu incitmiş, bir bakıma kalbini kırmıştır. Kalp incitmenin Kâbe'yi yıkmaya eşit kabul edildiği dini inançlarımızda böylesi bir fiilin karşılıksız kalması da düşünülemez. Nitekim fare de bu davranışına karşılık kartala yem olurken, mazlum geyik ise bizzat avcı tarafından serbest bırakılır. Kısaca ifade etmek gerekirse iyi veya kötü her davranış bedelini alır.

**Hatunun on ikinci hikâyesinde** kendisine, dua okuması için emanet edilen padişahın hasta kızına tecavüz ettikten sonra onu öldüren şeyh, asılmak suretiyle cezalandırılır. Yaptıklarının bedeli kendisine ağır ödetilir. Bir anlık nefis galebesi, şeytan iğvası hayatına mal olmakla kalmaz üstelik imanının da yok olmasına neden olur. Dünya ve ahirette ziyana uğrayanlardan olur.



**Hatunun on dördüncü hikâyesinde** çocuk sahibi olmak için tekkeye hediye gönderen padişaha, gönderdiği armağanlara denk özelliklerde evlatlar verilmesi, işlenen fiilerin doğurduğu sonuçların da o fiilerle paralel olduğunun bir kanıtıdır. Tekkeye bağışlanan ilk iki hediyeye (semiz bir koç ve seçkin bir at) mukabil şaha Allah tarafından verilen çocuklar yiğit, cesur, mert, akıllı ve ferasetli olurlar. Ancak tekkeye hibe edilen üçüncü hediye (katır) karşılığında verilen çocuk ise şerli biri olur. İyi eylemler iyi sonuçları, kötü eylemler kötü sonuçları doğurmuştur. Tekkenin hatırı için verilen hediyelerin niteliği, o yapıya dolayısıyla dini değerlere verilen ehemmiyeti göstermesi bakımından belirleyici rol oynamaktadır. At ve koç hayvanlar içinde daha iyi nitelikli olmasına karşın katır pek hatırı sayılır bir hayvan olarak kabul edilmemektedir. Hikâyedeki karşılıkları da hayvanlara uygun olarak verilmiştir.

**On beşinci vezir hikâyesinde**, çeşitli hilelerle insanları kandırıp haksız kazanç sağlayan falcının uğradığı kötü akıbet dile getirilmektedir. Sırlarını çırağına öğreterek onunla birlikte işini yürütüp insanları kandırarak onlardan para koparan falcı, bu davranışının karşılığında hayatını kaybeder. İnsanları aldatarak, kandırarak zarara uğratıp onların malını, parasını almak, onlara zarar verirken aldatana görünürde yarar sağlar. Ancak o da helal bir kazanç olmadığı için fayda sağlamaz. Hikâyede de görüldüğü gibi insanlara yapılan haksızlık, bir insanın hayatına mal olmuştur.

**On altıncı vezir hikâyesinde**, insaf sahibi oluşunun neticesini, iman nuru ile nurlanmakla alan bir rahibin, örnek kıssası dile getirilmiştir. Hakikatlerden sapmayarak doğruyu itiraf eden, Hz.Muhammed'in sahabesinin, sorularına verdiği cevapları hakkaniyet içerisinde değerlendirip kabul eden rahip, bunun sonucunda iman eder ve bütün bir cemaatin de iman etmesine vesile olur. İyi düşünce, iyi görme, hakkı teslim etme, adaletten sapmama gibi rahibin sahip olduğu erdemler, ona ve cemaatine doğru yolu buldurur onların, dünya ve ahiret mutluluğuna ermelerine vesile olur.

**Hatunun yirmi ikinci hikâyesinde**, başka bir kızla aldattığı nişanlısını bıçaklayarak öldürmeye kast eden gencin, uğradığı akıbet dile getirilmiştir. Bu hikâyede de yapılan kötülük karşılıksız kalmamış bedeli en ağır şekilde failine ödetilmiştir. Kasaplık yapan genç nişanlısıyla ara sıra buluşmaktadır. Kıyafet değiştirmek suretiyle birbirlerinin evine gidip gelmektedirler. Padişahın kızı olduğu için zengin olan nişanlısı tarafından kendisine çokça kumaş verilen genç, kasaplığı bırakarak kumaşçılık yapmaya başlar. Bir gün nişanlısı tarafından evinde başka bir kızla yakalanınca, onun saldırısına

uğrar. Bunun üzerine kızı bıçakla âdetâ delik deşik eder. Öldü sanıp tabuta koyarak mezarlığa bırakır. Burada bir eskici tarafından bulunan kız, onun yardımıyla iyileşir ve kendisini o hale getiren genci öldürür. Kızın intikam hisleriyle dolu olarak nişanlısını öldürmesi tasvip edilecek bir davranış değildir. Ancak nankörlüğü ve ihaneti nedeniyle gencin uğradığı son kaçınılmazdır. Aynı şekilde kıza yardım ederek onun yaralarını saran, onu en iyi şekilde tedavi eden eskici ise, yaptığı iyiliğe karşılık kızla evlenip padişaha damat olma şerefiyle onurlandırılır. Kısaca iyilik eden iyilik, kötülük eden kötülük bulmuştur:

**Yirmi altıncı vezir hikâyesinde**, “İnsan iyiliği de kötülüğü kendine eder.” mealinde beyit okuyan nedimin dürüstlüğünün karşılığı ile, nedime iftira atan kıskanç adamın kendi eliyle uğradığı korkunç son, beytin doğruluğunu ispatlamaktadır. Hasedinden, nedimle ilgili olarak padişaha yalan bilgi veren adam, nedim için hazırlanan cezaya kendi eli ile maruz kalır. Derisi yüzdürülmek suretiyle eziyet edilerek öldürülmekle kalmaz, üstelik de derisinin içine ot doldurulup şehir kapısına astırılarak halka teşhir edilir. Kötülüğünün karşılığını hayatıyla öder. Özetle beyit gerçek olur.

**Otuzuncu vezir hikâyesinde** kocasına karşı kötü davranan, dünyayı dar eden paragöz kadın, kocası tarafından kuyuya atılır ve ettiğini bulur.

**Otuz sekizinci vezir hikâyesinde** padişahın kılık değiştirmeyi öğrenen vezir, bu sırrı ona karşı kullanarak onun yerine geçer. İhanetinin cezasını hayatıyla öder.

**Otuz dokuzuncu vezir hikâyesinde** kölesiyle birlik olup kocasını öldürerek onun malına konmak isteyen kadın, ayrıca köleyle evlenmeyi planlamaktadır. İşler istedikleri gibi gitmez. Adam, köleyi öldürür, karısını ise zincire vurup köpeğinin yanına yerleştirir. Yemeğini köpekle yiyen kadın, böylelikle ihanetinin cezasını çeker. Evin hanımı iken, kötü fiillerinin karşılığı olarak geri kalan ömrünü köpekle aynı yerde yaşamaya mahkum edilir.

**KVH'nin esas çerçevesini** oluşturan **hikâyenin sonuç bölümünde**, âşık olduğu şehzadeye olmadık iftiralar atan şahın ikinci karısının acı sonu dile getirilmiştir. Masum bir insana suçlamalarda bulunup üstelik de kendisini savunmasına fırsat verilmeksizin onun ölüm cezasına çarptırılmasına neden olan kadın, gerçeğin ortaya çıkmasıyla feci şekilde cezalandırılır. Yaptıklarının bedelini canıyla öder.

İnsanın yaptıklarının bir karşılığı olacağını, onların hayattayken bile hesabını vereceğini ima eden yazar konuyla ilgili, bütün hikâyelerde bunun gözler önüne sermek suretiyle ve bu hikâyelerin hiçbirinde dahi atlamaksızın bu yargıyı ispatlayarak okuyucuyu bu anlamda dikkatli olmaya çağırılmış, bir bakıma bu öyküler aracılığıyla onlara uyarıda bulunmuştur. Durup düşünüp, önünü arkasını hesapladıktan sonra eyleme geçmenin önemini vurgulamıştır. Zira hiçbir iyilik karşılıksız kalmamakta, hiçbir kötülük de cezasız kalmamaktadır.

#### 4.2.13. ANLAYIŞ-SEZİŞ GÜCÜ (FERASET) NÜN ÖNEMİ

Okuyucunun genel gidişatında olumlu değişiklikler yapmak, onların menfi yönlerini düzeltip müspet taraflarını pekiştirmek kasdıyla ortaya konan edebi eserlerde, insanların çeşitli ahlakî değerlerle teçhiz edilmesine çalışılır. Birbiriyle uyumlu fertlerin oluşturduğu toplumların da böylelikle düzen içinde hayatlarını devam ettireceklerine inanılır. Bu çerçevede bireylerin sahip olması gereken en önemli donatılardan biri de insan ilişkilerine özellikle güven noktasında büyük katkı sağlayan ve kısaca zihin uyanıklığı, çabucak anlayış kabiliyeti, bir insanın ahlakını, kabiliyetini yüzünden anlamak melekesi olarak tanımlanabilecek olan anlayış, sezîş (feraset) gücüdür. Biri ilham eseri ortaya çıkan ve diğeri de farklı insan tabiatlerine vakıf olmakla kazanılan feraset (Bilmen, 1984, s. 488), KVH'de de gereken ilgiyi görmüştür. Bu değere sahip oldukları takdirde ilişkiler seviyeli olurken olmadıkları takdirde güven sorunu yaşadıkları görülmektedir.

Anlayış gücünün önemini etkili bir şekilde ortaya koyan **hatunun ikinci hikâyesinde** bu konuda eksikliği olan padişah oğlu olayından bahsedilmektedir. Oğlunun bu durumuna çok üzülen padişah, ona maharetli bir hoca bulur. Hoca bir süre onu eğitim öğretime tabi tutar. Oğlan bu anlamda başarı gösterir ancak kavrayış bakımından hala zayıftır. Altın yüzüğe değirmen taşı diyecek kadar kavrayış yoksunu olan şehzade, bu süreçten sonra babasını hayal kırıklığına uğratar. Eğitim öğretimle bir insana kavrayış, sezîş gücü kazandırılmayacağını anlar. Yaratılışında bu noktada noksanı olan insan için yapılabilecek pek bir şey yoktur.

**Hatunun altıncı hikâyesinde** de bu husus çarpıcı bir örnekle ele alınır. Kız kardeşiyle evlenmek isteyen haydut babanın sarayda yetişmiş oğlu, bunun için ferasesiz bir hocadan üstü kapalı olarak cevaz ister. Anlayışı, iz'anı eksik olduğu için oğlanın sorununu anlayamayan hoca, onun lehinde cevaplar verir. Feraset sahibi ise oğlanın,

sorularıyla gerçekte neleri kast ettiğini onlar ve aleyhinde cevaplar verir. Ferasetsiz bilginin verdiği cevapları kabul eden oğlan kızı kaçıtır, babasını öldürür ve tahta geçer. Üstelik de ülkeyi zulümle yönetir. Sezgiden, kavrayıştan yoksun sözümona bilgin kişi, bir taraftan padişahın bir taraftan kızının hayatına malolmakla kalmaz, diğer yandan da zalim bir insanı halkın başına bela eder. Bütün olanlar ferasetten yoksun ilmin bir işe yaramadığını üstelik de insanlara zarar verdiği görüşünü desteklemektedir. Eğitim, insanı ilmi yönden donatır ancak insanın kabalığını, görgüsüzlüğünü gidermemektedir.

**Hatunun on beşinci hikâyesinde** sezgiden yoksun birkaç esrarkeşin düştüğü gülünçlükler göz önüne konmuştur. Yemek yemek için girdikleri türbenin kapısını açık bırakınca içlerinden biri kapının kapatılması gerektiğini söyler. Ancak kimse kapıyı kapatmaya yanaşmaz, sonunda ilk konuşanın kapıyı kapatacağına dair bahse girişirler. Bu nedenle hiç kimse konuşmaz. O sırada köpekler gelip yemeği yemeye başladığı halde yine kimse kalkmaz. Köpek, esrarkeşlerden birinin dudağını, kenarındaki yemek artığını yemek isterken ısırınca canı yanan kişi konuşur. Kapıyı onun kapaması gerektiği söylenir ancak yemek elden gitmiştir. Köpekler ortada yemekten eser bile bırakmamışlardır. Tedbiri baştan alıp kapıyı kapatmaları gerektiğini düşünemeyen, hatta söylendiği halde buna yanaşmayan aç esrarkeşler sonunda yemeğin tadına bile bakmadan onu kaybederler. Sezgiden, akıldan, iz'andan nasipsiz olan esrarkeşler bunun bedelini yemekten olmakla öderler. İnsan öngörüsünü kullanarak fırsatları iyi değerlendirmeli, yapması gerekenleri bir an önce, vakit kaybetmeden yerine getirmelidir.

Kavrayış, iz'an eksikliğinin çarpıcı bir örneği de **hatunun on beşinci hikâyesinde** bulunmaktadır. Seyyid Rükneddin adlı şahısla ava giden derviş kılıklı adamdan, çalılığa giren kuşu çıkarması istenir. Bunu beceremeyeceğini, ancak kuşu yakalamak için gönderilmesi gereken doğanı gönderebileceğini söyler. Seyyid Rükneddin doğanı dervişe verip kuşu çıkarır ve ondan doğanı salmasını ister. Salma işinin ne olduğunu bilmeyecek kadar zekadan yoksun olan derviş, bu işi bir türlü beceremez. Doğanı başının üzerinde çevirip durur. Buna çok öfkelenen S. Rükneddin sonunda, “doğanı at” diyince derviş onu atar ancak başı dönen doğan uçamaz ve yere düşer. Basit bir elindeki doğanı havaya salma becerisinden mahrum olan insanın çevresine, yakınlarına bir fayda sağlamayacağı, aksine zarar vereceği bu hikâye ile dile getirilmiştir.

Milletine, ülkesine faydalı bireyler yetiştirme noktasında kavrama, izan, feraset hususunun da ihmal edilmemesi, bu anlamda gereken eğitici araçların kullanılması önemlidir. Bu araçların en mühimlerinden biri okumaktır. Bu nedenle erken yaşlardan itibaren bu hususta gereken hassasiyet gösterilmeli, her alanda okuyan, araştıran, analiz, sentez yapabilen bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmelidir.

**Otuz altıncı vezir hikâyesinde**, sahip olduğu sezîş gücü ile kayıp eşyaların ne ve nerede olduğunu haber veren ama bir zatın öyküsü anlatılmaktadır. Ama şahıs, o anda vuku bulmakta olan olay, durum ve işlerle bağlantılı olarak kaybolan nesnenin ne olduğunu, kimin çaldığını ve nerede gizlendiğini ortaya çıkarabilmektedir. Bu özelliği sayesinde halifenin çok kıymetli bir yitiğini bulan ama kişi, bir taraftan halifenin takdirini kazanırken diğer yandan sezîş gücünün önemini ortaya koymaktadır. Modern anlayışta somut olaylarla ilişkilendirip kayıp bulma gibi hususların karşılığı her ne kadar bulunmasa da hikâye aracılığıyla okuyucunun kavrayış, izan, feraset konusuna dikkati çekilmiştir, bu kavramlar üzerinde duyarlılıkla durmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Zira insanın yaşamını her dönemde etkileyen, önemli kararlar almasında büyük rol oynayan ayrıca yanlış düşmesini engelleyebilen bir özelliktir. Başka insanlara yol gösterici olma noktasında da kayda değerliğinden bahsedilebilir.

#### **4.2.14. EMANETİ EHLİNE VERMEK**

Milletlerin, devamlılıklarını sağlayabilmeleri, ayakta kalabilmeleri büyük ölçüde devlet görevlerine ehliyetli kişilerin getirilmesine bağlıdır. Toplum yaşamında da aynı şekilde yapılması gereken işlerin o işin uzmanlarınca üstlenilmesi, toplumun huzur ve refahı açısından son derece hassas bir mevzudur. Bütün düzensizliklerin başıboşlukların, huzursuzlukların temelinde bu eksikliğin bulunduğunu söylemekle abartılı bir yargıda bulunulmuş olunmaz. Zira “güvenilen bir kimseye, koruması için geçici olarak tevdi edilen şey.” (Toksarı, 1995) olarak tanımlanabilecek emanet kavramı, Kur’an’da da “Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında adaletle hükmetmenizi emreder.” (Nisa 4/58) (Ağırakça & Eryarsoy, Nüzül Sebebli Kuran-i Kerim ve Türkçe Meali, 1987, s. 86) ayetinde görüldüğü gibi önemle vurgulanmış, emanetin ehil kişilere verilmesinin altı çizilmiştir. Bu nedenle bu hassas konunun üzerinde duran yazar, hikâyeler aracılığıyla insanları bu noktada uyarmaya çalışmıştır.

**Üçüncü vezir hikâyesinde** tahtını, oğullarından ehil olana bırakmak için büyük bir gayret sarfeden padişahın, bu bağlamda vezirlerine ve halka danıştığı görülmektedir. Sonuçta ilmin çeşitli sahalarında bilgisinin derinliğine, adaletine güvenilen, ehil kişileri başına getiren, devleti yönetmede ehliyetli olduğuna inanılan, hatta bunu da üç günlük padişahlık sürecinde kanıtlayan küçük oğlan tahta layık görülmüştür. Emaneti ehline verme noktasında sapkınca davranan ortanca oğlan elenmiştir:

*“.... nevbet şâhuñ kiçi oglına degdi. Ol dahı tahta geçdi... ‘Ulemâya lâyük mansıbı ‘ulemâya virdi. Ve ulu mansıbları ehl-i danişe virdi ve kılıç ehline lâyük mansıbı kılıç ehline virdi. Ve cühelâya münâsib mansıbı cühelâya virdi (29b).”*

*“Nebet ortanca oğlana degdi... Ol dahı (29a) tahta geçdi,... Ehl-i dânişi hor idüp cühelâyı ehl-i mansıb eyledi (29b).”*

Halkının huzuru ve rahatı için elinden geleni yapan padişah, istediği oğlunu yerine geçirebilecekken keyfi davranmamış, yönetime geçecek kişinin ehliyetli olması yönünde büyük bir hassasiyet göstermiştir.

**Yedinci vezir hikâyesinde** padişaha cimriliği, askerlere fazla maaş vermemeyi telkin edip duran cahil vezirden ve tam tersi telkinlerde bulunan akıllı vezirden bahsedilmektedir. Emeklerinin karşılığı verildiği takdirde askerlerden iyi bir hizmet alınabileceğini söyleyen akıllı vezir, aksi halde onların şah yoluna baş koymayacaklarını, bedenlerini düşmana siper etmeyeceklerini, üstelik de kaçacaklarını, başka bir padişahın emrine girip bir öncekinin sırlarını ona vereceklerini ve bundan da önceki şahın zarar göreceğini bir bir anlatır. Bu sözlerle cahil vezirden üstünlüğünü ortaya koyan akıllı vezir, padişahın da takdirini kazanır. İki vezirin de durumu ortadadır. Biri ülkesine zarar verme potansiyeli taşıırken, diğeri tam tersi bir istikamet çizmektedir. Akıllı vezir farkı padişah üzerinde de etkisini gösterir ve şahın akli günden güne artar. Hikâyede de görüldüğü gibi özellikle devletin çeşitli kademelerindeki kişilerin gerçekten ehil insanlardan seçilmesi devlete, millete çok yönlü faydalar sağladığı halde, aksi bir durum ülkenin elden çıkmasına varana dek kötü sonuçlar doğurabilir. Bu sebeple karakter eğitiminde bu hassas konuya gereken ehemmiyet verilmeli, bireylere bu anlamda iyi bir eğitim verilmelidir.

İnsanlar çeşitli hallerde çaresiz kaldıklarında, denize düşen yılanı sarılır sözü gereği, kendi kendilerini tehlikeye atabilmektedirler. Hasta kızının iyileşmesi umuduyla

ona dua ettirmek için Barsısa isimli, gece gündüz ibadet eden bir zata gönderen padişah olayının geçtiği **hatunun on ikinci hikâyesi** tam da bu konuyla ilgilidir. Her ne kadar Barsısa duası makbul bir zat olsa da, hasta kız için öncelikle tıbbi tedavi yöntemlerine başvurulması gerekirdi. Ancak bununla ilgili hiçbir adım atılmaksızın şeyhe götürülen hasta kız, onun tarafında taciz edilip üstelik de öldürülür. Şeytanın hilesine kanan şeyh, hayran olduğu kız üzerindeki çirkin emellerini gerçekleştirir gerçekleştirmesine ama bunun bedelini de ağır öder. Hem canından olur hem de imanından. Diğer yanda iyi niyetle de olsa kızını ehliyetli bir doktora değil de abid zahid bir zata götüren padişah, bu yanlışının mukabilinde kızının hazin sonu ile karşılaşır.

Her konuda olduğu gibi hastalıkların tedavisinde de atlanmaması gereken, emanetin ehliyetli kişilere teslim edilmesi meselesi bu hususun önemini hikâye aracılığıyla bir kez daha gözler önüne sermektedir.

#### 4.2.15. ÖRNEK OLMA

Karakter eğitiminde önemli bir yeri olan örnek olma değeri, bu alanda akif olarak da rol oynamaktadır. Örnek davranışlarla insanlara yol gösterme noktasında görev üstlenen insanlar bir yandan çeşitli değerleri onlara iletmeye çalışırken bir yandan da bu değere dikkat çekerler. “İyi davranışları veya nitelikleriyle çevresindekilere tesir etmek, başkalarının kendisine benzemelerini sağlamak .” (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 1995) şeklinde tanımlanan bu değer, toplumda özellikle ilmi, eğitimsel, sanatsal, ekonomik anlamda ön plana çıkmış kişilerle ilgili bir durumdur. Temayüz ettikleri alan aracılığıyla insanlara çeşitli konularda misal teşkil ederek onların, olumlu yönde ilerlemelerini, gelişmelerini sağlayıp ülkelerine, milletlerine ve geniş anlamda bütün insanlığa faydalı kişiler olmasını sağlamaya çalışırlar.

KVH’de de etkili bir biçimde işlenen bu değer, **üçüncü vezir hikâyesinde** halkının sevgisini kazanmış bir padişah figürü üzerinden aktarılmaktadır. Daha hayatta iken, milletinin ölümüne vereceği tepkiyi ölçmek için cenaze merasimi düzenleyen padişah, bu anlamda sınavı geçtiğini ve insanların katında iyi bir yer edindiğini anlayınca günlüğü on bin akçe tutarında ilini vakfeder. İmaret, medrese, cami, köprü vb. pek çok hayırlı yapı inşa edilmesini emrederek örnek bir davranış sergiler. Böylelikle ortaya koyduğu çağlar üstü tavır, bütün dönemlerde yönetici sınıfından olsun, diğer bütün tabakalardan olsun insanlığa misal olma çapında önem arz etmektedir. Devlet

yöneticileri iyilik, hayır yapma, adil olma gibi davranışlarıyla her zaman topluma ön ayak olup insanları da bu yönde eğitime gücüne her zaman için sahip olagelmışlerdir:

*“Pes emr eyledi: ‘Benüm ta’zîyemi idüñ diriyken temâşâ ideyim.” didi.... Ne deñli mâh-rû ve câriyeler varısa kamusı karaya boyandılar ve saçların kesüp başların tagıdup....ve eyitdiler: ‘Vâveylâ sencileyin şâh-ı ‘adil ve dâdger ve iklîm-güşây ve düşmen-kûş ve dost-perver, aslı pâk kendü pâk şâh kimüñ eline girer.’ Böyle diyüp zârlık itdiler. Şöyle kim işidenlerüñ bagrı pâre pâre oldu (36b)..... on biñ hassâ gulâm cemî’si kara çuvallar geyüp yüzlerin yırtup zülûflerin kesüp..... Feryâd u figân idüp döğünürlerdiler..... Andan şâh eyitdi: ‘ÿ vezîrlerüm vakf itmek isterem, ben diyem siz yazuñ.’..... Şol kadar iller ve şehirler vakf itdi kim yevmî on biñ akça oldu (37a). Andan şâh emir itdi bir ‘imâret, bir medrese, bir câmî’, bir mu’allimhâne, bir köpri, bir karbân-sarây, bir bimâr-hâne yapalar, bu evkaf anlaruñ ola..... buyurdi, eczâ’ getürdiler. Her cüz okıyan kişiye biñ fulori viridi ve her aksaga, gözsüze, kötürüme yüz fulori viridi (37b).”*

Düşkünlere, engellilere sadaka dağıtımında, insanların faydası için yapılan hayır kurumları yoluyla onlara yardımda ve hayırda ön ayak olan padişah, bu tavrıyla örnek olma noktasında önemli bir misaldir.

**Dördüncü vezir hikâyesinde** ise, halkının ve eşinin telkinlerine uyarak Hz.Musa’ya beddua etme talihsizliğini sergileyen Bal’am Ba’ür adlı şeyh, kötü bir örnek ortaya koymaktadır. İnsanlara doğru yolu gösterme konusunda önemli bir yeri olan dinî şahsiyetler, bu manada daha duyarlı olmalı, her davranışlarına, her sözlerine, her hareketlerine diğer insanlardan daha fazla dikkat etmelidirler. Zira insanlar onların hayat tarzlarını kendilerine örnek almaktadırlar. Bu bağlamda fertleri yanlış yönlendiren, doğru yoldan saptıran bu kişiler vebal altında oldukları gibi, sorgulamaksızın, kayıtsız şartsız onlara uyanlar da sorumluluk noktasında suçludurlar. Bu hassas gerçek de göz önünde bulundurulup davranışlar ona göre dizayn edilmelidir. Bir peygamber için kötü dilekte bulunup hem diğer dini şahsiyetlere hem de bütün insanlara karşı yanlış bir örnek olma durumu sergileyen Bal’am Ba’ur adlı şahıs, bunun karşılığında ahirete imansız olarak göçmüştür.

**Dokuzuncu vezir hikâyesinde** anlatılan, salih, zahit bir kişinin, balını çalmak için evine gizlice giren dolandırıcıya karşı örnek davranışı da bu bölümde kayda değerdir. Hırsız fark ettiği halde ona hiçbir tepki vermeyen, aksine gece boyunca



ibadetiyle meşgul olan zat, bu yönüyle onu kendine hayran bırakır ve balı çalmaktan vazgeçirtir. Bununla da kalmaz ertesi gün onu, ölen birinin yerine geçmek üzere, kırkların gönderdiği adama verir. Kötülüğe karşı iyilikle cevap vermesi hırsızın tövbe edip kırklara katılmasına vesile olur. Basit ve yerinde bir davranış, insanın düzelmesini sağladığı gibi toplumun iyileşmesi yolunda da mühim bir katkıdır.

**Onuncu bölümde yer alan ara hikâyede** anlatılan olayda, ünlü hükümdar Nuşirevan'ın zayıf ve yaralı bir eşeğe merhamet edip onu tedavi ettirmesi ciddi anlamda insanlara örnek olacak bir davranıştır. İnsanlara bile en acımasız işkenceleri reva gören şahsiyetlerin yanında hasta, yük çekmekten sırtı delik deşik olmuş bir eşeğe yaptığı muamele ile Nuşirevan, insanlara örnek olma anlamında iyi bir performans ortaya koymuştur.

**On altıncı vezir hikâyesinde,** bu hususun en bariz örneğini teşkil eden rahip portresi çizilmektedir. Dağda bulunan ibadethanesinden çıkıp yılda bir kez toplanan kalabalığa vaaz veren rahip, bu toplantılardan birinde Hz.Peygamber'in sahabesi Halid bin Velid'le karşılaşır ve ona dini içerikli çeşitli sorular sorar. Verilen cevapları çok beğenir. Ardından Halid ona cennetin anahtarının ne olduğunu sorar. Rahip bu soruya kelime-i tevhid cevabını verir ve derhal iman eder. Cemaatin azami derecede hürmet edip saygı gösterdiği rahibin bu davranışı onlar üzerindeki etkisini gösterir ve hepsi imana gelir. Bu hikâye, dini şahsiyetlerin kitleler üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir. Burada olduğu gibi bir topluluğun dini lideri iyi, olumlu, doğru yolu gösterici mesajlar veren önderi, kendi de bunları uygulayan biri olarak o topluluğu etkileme, ona örnek olma gücünü de içinde barındırır. Halkı onu öyle sevmektedir ki onun her hareketi onlara derhal örnek olmaktadır.

**Otuz üçüncü vezir hikâyesinde** Allah'ın, "En sevdiğiniz şeyi O'nun yolunda infak etmedikçe iyiliğe erişemezsiniz." hitabını alan Hz.İbrahim'in örnek davranışı teşhir edilmektedir. En sevdiği varlığı oğlu Hz. İsmail'i, bu hitaba cevap olarak boğazlamak üzere boynu üzere yatırır ve hiçbir insanın yapamayacağı bir işe imza atar. Şeytanın bütün iğvalarına rağmen bunu başaran Hz.Peygamber, bu davranışının karşılığında oğlunun yerine kurban olarak gönderilen koçu alır. İnsan, uğruna her zorluğa katlandığı, onun için canını bile hiç düşünmeden verebildiği çocuğundan nasıl vazgeçer, neyin karşılığında onu kurban eder? Bu soruya Hz.İbrahim'in verdiği cevabı anlayabilmek için onun sahip olduğu teslimiyet duygusunu derinden hissetmek gerekir.

Allah yolunda, canından fazla sevdiği en değerli varlığı sorgusuz sualsiz kurban edecek seviyeye gelmek bir insanın sergileyebileceği en üst düzeyde bir davranış örneğidir.

**Hatunun otuz yedinci hikâyesinde** de bu mevzuda bahse değer bir olay anlatılmaktadır. Birbirine düşman iki kadından biri bir sebepten dolayı ülkesinden sürgün edilir. Buna, kendisinin de sürgün edilmesini isteyerek tepkisini ortaya koyan diğer kadı, bu örnek davranışı bilgiye verdiği değere bağlı olarak gösterir. Düşmanı olduğu halde ona iyilik eden, onun ülkesine dönmesini sağlayan kadı, yine kolay kolay herkesin yapamayacağı bir iş gerçekleştirmiştir.

Karakter eğitiminde üzerinde durulması gereken örnek davranış sergileme değeri, bu alanda önemli katkılar sağlayacağından üzerinde özenle durulması gereken mevzulardandır. Hikâyelerde de görüldüğü gibi bu hususu yazar da atlamamış, eserinde alması gereken yeri ona vermiştir.

#### **4.2.16. HER ŞEY ÖZÜNÜ YANSITIR (HER ŞEY ASLINA ÇEKER)**

İdeal bireyler yetiştirme babında edebi eserler aracılığıyla iletilen mesajlar, direkt olarak o iletiyi kazandırmaya yönelik aktarımlar olabileceği gibi o noktada okuyucuları uyarıcı fonksiyonlar da taşıyabilmektedir. O hususa dikkatler celbedilerek, onun insan yaşamındaki iyi veya kötü etkileri gözler önüne serilmeye çalışılır.

Doğada her canlının tabii ki insanın aslı gibi olması, özünü yansıtması hikâyelerde de bahse değer görülmüş mevzulardandır. İşlenen olaylarda her varlığın aslına çektiği, sağlanan bütün harici imkânlarla rağmen özünün değişmediği ve gerek davranışta gerek kararlarında ve sözlerinde onu yansıttığı önemle vurgulanmış, bir bakımdan okuyucu bu hususta duyarlı olmaya davet edilmiştir. Ayrıca gerekli tedbirlerin alınması gerektiği sezdirilmiştir.

**Hatunun üçüncü hikâyesi**, bu bölümde konunun en çarpıcı örneklerinden biridir. Hiçbir eşinden çocuğu olmayan padişahın, tahtının düşmana kalacağı endişesiyle başkasıyla birlikte olan karısı hastalıklı bir çocuk doğurur. Hiçbir hekimin derdine çare bulamadığı çocuk için sonunda padişahın yurt dışından getirttiği doktor, muayene sonucu hastalığın teşhisini koyar. Şehzadenin padişahın gerçek çocuğu olmadığını anlayan doktora, anne çocuğun babasının köylü sınıfından olduğunu itiraf eder. Buradan hareketle çocuğun aslına uygun yemeklerden oluşan bir diyet uygular tarhana, bulgur aşısı, ekşi yoğurt gibi. Köylülerin yediği yemeklerden hazırlattırıp çocuğu onlarla besler.

Orada hazır bulunan diğerk hekimler kendilerince zararlı gördükleri yiyeceklerin yedirilmesine bir anlam veremeseler de şehzade birkaç güne kalmaz iyileşir. Aslı belli olmayan şehzadenin köylü soyundan geldiğinin ortaya çıkması ona uygulanacak tedavinin mahiyetini belirler. Usta hekimin başarılı uygulamalarıyla tedaviye cevap alınması her şeyin aslına çektiğini, özünü yansıttığını ortaya koyması bakımından mühimdir.

**Hatunun dördüncü hikâyesinde** yine benzer bir durum göze çarpmaktadır. Ölüm cezasına çarptırdığı kişinin öldürölme şeklini vezirlerine danışan padişah, üç vezirden de farklı öneriler alır. Birincisi parçalara kesilip asılmasını, ikincisi canlı canlı kazanda kaynatılmasını, üçüncüsü ise affedilmesini tavsiye eder. Cezaların üçünü de onaylayan bir genç, kararların vezirlerin asıllarını yansıttığını iddia eder. Buna göre meşguliyetlerin, mesleklerin nitelikleri bir süre sonra onunla uğraşanların karakterlerine sirayet etmektedir. Bunun sonucu olarak da verilen kararlar bu karakterlerini yansıtmaktadır. İnsan yaşadığı gibi düşünen bir varlık olduğu için bir anlamda yaptığı işin niteliklerini taşıması da bir ölçüde kabul edilebilir. Bu nedenle önemli konularda hüküm verilirken karar mekanizmasının olaylara objektif yaklaşan, tarafsız bir duruş sergileyen kişilerden oluşturulması noktasında hassas davranmak doğru, isabetli bir sonuca ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla kimseye haksızlık yapılmamış olacaktır. Buradan bakıldığında hikâyenin önemli mesajlar iletmediği söylenebilir.

**Hatunun beşinci hikâyesinde** yer alan ara bölümde, yılanla dostluk kurup onu donmaktan kurtaran adamın acıklı sonu anlatılarak her varlığın özünü yansıttığı yargısı ispatlanmaya çalışılmıştır. Dostu yılanı, donmak üzereyken gören adam, koynuna alarak ısıtır ve ölmekten kurtarır. Ancak kendine gelen yılan, fitratının gereği olarak adamı sokup öldürür. Varlıkların davranışlarıyla özlerini yansıtacakları gerçeğini göz ardı ederek iyi niyetli bir yaklaşımla yılanı koruyup gözetmesi, adamın hayatına mal olur.

Saray çevresinde, her türlü imkânlar sağlanarak yetişmesinin, insanın özünün değişmesinde pek de etken bir rol oynadığı söylenemez. **Hatunun altıncı hikâyesindeki** olay buna örnek verilebilir. Haydut babanın padişah tarafından evlat edinilen gayrimeşru oğluna dört başı mamur bir eğitim verilir. Ancak babasından kalıtsal olarak tevarüs ettiğı serseri ruhun değişmesinde bunun bir etkisi olmaz. Evlenmek istediğı kız kardeşini kaçırmaması, babasını öldürüp tahta geçmesi, ülkeyi zulümle yönetmesi bunu ispatlamaktadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda

evlat edinme, evlenme gibi hayati işlerde, seçilecek kişi konusunda uyanık olunması gerektiğini belirtmek yerinde olacaktır. Çünkü ne olursa olsun, hangi alanda ne kadar başarılı olursa olsun kişi özünü yansıtmaktan geri durmaz, onu kolay kolay değiştiremez.

**Hatunun sekizinci hikâyesi**, bu özelliğin yargı alanındaki görünümünü aksettirmektedir. “Kişinin fikri neyse zikri odur.” atasözünden yola çıkarak davranışların, sözlerin insanın düşüncesini, benliğini yansıtmaması gerçeğini bir hırsızlık davasının çözümünde kullanan hâkim, suçluyu ortaya çıkararak bahsedilen yargının doğruluğunu kanıtlar. Kahramanları gelin, damat ve hırsızdan oluşan bir hikâye anlatıp sanıklara hangisinin daha bahtiyar olduğunu sorar. Hâkim, soruya herkesin meşrebince cevap vereceğini düşünür ve bunda da yanılmaz. Hırsızın daha bahtiyar olduğunu söyleyen sanık gerçekten suçludur ve dava çözülmüştür:

“ *‘Diñ imdi iy şehzâdeler güyegünüñ mürüvveti mi artukdur ugrunuñ mürüvveti mi artukdur, ‘âşıknuñ mürüvveti mi artukdur?’ ..... Biri ‘Ugrunuñ artukdur.’ ..... didi. Ugrunuñ mürüvveti artukdur diyene kâdı eyitdi:’ .... gevherleri sen almışsun, saklama vir. Zîrâ ‘âşık ‘âşika yardım ider, togru togruya yardım ider, ugrı ugruya yardım ider.’ Pes (70b) şehzâde nâ-çâr olup hokkayı gevherleri ile kâdınuñ öñinde kodı (71a).’* ”

**Hatunun dokuzuncu hikâyesinde** de bu yargıyı doğrulayan tipik bir olay mevcuttur. Yaralı köpeği iyileştiren şahıs, aynı köpek tarafından ısırılır. Köpek buna gerekçe olarak da insanın insanlığının gereği yaralıya yardım etmesi gibi, köpeğin de köpekliğinin gereği olarak alçaklığını, aşağılık oluşunu yani iyilik edene karşı bile kötülük etmesini gösterir:

“ *Bâyezîd Bestâmî rahmetu’l-lâhı ‘aleyh bir gün uyuz itcegezi görüp rahm eyledi. Alıp savma’asına getürdi. Her gün rencine tımar itdi. Ma’el-kassa hoş olunca besledi. Bir gün ol kelb nâ-gâh şeyhüñ ayagina yapışdı, muhkem zahm urdı, şeyh eyitdi: ‘ÿ mübârek cânver ben saña bunca iyilik eyledüm sen beni niçün taladuñ? Bir kişi saña iyilik eylese mukabelesinde yaramazlık mı ‘ivâz idersin?’ Hak ta’âlâ ol kelbe dil virdi, eyitdi: ‘ÿ sultân Bâyezîd işitdüğüñ yok mıdur, bu mesel ki eydürler: Âdemden âdemlik gelür itden itlik gelür (76a).’* ”

Görüldüğü gibi her varlık aslına rücu etmekte tabiatı, mizacı neyi gerektiriyorsa o yolda hareket etmektedir.

**Hatunun yirmi beşinci hikâyesinde** yer alan olay ise bu yargının tersten okunuşunu yansıtmaktadır. Ava giden iki kişiden (derviş ve bilgin zat) biri çalının arasına gizlenen kuşu çıkaracak, diğeri de kuşu yakalaması için elindeki doğanı salacaktır. Ancak salma işini yapacak olan derviş bunu bir türlü beceremez. Bilgin, doğanı sal dedikçe o, kuşu başının üzerinde çevire çevire sallar. Salmak kelimesinin anlamını dahi bilmeyen dervişe bilgin sonunda doğanı at deyince derviş onu atar. Ancak bu kez de başı dönmüş olan doğan yere düşer. Bunu kuşun uçma bilmemesi olarak açıklayan derviş, üstelik de kendisini azarladığı için bilgine küsüp gider. Bilgin zat her insanın kabiliyeti ölçüsünde hüner sergilediğini anlar.

Hikâyelerde de ifade edildiği gibi insanlar hatta bütün varlıklar davranışları, fiilleri, hünerleri, sözleri aracılığıyla mizaçlarını, tabiatlarını kısaca benliklerini yansıtmaktadırlar. “Herkes kendi yapısına uygun işler görür.”(İsra: 17/289, (Kur'an-ı Kerim Meali, 2010)) ayeti de bunu açık seçik ispat etmektedir. Eğitim, öğretim, çalışma, çabalama v.s. varlığın özünün değişmesinde pek etkili olamamaktadır. Bu hassas konuya dikkat çeken yazar da okuyucuya verdiği mesajlarla onları bu hususta daima müteyakkız bulunmaya, önemli konularda, hassas işlerde ve kararlarda uygun şahıslarla, doğru kişilerle çalışmaya yönlendirmektedir.

#### **4.2.17. DİN DUYGUSU**

Pek çok insanın yaşamını ona göre düzenlediği, onun kurallarına göre istikametini çizdiği din olgusu da hikâyelerde üzerinde durulan önemli değerlerden biridir. Türkçe Sözlük'te “Allah tarafından konulan, Allah'ın gönderdiği peygamberler vâsıtasıyla akıl sahibi insanlara tebliğ edilen, onlara dünya ve ahiret saadetinin yollarını gösteren hükümler.” diye tanımlanan din (Örnekleleriyle Türkçe Sözlük, 1995), tanımında da belirtildiği gibi insanların hem dünya hem de ahiret mutluluğunu sağlamaya çalışmaktadır. Zira dini anlayışa göre hayat sadece dünyadakinden ibaret olmayıp bir de yaptığı iyi şeylerin mükâfatını, kötü şeylerin de cezasını göreceği ahiretteki hayat bulunmaktadır. Dünyada iken işlediği amellerin karşılığını alacağı düşüncesi insanı kötülüklerden mümkün olduğunca alıkoymakta, iyiliklere daha fazla yaklaştırmaktadır. Bu olguya sahip olmayan veya çok az taşıyan insanlar ise kötü amelleri işlemekten kendilerini alıkoymamaktadırlar. Bu sebeple önemli bir değer olan din, edebi eserlerde önemli ölçüde aktarılmaya çalışılmaktadır. İnsanı, dolayısıyla toplumu eğitmeyi hedefleyen yazarlar, bu noktada dinin önemli bir katkısı olduğu için konuyu ihmal

etmemişlerdir. Zira kötü amel işlemeyi engellemede insanlar için otokontrol mekanizması sağlaması babında din en önemli faktördür. Bu mekanizma ile donanan insanların oluşturacağı toplum da huzurlu, mutlu ve sağlıklı olacak, gelecek nesiller de bu yönde yetişecektir.

KVH'de de bu hususa dikkatle eğilen yazar, çeşitli yönleriyle bu değeri ele almıştır. **Dördüncü vezir hikâyesinde** anlatılan Hz.Musa kıssasında, inanan insanın Allah'ın yardımıyla neler başarabileceği gözler önüne serilmektedir. 'Uc b.el 'Unuk isimli birinin lideri olduğu kafir bir kavme, Hz.Musa, İslama davet etmek için on kişi gönderir. Bunlar dev gibi iri yarı olan 'Uc'dan korkarlar ve onunla savaşamayacaklarını, Hz.Musa'nın gidip savaşmasını söylerler. Bunun üzerine Hz.Musa asasını alıp gider. 'Uc Hz.Musa'yı görünce eline dağ gibi koca bir taşı alıp onun üstüne bırakmak ister. Tam bu sırada Allah tarafından kuş suretinde gönderilen melek, taşı burnuyla deler ve 'Uc'un boğazına halka gibi geçirir. 'Uc bundan kendini kurtaramaz, Hz.Musa da gelip asasıyla onun topuğuna vurunca Allah onu helak eder. Allah'a tam bir teslimiyet içinde düşmanın üzerine yürüyen Hz.Musa, bu davranışının karşılığını alır ve halkı, zalim 'Uc'dan kurtarır. Doğru yolda kararlılıkla, sebatla, azimle ilerlemek insana gücünün üzerinde işler başarmasını, yenilmesi mümkün görülmeven zorlukları aşmasını sağlayarak ona zafer bahşeder. Bedir, Çanakkale gibi oransız güçlerin karşılaştığı savaşlar bunun bariz örneklerinden sadece ikisidir. Tarih sayfaları buna benzer zaferlerle doludur.

Aynı bölümde yer alan başka bir olay ise peygambere edilen bedduanın nasıl eden kişiye döndüğünü ve onu nasıl cezalandırdığını ifade etmektedir. Hz.Musa'nın, topraklarına girmemesi için ona beddua eden şeyh, onun bu girişimini engeller. Hz.Musa bir süre oraya giremez ancak, o da buna engel olanları cezalandırması için Allah'a dua eder. Duayı kabul eden Allah, şeyhin işlerini tersine çevirir ve şeyh ahirete imansız olarak göçer.

İslamî anlayışta kolay kolay yer edinemeyen beddua, hele hele peygambere karşı yapıldığında kabul edilmesi asla mümkün olmayan bir durumdur. Nitekim Hz.Muhammed, düşmanlarına bile beddua etmemiştir. İnsanlara, birbirleri için iyi temennilerde bulunmaları noktasında önder olmuştur. Bu olayda yazar da tam olarak bunu dile getirmeye çalışmıştır.

Burada ince bir ayrıntıyı belirtmek de yerinde olacaktır. Hz.Musa'ya beddua eden şeyh aslında kendine beddua etmiştir. Bir süreliğine de olsa beddua, peygamber üzerinde etkili olmuşsa da, edeni de ıstıraba sürüklemekten geri durmamış hatta ahiretini bile kaybettirmiştir. Yazar bu hususu da vurgulamaya çalışmıştır.

**Hatunun beşinci hikâyesinde** yer alan ara bölümde dünyanın geçiciliği, dolayısıyla da onda bulunan zenginliklere bel bağlamamak gerektiği, ayrıca ecel karşısında herkesin eşit olduğu, zengin de fakirin de ecel şerbetini içeceği telkin edilmiştir. Güçlü kuvvetli bir padişah, ölmeden önce bir levha hazırlar. Levhaya, cihana hükmedecek kadar güçlü kuvvetli olduğu halde ecele boyun büktüğünü, malın mülkün insana fayda sağlamadığını, bu nedenle de zenginliğe güvenmemek gerektiğini yazdırır. Zira kendisi de kudretli bir padişah iken, ölümden yakasını kurtaramamış, zenginliği toprak altına girmesini engellememiştir. İnsana kalacak olan sadece iyi amelleri, insanların duasıdır. Eninde sonunda kaybedilecek şeyler için tamahkârlık göstermek, hatta bu uğurda yanlış, gayrimeşru yollara tevessül etmek akıllıca bir davranış değildir. Mantıklı olan ebedi kazançlar için bu dünyada iken yatırım yapmaktır.

**Dokuzuncu vezir hikâyesinde** de çok önemli bir erdem olan “kötülüğe karşı iyilikle mukabele etme” üzerinde durulmaktadır. Gece gündüz ibadete meşgul olan bir zatın evine hırsız girer. Adamın abid, zahid olduğunu, gecesini Allah'a yakarıyla geçirdiğini gören hırsız, onun balını çalmaktan vazgeçer. Sabah olunca kaçmak üzere çalınan kapının yanına gizlenir. Eve gelen kırkların temsilcisine adam tarafından teslim edilir. Adamın bu davranışı hırsızın tövbe etmesine, üstelik de Allah dostu kulların arasına katılmasına vesile olur. Her şeye rağmen insaf sahibi olan hırsız, balını çalmak istediği adamın Allah'a yakın bir kul olduğunu görünce bu kötü niyetinden vazgeçer. Kendisine karşı adamın, iyi niyetli davranışı, hırsız muamelesi yapmayışı, üstelik de kırklara göndermek üzere kendisini onların temsilcisine vermesi gibi faziletleri hırsızın tövbe edip kötü yoldan çıkmasını, Allah yoluna girmesini sağlamıştır. Kötülükler karşısında sergilenen bu tür erdemli davranışlar, insanları iyiliğe yönlendirmede etkili bir rol oynamaktadır. Bu nedenle karakter eğitiminde insanların gözden kaçırmamaları gereken bu husus, onları ahiret mutluluğuna da sevk edecektir.

**Hatunun on birinci hikâyesinde** ana babalara, ölürlen evlatlarını Allah'a ısmarlamaları gerektiği tavsiye edilmektedir. Miras bırakılan mal mülk pek fazla bir

yarar sağlamamaktadır, zira gelip geçicidir. Allah'ın yardımı, lütfu, inayeti ise süreklidir. Nitekim hikâyede de tüccar babadan kalan ve bir ömür boyu hatta daha fazla yetecek kadar olan servetin onlara hayrı olmamıştır. Önce Allah'a emanet etseydi daha farklı olurdu. Allah'ın izni ile servet bereketlenirdi, arttıkça artardı. Sadece miras bırakırken değil her zaman, her mekan ve her işte insanlar birbirlerini Allah'a emanet etmelidirler. Her şey O'nun izniyle olmakta veya olmamaktadır. Her şey onun dilemesine bağlıdır. O dilemedikçe yaprak dahi kimıldamazken insan yaşamı O'nun iradesinden nasıl hali olabilir? Bu hikâye vesilesiyle okuyucu hayatının her safhasında, her işinde bu hususta duyarlı davranmaya, Allah'ın iradesini devre dışı bırakmamaya çağrılmıştır.

Okuyucuyu eğitme konusunda üzerine düşen vazifeyi en iyi biçimde yapmaya çalışan yazar, insanlara dini telkinlerde bulunurken çok titiz davranmış bu bölümde yelpazeyi hayli geniş tutmuştur. Şeytanın iğvalarına kapılmama meselesi bunlardan biridir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği gibi “Şeytan insanın apaçık düşmanıdır (Yâ-Sîn:36/60 (Kutub, Tarihsiz, s. 263).)” ve insanın kötülüğünü ister. Bu nedenle onun verdiği vesveselere kapılmamak, onun her ilham ettiği şeyi yapmamak, işlemek istediğimiz bir fiili akıl süzgecinde geçirdikten sonra, akla, mantığa, dini anlayışa uygun olup olmadığına karar verdikten sonra uygulamaya koymak gerekmektedir.

**Hatunun on ikinci hikâyesinde** anlatılan gece gündüz ibadetle meşgul, duası makbul dini bir şahsiyetin adım adım şeytana teslim olması, sonunda dünya ve ahiretini mahvetmesi bunun dramatik bir örneğidir. İnsana daima kötülüğü emreden, onu gayrimeşru işlere yönelten şeytan, Şeyh Barsisa isimli kişiyi kolaylıkla avucunun içine almış, öncelikle dua etmesi için evine getirilen kızı ona taciz ettirmiş, sonra da öldürtmüştür. Daha sonra ona yalan söylemiş, diğer taraftan da onu ihbar ederek asılmasına yol açmıştır. Bununla da yetinmeyen şeytan, son olarak ölmeden önce, onu kendisine iman ettirmiştir. Şeytanın ilk isteğini yerine getiren Şeyh, onun ardı arkası kesilmez vehimlerinin kapısını açmış ve diğerlerine de kendini koyvermekten başka çare bulamamıştır. Taviz, tavizi doğurmuş sonunda şeyhin mahviyetine neden olmuştur.

Okuyucularının bu akibete uğramamasını isteyen yazar, şeytan konusunun ehemmiyetini gözler önüne sermiş, insanların dikkatlerini bu noktaya çekmiştir.

İnsanların maddî bakımdan zor durumda bulunanlara yardım etme iştiyakı, onların dedi ile dertlenme gibi duygularla uyguladıkları ve İslam dininin en ayırt edici



vasıflarından biri olan sadaka verme eyleminin, **on dördüncü vezir hikâyesinde**, bu eylemi yerine getirene nasıl geri döndüğü ifade edilmektedir. Çocuğu olmayan bir padişah, Allah rızası için ihtiyaç sahiplerine sadakalar dağıtır, kurbanlar keser, adaklar adar. Allah rızasını gözeterek karşılık beklemeden yaptığı yardımlar, mahrum insanları mutlu ettiği, mahrumiyetlerini giderdiği için Allah da kusursuz bir oğul vermek suretiyle padişahın sıkıntısını giderir. Bir güler yüzün bile sadaka sayıldığı dinimizde, daha pek çok türü olan bu ibadetin, görüldüğü gibi hem ihtiyaç sahibinin ihtiyacını karşılaması hem de bizzat bu ibadeti yerine getirenin bu dünyadaki güçlüğüne bertaraf etmesinin yanında, o kişiyi birden yedi yüze kadar mükafatla ödüllendireceği bizzat Kur'an-ı Kerim'de vaat edilmektedir.

Aynı hikâyede yer alan zenginliğin, şanın, şöhretin ölüme engel olmadığı, bunların ecel karşısında aciz kaldıkları değeri verilen mesajlar arasındadır. Maddi varlık bakımından sınırsız bir güce sahip padişah, uzun ve güzel bir ömür sürmüş, gün gelip hasta olacağını, öleceğini hiç düşünmemiştir. Ansızın bir gün hastalanır ve dünyadan göçeceğini anlar. Bu durum sahip olduğu şeylerin ecel karşısında faydasız olduğunu, onu ölmekten kurtaramayacağını anlamasını sağlar. Bu noktada insanları uyaran padişah onlara yararlı şeyler yapmalarını öğütler ve onlardan dua ister. Zira insanı kurtaracak ve amel defterinin kıyamete kadar açık kalmasını sağlayacak olan şey insanlığın istifadesine sunulabilecek hayırlı işler bırakmalarıdır. Bunlar kalıcı olacağı için insana sürekli kâr sağlayacaktır.

**Hatunun on dördüncü hikâyesinde** de dua konusuna değinilmiştir. Hikâyede aktarıldığına göre sıkıntıların bertarafını sağlama yollarından biri de dini açıdan makbul kişilerden dua istemektir. Çocuğu olmayan padişah, duası makbul bir şeyhten bunun için dua ister. Şeyh de buna karşılık tekke için bir kurban göndermesini ister. Tekkeye semiz bir koç gönderen padişaha, orada bulunan dervişler dua ederler ve onun bir oğlu olur. İyi, güzel amelli kişilerden dua almak, onlara sadaka vermek sıkıntıyı gidermiş ve padişah çocuğa kavuşmuştur. Dua istemenin, dua almanın önemini altının çizildiği hikâye, bu anlamda çarpıcı bir örnektir.

**On sekizinci vezir hikâyesinde** Allah'ın sonsuz ilmi ele alınmıştır. Dini telkinler grubunda bahsedebileceğimiz bu değer, insanlara hatta bütün varlıklara kendi bilgilerinin ne kadar az, ne kadar sınırlı olduğunu hatırlatmakta, bu nedenle meydana gelen olayların sebebinin varlıklar tarafından her zaman anlaşılamayabileceğini

vurgulamaktadır. Hikâyede anlatıldığı gibi Allah'ın insanı yaratmasındaki sebepleri anlayamayan melekler, O'na insanların yeryüzünde bozgun çıkaracaklarını söyleyince yüce yaratıcı "Ben sizin bilmediğinizi bilirim." diyerek insanı yaratır. Öngörülerinde yanılmayan melekler bu kez de insanın yaratılış nedenini sorarlar. Allah, bu soruya "İnsanlardaki nefis sizde olsaydı onlardan beter olurdu." diye cevap verir. Ardından da insani özelliklerle donatarak yeryüzüne gönderdiği Harut ve Marut adlı iki meleğin orada yaptıklarını diğer meleklerle izletir. İçki içen, cinayet işleyip zina eden iki meleği hayret ve utanç içinde izleyen diğer melekler tövbe edip Allah'tan af dilerler. O'nun her şeyi bildiğini, işleri yerli yerince kıldığını kabul ederek O'nun öğrettiğinden başka bir şey bilmediklerini itiraf ederler. Meleklerin de dile getirdiği gibi Allah her şeyin iç yüzünü, arka planını, sebeplerini sonuçlarını en iyi bilendir. Kulları için neyin iyi neyin kötü olacağını en iyi bilen O'dur. Bu nedenle Allah'ın takdirini sorgulamak gereksiz ve yanlış bir davranıştır.

**Hatunun on dokuzuncu hikâyesinde** kadere rıza gösterip bazı şeylerde ısrarcı olmamak gerektiği vurgulanmıştır. Çocuğu olmayan padişahın, adaklar, kurbanlar adayarak sonunda bir oğlu olur. Ancak çocuk hastadır. Sürekli kalbinin ağrıdığından şikayet etmektedir. Derdine hiçbir hekimin çare bulamadığı çocuk, neticede ölür. Evlat sevgisini tattıktan kısa bir süre sonra da evlat acısını yaşayan baba olayının anlatıldığı hikâye ile yazar, aslında kadere razı olmak gerektiğini ortaya koymuştur. Bazı şeyleri ihtirashlı bir şekilde istememek kişinin faydasına olabilir. Allah, kulları için neyin iyi (hayırlı) neyin kötü (hayırsız) olduğunu ezeli ilmiyle daha iyi bilmektedir. Bu nedenle bazı hayati konularda O'na tam bir teskimiyetle bağlanmak, yazgıya boyun eğmek kişi için daha efdal olabilir.

**Yirmi birinci vezir hikâyesi**, yine şeytanın vesveselerine karşı bir uyarı niteliğindedir. Şeytanın, Hz.Havva'ya emanet olarak bıraktığı oğlu Hannas'ı Hz.Adem ve Havva kesip pişirip yerler. Yedikleri için son derece memnun olan şeytan dışarıdan, Hannas içerden Âdem zürriyetini vesveseleriyle kışkırtarak doğru yoldan azdırırlar. Okuyucuyu bu hususta ikaz eden yazar, ona her kalbine gelen şeyi yapmamasını, ölçüp biçip düşünüp taşınıp meşru çerçeveler dahilinde ise işlemesini tavsiye eder.

**Hatunun yirmi birinci hikâyesinde** bulunan ara bölümde insanların gıyabında onlar aleyhinde konuşmanın, onları zemmedici kötuleyici sözler sarfetmenin sonuçları üzerinde durulmaktadır. Bir kişinin kendisini kötülediğini duyan adam bu durumu

dostuna bildirince dostu ona, o kişiyi yaptıklarıyla utandırmasını söyler. Adam bu defa dostunu da kötilediğini söyleyince, dost buna kırılmayacağını, ayrıca bunun, günahlarını dökeceğini belirtir. Dini inanışa göre başkasının aleyhinde konuşmak konuşulan kişinin günahlarını dökmektedir. Hatta konuşan, konuştuğu kişinin günahlarını kendi yüklenmekte, sevaplarını ise ona yüklemektedir. Dinimiz başkasının gıyabında onun hoşlanmayacağı şekilde konuşmayı (gıybet) kesinlikle yasaklamakta, böyle bir davranışı da ölü kardeşinin etini yemeye benzetmektedir ( bkz. Kur'an-Kerim, Hucurat suresi: 49/12). Zira o kişi orada hazır bulunmadığı için kendini savunamayacak, belki de pek çok yanlış anlaşılmaya kurban giderek insanların gözünden düşecektir. Hatta hatalı bile olsa, hatasından pişmanlık duyma ihtimali de bulunmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi gıybet edilen kişi görünüşte ziyanda gibi görülse de aslında, konuşanın sevaplarını alacağı, kendi günahlarını da ona vereceği için kârdadır. İnsanlar için daha pek çok zararından söz edilebilecek bir davranış olan gıybetin insan ilişkilerindeki olumsuz etkilerine dikkat çeken yazar böylece insanları bu hususta da uyarmıştır.

**Yirmi üçüncü vezir hikâyesi** maddî varlığın insanın başına gelecekleri engellememesinin, zengin bir insan üzerinde bıraktığı etkiyi göstermesi açısından önemlidir. Allah'ın takdiri karşısında eli kolu bağlı olan insan, dini anlayışa göre her türlü duruma da hazırlıklı olmalıdır. Zira yüce yaratıcı engin bilgisi ile kullarının içini dışını, önünü arkasını, başını sonunu bildiğinden ötürü, hikmeti gereği onların aleyhinde gibi görünen şeyleri bile aslında onların hayrına olarak yaratmaktadır. Kul bu hikmeti anlayamasa bile ona teslim olmak durumundadır. Ancak bu şekilde zorluklarla mücadele edebilir, hayatını mutlu bir şekilde, kendisini yaratana karşı bağlılık içinde sürdürebilir. Aksi halde ruh ve beden sağlığından olması içten bile değildir.

Hikâyeye göre, oğlunu kaybeden Rum Kayseri'nin oğlunun mezarını ziyaretine şahit olan Hasan Basri, servetin, kariyerin, makamın Allah'ın dilemesine karşı duramadığını anlar ve varını yoğunu bırakıp kendini Allah yoluna adar. Bu uğurda çalışan Hasan Basri, sonuçta velayet makamına ulaşır.

Varlık, insanın en değerli hazinesi olan evladının ölümüne engel teşkil etmiyorsa Hasan Basri katında pek de bir anlam ifade etmemiştir. Bunun için kolaylıkla ondan vazgeçmiş ebedi saadet getirecek bir mecraya girmiştir. Sonuncunu da en güzel şekilde almıştır. Her ne kadar insanın, yaşamını başkalarına muhtaç olmadan sürdürebilmesi

için mala da ihtiyacı varsa bile, ona körü körüne bağlanmak hele de onu bir kibir vasıtası yapmak kabul edilebilir bir şey değildir. Her an her şey ters yüz olabileceği gibi malın mülkün de garantisi yoktur. Bu nedenle hiçbir zaman ihtiyatı elden bırakmamalı, varlığına sevinmemeli, yokluğunda da üzülmemelidir.

**Yirmi altıncı vezir hikâyesinde**, cismani güzelliğin, insanı mutlak güzelliğe götürmesi etkileyici bir tarzda ele alınmıştır. Görenlerin güzelliğine 'âşık olduğu şehzadenin aşıkları arasında bulunan derviş, padişah tarafından idama mahkum edilir. Veziri, kıyamet gününde hesaba çekileceğini söyleyerek padişahı uyarınca o kıyameti, ahireti, cenneti, cehennemi inkâr eder. Rüyasında cehenneme atıldığını gören padişah abdalı affeder ve bu müjdeyi ona vermek üzere vezirle şehzadeyi zindana gönderir. Derviş, şehzadeyi görünce ruhunu teslim eder.

Hüsn-i mutlak olan Allah'ın şanı kendini izhardır. Aşk-ı zatî nedeniyle kendini görmek ve göstermek isteyen Allah, alemi yaratmıştır. Başka bir deyişle kendi güzelliğini izlemek için bir ayna hükmünde olan alemi ve dolayısıyla insanı yaratmıştır (Pala, 1995, s. 523). İşte insanın yüzü; eskimeyen, yıpranmayan, yok olmayan hüsn-i mutlakın, gerçek güzelliğin yansımasıdır. Yegâne gayesi hüsn-i mutlaka ulaşmak olan insan, maddî güzellik karşısında ona hayran olmaktan, hatta âşık olmaktan kendini alamaz. Burada o maddi güzelliğin türünün, kadın veya erkeğe ait olmasının, soyut veya somut oluşunun hiçbir önemi yoktur. Aslolan güzelliğin kendisidir. Çünkü bu güzellik, onu gerçek yani İlahî güzelliğe götürecek bir vasıtaadır. Allah aşkı ile dolu olan bir insan gördüğü maddi güzelliğin kendisini Allah'a ulaştıracağına inanır. O güzelliğe olan aşkı, onu adım adım menziline kavuşturur.

Bu hikâyede de şehzadenin güzelliğine âşık olan derviş, aslında ilahî güzelliği aramakta, ona kavuşmaya çalışmaktadır. Cemal-i mutlakı aksettiren şehzadenin güzelliği de bu yolda onun için bir araç olmuştur. Allah'ın kendi sanatından, güzelliğinden bağışlayıp yarattığı şehzade karşısında dayanamamak kendi suçu değildir. Onu güzel yaratmak, kendisine de aşk vermek Allah'ın işidir. Bu nedenle aslında derviş, kendince suçsuzdur.

Dervişin son arzusu şehzadeyi bir kez daha görebilmektir. Onu gördükten sonra ölürse artık kederi kalmayacak, ölen de bedeni olacak, ruhu olmayacaktır. İsteğine kavuştuktan sonra derviş için şehzadenin güzelliğinin bir anlamı kalmamıştır. Yani bu noktada canını da teslim edebilir artık. Nitekim, idam kararının durdurulduğunu haber

vermeye, vezirlerle birlikte gelen şehzadeyi görür görmez ruhunu teslim etmesi de bunun bir göstergesidir:

“..... ilâhî sen ‘allâmu’l-gayûb pâdişâhsın. Sen bilürsin kim benim günâhum yokdur. İy bî-ni-yâz-ı Hâlik şehzâdeye cemâl virmemek gerekdüñ çün hüsn virdüñ bârî baña ‘aşk virmemek gerekdüñ. Çün şehzâdeyi sevüp kendü sun’uñ eserinden hûb cemâl virdüñ baña dahı ‘aşk ‘atâ itdüñ. ‘Akıbet penbe od göricek yanmaga sabr idemez, güzeli kim sevmez. Nitekim habîbüñ buyurmuşdur:..... Hak ta’âlâ gökçedir. Gökçeleri sever. İy pâdişâhum sen sevdüğüñi ben dahı sevdüğüm içüñ beni öldürmek isterler..... Yâ ilâhî şehzâdenüñ ‘aşkı bende ihtiyâr komadı bârî bir dahı yüzün göreyin.... Andan sonra gussam kalmaz, anı gördüğümden soñra ölürsem de bedenim ölür cânım ölmez. Yâ ilâhî şehzâdenüñ cemâlini baña göster (179a) .... Pes şehzâde dahı.... abdâluñ başını toprakdan kaldırıp dizi üstine aldı..... başını dest-mâliyle sildi. Abdâl dahı gözleri yaşını silen şehzâde idüğün bildi, gözlerin açup nazar kıldı. Hemân-dem bir kere Hamza-vâr na’ra urup cânını Hakka’a teslîm itdi, ‘aşk-ı hakîki aña böyle ta’lîm itdi (179b).”

İnsanları gerçek güzelliğe erişmek için çabalamaya davet eden yazar, bu etkileyici hikâye ile bunu anlatmaya çalışmıştır.

Aynı hikâyede yer alan ve kıyameti, cennet ve cehennemi inkar eden padişahın, rüyasında kendinin cehenneme atıldığını görmesi onu bu olgulara inanmaya iterek, zulümlerinden de vaz geçirmiştir. Allah inancı taşımadığı, dolayısıyla da yaptıklarını kısıtlayacak bir mekanizma, bir yaptırım gücü olmadığı için, halkına istediği zulmü yapan, dilediği haksızlığı reva gören padişah, rüyasının etkisiyle inanmaya ve haksızlıklarına da son vermeye başlar. Okuyucuların dikkatlerini bu noktaya celbetmek isteyen yazar, Allah inancının insanı kötülüklerden, haksızlık yapmaktan koruduğunu ifade etmeye çalışmıştır.

Dermansız derde yakalanan padişahı, oğlunu kesip kanıyla muska yazıp etiyile yapılan merhemi tenine sürmek suretiyle iyileştirebileceğini iddia eden Lokman Hekim öyküsünün anlatıldığı **hatunun yirmi yedinci hikâyesinde**, şer gibi görünen şeylerde hayır olabileceği sezdirilmektedir. Çaresiz kabul eden şahın gözü önünde, Lokman Hekim, koluna gizlediği kanla dolu kavuğu oğlanın boğazıymış gibi kesince şah derinden bir çığlık atar ve ağzından kapkara bir madde çıkar. Çıkmasıyla da iyileşir. Hekimin kanlı kavuğu oğlanın boğazını keser gibi kesmesi şer görüntüsü altında hayırlı

bir durum ihtiva etmektedir. O görüntünün vahşetiyle dehşete kapılan şah, hastalığına sebep olan kara maddeyi çıkarır ve sağlığına kavuşur. Hayatımız boyunca şahit olduğumuz, yaşadığımız olumsuz, kötü gibi görünen olaylar bizim için hayırlı, iyi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle görünüşe aldanmayıp şikâyet etmeksizin gereken tedbirler alındıktan sonra teslimiyet göstermek gerekir. Bir olayın iç yüzü farklı, yansıması farklı olabilir. Kur'an-ı Kerim'de de Bakara: 2/216. ayet bu hususa dikkat çekmektedir: “ Kıtâl üzerinize yazıldı, gerçi o size hoş gelmez fakat olurki siz bir şeyi hoşlanmazsınız halbuki hakkınızda o bir hayırdır ve olurki bir şeyi seversiniz halbuki hakkınızda o bir şerdir siz bilmezken Allah bilir (Yazır, 1979, s. 754).”

**Yirmi dokuzuncu vezir hikâyesinde**, Allah yolunda verilen sadakanın kişiye fazlasıyla nasıl döndüğü örneklenmektedir. Sahip olduğu tek geçim kaynağı olan deveyi, oğlunun Kur'an hocasına hediye gönderen zata, Allah tarafından bir küp para gelir. Ömrünün sonuna kadar bu parayla geçinen adam, verdiği karşılığını kat kat fazlasıyla alır. Ona bu fedakârlığı, Kur'an için hediye olarak tek geçim kaynağından feragat etmesini yaptıran şey kutsal kitaba, Allah'a olan inancı, sevgisi, saygısıdır. Bu uğurda belki canından bile vazgeçebilirdi. Karşılığında aldığı hediye onun niyetinin halis, sağlam olduğunu ortaya koymaktadır.

**Hatunun otuzuncu hikâyesinde**, şer gibi görünen şeylerde hayır olabileceği sezdirilmekte ve insanın bilgi, ilim bakımından aciz olduğu üzerinde durulmaktadır.

Bir mecliste “en bilgili kim” sorusuna Hz.Musa, cevap olarak kendini gösterince Allah Hızır'ın ondan daha bilgili olduğunu ve Hızır'dan ilim öğrenmesini buyurur. Böylece iki peygamber yolculuğa çıkarlar. Hızır bu yolculuk esnasında bindikleri gemiyi delmek, masum bir çocuğu öldürmek, kendilerini misafir etmeyenlerin köyündeki yıkık duvarı ücretsiz onarmak gibi bir takım acayip, Hz.Musa'nın akıl sır erdiremediği işler yapar. Hz.Musa bu fiillerin arkasındaki gerçeklerden habersizdir, bundan dolayı onun yaptığı üç eyleme de karşı çıkar. Gemiyi kusurlu yapmasının nedenini, gemiyi sağlam gemilere el koyan zorbada kurtarmak; çocuğu öldürmesinin nedenini, büyüdüğünde ana babasına asi olacağını bildiği için ana babasının üzülmelerini önlemek; yıkık duvarı ise yetimlere ait olan hazineyi korumak için onardığını söyleyen Hızır, bir taraftan ilminin derinliğini ortaya koyarken bir yandan da şer gibi görülen/görünen şeylerde hayır olabileceğini, kötülük edenlere karşı iyilik yapılabileceğini ifade etmek istemiştir. Bu kıssada olduğu gibi günlük yaşantıda da

buna benzer olaylar yaşanabilmektedir. İnsanlar şer gibi gördükleri pek çok olayın akabinde sevinç duyacakları, mutlu olacakları birçok durumla karşılaşabilmektedirler. Allah'ın ilmi yanında çok kısıtlı bilgi sahibi olan insan bu nedenle, ilk etapta o kötü durumun etkisiyle karamsarlığa kapılabilmektedir. Zamanla işin gerçek yüzünü öğrenince de şerli olayda bir hayır olduğunu fark etmekte, buna karşılık kısıtlı ilmi nedeniyle bunu anlayamamaktadır. Hikâye, okuyuculara bu tür durumlarda ihtiyatı elden bırakmayıp o işte de bir hikmet ve bir hayır olduğunu düşünmelerini, kendilerini koyvermeksizin her halde mücadeleyi sürdürerek hayata tutunmalarını öğütlemektedir.

**Otuz üçüncü vezir hikâyesinde** insanın, nefesine ağır gelen şeyleri uygularken, Allah rızasını gözetip Allah'ın emrine ram olup canından öte sevdiği çocuğunu bile kurban edebilecek düzeye gelebileceği anlatılmaktadır. Hz.İbrahim Allah'a o kadar derinden bağlıdır ki bu uğurda gözünü bile kırpmadan oğlunu bağzlayabilecektir. Nitekim Allah'ın emrini başının üzerine koyan Hz.İbrahim, oğlunu Allah yolunda en sevdiği şey olarak kurban etmek üzere yatırınca bıçak kesmez ve bu halis, iyi niyetine karşılık kurban olarak ona koç gönderilir. Bu davranışının bedeli, evladının canı bağışlanmak suretiyle en güzel biçimde ödenir.

Hikâyede dikkatlere arzedilen önemli bir madde de tasadduk edilen nesnelere kişinin en sevdiği şeylerden olmasıdır. “Siz sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar birre (iyiliğe) nail olamazsınız. Her ne infak ederseniz muhakkak ki Allah onu en iyi bilendir (Al-i İmran 3-92, (Ağırakça & Eryarsoy, Nüzül Sebebli Kuran-i Kerim ve Türkçe Meali, 1987, s. 61))” ayetinde de dile getirdiği gibi Allah yolunda sadaka olarak verileceklerin kişinin sevdiği, iyi, güzel, beğendiği şeylerden olması gerekmektedir. Verilen kişinin işine yaramayacak, kullanılmayacak vasıflarda olmasından kaçınılması çok önemlidir. “Ey iman edenler, kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerden infak edin. Göz yummaksızın alıcısı olamayacağınız adı şeyleri vermeye yeltenmeyin. Bilin ki hakikaten Allah müstağnidir... (Bakara, 2/267, (Ağırakça & Eryarsoy, Nüzül Sebebli Kuran-i Kerim ve Türkçe Meali, 1987, s. 44))”, ayeti de bunu çok güzel ifade etmektedir. Yazar da hikâyede, Hz.İbrahim'e Allah'tan gelen “Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe birre (iyiliğe) erişemezsiniz.” ayetini hatırlatarak okuyucuyu bu manada daha hassas davranmaya sevk etmektedir.

Yine aynı hikâyede şeytanın baştan çıkarmalarına karşı da okuyucu uyarılmaktadır. Kurban edilmek üzere babasıyla birlikte giderken, şeytanın iğvalına

aldırmayıp onu yanından kovan İsmail, tam bir teslimiyet örneği ortaya koymuştur. Hak yoluna kurban olmaya layık görülmesine çok memnun olduğunu dile getirir ve bir taş atıp şeytanın gözünü çıkarır. Allah yoluna canını seve seve vermeye hazır olduğunu dile getirir. İnsanlara örnek olarak ve onlara doğru yolu göstermek için gönderilen peygamberler, bizzat yaşantılarıyla bunu ortaya koymuşlardır. Şeytanın iğvaları karşısında kararlı bir duruş sergileyen Hz.İsmail, canının bağışlanmasıyla ödüllendirilmiştir.

**Hatunun otuz altıncı hikâyesinde**, bedduadan sakınmak gerektiği vurgulanmıştır. Ölen babalarının kefen ve defin işlemleri için görevlendirilen dört oğul, böylesi önemli bir günde vazifelerini savsaklarlar. Yapmaları gereken şeyler yerine başka işlerle uğraşırlar. Cenaze merasimi için bekleyen topluluğu o kadar bekletirler ki insanların sabrı taşar ve oğlanlara beddua ederler. Bunun sonucunda sırasıyla örümcek, köstebek, ağaçkakan ve sivrisineğe dönüşen oğlanlar, böylece cezalarını çekerler. Edilmesi kabullenilmeyen beddua meselesi, her şeye rağmen vuku bulabilmektedir. Dini anlayışa göre, duaların kabul edildiği bir saate rastlar da kabul olunur diye insanlar beddua etmekten sakındırılmaktadır. Bu hikâyede de kabul edilmiş ve gerçekleşmiş bir beddua söz konusudur. Hikâyelerde insanlar, beddua etmek kadar beddua edilmeyi gerektirecek kötü, istenmeyen davranışlarda bulunmaktan da sakındırılmaktadır. Yani kısaca söylemek gerekirse her halde, bedduanın istenmeyen bir durum olduğu belirtilmeye, okuyucu uyarılmaya çalışılmıştır.

**Hatunun oyuz dokuzuncu hikâyesinde** peygamberine karşı gelen bir topluluğun uğradığı iğrenç ve acı son dile getirilerek, Allah tarafından, insanları iyiliğe, doğruluğa, hidayete sevk etmek için gönderilen insanlara haksızlık edilmemesi gerektiği, onlara uyulduğunda fayda, uyulmadığında zarar görüleceği okuyucuya aktarılmıştır. Allah'ın resulü olduğunu söyleyerek insanları Allah'ın emrine uymaya davet eden Nuh peygamber'e halk kulak tıkayınca o da kavmine beddua eder. Allah ona tufandan korunması için gemi yapmasını emreder. Gemiye inşa etmeye başlayınca halkı onu necasetiyle doldurur. Buna karşılık Allah da onlara, gemiye doldurdukları necaseti bedenlerine sürmemeleri halinde topyekün helak olacakları bir hastalık verir. Bunun üzerine gemiyi yetmiş kez yıkayan halk, suyunu da üzerlerine sürerler. Hz.Nuh'un yaptığı gemiye bütün insanlar biner ancak, oğlu binmez. Yaptırdığı muhkem evin kendisini tufandan koruyacağını sanır. Nihayet tufan gelir Allah'ın, evine insan dışkısı ve idrar gönderdiği peygamberin oğlu bu necaset içinde boğulur.



Peygamberlerinin buyurdıklarını, Allah'ın emirlerini yerine getirmekten kaçınan, hatta peygamberle alay eden insanlar, Allah'ın gazabını hak ederek kendi elleriyle kendilerini azaba sürüklemiştir. Uğradıkları akıbet çirkin ve iğrenç olması bakımından ayrıca kayda değerdir. Yazar bu ibretli hikâyelerle onlardan sonra gelen nesillere ders vermeye çalışmış, Allah'a ve peygamberine itaat noktasında onları duyarlı davranmaya çağırılmış, aksi halde onların da benzer durumlarla karşılaşabileceklerini iletmeye çalışmıştır.

#### **4.2.18. EŞİTLİK-İNSAN HAKLARI**

İnsanlığın var olmasıyla birlikte hak ve eşitlik konusu da gündemde olmuştur.

“Bir de onlara Âdem'in iki oğlunun kıssasını hak ile oku. Hani onlar yaklaştıracak birer kurban takdim etmişlerdi de, ikisinden birininki kabul olunmuş, öbürününki kabul olunmamıştı. O; “Seni mutlaka öldüreceğim” demişti. Öbürü: “Allah, ancak müttakilerden kabul eder.” demişti (Maide 5/27, (Ağırakça & Eryarsoy, Nüzül Sebebli Kuran-i Kerim ve Türkçe Meali, 1987, s. 111)).

“Nihayet nefsi kendisine kardeşini öldürmeyi kolay gösterdi de onu öldürdü. Ve hüsrana uğrayanlardan oldu (Maide 5/30, (Ağırakça & Eryarsoy, Nüzül Sebebli Kuran-i Kerim ve Türkçe Meali, 1987)), ayetlerinin de işaret ettiği gibi ilk insan ve ilk peygamber Hz.Adem'in oğulları Habil ve Kabil arasında ilk hak ihlali vuku bulmuştur. Kabil kardeşi Habil'i öldürmek suretiyle onun yaşama hakkını gasbetmiştir.

Takip eden dönemlerde de bu durumun devam etmesi insanları çeşitli tedbirler almaya itmiştir. İslam dünyasında dinin tebliğ edilmesiyle birlikte başlayan insan hakları bildirimini Kur'an-ı Kerim'in gönderilmesiyle en üst düzeye çıkmıştır. 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bu hususta dünyada atılan en ileri ve en kapsamlı adımdır. İnsana insan olduğu için diline, dinine, ırkına, cinsiyetine, milliyetine, sosyal statüsüne ve rengine bakılmaksızın tanınan haklar şeklinde tanımlanabilecek insan hakları (Apaydın, Aydın, Bardakoğlu, & Çağırıcı, 2006, s. 304-305) konusu sanatçıların da takip ettikleri bir alan olmuş, oluşturdukları eserleri aracılığıyla bu hususu daima diri tutmuşlardır. Özellikle ihlaller noktası üzerinden eşitlikler ve insan haklarının altını çizen sanatçılar, bu sahaya insanların ilgisini çekmeye çalışmışlardır.

KVH’de bu değer eşitlik ve hak ihlalleri olarak işlenmiştir. Eserin bütününde göze çarpmakla birlikte, ön plana çıkan hikâyelerde bariz olarak eşitlik ve hak ihlalleri hususu üzerinde durulmuştur.

**Birinci vezir hikâyesinde** evli olduğu halde ailesinin geçimini sağlayan bir kadın figürü çizilmiştir. Yurdundan uzak düşen ve hiçbir maddi gücü olmayan padişahın, yabancı memlekette evlendiği kadın, evin geçimini üstlenir. Bütün malını ailesi için harcar. Eşi çalışmadığı halde ondan çalışmasını beklemeyip çoluğunun çocuğunun hatta eşinin nafakasını sağlayan kadın örneğinden hareket eden yazar, hayatın müşterek olduğunu, yeri geldiğinde kadınların da ev geçindirirmede etkin olabileceklerini, bu hususta hiçbir fedakârlıktan geri durmayacaklarını ortaya koymuştur.

Çocukların ve eşinin nafakasını kendi üzerine alan kadın portresi bir yönüyle de kadınları mülkiyet edinme ve tasarruf hakkını gözler önüne sermektedir. İşlam hukukunda erkeğe tanınan temel insan hakları kadına da tanınmıştır (Apaydın, Aydın, Bardakoğlu, & Çağırıcı, 2006, s. 318). Yani onlar da erkekler gibi çalışıp para kazanabilir, mal mülk edinebilir ve onu istediği gibi kullanabilir. Üstelik evinin, yakınlarının geçimini sağlama zorunluluğu da bulunmamaktadır. Yüzyıllar öncesinde kaleme alınmış olan eser, bu hikâyedeki kadın kahraman aracılığıyla İşlam dininin ona verdiği bu hakkı çağlar ötesine haykırmıştır. Pek çok eski toplumda hiçbir değeri olmayan, hatta insan bile sayılmayan kadın, İşlam dininin kendine verdiği haklarla en üst makama oturtulmuş hatta cennet onun ayakları altına serilmiştir.

**On ikinci vezir hikâyesinde** hak ihlali yapan bir padişah figürü bulunmaktadır. Padişah, vezirinin eşiyle birlikte bin bir emek verecek besleyip büyüttüğü güzeller güzeli oğluna aşık olur ve onu anne babasının elinden zorla alarak insan hakları ihlali gerçekleştirir. Sırf ona aşık olduğu için kendisine ait olmayan bir şeyi üstelik de güç kullanarak elde eder, bununla da kalmaz sarhoş olduğu bir sırada onu öldürtmek isteyerek zulmünü ileri götürmeye kalkar. Tam öldürüleceği sırada babası yetişip oğlunu kurtararak böyle bir adaletsizliğin önüne geçer.

İnsan haklarının tanınmasının, yazılı metinlerle tesbit edilmesi tek başına yeterli değildir. Önemli olan bunun toplumun bütün bireyleri, özellikle de egemen güçleri tarafından özümsemiş olması gerekmektedir. Hukuk devletinin bulunmadığı, kanunların adil olmadığı ve adaletin bir hayat tarzı olarak yaşama geçmediği

toplumlarda insan haklarından söz edilemez (Apaydın, Aydın, Bardakoğlu, & Çağırıcı, 2006, s. 305). Her ne kadar padişahın, ülkesinde adaleti tesis edip etmediği, kanunlar oluşturup oluşturmadığı hikâyede belirtilmemişse de, çağlar boyu eğitim aracı olarak kullanılacak bu tür eserler, insanların bu hususlarda dikkatli olmalarını sağlamaya çalışmıştır.

#### **4.2.19. HAKSIZLIKTAN KAÇINMA**

Sözde, davranışta, fiiliyatta doğruluktan dürüstlükten sapma olarak tanımlanabilecek haksızlık da insanlık kadar eski sayılabilen olaylardan biridir. İnsan ilişkilerinde sıkça karşılaşılan bu durum, onların yaşamını derinden etkileyebilecek düzeylerde gerçekleşebilmekte, insan yaşamında çeşitli problemlere yol açabilmekte, silinmez izler bırakabilmektedir. KVH'de de sıkça kullanılan bu olumsuz davranış üzerinden insanlar uyarılmaya, haksızlıktan kaçınmaya yönlendirilmektedirler.

**Hatunun beşinci hikâyesinde** âşık olduğu oğlana hazinesine ulaştıracak tılsımı öğreten ve ona hazinesinden istediği kadar almasına izin veren Magribi'nin uğradığı haksızlık dile getirilmektedir. Mağribi'nin bütün iyi niyetine ve iyiliklerine, sırf hazineye tek başlarına sahip olma hırsları yüzünden onu öldürmek isteyerek karşılık veren baba ve oğul büyük bir haksızlığa imza atmışlardır. Bunun sonucunda ise hazineden mahrum kalmışlardır. Mağribi iyi niyetinin karşılığında canını kurtarmış, baba oğul ise kaybetmişlerdir.

#### **4.2.20. EMPATİ**

Günübirlik ilişkilerden sürekli ilişkilere dek insanlarla bütün bağlantılar, nezaket kuralları çerçevesinde kurulduğu takdirde sosyal hayat bir nizam dahilinde akar. Nezaket kurallarının en önemlilerinden biri olan ve kendimizi başkasının yerine koyarak onun içinde bulunduğu durumda hissetmeye, duymaya, algılamaya çalışma diye tanımlayabileceğimiz empati bu manada sosyal yaşamın en önemli düzen sağlayıcılarından da biridir. Zira bütün anlaşmazlıkların, çekişmelerin, kavgaların hatta savaşların bile bencillikten, dolayısıyla empati eksikliğinden kaynaklandığını söylenebilir. Olaylara tek taraflı olarak sadece kendi açısından bakmak insanı yanlışlara, hatalara düşürüp ilişkileri zedeleyebilir, insanların birbirlerine duydukları güveni de sarsabilir. Bu da beraberinde bireysel yaşamı toplumsallığın önüne geçirerek sosyal hayatın, toplumsal ilişkilerin zayıflamasına yol açar. Bu da ferdi diğer insanlara karşı ilgisiz, duyarsız, umursamaz hale getirir ki sonuçta yalnızlaşan, sadece kendi

çıkarmını düşünen, hastalıklı bireylerin oluşturduğu sağlıksız bir toplum meydana gelir. Bireyleri arasında birlik, beraberlik, dayanışma duygularının olmadığı bir toplum da süreklilik arzemez kolayca yok olabilir. Bu nedenle empati konusu insanları birbirine bağlamada, onlar arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmede azami ölçüde kıymetlidir.

**Hatunun birinci hikâyesinde** bu hususta, padişah ağzından gayet müessir bir şekilde dile getirilmiştir. Yöntemi yanlış olmasına karşın iyi niyet ihtiva eden terbiye anlayışına göre oğlunu cefa içinde yetiştiren padişah, ileride tahtını bırakacağı oğlunun ancak bu şekilde insanları anlayabileceğini düşünmektedir. Canı yanan, zindana atılmanın ne demek olduğunu bilen bir insanın başka insanlarla bu noktada merhametli, adil davranacağını ileri sürerek empati duygusunu derinden hissettiğini ortaya koymuştur. Hikâyeye göre böyle bir eğitim sürecinin sonunda şehzade, bûluğa erdiğinde şahın istediği gibi biri olur. Cefa çeken bir kişi bunun ne demek olduğunu çekmeye göre daha iyi bilir. Ancak cefa çektirmek suretiyle bunun anlamını öğretmeye çalışmak, bunun için bir insana eziyet etmek doğru bir davranış değildir. Padişahın, halden anlayan bir insan yetiştirmeye gayret etmesi tartışmasız doğrudur fakat yöntem doğru değildir. Bunun temin etmenin tek yolu eziyet etmekten geçmez. Çeşitli metotlarla insanlara empati duygusu kazandırılabilir.

**Hatunun sekizinci hikâyesindeki** ara bölümde bu konu, kahramanın ağzından, yaşadığının, aynı durumu yaşayanlarca hissedilebileceği şeklinde dile getirilmiştir. Eli koparılan bir adam, aynı şekilde eli kesik birini görünce ağlamaya başlar. Görenler neden, daha önce ağlamayıp eli kesilmiş kişiyi görünce ağladığını sorarlar. O da elleri sağlam olan kişilerin yanında ağlamasının faydasız olacağını, ancak aynı dertten muztarip olan kişinin kendisini anlayabileceğini ifade eder. Hikâyeden de anlaşılacağı gibi her acı herkes tarafından anlaşılabilir. Empati duygusu gelişmiş olan kişiler, başkalarının hissettiklerini, onların acılarını kolaylıkla kendi içlerinde duyabilirler. Onların dertlerine ortak olup üzüntülerini paylaşabilir hatta kendi deneyimlerinden yola çıkarak onlara sıkıntılarını hafifletme noktasında yardımcı olabilirler. Yine bu hikâyede olduğu gibi kendi dertlerini, aynı sıkıntıyı çekmiş olan kişiye karşı dile getirerek ondan kendi acısını anlamasını bekleyebilirler. “Hekimden sorma çekenden sor.” atasözü de bu meseleyi özetlemektedir.

#### 4.2.21 SAMİMİYET

Başkalarıyla kaliteli ilişkiler kurmanın yollarından biri de tarafların birbirlerine karşı içten davranmalarıdır. Hiçbir art niyet gütmeksizin, saf bir kalple, candan duygularla kurulan dostluk ve arkadaşlıklar kalıcı ve sağlam olurken, çıkara dayalı ilişkiler faydasız ve süreklilikten uzaktır. Zira bünyesinde hiçbir şekilde içtenlik, dürüstlük, yakınlık barındırmayan çıkar ilişkileri, en ufak bir çatlakta bozulacağı gibi taraflar arasında anlaşmazlığa da yol açabilmektedir. Müslümanlığın da özünü teşkil eden samimiyet, sadece kişiler arası münasebetlerde değil, hayatın her alanında, davranışta, tutumda, sözde hatta niyetlerde mutlaka sahip olunması gereken önemli bir değerdir. Zira samimi, içten davranış ve tutumlar beraberinde iyi ilişkileri getireceğinden toplum nizamını da sağlayarak insanların barış huzur ve refah içinde yaşamalarını temin edecektir.

İnsanlardaki samimiyet duygusunu geliştirme amacına da yer veren yazar, **yedinci vezir hikâyesindeki** ara bölümde, bireyler arasındaki ilişkilerin seyrinin çıkarlar doğrultusunda nasıl farklı mecralara yöneldiğini gözler önüne sererek münasebetlerde samimiyet vurgusu yapmıştır. Adı Kaltaban (rezil, namussuz, yalancı, şaklaban, şarlatan (Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 2011) olan bir kişi, yanında çalıştığı bey tarafından isminden dolayı ayıplanır. Başka birinin yanında çalışmaya başlayan genç, bir gün eski patronuyla karşılaşınca onun kendisine Kaltaban demesine kızıp öfkelenir hatta onu tehdit eder. Öfkesinin nedenini soran eski patronu, önceden onun hizmetinde çalıştığı için ondan maddi karşılık aldığını bu nedenle de söylediklerine katlandığını, ancak artık onu emrinde çalışmadığı için ve ondan çıkar da sağlamadığı için katlanamayacağını söyler. Yani birinden çıkar sağladığı zaman ondan gelen her eziyete katlanırken, çıkan elde etmediği zaman onun olumsuz davranışlarına tahammül edemeyeceğini ifade eder. Çalışanın, işverenine bakışı tamamiyle menfaat üzerine kurulu olup, hiçbir şekilde samimiyet, içtenlik içermemektedir. Bu da aralarında bir anlaşmazlığa sürüklemekte, işçiyi, patronunu tehdit eder hale getirmektedir halis kalp ile kurulan münasebetlerin oluşturduğu güzel sonuçlardan farklı istenmeyen bir durumdur.

#### 4.2.21 HELAL KAZANÇ

İnsanın, dünya ve ahiret mutluluğunu sağlaması için gönderilen İslam Dini'nin en önemli hassasiyetlerinden biri olan helal kazanç meselesi, bu bağlamda insanların edinmeleri gereken mühim bir ahlaki ilkedir. Dinimizce meşru görülen çerçeveler içerisinde elde edilen gelir ve bu gelire kazanılan rızık olarak tanımlayabileceğimiz helal kazanç, Kur'an-ı Kerim'de çokça bahsedilen, bireysel ve sosyal anlamda mutluluğa götüren önemli bir araçtır. Zira helal kazancın zıddı olan haram kazanç tam tersine insana hiçbir fayda sağlamadığı gibi onu dünya ve ahirette felakete dahi sürükleyebilmektedir. Çünkü haram kazanç başkasının hakkı olan bir şeyin gasp edilmesi yoluyla gerçekleştiği için kul hakkına girmekte dolayısıyla başkasının malı veya parası onu gasp edene hayır getirmemektedir. Nitekim KVH'de de etkileyici bir tarzda işlenmiş olan bu husus, yazarın da bu noktada ki duyarlılığını ortaya koymaktadır. Okuyucuda mükemmel bir şekilde, olumlu duygu ve davranışlar geliştirmek isteyen yazar, helal yollardan rızık kazanmanın önemini vurgulayarak onları haramdan kaçınmaya çağırmıştır. Emek harcamadan, çalışmadan başkalarının sırtından geçinmenin acı sonuçlarını gözler önüne sererek onlara dünya ve ahiret kurtuluşunun helal dairede yaşamakta olduğu bilincini kazandırmaya çalışmıştır.

**Birinci vezir hikâyesi** maişetini temin için hamallık yapan padişahın ibretamiz davranışı, yazarın bu hususu ne kadar önemseydiğini ispatlamaktadır. Ülkesinden uzak beş parasız kalan padişah, orada ailesinin nafakasını hamallık yaparak tedarik eder. Öncesinde padişah olduğunu bir kenara bırakıp sırtında yük taşıyacak çoluğuna çocuğuna ekmek götürür. Ağırlık taşımaktan omzunu urgan kesen padişah, alışkın olmadığı halde böylesi güç bir işte çalışarak helal sınırlar çerçevesinde para kazanmanın önemini ortaya koyar:

*“Pes şâh nâ-çâr olup elinden ne geliür. Bâzâra varup bir urgan aldı. Andan togru hammâllara geldi. Bir lahza anlaruñla oldı. İttifâk bir kişi geldi: ‘Yüküm var gel götür.’(didi). Çıkarup şâhun eline bir akça virdi. Ve şâhuñ arkasına bir ağır çuval yükledi. Şöyle kim ol yüki evine iletince şâhuñ riki çıka yazdı ve hem beynisi burnından aka yazdı. El-kıssa hammâllık itmekden şâhuñ omuzını ip kesdi (15b).”*

**Sekizinci vezir hikâyesinde** cariyesini maymunla birleşmeye zorlayıp da sonunda doğan yaratıktan elde ettiği zehiri yüksek fiyatlara satarak kazanç sağlamaya çalışan bir tüccarın öyküsü dile getirilmektedir. Tüccarın baştan sona haramlarla yüklü

eylemleri sonunda kendini de vurur. Kısa ve haram yollardan para kazanmayı amaçlayan tüccar, yaptığı zehiri kötü niyetli insanlara yüksek meblağlara satarak bir taraftan belki de masum insanların ölümüne yol açarken diğer yandan da haksız bir ticaret örneği sergiler. Zaten tüccarın zehiri elde ediş tarzının, insanlığa sığmayacak derecede çirkin bir davranış olmasının yanı sıra, bunu insanlara zarar vermek, onları öldürmek için kullanılmasına neden olması da daha beter bir suç teşkil etmektedir. Helal ve meşru daireler çerçevesinde, insanlığa faydalı şeyler üretmek için kullanılması gereken bilgi, tam tersi onu yok etmeye matuf olunca, getirdiği kazanç da doğal olarak haram olacak ve insana bir fayda sağlamayacaktır.

*Ma'el-kıssa ol câriye maymûndan hâmile oldu. Müddeti tamâm oldukdan soñra vaz'-ı haml itdi. Gördiler ki bir erkek oğlan togurdu ki mecmû' a'zâsı âdem şekline benzer illâ ki maymûn gibi bir uzun kuyruğu var...Ahir oğlan büyüdü...Bir gün h'ace bir büyük kazan getürdi. İcini suyla toptolu itdi. Emr itdi ocaga urdular dahı altına gür gür od yakdılar...Pes hâce maymûnzâde(y)i getürdi ol kazanuñ içine bırakdı (67a)... Hâce maymûnzâde(y)i şol deñlü kaynatdı ki hiç et eseri kalmayup eridi, yag oldu...Ol kazanuñ üstine gelen çervişi devşürdi...çervişi bir şişeye koydı, zabt eyledi...Pes hâce bezâstâna gitdi âhir birkaç Frenkler getürdi. Ol şişeleri anlara mübâlaga altuna satdı...Hâce eyitdi: 'İy câriye bişürdüğüñ ta'âmı kotar yiyelüm.' Diyüp hâce kademhâneye gitdi.Câriye turı geldi, evvel aşı kotardı. Ol şişelerüñ birisi satılmamışdı, tiz câriye ol şişelerüñ birisi satılmamışdı, tiz câriye ol şişeden birezını aşâ koydı, aşı boyadı Çün hâce eve geldi, câriye ol aşı hâcenüñ önüne getürdi, kendüsi (67b) bir bucakda oturdu. Çün hâce ol ta'âmdan bir kaşık aldı, azgına saldı: 'Bire hey kâfire!' diyü elindeki kaşığı câriyenüñ burnına tokındı, bir yanına geçdi. Hâce hemân oracıkda sesmedi öldi, bir sâ'atde şişüp sarı su olup akdı (68a).*

Nitekim bu hikâyede olduğu gibi o zehir kendi imal edicisinin de sonunu getirecektir. Bu nedenle gelir elde etme yolları helal olanlardan seçilmelidir. Zira Kur'an-ı Karim'de de Allah: "Ey insanlar, yeryüzündeki şeylerden helal ve temiz olanlarını yeyin. Şeytanın adımlarına uymayın. Zira o, size apaçık düşmandır." (Bakara 2/168, (Ağırakça & Eryarsoy, 1987, s. 24)).

**Onuncu vezir hikâyesinde** hile ile insanları kandırıp onlardan para koparmaya çalışan kadının gecı akıbeti dile getirilmiştir. Yüz akçelik kumaşını yüz bin akçe

karşılığında tüccara rehin bırakan düzenbaz kadının hilesi anlaşılınca hâkim, onu ölüm cezasına çarptırır ve bütün malına da el koyar:

“*‘Avrat kaftanı alup giñ yire çıkdı, bokçadan ol hâs kaftanı çıkarup yirine gimzen-ile dikilmiş bir fenâ kaftan kodı. Bokç(y)ı muhkem bağladı, sürdi hâcenüñ katına geldi, eyitdi: ‘ÿ hâce size zahmetler itdüm. Ol akça gene gerek oldı. Lutf eyle incinme bizüm katımızda zâyi’ olmaya. Uşda ol kaftanı saña rehîn olsun. Al kaftanı vir akça(y)ı.’ Hâce yine şîvesine aldandı, yüz biñ akça(y)ı kîsesiyle virüp kaftanı aldı, açup görmedi. ‘Avrat çün akça(y)ı aldı. Ol dem evine geldi. Yimege içmege meşgûl oldı. Bunuñ üzerine bir iki ay geçdi. ‘Avrat gelmedi. Pes hâce bu hâli bir dostuna i’lâm itdi. Ol dôst eyitdi: ‘ÿ hâce getir ol kaftanı temâşâ idelüm. Eyü görmenüñ hayrı çokdur dirler.’ Hâce kaftanı ortaya getürdi, devlet(ü) sa’âdetle açdılar (77b), gördiler gimzenle dikilmiş bir fenâ kaftandur ki bahâsı yüz akça. Hâce bildi kim hîle-bâza ugramış (78a).’*”

**On dördüncü vezir hikâyesinde** şehzade ve şehzadenin kırk adamını yamyamlara satıp iki çocuğunu da kaçırarak korsan, yaptıklarının bedelini canıyla öder ve onun haram yollardan elde ettiği malları da şehzadenin hazinesine katılır. Doğru yoldan ayrılmayan şehzade ise hem canını kurtarır hem de çocuklarına kavuşur.

**Hatunun on sekizinci hikâyesinde** insanları aldatarak para kazanmanın başka bir örneği ele alınmıştır. Çırağıyla birlikte kılıktan kılığa girerek dolandırıcılık yapan ve çok para kazanan falcı, sonunda kazdığı kuyuya kendi düşer ve çırağına yenilerek canından olur. Çıracık, ustasından öğrendiği hileleri daha sonra tek başına uygulamak ister, ancak bu duruma öfkelenir ve ona engel olmak üzereyken mağlup olur. Böylece kendi hilelerinin kurbanı olur. Kısa bir süre, kazandığı parayla geçinse de sonunda yaptığının karşılığını görür. Harda yollardan elde edilen gelir bir fayda sağlamadığı gibi üstelik de bir cana mal olmuştur.

**Otuz sekizinci vezir hikâyesinde**, insanların yolunu keserek değerli eşyalarını zorla alan haydutların da iyi bir sonuç almadıkları görülmektedir. Onlar da aynı şekilde, elde ettikleri kazanımı kullanamadıkları gibi üstelik de su testisi su yolunda kırılır hesabı canlarından olmuşlardır. Haydutların reisinin, gasbedilen malları aşığıyla birlikte alıp reisi öldürmeyi planlayan cariyesi de kötü niyetinin karşılığında hayatından olur. Yani haram mal ona da fayda etmez. Helal yollardan kazanılan hazine ise sahiplerine geri döner.



Başkalarının hakkını gasp ederek geçimlerini sağlamaya çalışan insanların korkunç şekilde cezalandıran yazar, okuyucuya helal kazancın dünya ve ahiretteki getirilerini hissettirmeye gayret ederek onu meşru işlerde çalışmaya sevk etmektedir.

#### 4.2.22 KANAATKÂRLIK

Ailede eşler arası anlaşmazlıkların, toplumda düzeni bozan olayların temelinde görülebilecek eksikliklerden biri olan kanaatkârlık, kısaca elde bulunanla yetinme, mevcuda razı olma, aç gözlülükten uzak durma şeklinde tanımlanabilir. İnsanın gündelik yaşamından önemli kararlar alma noktasına dek hayatını tanzim etmesi beklenen en önemli değerlerden biri olan kanaat hususu toplumsal anlamda da mühim bir yere sahiptir. Bu değerle donanmış insanlardan müteşekkil bir toplumda huzuru sağlamak daha kolay olacaktır. Zira mevcut imkânlarıyla yetinip daha fazlasına tamah etmeyen insanların oluşturduğu bir yerde kimse kimsenin elindeki göz dikmeyecek, kimse kimseyle bu manada bir yarış içinde olmayacak ve dolayısıyla sosyal hayat da ahenkli bir şekilde akıp gidecektir. Bunun yanı sıra tecrübeler de zaten insanın içinde bulunduğu hali hazırdaki durumun kendisi için daha hayırlı olduğunu ortaya koymuştur. Hikâyelerde de bu gerçek müteaddid olarak zikredilmiştir. Bu nedenle daha fazla maddi zenginliğe tamah edip göstermek, gereksiz ve neticeleri itibariyle de hoş olmayan bir tutumdur. Kanaatkâr olmak adına tembellik gösterip çalışmamak veya elden geleni yapmamak da kabul edilebilir bir durum değildir. Zira hayatı devam ettirmenin en önemli şartı çalışmaktır. Tedbirler alındıktan sonra tayin edilen miktara rıza göstermek kanaatkârlıktır.

Mevcutla yetinme, hakkına razı olma hususu hikâyelerde önemli bir yer edinmiştir. Bu tutumun, varlığının veya yokluğunun kişiyi nasıl etkilediği ortaya konarak insan hayatındaki önemi vurgulanmıştır.

**Dördüncü vezir hikâyesinde** kanaat eksikliğinin insanı, Allah'ın peygamberine beddua ettirmeye kadar vardırması dile getirilmiştir.

**Beşinci vezir hikâyesi** açgözlü kadın örneğinden bahsedilen bir diğer öyküdür. Üstelik bu kadın bir peygamber eşidir. Birazcık dünya metâna tamah edip Peygamber kocasını onun düşmanlarına nasıl sattığı çarpıcı bir şekilde ele alınmıştır. Şemsun Peygamberi ele geçirmek isteyen düşmanları bunu güç kullanarak başaramayacaklarını anlayınca onun karısı ile işbirliği yaparlar. Bir tabak dolusu altın ve gümüş karşılığında

ondan, Şemsun'u kendilerine teslim etmesini isterler. Dünyalık hırsı uğruna eşine ihanet eden kadın, onun ellerinin ve ayaklarının kesilmesine yol açarak hafızalarda kötü bir iz bırakır. Peygambere ihanet edecek en son kişi olması gerekirken, düşmanlarla birlik olup ona zarar verir.

**Hatunun beşinci hikâyesinde** açgözlülüğün sonu anlatılmak istenmiştir. Mağribi adlı bir şahıs, âşık olduğu gence hazinesine ulaştıran tılsımı öğretir ve ona istediği kadar alabileceğini söyler. Ömrünün sonuna kadar hatta çocuklarına bile yetecek miktara bile kanaat etmeyip daha fazlasına göz diken genç, babasıyla birlikte Mağribi'yi öldürmeyi planlar. Gencin kötü planını duyan Mağribi kaçarak canını kurtarır. Ancak aç gözlülüğünün kurbanı olan gençse hazineden mahrum kalır.

**Hatunun dokuzuncu hikâyesinde** ölmek üzere olan padişahın, ortanca ve küçük oğluna mecaz yoluyla kanaatkâr olmalarını tavsiye ettiği görülmektedir. Ortanca oğluna her gece bir bakire almasını, küçüğe ne yerse yağ ve bal gibi yemesini söyleyerek aslında onlardan ellerinde bulunana kanaat etmelerini öğütlemektedir. Her gece bir bakire al dediği ortanca oğluna, nefsinin isteklerine karşı, ihtiyar bir kadını bile bakireymiş gibi görece kadar sabır göstermesini; ne yesen yağ ve bal gibi ye dediği küçük oğlana da kuru ekmeği dahi yap ve bal yiyormuşçasına iştahla yemesini tembihler. Ne getireceği kesinlik arz etmeyen hayatta, insanın iyi dönemlerinin yanında kötü dönemleri de olabilmektedir. Her zaman her şey insanın istekleri doğrultusunda gitmeyebilmektedir. Bu nedenle her hal ü kârda insan hazırlıklı olmalı, elindekinin kıymetini bilmeli, rızıkına rıza göstermelidir. İmtihan gereği insanın rızıkı bazen çok bazen de az olabildiği için, mevcut imkanlara razı olmak Müslümanlığın da şanıdır. Üstü kapalı sözlerle çocuklarına bu gerçeği açıklamaya çalışan padişah, böylece onları, şehzade oluşlarına bakmaksızın hayata hazırlama çabası gütmüştür. Padişahın bu nasihatinden yola çıkan yazar, okuyucuyu bu yönde eğitmeye gayret etmiştir.

**On ikinci vezir hikâyesinde**, bir sebepten ötürü padişahın bütün malını mülkünü bırakmak istediği vezirin gösterdiği tok gözlülük örneği dikkate şayandır. Beğenisini kazanan vezirine bütün malını, onun oğluna ise tahtını bırakmak isteyen padişahın bu isteği vezir tarafından ger çevrilir. Sahip olduğuyla iktifa edip padişah bağışlamak istediği halde, onun bu dileğini kabul etmeyen vezir, onun daha fazla takdirini kazanır; o ve oğlu padişah tarafından mükafatlandırılır. Kendi malının bile

aslında padişaha ait olduğunu, hatta oğlu ile birlikte şahın köleleri olduğunu söyler ve örnek davranışının karşılığını da alır:

*“Ya vezir çün oğluñı baña getiri (93b) virdüñ şükrânesi hazinemdeki mâl mecmû'ı senüñ olsun ve hem memleketümüñ hükm ü hükûmeti dahı oğlanuñ olsun. Ben hemân karşusunda el kavşurayın... Vezir eyitdi: “ÿ şâh benüm hazinemdeki mâl dahı şâhuñdur ve ben dahı oğlum dahı şâhuñ bendeleriyüz. İkimizüñ dahı şâhtan temennâsı ve ricâsı oldur kim bizi birer kemîne kemter kullarından ‘addidüp kendüsi şâhlığında ola.’ Çün şâh vezîrinden bu kelimâti işitdi, hezârân tahsînler itdi ve kendüye ve oğluna ağır hil’atlar geydüirdi. Ve hem nefâyis ni’metler yidürdi. Andan soñra oğlana ulu mansıb ‘atâ itdi (94a).”*

**Yirmi dokuzuncu vezir hikâyesinde** geçen ve tek geçim kaynağı olan devesini oğlunun Kur’an öğreticisine hediye olarak gönderen Umyan adlı kişi tokgözlülüğün bir diğer abidevi örneğidir. Gönderdiği armağana karşılık evinde gömülü olarak bulduğu bir küp dolusu parayı padişaha götürerek ondan, kendisine paradan bir miktar verip gerisini almasını isteyerek açgözlülere ibret olacak bir tavır sergiler. Üzerindeki yazıdan onun Umyan’a Allah tarafından geldiğini anlayan padişah ise paranın Umyan’ın hakkı olduğunu söyler ve tek kuruş bile almadan onu Umyan’a verir. Kur’an’a saygısından dolayı Allah’ın ödüllendirdiği Umyan ömrünün sonuna dek kimseye muhtaç olmadan yaşar. Hem dünyada hem de ahrette hoşnut olur. Bulduğu parayı gizlice harcayabilecekken şaha vermek istemesi, onun vereceği miktara rıza göstermesi ve hepsinden öte tek varlığı devresini Allah yolunda bağışlaması onun yetingenliğini çok güzel özetlemektedir. Başkalarının, alın teri dökerek kazandıklarına göz dikip onu gayrı meşru yollardan elde etmeye çalışanların yanında, sahip olduğu erdemli davranışlarla Umyan rıza makamına oturmaktadır.

**Kırkinci vezir hikâyesinde** sağlanan her türlü imkana rağmen insanların doyuma ulaşmadıkları resmedilmiştir. Beylerin, vezirlerin hatta padişahın, eşlerine maddi anlamda hesapsızca gelir bağışladıkları ancak onları bir türlü memnun edemedikleri; kadınların kanaatkarlıktan zerrece nasiplerini almadıkları görülmektedir. İsteyebilecekleri her şeye sahip oldukları halde memnun olmayan, durumlarından şikayet eden, ellerindekinin kıymetini bilmeyen olumsuz kadın figürü üzerinden okuyucuya ders vermeye çalışan yazar, onu rızaya, kanaatkârlığa, kadirşinaslığa yönelterek bu hususlar üzerinde düşünmeye sevk etmiştir.

#### 4.2.23 SANAT

Toplumun şekillenmesinde, kimlik kazanmasında en önemli faktörlerden biri olan sanat, insanı diğer canlılardan ayırmasıyla da mühim bir olgudur. İnsanlık kadar eski bir vakıa olması hasebiyle tarihin her döneminde be yaşamın bütün sahalarında kendini göstermiştir. İnsanın olduğu her yerde sanat eserinden de söz edilebilir. İnsan hayatını geliştiren, kolaylaştıran teknolojik gelişmelerin de temelini oluşturan sanat, bireylere bir yandan da geçim kaynağı olmuştur. Bu yönüyle insanların değer verdiği bir saha olmuş, hiç değilse onları bir dalında sanatla uğraşmaya, onu öğrenmeye itmiştir. Yine buna bağlı olarak çeşitli meslek sınıflarını da beraberinde getiren sanat etkinliği, her düzeyden insanı kendine çekmiştir. Sahibini yüceltmesiyle de ön plana çıkan sanat, “hünerli kul ölmez (Parlatır, Atasözleri, 2007, s. 302)” atasözünde de belirtildiği gibi, kişinin öldükten sonra da eseriyle yaşamasına vesile olur. Özellikle anne babalar çocuklarının bir sanat öğrenmesi, onunla meşgul olması, hatta sanatın onları aylıklıktan kurtaracak bir uğraş alanı olması için ciddi gayretler göstermişlerdir. Yazar da eserinde buna dikkat çekerek konunun önemini ibraz etmiştir.

**On birinci vezir hikâyesinde** “çok paradan bir hüner iyidir.” Sözünün gereğini yerine getirme ihtiyacı hisseden kişi bir padişahdır. Hayatın ne getireceği bilinmez düsturuyla ve çok paraya güvenilmeyeceği düşüncesiyle oğlunu terziye çırak olarak veren padişah, tedbirli davranarak şehzadeyi her şartta ve her halde ayakları üzerinde durabilecek şekilde yetiştirmeyi amaçlamıştır. Çok para, çok mal tükenir ancak sanat yok olmaz. Elinde en az bir sanatı olan kişi, yaşamını çok rahat devam ettirebilir, kimseye muhtaç olmadan yaşayabilir. Kısa sürede usta bir terzi olup çıkan şehzade, babasının ölümü üzerine tahta geçen kardeşinden gelebilecek muhtemel bir tehlikeden sakınmak için ülkesini terk edince gittiği yerde terzilik yaparak geçinmiş, kimseye avuç açmamıştır. Böylece babasının öngörüsü de gerçekleşmiş, şehzade olduğu halde oğlu, ülkesinden ayrı düşmüş, parasız kalmış ancak sanatı sayesinde ayakta kalabilmiştir.

#### 4.2.24. HAYVAN SEVGİSİ

Çok çeşitli şekillerde, insanın istifadesine sunulan hayvanlar, buna karşılık insanın da merhamet ve şefkatle yaklaşması gereken canlılardır. Hz.Peygamber'in günahkâr bir kişinin çok susamış bir köpeğe zor şartlar altında su temin ettiği için Allah tarafından bağışlandığını; yine bir kediyi hapsederek açlıktan ve susuzluktan ölmesine yol açan kadının da bu yüzden cehennemlik olduğunu haber vermesi dinimizin de bu hususa ne kadar önem verdiği kanıtıdır. İnsanlara sağladığı hesapsız faydaların, ekolojik denge unsuru olmasının yanı sıra çocukların ahlaki gelişiminde, özellikle de onlarda empati duygusunu geliştirmede mühim katkıya sahip ve hepsinden öte canlı varlıklar olan hayvanlar, bunlar gibi pek çok sebepten ötürü insanların onlara karşı sevecen bir tutum takınmaları gerekmektedir. İnsanlarda bu farkındalığı oluşturmanın yollarından biri de edebi eserlerdir. Sanatçılar, pek çok konuda olduğu gibi hayvan sevgisini, hayvan haklarını da çeşitli vesilelerle eserlerinde yansıtmışlar, bu bilinci insanlarda yerleştirme gayreti içinde olmuşlardır.

**Hatunun beşinci hikâyesindeki** ara bölümde, yılanla dostluk kuran adamın, koynunda ısıtarak onu donmaktan kurtarması, yazarın hayvan sevgisi yansıması bakımından önemlidir.

**Hatunun dokuzuncu hikâyesinde** yer alan ara bölümde, yaralı köpeğe karşı duyulan merhamet hissinin kişiyi, ona yardıma sürüklemesi gözler önüne serilmiştir.

**Onuncu vezir hikâyesinde** aşırı miktarda ağırlık çektiği için sırtı delik deşik olmuş bir eşeğe hükümdar Nuşirevan'ın yumuşak kalplilikle davranıp ona acıması, onun için ağlaması ve özel olarak tedavi edilmesini emretmesi, bir devlet reisinin hayvan hakları konusunda ne kadar duyarlı olduğunu göstermektedir. İnsanlara keyfi olarak zulmedenlerin yanında hayvanlar için kederlenen bir padişahın varlığı okuyucuyu da derinden sarsacak ve onu bu bağlamda eğitecektir. Hayvanlara mensupları olarak onlara çeşitli şekillerde yardım etmiş olan atalarımızdan tevarüs ettiğimiz hayvan sevgisi, böylece kuşaktan kuşağa aktarılacaktır.

**On birinci vezir hikâyesinde** tuzağına düşürdüğü geyiği, daha sonra ona acıyıp serbest bırakan avcının taşıdığı ve örnek teşkil edecek hayvan sevgisi dile getirilmiştir. Eline geçirdiği halde, ona duyduğu merhamet avcıyı geyiği azat etmeye sevkeder,

böylece hem hayvan kurtulur hem de doğal dengenin bir unsuru daha yerinde kalmış olur. İslam hukukçularına göre hayvanların hayatlarının devamını sağlamak Allah'a karşı yerine getirilmesi gereken bir görevdir (Şener, 1998, s. 93). Bu hassasiyeti derinden hisseden yazar da, bu ve benzeri hikâyelerle okuyucuyu uyarmıştır.

#### 4.2.25. ÖFKEYE YENİLMEMEK

“Keskin sirke küpüne zarar.”, “Öfkeyle kalkan zararlar oturur.” atasözlerinin de işaret ettiği gibi kişiye zarar veren onu haktan, hukuktan, istikametten uzaklaştıran öfke, ilişkilerin seyrini değiştirebilen, insanların hayatlarını karartabilen korkunç bir olgudur. Çok basit bir nedenle ortaya çıkabilen ve kişinin kendini ve çevresindekileri felakete sürükleyebilen bu durum, özellikle eğitimcilerin önem vermesi gereken bir konudur. Çocuklara, gençlere bu duygunun kaybettirdikleri anlatılmalı bunun yerine işlerin sabırla, yumuşaklıkla, ölçüyle yapılması gerektiği öğretilmelidir. Öfkenin yol açtığı zararlara değinilmesi yönüyle ele alındığı KVH'de yazar, bunu açık bir şekilde dile getirmiştir.

**On birinci vezir hikâyesinde**, çok sevdiği eşini, bir tartışma sırasında öfkesine yenik düşerek üç talakla boşayan adamın hazin sonu anlatılmıştır. Bir sözle yuvasını yıkan adam yaptığına pişman olur. Durumu kadıya anlatırlar. Kadı, hanımın eşiyle yeniden evlenebilmesi için başka biriyle nikahlanması gerektiğine karar verir. Adam, ertesi gün boşanması şartıyla karısını başkasına nikahlar. Ancak kadın ile nikahlandığı kişi birbirlerine aşık olurlar. Kadın ondan boşanmak istemez. Yaptığına pişman olan adam hem karısını hem de malını mülkünü kaybeder. Çünkü malı da aslında karısına aittir. Üstelik de üzüntüsünden hastalanıp yatağa düşer ve üç gün içinde hayatını kaybeder. Az işten çok şey çıkmış, bir anlık öfkesi adama pahalıya mal olmuştur. Biraz sabır, biraz ölçü, biraz tedbirle önlenebilecek bir kavga, insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Bu nedenle insanlar küçük yaşlardan itibaren öfkesiz bir tutumla, öfkeden uzak bir ortamda yetiştirilmeli, başkalarının olumsuz davranışlarının karşı öfkeli değil yapıcı bir tavırla önlem almaları gerektiği onlara öğretilmelidir.

#### 4.2.26. EMEĞİN ÖNEMİ

İnsanın hayattaki hedeflerini gerçekleştirmesine aracılık eden emek, ona refahı, huzuru, mutluluğa yeniden getirdiği gibi yaşamını da sürekli yenileyen bir vakiydir. Peygamberimizin “İki günü müsavi olan ziyandadır.” sözü de zaten insanın sürekli bir çalışma, çabalama, emek harcama halinde olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sürekli olarak emek sarfeden kişinin yaşamı da daima yenilenecektir. Ayrıca çalışarak ekmeğini kazanan insanlar bunun ne kadar zor olduğunu yaşayarak gördükleri için kazandıklarının kıymetini daha fazla bileceklerdir. Onları, har vurup harman savuracak şekilde boşa şekilde boşa harcamayıp yerli yerinde, gerektiği kadar tüketeceklerdir. Tersinden bakılırsa emek harcanmadan elde edilen mal, mülk, para vs.nin kıymeti bilinmeyecek, pervasızca harcamaktan çekinilmeyecektir. Sonuçta bu şekilde davrananlar zor durumda kalabilecek, başkalarına avuç açacak duruma düşebileceklerdir. Böylesi durumlara düşmemek için çocuklara, gençlere emeğin önemi, faziletleri aktarılmalı ve onlar emek konusunda daima gayretlendirilmeli, her anlarını faydalı şeyler yaparak geçirme hususunda motive edilmelidir.

Bu hassasiyetle yola çıkan yazar KVH'de, bu hususu emek verilmeden sahip olunan maddiyatın, kişiye fayda sağlamadığı ve kıymetinin bilinmediği zaviyelerinden ele almıştır.

**Hatunun on birinci hikâyesinde**, babalarından kalan mirası hesapsızca harcayan iki gencin durumu gözler önüne konmuştur. Zenginlikte benzeri olmayan tüccar baba, iki oğluna yüklü miktarda miras bırakır. Ancak emek harcamaksızın elde ettikleri bu mirasın değerini takdir edemeyen gençler onu bol keseden, boşu boşuna harcayarak kısa zamanda tüketirler. Hazıra dağlar dayanmaz misali mevcut miras ellerinden uçar gider. Hiçbir şeyleri kalmayan iki oğlan sonunda dilenmeye başlarlar. Oysa bir yandan da çalışıp kazanıp eksilenin yerini doldurmaları gerekirdi. Yeri doldurulmaksızın harcanan mal da kısa sürede tükeneceği için insanlar elleri boş bir şekilde onun arkasından bakakalırlar. Bunun önüne geçmek için gayretli olmaktan başka bir çare yoktur.

**On yedinci vezir hikâyesinde**, tarlasında bulduğu hazineyi, güvenmediği için karısına haber veremeyen çiftçinin, ondan gizlice faydalandığı, onun tadını çıkaramadığı anlatılarak hiçbir çaba göstermeksizin edinilen maldan kişiye hayır dokunmayacağı ifade edilmeye çalışılmıştır. Başkalarının alınterinin semeresi olan hazine, onda hiçbir şekilde cehdi olmayan bir kişiye fayda getirmemiştir. Ondan başkalarına bahsedeceği endişesiyle en yakını olan eşine bile hazine bulduğunu söyleyememiş, kendi de ondan yeterince faydalanamadan ölüp gitmiştir. Zaten kişinin en yakınıyla paylaşmadığı onunla birlikte harcayamadığı hatta ona, varlığından bile bahsedemediği bir hazinenin pek fazla anlamlı olacağı da düşünülemez.

**Yirmi yedinci vezir hikâyesinde** de babasından kalan malı değerlendiremeyen bir mirasyedi konu edilmiştir. Babasının tüm uyarılarına rağmen malına sahip çıkamamış, yaramaz insanlarla kurduğu arkadaşlık kısa zamanda her şeyini kaybetmesine yol açmıştır. Sıkıntı çekmeksizin üzerine oturduğu servete gereken özeni gösterememiş, onu koruyup artırması gerektiğini, aksi halde elinden çıkacağını takdir edememiş sonuçta onu yitirmiştir.

#### 4.2.27. KISSADAN HİSSE ÇIKARMAK

Hayat, insana her şeyi yaşayarak öğrenmesini sağlayacak kadar uzun değildir. Bu nedenle insanlar başkalarının da tecrübelerinden faydalanırlar. Bunu yaparken de çeşitli kaynaklardan istifade ederler. İnsanların doğru yola iletmek için hikmet ve güzel öğüt metodunun kullanan Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere kitaplar, eğitim araçları, diğer yayın organları bu kaynaklar arasında sayılabilir. Gerçek veya gerçekleşmesi muhtemel olayları canlı bir dille tasvir eden hikâyelerle, kötülüklerin ve ahlaksızlıkların korkunç neticeleri en güzel şekilde aktarılarak insanlar kötülüklerden sakındırılır. İyi ve güzel davranışlarla da iyiliğe teşvik edilir. Edebi eserler aracılığıyla verilen mesajları ibret nazarıyla okuyanlar, çıkardıkları dersleri şiar edinmek yoluyla hayatlarına istikamet verecekleri için sağlıklı, bilgili, görgülü, medeni bir toplumun temellerini oluşturacaklardır.

KVH'de olaylara ibret gözü ile bakmanın, bir çocuk oyunundan bile ders çıkarmanın kişiye kazandırdıkları ifade edilmiştir. **Hatunun yirminci hikâyesinde**, bir sözüyle padişahı kızdırıp bütün malı elinden alınarak şehirden kovulan vezirin, hadiselerle ibret nazarıyla bakmasının kendisine nasıl geri döndüğü zikredilmiştir. Sokakta çocuklar, vezirin başına gelen olayın benzerini canlandırmaktadırlar. Bunu izleyen vezir, onlardan duyduklarını padişaha söyleyerek ondan malın, mülkün, makamın karşılığı olarak gençliğini geri ister. Aksi halde padişahın zalimlerden olacağını da sözlerine ekler. Bu sözlere verecek karşılık bulamayan padişah, kaybettiği malı ve makamı vezire geri verir ve onu takdir eder. Akıllı, arif insanlara yaraşır şekilde, çocuktan bile öğrenecek şey bulabilen vezir, bunu fırsat bilip öğrendiğini derhal uygulamaya koyarak kaybettiklerine yeniden kavuşur. Hikâyede olduğu gibi etrafında olup biten her şeye ibretle bakıp onlardan faydalanan insanlar böylece, kendi tecrübe etmese bile, başkalarının deneyimlerinden yararlanarak hem kendilerine çeki düzen verirler hem de yeni nesillere bu tecrübeleri miras bırakırlar.



**Yirmi üçüncü vezir hikâyesinde**, kaybettiği oğlu için her yıl anma töreni düzenleyerek ona ağıt yakan hükümdarın durumu karşısında, bütün maddi varlığını terk eden Hasan Basri'nin, kıvrak zekasıyla ibretli bakışının neticesi dile getirilmiştir. Koskoca Rum Kayseri oğlunun ölümüne engel olmayıp, ilahi takdire karşı gelemediğine göre güç, kuvvet, makam, mevki gibi faktörlerin kişiye pek de bir yararı olmadığına kanaat getiren Hasan Basri, derhal sahip olduğu her şeyi bırakıp eski bir hırkaya bürünerek kendini Allah yoluna adar. Velayet makamına ererek Allah'a ulaşır. Güç timsali birinin Allah'ın iradesi karşısında aciz kalışı onu, durumdan ders çıkarmaya itmiş ve Allah dostu olma mertebesine yükseltmiştir.

**Hatunun yirmi sekizinci hikâyesinde** ise olaylara ibret gözü ile bakmanın önemi bir dervişin dilinden aktarılır. Dervişe göre tehlikeden kendilerini sakınmayan, her seferinde padişahı gazaplandırarak şeyleri yapan vezirler kendilerinin azline v.s. neden olurlar. Ancak her defasında da, ders almadıkları için aynı şeyi yaparak aynı akıbetlere duçar olsalardı aynı tehlikeli durumlara düşmekten de kurtulurlardı. Hem padişahın beğenisini kazanır hem de insanların ağzında alay konusu olmazlardı. Eşekten daha aşağı mertebelerde telakki edilmezlerdi. İşte eşeğinin vezirlerden daha akıllı olduğunu söyleyen dervişe, göre eşeği aynı tehlikeye ikinci kez maruz kalmamaktadır. Bununla onlardan ders çıkarmanın önemini ortaya koymuştur.

**Otuz yedinci vezir hikâyesinde** gördüklerinden ders almayan bir adamın uğradığı vahim son dile getirilmiştir. Gıyabında aşık olduğu güzeli bulmak için yola çıkan genç, birtakım tuhafliklara şahit olan genç bunların ne anlama geldiğini gence açıklar. Ancak genç yaşlı adamın bilgisine hayran olmakla anlattıklarından ibret almaz, kadını bulmakta ısrar eder. Gencin basiretten yoksunluğu, hikmetten anlamayışını, ibretlerden habersiz oluşu yaşlı adamı öfkelenendirir ve birkaç tokat atıp onu cehenneme gönderir.

**Hatunun otuz dokuzuncu hikâyesinde** Hz.Nuh'un, uyarılarına kulak tıkayan halkının, onun yaptığı gemiyi kirletmesine karşılık Allah'ın onlara hastalık vermesinden ders almayan oğlunun akıbeti anlatılır. Gemiyi necasetleriyle dolduran ahaliye Allah, pisliklerini üzerlerine sürmedikleri takdirde helak olacakları bir hastalık verir. Hastalıktan kurtulmak için gemiyi temizleyip suyunu da üzerlerine sürerler. Buna rağmen olanlardan hiç ibret almayan Hz.Nuh'un oğlu babasına inanmaz ve Allah'ın idrar ve pislik gönderdiği evinde boğulur. İnsanın başına gelen bazı şeyler, onu uyarmak

için Allah'tan gönderilmiş olabilir. Bunları iyi tahlil edip, onlara basiretle bakıp, onlardan ders alıp ona göre hayata yön vermek gerekir.

Olanlardan, yaşananlardan ders almanın insanı yücelttiği, tersi durumun ise insanı alçalttığı hikâyelerde açık bir şekilde ele alınmıştır.

#### **4.2.28. İSRAFIN KÖTÜLÜĞÜ**

Nimetin eksilmesine neden olan insanın, hizmetine sunulmuş şeyleri boşa harcayıp telef ederek onları tüketmek, verilen nimetlerin kıymetini takdir etmemek konusu da KVH'de iletilen mesajlardan biridir. Yüce kitabımız Kur'an'ın sert bir dille verdiği israf edenler, ellerindekini yerli yersiz harcayarak hem onu kaybederler hem de elde avuçta bir şey kalmadığı için istenmeyen durumlara düşerler.

Nimetin kadrini bilmeyip onu çarçur etmenin insanı düşürdüğü acıklı durum, **hatunun on birinci hikâyesinde** çarpıcı bir üslupla işlenmiştir. Babalarından kalan serveti har vurup harman savurarak bitiren iki genç sonunda dilenmeye başlarlar. Elleri içindekini değerini bilmeyerek israf etmenin bedelini dilencilığe mahkum olarak öderler. Üstelik toplumdan da dışlanırlar.

#### **4.2.29. MİZAH DUYGUSU**

Temelinde eğlence ve hoşgörünün yer aldığı mizah, edebiyatımızda sıkça kullanılan bir biçimdir. Roman, hikâye, şiir gibi pek çok edebî türün yazılış şeklini oluşturmuştur. Yüzyıllardan beri kullanılan bu biçim, genel anlamda gülmenin sanatlı şekli olarak tanımlanmıştır. Yine olayların ve durumların eğlenceli yönünü görebilme becerisi (Kurki, 2001:452-458'den akt. (Oruç, 2006, s. 10) olarak tanımlanan mizah kavramı, güldürmek, eğlendirmek kadar, dokundurmayı, iğnelemeyi de içinde barındırmaktadır (Oruç, 2006, s. 10). İnsanlarda farklı bakış açıları geliştirmeyi, stresle başa çıkabilmeyi, sorunları halledebilme becerisi oluşturmayı amaçlayan mizah, gençleri üretici düşünme noktasında geniş ölçüde eğitmektedir (İnam, [www.egitim.aku.edu.tr/ahmetinam.htm](http://www.egitim.aku.edu.tr/ahmetinam.htm)). Bu nedenle onlara pek çok olumlu özellik kazandıran mizah, edebî eserler aracılığıyla büyük oranda aktarılmıştır. KVH'de, önemle üzerinde durulan değerlerden biri olan mizah duyarlılığı, sorunlar hakkında bilinç oluşturma, yöneticilere eksiklikler hakkında mesaj verme, çıkar sağlama gibi noktalardan ele alınmıştır.

**On üçüncü vezir hikâyesindeki** ara bölümde padişahın huzurunda tanrılık iddiasında bulunan dervişin, bunun ispatını isteyen padişaha verdiği mizahî cevabın, vesile olduğu iyilikler dile getirilmek suretiyle iddiasını ispatlamasını isteyen padişaha, iki kardeş olduklarını, belden yukarısından kardeşinin, aşağısından ise kendisinin sorumlu olduğunu söyleyen derviş kendi bölgesinden bir yeri büyütme için emre hazır olduğunu dile getirince padişah çok güler. Dervişi katına yaklaştırmakla kalmaz, onun adına kimsesizlerin yararlandığı bir tekke yaptırır. Bu mizahi hikâye ile hazır cevaplığın önemini ortaya koyan yazar, okuyucuda olaylara farklı açılardan bakabilme davranışını geliştirmeyi, sorunlara anında çözüm üretebilme becerisi kazandırmayı amaçlamıştır.

**Ana hikâyede** ise mizah unsurundan faydalanarak sultanı yönlendiren akıllı vezir portresi çizilmiştir. Kuş dili öğrenmek için padişahın izin isteyen Has Ayas isimli vezire, sultan bir gün av sırasında ötüşen iki baykuşun ne konuştuklarını sorar. O da biri, kızını isteyen diğerinden başlık parası olarak iki bin harap şehir istediğini, diğerinin ise Sultan Mahmud'un padişah olduğu bir ülkede değil iki bin, on bin harap şehir bile verebileceğini söylediğini ifade eder. Bunun üzerine Sultan Mahmud, derhal ülkesini mamur eder. Bir nükte ülkenin adaletle yönetilip imar edilmesine, neden olmuştur. Başarılı bir yönlendirme tekniği kullanan vezir, gayet hassas bir şekilde, padişahın aksaklıklara karşı bir bilinç geliştirir ve ülkenin modernizasyonuna ön ayak olur.

**Hatunun yirmi sekizinci hikâyesinde,** şahın vezirlerini mizahî bir dille eleştiren yaşlı adam latifesiyle şahın beğenisini kazanır. Eşeğinin, şahın vezirlerinden daha akıllı olduğunu söyleyerek onları, aynı hataları tekrar tekrar yapmakla, yanlışlardan ders çıkarmamakla suçlar. Eşeği bile ayağının saplandığı çukurun yanına yaklaşmamakta uzağından dolanmaktadır. Yaşlı adam bu sözlerle şahın beğenisini kazanarak onun tarafından ödüllendirilir.

Sözü kıvamında söylemenin, güçlü bir ifadenin insanı göz önüne çıkardığı, ona ayrıcalık sağladığı bu hikâyeler yoluyla etkili bir şekilde ortaya konmuştur. İnsanları güdüleme yerine, etkileme yoluyla onlara daha iyi, daha verimli ilişkiler kurulabilir. Onlara iyi anlamda pek çok şey yaptırılabilir. Bu yönden bakıldığında çocuklara kazandırılması gereken önemli bir değer olan söz sanatlarından faydalanma, toplum faydasına kullanılacak, fertler arası ilişkileri düzenleyebilecek, sorunların çözümünde yararlanılabilecek kayda değer bir husustur.

#### 4.2.30. KARARLILIK

Doğruluk bilinen yolda azimle, sebatla ilerlemek olarak tanımlanabilecek olan kararlılık insanın hayatta başarıyı yakalayabilmesinin önemli şartlarından biridir. Zira kararlılık sayesinde ki insan bir işe başlar, yine onun sağladığı motivasyonla o işi sonuna kadar götürür. İyi, faydalı, doğru işlerde tutulması son derece gerekli bir yol olan kararlılık, hem büyük başarılar imza atmada, hem engelleri aşmada, hem de insanı geliştirmede son derece yararlı bir olgudur. İnsanların çıktıkları yolda pek çok olumsuz durumlar karşılaşmaları, başkalarının engellemeleri, kınamaları, ayıplamaları ile yüz yüze gelmeleri aslında kişisel gelişimin de en önemli şartlarından biridir. Çünkü bu tür durumlarda, gittiği yoldan dönme veya o yolda sabit kadem olma seçimiyle bir sınava tabi olan insan, tercihi göre ya başaracak veya pes ederek belki de tarih sahnesine gömülecektir. Değer eğitiminin önemli bir parçası olan karakter eğitiminde, üzerinde hassasiyetle durulması gereken kararlılık konusu, insanların olduğu kadar toplumun da gelişmesinde önemli bir âmildir. Zira karşılaşılan engellerin aşılabildiği sonuca ulaşılması, dünya ve ahret mutluluğu ancak kararlılıkla sağlanabilir. Bu nedenle asırlar boyunca seçkin edebî eserler aracılığıyla bu husus gözler önüne koyularak, insanlar bu yolda bir eğitime tabi tutulmuş, böylece hayatın zorlu yollarında verilmesi gereken mücadeleye de bir anlamda katkı sağlanmıştır.

KVH'de geçen yaşlı bostancı ile oğlunun öyküsü bu anlamda kayda değer bir olaydır. **Hatunun yirmi üçüncü hikâyesinde** anlatılan olay, doğru bilinen yolda sabit kadem olmanın gerektiğini ortaya koymasından önemlidir. Küçük oğluyla birlikte bostana gitmek üzere evinden çıkan yaşlı adam, eşeğe oğlunu bindirince karşılaştığı insanların tepkisine maruz kalır. Oğlanı indirip eşeğe kendi binince insanlar, tarafından küçük çocuğu yürüttüğü işin yine kınanır. Eşeğe oğluyla birlikte bindiğinde ise görenler başka türlü ayıplarlar. Bu olay üzerine yaşlı adam oğlunu bostana götürmez olur (165a-165b).

Hikâyede de görüldüğü gibi insanları memnun etmek zordur. Her durumda şikâyet edecek, kusur olarak görece en küçük bir bahaneyi bulabilen insanları hoşnut etmek elbette kolay olmayacaktır. Bu nedenle olumlu, yapıcı eleştiriler doğrultusunda, hak bilinen yolda insanların sözlerine bakmadan, kararlı adımlarla ilerlemek insanın taşınması gereken önemli bir değerdir. Sanatçılar da bu hususu göz önünde tutarak

toplumu bu yönde geliştirmek için ellerinden geleni yapmışlar ve yapmaya da devam etmektedirler.

#### 4.2.31. SORUMLULUK

İnsanın, yaşamını devam ettirmesinin en önemli şartlarından biri olan sorumluluk bilinci, çocuklara ve gençlere erken yaştan itibaren kazandırılması gereken önemli bir değerdir. Daha küçük yaşlardan başlayarak öz bakım becerilerinden ev işlerine kadar çeşitli konularda görev yüklemek sûretiyle oluşturulmaya başlanan bu bilinç çocuğun ömrü boyunca daha mutlu, daha huzurlu, daha düzenli bir hayat sürmesini sağlayacağı gibi toplumsal ilişkilerinde de daha çok başarı kazanmasını sağlayacaktır. Zira insanın gerek kendine gerekse ailesinde ve çevresinde bulunan diğer insanlara karşı sorumluluklarını yerine getirmesi halinde daha derli toplu bir dünya nizamının da temelleri atılmış olacaktır. Bu bakımdan çocuklara bu değerlerin kazandırılması da elzemdir.

KVH'de yer alan hikâyelerin çoğunda bu değer aktarılmakla birlikte bunlardan birkaçı öne çıkmaktadır. Örneğin **hatunun otuz altıncı hikâyesinde**, dört oğul sahibi adamın her biri sorumluluk bilincinden yoksun çocuklarının, bu durumun kendilerini nasıl bir sona sürüklediği ele alınmıştır. Bir gün adam ölünce çocukların her biri bir işe görevlendirilir. Kefen almaya gönderilen bez parçalarıyla oyuna dalar. Mezar kazmaya gönderilen, toprakla oynamaya dalar. İmamı çağırarak görevlendirilen, onun yazısına dalıp gider. Tabut için gönderilen ise ağaç parçalarıyla oyuna dalıp sorumluluğunu yerine getirmez. Hepsi de babalarının cenazesini unutup başka şeylerle meşgul olurlar. Sonunda beklemekten bunalan halkın sabrı tükenir ve onlara beddua ederler. Babalarının cenazesine karşı bu kadar sorumsuz bir davranış içinde olan oğlanlar, Allah tarafından, kefene gönderilen örümceğe, mezar için giden kostebeğe, imamı getirmeye gidense ağaçkakana dönüştürölmek suretiyle cezalandırılırlar. Babalarının cenazesine karşı sorumluluk bilincinden uzak bir şekilde hareket eden dört genç cenazenin gömölmesinde acele edilmesi gerektiği hadis-i şerifini de hiçe saymışlardır. Bunun sonucunda ise türlü belalara mübtela olmuşlardır:

*“Bir kiřiniñ dört oğlu vardı. Bir gün ol kişi dünyâsın değişüp ahrete nakl itdi. Bir alay cemâ'at üzerine geldiler, defn itmek tedbîrin kıldılar. Bir oğlını kefen almaga gönderdiler, bir oğlını yirin göstermege, bir oğlını mertege gönderdiler, bir oğlını dânişmende gönderdiler. El-kıssa her birisi durdukları yirde kaldı, babaların unuttılar.*

*'Akıbet halkuñ intizârı hadden aşdı, kakıduklarından kanları kaçdı, dördine bile nefret idüp ve eyitdiler: 'Allâh'dan dilerüz ki vardugunuz işlerden kurtılmayasız.' Hak ta'âlâ dahı anlaruñ hâcetini kabûl eyledi hem atalarınuñ(236a) meyyitine hürmet itmedükleriycün gazab itdi. Hemân sâ'at dördiniñ sûretleri mesh itdi. Kefene giden(i) örümcek eyledi, yerin göstermege gideni köstebek eyledi, dânişmende gideni sivrisiñek eyledi, ağaç getürmege gideni ağaç kakan kuşu eyledi. Dördi dahı atalarına 'izzet idüp ululamadukları için tâ ebed belâlara mübtelâ oldılar (236b).'*

**Yirmi altıncı vezir hikâyesinde** oğlunun güzelliğine âşık olanları öldürmekle cezalandıran padişahın bu sorumsuzluğuna karşın, vezirlerinin tam bir sorumluluk bilinci içinde oluşları dile getirilmiştir. Padişah bir gün şehzadeyi âşık olan derviş kılıklı bir adamı ölüme mahkum eder. Buna karşı çıkan vezir, kıyamet gününde hesaba çekileceğine dair padişahı ikaz eder. Bunun üzerine kıyameti inkâr eden padişah rüyasında kıyamet, cennet, cehennemi ve kendinin cehenneme atıldığını gösteren bir rüya görür. Bu rüyanın ve vezirin uyarısının etkisiyle dervişi öldürmekten vazgeçen şah, diğer âşık olanlara da karışmaz:

**Hatunun otuz yedinci hikâyesinde** ise sorumluluk bilincini derinden hisseden bir kadı figürüyle konunun hassasiyeti ortaya konmuştur. Birbirine düşman iki kadıdan biri, padişah tarafından sürgüne gönderilince sorumluluk hissiyle buna karşı çıkan diğer kadı, kendinin de ülkeden sürülmesini ister. Gayesi düşmanı olan kadının ülkeye geri getirtilmesidir. Zira ilmi yönden donanımlı, yetişmiş bir isanın, düşmanı da olsa nihayetinde toplumun kaybı olacağı endişesinden hareketle böyle bir girişimde bulunan kadı, akılsız, bilgisiz dosttansa akıllı bilgili düşmanın yeğ olduğunu ifade etme çabasıdadır. Taşdığı sorumluluk hissi takdire şayandır.

**Esas çerçeveyi oluşturan ana hikâyede** vezirler, şehzadenin öldürülmesini engellemek, hiç değilse geciktirmek için padişaha anlattıkları hikâyelerle bir taraftan kendi sorumluluklarını yerine getirirken, diğer yandan da şaha bir baba ve devlet reisi hatta eş olarak sorumluluklarını hatırlarlar. Bu sorumluluk bilinci sayesinde hem şehzade ölümden kurtulur hem de şah görevlerinin farkına vararak evlat katili olmaktan kurtulur.

### 4.2.32. DOSTLUK

İnsanların birbiriyle kurdukları sağlam arkadaşlık ilişkileri olarak tanımlayabileceğimiz dostluk değeri hikâyelerde aktarılmak istenen bir diğer husustur. KVH'de bariz olarak **hatunun dokuzuncu hikâyesinde** aktarılan bu değer, insanların ne kadar zengin olurlarsa olsunlar mutlaka oluşturmaları, kurmaları gereken bir ilişki şekli olması yönüyle ele alınmıştır. Burada üç oğul sahibi padişah ölmeden önce büyük şehzadeye her şehirde bir ev yapmasını vasiyet eder. Ölümünden sonra, her şehirde bir ev yapmak suretiyle çalışan büyük şehzade, arif bir zatın uyarısıyla karşı karşıya gelir. Zira arif zat padişahın vasiyetini her şehirde sağlam dostluk kurmak olarak yorumlar. Padişah, şehzade bile olsa insanın her yerde ve her zaman sağlıklı, sürekli, güçlü ilişkiler kurabileceği insanlara ihtiyacı olduğunu belirterek bu hususun önemini ortaya koymuştur.

### 4.3. SÖZ VARLIĞI TAHLİLİ

Bu bölümde KVH'de tespit edilen söz varlığı unsurları (atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, klişe ibareler, ayetler, hadisler, manzumeler) nin analizi yer almaktadır.

#### 4.3.1. ATASÖZLERİ

Günlük yaşantımızda hayatın akışı içinde bir vesileyle sıkça kullandığımız atasözleri, atalarımızın binlerce yıllık deneyimlerinin sonucu ortaya çıkmıştır. Bir milletin maddi ve manevi kültürünü yansıtan bu sözvarlığı öğeleri, o ulusun yaşadığı ortamı, yaşam koşullarını yansıtmaları (Aksan, 2002) bakımından oldukça önemlidir.

Atasözleri, tarihin en eski zamanlarından beri süregelen Türkçe düşüncesinin, hayata ve dünyaya Türk bakışının, Türk muhakeme gücünün, Türk ifadesinin eşsiz birer numunesidir (Doğan L. , 2001, s. 326).

Türk milletinin yaşayarak, göyerek elde ettiği tecrübeleri ifade eden, eğitici sözler olarak tanımlanan atasözleri, Türk kültür birikiminin ne kadar geniş olduğunu kanıtlayan zengin kültür mirasımızdır. Mesela “ Ah alan onmaz, ah yerde kalmaz.”, “Ağlayanın malı gülene hayır getirmez.” atasözleri, Türklerin ortak sosyal duyarlılıklarını dile getiren, anlam bakımından yakın dil yapılarıdır (Uyar, 2007). Yine

bir dilin geçirdiği evreleri takip etmek bakımından da genelde söz varlığı, özelde atasözleri ayrı bir önemi haizdir.

Gerek konuşma dilinde gerekse yazı dilinde anlatıma zenginlik ve güç katan atasözleri özellikle okul çağındaki çocuk ve gençlerin kelime hazinesi edinmelerinde, dilin inceliklerine vakıf olmalarında da ayrı bir yere sahiptirler.

Sözlü Türk edebiyatı dönemi ürünlerinden olan “*savlara*” bazı atasözlerinin asılları, ilk biçimleri gözüyle bakılır. Savlar Kaşgarlı Mahmud’un Divân-ı Lûgat’it Türk’ünde açıklamalar arasında geçmektedir. Sav terimi, sonradan, İslâmiyetin etkisiyle yerini “*mesel*” terimine bırakmıştır. Aslında misal getirme, örnek verme anlamında olan *darb-ı mesel* ve bunun çoğulu *durub-ı emsâl* sözleri, edebiyatımızda *atasözü* ve *atasözleri* anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

Bilge insanların yaşamdan çıkardıkları dersler vasıtasıyla oluşturdukları bu sözler, kimi zaman yok olmalarının yanı sıra, kimi zaman da değişime uğrayarak nesilden nesile aktarıla gelmişlerdir.

Atasözleri ile kültür arasındaki çift yönlü etkileşim ikisini birbirinden ayrılmaz bir bütün haline getirmiştir. Bu nedenle farklı kültürler bu hususta da farklılıklar göstermektedir. Örneğin Türk toplumunda önemli bir unsur olan at, atasözlerimize de büyük ölçüde girmiştir. Aynı şekilde deve ise Arapların söz varlığında bolca yer edinmiştir.

Benzer kültürler ise tersine, benzerlikler gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra pek çok ulusun diline mal olmuş ortak söylemlere de rastlanmaktadır. Tabii bunlar da kültüre göre değişiklik gösterirler.

Örneğin büyüklerin, güçlülerin tartışmalarında veya kavgalarında zararı, küçük ve güçsüz olanların çekeceğini anlatan atasözü Korecede "Balina kavgasında karidesin sırtı patlar." şeklinde ifade edilirken Türkçede ise "Atlar tepişir, arada eşekler ezilir." biçiminde söylenmektedir (Aksan, 2002).

Benzer şekilde "Gözden irak olan gönülden de irak olur." atasözümüz Fransızcada "Loin des yeuse, loin du coeur."; Almancada "Aus den Augen, aus dem Sinn." diye kullanılmaktadır (Aksan, 2002).



Bunun gibi, bir yaşam gerçeğini yansıtan deneyimler, birçok dilde birbirine yakın atasözlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Zaman içinde değişikliğe uğrayan atasözlerinin eski ve asıl biçimleri bir dilin lehçe ve ağızlarında devam etmektedir. Örneğin "İyilik et, denize at; balık bilmezse Halik bilir." atasözümüz, Azeri Türkçesinde "Yahsılıg ele (eyle) balığı at deryaya; balıg bilmezse Halıg bilir (Ahudov, 1978:154'ten akt. (Aksan, 2002) ) şeklindedir.

Anlatımı etkileyici ve kalıcı kılan birtakım şiir unsurlarından yararlanan atasözlerimiz KVH' de de geniş ölçüde kullanılmıştır.

Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan "Son pişmanlık fayda etmez." atasözümüzün kullanımı şöyledir:

Soñraki peşimânlık hod assı itmez (25a, 245a, 249b).

Soñragı peşimânlık assı itmez (68b).

Soñragı nedâmet assı itmez (91a).

KVH'de geçen "Ortaklık öküz(ün)den başka buzağı yigdür (53a)." atasözü bugün de benzer şekilde kullanılmaktadır: "Ortaklık öküzden başlı başına buzağı yeğdir. "Ortaklık danadan yalnız buzağı iyidir." (Yurtbaşı, 2013).

Biñ harâmdan bir helâl yigdür (84b).

Bal oldugı yirde elbetde siñek üşer (61a).

Âdemden âdemlik gelür itden itlik gelür (76a).

"Usañ baş terkidedür (53a)." Atasözümüz de günümüzde "Gaillesiz baş terkide olsa gerek.", "Gaillesiz baş yerin altında." (Parlatır, Atasözleri, 2007), "Ağrısız baş mezarda gerek (Parlatır, Atasözleri, 2007).", "Faydasız baş mezara yaraşır (Parlatır, Atasözleri, 2007)." şeklinde kullanılmaktadır.

Arpa eken buğday biçmez (113b, 231a ).

‘Acele şeytân işidür (135b).

Gelmek irâdet gitmek icâzetedür (159b).

Oğlana uyan koca ölmüş (170a).

Soñrađı peşîmânlık hod assı kılmaz (173b).

Hak söz kişiyeye acı gelür (193b).

Kirpinüñ cânını dikenleri saklar, samûruñ kanını yumuşaklığı döker (209b).

Yemişin ye ağacın sorma (137a).

Soñra peşîmânlık assı itmez (258a).

Oğlana köleye ulaşma (239b).

İki karpuz bir koltuğa sığmaz, iki sevgi bir göñilde turmaz (235b).

Biñ çilelü bir çıblağı soymazlar (241b).

Vakitsüz hōros ötmez (128b).

Kuşluğa dek yoldaş olacağa ahşama dek büymek gerek (156b).

İl sözüne uyan ‘avratın boşar (165a).

İl içinde eşegüñ kuyruğını kesme, kimi uzundur dir, kimi kısadur dir. (165b)

Her âhûda müşg olmaz (155b).

Her aruda bal olmaz (156b).

Her sedefde dürr-i şâh-vâr olmaz (155b).

Her arslandan süd emen bahâdır olmaz (155b).

Her uzun demir kılıç olmaz (155b).

KVH’de her biri günümüz kullanımlarıyla paralellik arzedenden yirmi beş atasözü tespit edilmiştir.

#### **4.3.2. DEYİMLER**

Tarihle yaşıt bir medeniyete sahip olan Türk milletinin, çok yönlü, köklü, zengin ve renkli bir medeniyeti vardır. Zaman içinde daha da zenginleşen ve gelişen bu kültür, yüzyıllar boyunca Türklerin varlığının devamını sağlayan unsurların başında gelmiştir (Ögel, 2000, s. V). Kültürün en önemli alt dallarından olan söz varlığı öğeleri ise, aynı zamanda onun yansıtıcısıdır.

Sözvarlığı alanının önemli bir dalı olan ve dilimizde sıkça kullanılan deyimler, sözcüklerin asıl anlamları dışında bir araya getirilmesiyle kurulur. Deyimleri, çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları (Aksoy, 1981) olarak tanımlayan Aksoy onları çevre ve zaman etmenlerine göre de ayırmaktadır:

“1.Yurdun her yerinde kullanılanlar. 2.Sadece bir bölgede kullanılanlar 3.Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde kullanılanlar, 4.Eski zamanlarda kullanılmış ilen bugün bırakılmış olanlar .”

Anlatıma zenginlik, canlılık katmak için kullanılan deyimler, genellikle bir durumu, karşılaşılan olayların özelliklerini, insan karakter ve davranışlarını, insanların çeşitli fiziksel ve ruhsal niteliklerini tasvir etmek üzere birden çok sözcükle oluşturulur (Aksan, 2002).

Deyimler, toplum tarafından benimsenen, genellikle gerçek anlamları dışında kullanılan, anlatıma güzellik ve canlılık katan, kalıplaşmış kısa ve özlü sözlerdir. Başka bir deyişle deyimler, yüzyıllar boyu binlerce insanın beyin ve duyu süzgecinden geçerek siirleşen ve yoplumun ortak malı olan kalıplaşmış ifadelerdir (Özbay & Melanlıoğlu, 2009).

KVH’de oldukça sık kullanılan deyimler, hikâyelerin anlatımını zenginleştirmekle kalmamış, yazıldığı dönem insanların hissiyatını da yansıtmışlardır. Genellikle günümüzde kullanılanlarla paralellik arzuetmekte olup çoğunlukla benzetme ve mecaz yoluyla oluşturulmuş, ancak kalıplaşıp kalıplaşmadığı tespit edilememekle birlikte deyim gibi kullanılan pek çok söz terkibi tespit edilmiştir. Zulmet kaçıp tahtını şemse ko- (228a) (sabah ol-), fırsat şitâsıyla üşümiş bedenine vuslat libasın gey- (136b) (gönülden arzulana bir şeye kavuş-), ‘ömr bâğından yemiş yime- (127b) (çok genç), cânını gam deñizine at- (7a), gülmeği ağlamağa sat- (7a) (çok üzgün ol-), (şeb-i siyâh) gönlegini ‘âlemüñ üzerine ser- (72b), (şeb-i siyâh) cihândan nûrâniyyet defterini dür- (72b) (akşam ol-), (kâtib-i ‘âlem) safha-i beyâzı eline al- (76a) (sabah ol-) gibi daha pek çok örneğini verebileceğimiz söz öbekleri bu yolla oluşturulmuştur.

“*Meger ahşam irmişdi, ‘âkıbet şeb-i siyâh gönlegini ‘âlemüñ üzerine sermişdi, cihândan nûrâniyyet defterini dürmüşdi (72b).*” örneğinde görüldüğü gibi benzetme ve

mecaz yoluyla oluşturulan deyim, akşam tasvirinde kullanılmış dolayısıyla anlatıma güç katılmıştır.

“*Pes bu sebebden ötürü Ahmed-i Mısri Sultân-ı ‘asr için Hikâyet-i Erba’ın Subh u Mesâ adlı kitâbı beyâza çıkardı (3a).*”

“*...bile kim bu çerh-i gaddar kimleri pâ-y-mâl itmişdür (3b).*”

“*...bir ulu pâdişâh varidi. İsmi Şâh-ı Hâfikeyn idi. Heft kişver anuñ taht-ı yedinde idi (5a).*”

“*Sen dahı beni öldürdiler diyü il içinde çav bırak (7b).*”

“*Pes şâh dahı hammâm kapısına vardı oturdı, yüzinden hayâyı götürdi (14b).*”

örneklerindeki deyimler (pây-mâl it-, taht-ı yedinde ol-, çav bırak-, yüzünden hayâyı götür-) de günümüz kullanımlarıyla benzerlik göstermektedir.

KVH’de tespit edilen deyimler alfabetik olarak sıralanmıştır.

(birinin) gözi karşusunda (192a)	
(...) kalbi tahtından göç- (183b)	(birinin) sözünü ko- (132a)
(...dan) beter it- (118b)	(cihân) zulumât tumanından halâs ol- (248a)
(...dan) haber aç- (165a)	(derd) içine kâr eyle- (136b)
(‘avrata vasıl olmağa) aş ir- (217a)	(egninden) kerâmet libâsın al- (236b)
(biñ kızılı) etegine say- (167a)	(eyü) eline gir- (242b)
(bir kulaç) biti vir- (95b)	(felek) satranç-bâzlığa başla- (135b)
(birbirine) melâmet sengin atış- (195a)	(gözine) ekşi koruk sıdırma- (207a)
(biribirini) yılan yarpuz sevdiği gibi sev- (239b)	(güneş) baş göster- (40b)
(birinden) yana ak- (8b)	(haber) kulağına deg- (134a)
(birini) başından çıkar- (247b)	(ikisinin) mâbeyni irak düş- (211b)

(ikisinin) orta(sına) firâk düş- (211b)	‘aybını yüzine söyle- (80a)
(kâtib-i ‘âlem) safha-i beyâzı eline al- (76a)	‘aziz tut- (125b)
(kendüyi) ulu tut- (193b)	‘ırzı dökil- (46b)
(kulağı) sucı beygiri gibi öñine ko- (238b)	‘izzetden düş- (53b)
(lebleri) iki kırmızı koç gibi uruş- (137a)	‘ömür bâğından yimiş yime- (127b)
(leblerinden) âb-ı hayât nûş it- (137b)	‘ömür sür- (34b)
(nefs) galebe eyle- (131a)	... libâsıyla tonan- (200b)
(sözi) masharalık gel- (227a)	...(yı) boynunda ko- (123a)
(şeb) ayak götür- (175b)	.....nın şekline gir- (245b)
(şeb-i siyâh) gönlegini ‘âlemün üzerine ser- (72b)	....den damar götür- (257a)
(tekâbül) elini rızâ başına ko- (141b)	ele gir- (252b)
(üstine) kef geç- (218a)	....yolına var- (174a)
(yanağına) dâne dâne terler dizil- (232b)	ab-dest al- (179a)
(yigitler) toprağa dökil- (226a)	‘abes gire (177a,171b)
(zulumât) ayak uzat- (243b)	âb-ı revân gibi seyyâle (149a)
‘abes yire (76a)	‘acebe kal- (212a)
‘âciz kal- (20a, 20b)	acı dil vir- (196a)
‘âdet tut- (22a)	acı gel- (193b)
‘ahd ü karâr it- (7a)	‘âciz kal- (42b)
‘akd-i meclis eyle-(11b-12a)	‘âciz kal- (164a,165b,207b,188b,214b,220b)
‘akıl terâzüsüne tart- (65b)	‘âciz ol- (48a)
‘akıldan ba‘îd ol- (12b)	‘âciz ve fürûmande kal- (209a)
‘aklı git- (93b)	açlıktan köpük kus- (117b)
	ad çıkar- (171a)
	ad vir- (21b)

ad vir- (227b)	ağzından haber al- (8b)
ad vir- (50b)	âhdan vâhdan gayri virdi olma- (136a)
a' dâsinun yüreginde tag ol- (83a)	âhir dem(in)de (150b)
'adâvet kademi (110a)	ahiret bâbında ziyâde ol- (129b)
'adâvet tîrini mekr zihine gizle- (245a)	ahiret mülkine nakl it- (260b)
'adem bahrine girüp yüz- (175b)	ahiret sarâyına rihlet it- (260b)
'adem mezra'ına ek- (177a)	ahret sarâyına rihlet it- (33a)
âdem oğlanı (39b)	akdan kara seçil- (193b)
'adem sahrâsından vücud 'âlemine getir- (139a)	'akıl terâzüsüne tart- (65b)
'âdet edin- (29b)	'akılla bul- (234a)
adı añıl- (3b)	'akla sığma- (137a,213b)
'adl göster- (171b)	'aklı başında uç- (233a)
'adle bünyâd ur- (100b)	'aklı bayıl- (136a)
âferin it- (4a)	'aklı cânı yavu kıl- (134b)
agu ur- (147a)	'aklı gelmek (51a) (kendine gelmek)
ağlı okı begile- (189b)	'aklı git- (224a)
ağır gel- (238a)	'aklı irişme- (135b)
ağır hil'at geyür- (109a)	'aklı şaş- (220a)
ağız ağza vir- (172b)	'aklı yit- (166b)
ağlayanı güldür- (155a)	'aklın devşür- (185a)
ağlayanı güldür- (75a)	'aklın nûrını ve revnâkın gider- (170a)
ağzı kalay çanakı gibi eğilivir- (81a)	'aklın(ı) al- (136b)
ağzına ur- (233a)	'aklına hezâr tahsînler it- (145a)
ağzında mercimek ıslanma- (127a)	aklını başuna cem' eyle- (173a)
ağzından çıkar- (255b)	aklını kolaylat- (173a)
	'aklını uğurla- (5a)

ʿâlemde destân ol- (134a)  
 ʿâlemi başına teng it- (205b)  
 ʿâlemî tut- (67a)  
 alkış al- (124b)  
 alkış it- (19b)  
 allah tarafından gözet- (130a)  
 amân bul- (221a)  
 aman ver- (9b, 18b, 21b)  
 amân vir- (178b)  
 ʿamel(in)i ibtâl it- (149a)  
 ʿan samîmi'l-kalb di- (259a)  
 anadan toğma ol- (192b)  
 anası südi gibi helâl ol- (198a)  
 and iç- (164b/5)  
 and vir- (255a)  
 and vir- (39a)  
 ʿar it- (9a/1)  
 ârâyiş-i tâc u taht ol- (230b)  
 ardına düş- (226a,242b,134b)  
 ardına düş- (59b)  
 ardına uy- (195b,249a)  
 ardından kesilme- (208b)  
 arkasın sığa- (188a)  
 arkasına ebyâz libâslar sal- (170b)  
 arkasına ur- (136b)  
 arkasına ur- (157a,232b)  
 arkasını ferâgat dîvârına vir- (28b)  
 arkasını yepe- (259b)  
 armağan düz- (133a)  
 ʿarş-ı ʿazîmdeki hôros ötme- (221a)  
 ârzûsı katʿ ol- (149a)  
 assı gör- (34b)  
 âşinâ iken yâd ol- (152a)  
 ʿaşkına esîr ol- (51a)  
 at boynına düşüp gel- (13a)  
 âvâre ol- (16a)  
 âvâz çek- (214a)  
 ʿavratlık it- (194a)  
 avurd çal- (233a)  
 ayagın çeker olma- (43a)  
 ayagını eteğine sarup otur- (88a)  
 ayağı ucu (232b)  
 ayağına düş- (255b)  
 ayağını almak iste- (245a)  
 ayağını edeb dâmenine çek- (235b)  
 ayağını yire ırgürme- (258a)  
 ayak altında pây-mâl ol- (22a)  
 ayak bas- (39a)  
 ʿayân beyân (47b)  
 ʿaybın(ı) görme- (123b)  
 ayın on dördüne beñze- (136b)

‘ayınına alma- (177b)	baş terkin ur- (62a)
âyîne-veş dön- (199a)	baş ucu (52a)
‘aynına alma- (170a,238b)	baş ucu (202b)
‘aynına gelme- (227a)	baş ve mâl tama’ına düş- (97a)
ayru düş- (92a)	baş virüp baş al- (205b)
‘ayyuka çık- (131a)	baş ziyânı (227a)
‘azâb çek- (219a)	başa zevâl gel- (103b)
azkun düş- (117b)	başdan tâc git- (56b)
‘azl eyle- (239b)	başı açuk (55a)
‘azrâil gibi cân al- (168a)	başı altından kop- (225b)
bağrına bas- (92a)	başı aşağı ol- (223b)
bağçesine erkek ağaç dikme- (83b)	başı berâber (ol-) (88b)
bağrı pâre pâre ol- (36b)	başı dahı gitse (138b)
bağrına bas- (180b,233a)	başı gerek- (6b)
bahtını siyâh it- (111b)	başı git- (69a)
bâkî evini ‘imâret kıl- (37a)	başı git- (104a)
bakla saldur- (140a)	başı git- (127a,226b,145b)
bâl ü per çek- (227b)	başı git- (80a)
balla yağıla (74a)	başı kabak yalın ayak (91b)
baş derdinde ol- (124a)	başı kesil- (225b)
baş dimeyip göz dimeyip ur- (160b)	başı şart ol- (192a)
baş kaldırma- (20a, 20b)	başı ucu (232b)
baş kaldur- (183b,204b,210a)	başı üzerine koy- (33b)
baş korkusu (84b)	başı üzerine tut- (74a)
baş sal- (205b)	
baş tagıt- (36b)	



başı ve hân-u-mâmî git- (254b)	başını bedeninden cüdâ eyle- (159b, 241a)
başı yüzi üstinde (115a)	başını çal- (16a)
başı(nı) bedeninden ayur- (140b)	başını çöz- (8a)
başın(ı) al- (161a)	başını kes- (16b, 17b)
başına and vir- (39a)	bâşını kes- (242a)
başına belâ gel- (257b)	başını kes- (25b)
başına dön- (215a)	başını vir- (255a)
başına gel- (202b,260a)	başının üzerinde kılıç tut- (6a)
başına gel- (78a)	başının yaragın gör- (204b)
başına hatar ol- (119a)	başum üstine (232a)
başına kasd it- (111b)	bayagı ol- (normale dön-) (49a)
başına kasd it- (9b, 65b, 69a)	beden içindeki cân (92a)
başına ne yazıldıysa gör- (227a)	behişte dön- (113b)
başına uğra- (236b)	bekâret bâbı kufl-i yakutla mukaffel ol- (160b)
başına üş- (113a)	bekâretini al- (20a)
başına üş- (220a)	bel bağla-k (7b, 16b)
başına vâki' ol- (240b,257b)	belâ ve mihnete mübtelâ ol- (228b)
başında devlet ol- (186a)	belâya mübtelâ ol- (236b)
başından ay- (237a,254b)	beli(ni) bük- (64b)
başından gülünü yedürme- (115b)	belinden gel- (10a)
başından hayrı git- (202b)	beñzi alın- (196b)
başını 'adûsı çengâlınden halâs kıl- (166b)	beñzi küle dön- (65a)
başını alıp kaç- (226a)	beñzi sol- (103b)
başını bedeninden ayır- (22a)	

beñzi sol- (205b,139a,139a,218b)  
beñzinde kan kalma- (255b)  
berâber olma- (23a)  
ber-dâr it- (96b)  
beşeriyet git- (97a)  
beyâza çıkar- (3a)  
beyni burnundan akayaz- (15b)  
bezm kurul- (109b)  
bıçağı dik- (139b)  
bıçak çal- (192b,222b)  
bıyık bur- (165a)  
bihişt göginün mâhı ol- (236b)  
bî-hûde (94b)  
bî-hûde yere (170a)  
bili бүkil- (222b)  
bilini бүk- (176b)  
bilini eg- (238a)  
bilmeze ur- (92a)  
biñ cân u dille (187a)  
biñ cân u dille (87b)  
biñ cân u gönülle (86b,87a)  
biñ cândan sev- (218a)  
biñ cânla havfi vehmi zâ'il ol- (137a)  
biñ dürlü (27a)  
bî-nazîr ol- (35a)

biñde bir (231a)  
biñde bir (3b)  
biñde istediği birde bulın- (205a)  
biñi bir pula (137a,187b)  
bir avuç türâbdan gayrı nesne toyurma- (36a)  
bir ayağı gürda bir ayağı dünyâda ol- (28b)  
bir gönlektan baş çıkar- (7a)  
bir it- (4a)  
bir kılını ...ya virme- (229b)  
bir kulağından girüp bir kulağından çık- (204b)  
bir mankıra muhtâc ol- (238b)  
bir pula alma- (22a, 53b)  
bir pula dahı gerekme- (154b)  
bir pula sayma- (20a)  
bir sözi iki olma- (188b)  
bir sözi iki olma- (95a)  
bir sözini iki eyleme- (47a,47b)  
bir yirde tur- (9a/1)  
birbirine gir- (14a)  
birbirine giriş- (103b)  
biregü âletiyle gerdege gir- (145a)  
biri birine bulaş- (195a)  
biri yüz ol- yüzi biñ ol- (127a)

biribirinüñ ardınca gel- (258a)	cân bul- (81a)
birlige irişime- (132a)	cân câna kat- (23b)
boğazına yapış- (75a)	cân çekiş- (106a)
boğazını ötür- (202a)	cân hulkına gel- (192a)
boğazlasalar kanı akma- (219b)	can kadrini bilme- (32a)
bokunda leblebi bulmuş oğlan gibi sevin- (117b)	cân u dilden (187a)
boya iriş- (58a)	cân u gönülden (160a,167a,185a,200a,257b)
boynunu ur- (100b)	cân vir-cân al- (208a)
boyun vir- (150a,248a)	can virmek (11b, 92b)
boyun vir- (34b,56b)	câna cân kat- (191a,137b,137b)
bozkın düş- (117b)	cânı cehenneme ısmarla- (79b)
bu deñlü yemegi siñürme- (129b)	cânı gibi nazar it- (80a)
bu yüki götüreme- (161b)	cânı git- (93b)
bukalemûn gibi dürlü dürlü renge dön- (199a)	cânımın cânı (51b)
buluşduğına söyle- (97a)	cânın istese vir- (81b)
buñ deminde yâr ol- (61a)	cânına cân katıl- (48b)
burnı kanama- (169b)	cânına hükmit- (38b)
bülbüller gibi şakı- (258b)	cânına kıy- (192a)
bünyâd ur- (104b)	cânını al- (224b)
cân at- (229a)	cânını başını yoluna fedâ it- (163a)
cân başına sıçra- (55a)	cânını düşmân zahminden kurtar- (166b)
cân başına sıçra- (99a)	cânını fedâ it- (60b)
cân başına sıçra-(13a)	cânını gam denizine at- (7a)

cânını hakk'a teslim it- (219a)  
cânını sakla- (209b)  
cânını tenini (...nın) yolında îsâr it- (229b)  
cânını vir- (83a)  
cânını yağma ve târâc it- (251b)  
cânla başla turuş- (7b)  
cânlar değmek (168b)  
cânu gönülle (109b)  
cânuñ cânu (92a)  
cehennem odına zarf eyle- (171b)  
cehennem tarafına yol eyle- (43b)  
cehil ataşın gider- (172b)  
cemî'î 'âlem (160a)  
ceng tedbîrin it- (60b)  
cennetde dîdâr bul- (73a)  
ciger- gûşe (228b)  
ciger- gûşem (222b,252b)  
ciger gûşesi (34a)  
ciger kebâb ol- (221b)  
cigeri çâk ol- (258b)  
cigeri delin- (76b)  
cigeri hûn ol- (29a)  
cigeri kebâb ol- (40b)  
cigeri tagla- (36a, 69a)

cigeri yan- (40a)  
cigerin yak- (90b)  
cigerinden bir sûz-nâk âh it- (192b)  
cigerini çâk eyle- (42b)  
cigerini şişlere sancup kebâb it- (56b)  
ciğer-gâhını çâk eylemek (20a)  
ciğeri pâre pâre olmak (9b)  
cihân elinde musahhar ol- (76b)  
cihân ruhbânınuñ enginden siyâh tonını al- (170b)  
cihâna gelmemiş gibi eyle- (52a)  
cihândan nûrâniyyet defterini dür- (72b)  
civâr-ı hakk'a geç- (185a)  
cûşa gel- (230b,251b)  
cüdâ düş- (153b)  
cümle 'âlem (140a)  
cümlesinüñ en güşteri ol- (134a)  
çalmadan oyna- (51a)  
çav bırak- (7b)  
çavı yayıl- (136a)  
çaylak yavrusı (174b)  
çeri der- (114a)  
çıra ur- (142b,143a)  
çiçek gibi tonat- (221b)  
çift edin- (7b)

çomak atsañ 'avrata tokun- (217a)  
dâne gibi ez- (175b)  
da'vet gül-zârında icâbet bûlbûli olup  
öt- (158b)  
defterini dür- (74a)  
degme kişi (79b)  
demini türâba ko- (108b)  
demiri çiyne- (çok güçlü) (52a)  
derdine çâre it- (136a)  
derdine derd kat- (215b)  
derdine ilâc itdür- (139a)  
derdüñ dermânı (92a)  
deredepe aş- (226a)  
dermân salıvir- (191b)  
derûnına eser it- (217b)  
dest-gîr ol- (53b)  
destûr dile-  
(110a,159b,240a,200b,192b)  
destûr iste- (100a)  
destûr vir- (100a)  
devlet meydânında sa'âdet topın tut-  
(215b)  
devlet yorganıyla örtülme- (193a)  
devleti başından git- (254a)  
devletini tebâh it- (111b)  
deyseñ düş- (136a)  
didügi yola git- (130b)

didügi yolca gitme- (74a)  
didügü yola git- (100b)  
diken olup tenine bat- (164a)  
dil çiyne- (34a)  
dil getireme- (201b)  
dil vir- (223a)  
dil vir- (76a)  
dile getir- (146b)  
dili belâsına uğra- (45b)  
dili eteği kısa ol- (165b/1)  
dili varma- (155b)  
dilinde ol- (56b)  
diline karşı söz gel- (87a)  
dille yenime- (71a)  
diller ile şerh olunma- (93b)  
diller şerh itme- (133a)  
diller şerh itme- (20a)  
dillerle vasf olunma- (92a)  
dil-teng ol- (6a, 104b)  
dîn hisârını 'adâvet külünkiyle döy-  
(212a)  
dînden çık- (176a)  
dînüñ hisârını yed- (189a)  
diri koma- (168a)  
kulag ur- (168a)  
diriliği gussayla karış- (193b)

dirliği tatsuz ol- (132b)	düş-nâm-ı telh vurış- (195a)
dirlik dir- (15a)	ebsem tur- (159a)
dîvârdan dîvâra çal- (247a)	ecel ayağ uzat- (164a)
diz-be-diz (12b)	ecel eriş- (52a)
dost düşmân gayreti olma- (90a)	ecel şarâbın iç- (109b,139a)
dört yanına (209b)	ecel yasduğına baş ko- ( )
dört yanına bakın- (213b)	ecel yasduğına baş ko- (36b, 69b)
dübürinden pire uç- (159b)	ecel yasduğında yat- (212b)
düdüksüz oyna- (95b)	edeb-i belîğ vir- (224b)
dükkân sizüñ (117b)	egri yola gir- (95a)
dükkân(ını) aç- (78a)	egri yola git- (65b)
dünyâ cem' it- (53b)	eğri bak- (20a)
dünyâ göğine çak- (131b)	ehl-i 'aşk işi olma- (180a)
dünyâ ve ahretini yık- (176a)	ekmegi kuru ye- (224a)
dünyâ vir- (mal ver-) (67b)	el altından (20b, 44a)
dünyâ yüzini gösterme- (231b)	el altundan (160a,257a)
dünyâdan ahrete rihlet eyle- (139a)	el götür- (dua et-) (43b, 54b, 85b)
dünyâdan git- (184b)	el kavşur- (241a,252b)
dünyâdan git- (50b, 74a)	el kavşur- (34a)
dünyâdan mahrûm git- (189a)	el sun- (144b)
dünyâsın değış- (236a)	el sun- (60b)
dünyâyı terk it- (174a,260b)	el uzat- (131a,239a)
dünyâyı zulumetden yu- (228a)	el uzat- (22a, 65b, 70b, 97b)
düşinde dahı görme- (81a)	el vir- (131a)
düşmenüñ 'ömri tolun- (87b)	el vir- (70a)

el(in)den çık- (127a)  
elden çık-  
(228a,125b,171a,180a,180a,192b)  
elden çıkar- (9b, 11a, 92a, 118b)  
elden çıkarma- (180a)  
elden git- (56b)  
elden ko- (116b)  
elden koma- (137a,176a,161b)  
elden koma- (66a)  
elden ne gelir (15b, 57a)  
elden ne gelir (108a,169b,227a)  
ele gir- (145b,161b,205a,244b)  
ele gir- (78a)  
elem degir- (123a 128a)  
elem degme- (248a)  
eli eteği kısa ol- (64a)  
eli ir- (34b)  
elif boyı dal it- (233b)  
elif boyları nun eyle- (166b)  
elin diline at- (224b)  
elinde ol- (106b)  
elinde ol- (7a, 8b, 56b)  
elinden al- (161a,239b,208b)  
elinden al- (80b)  
elinden çık- (25a)  
elinden çıkar- (165a)  
elinden geç- (253a)  
elinden gel- (172b,256b,195b,213b)  
elinden gel- (7a, 83b, 116a)  
elinden gelme- (205b)  
elinden kan ağla- (253a)  
elinden kurtul- (13b)  
elinden ne gelir (207a,245b)  
elinden nesne gelme- (164a,223b)  
eline altun alsa kara toprak ol- (110b)  
eline gir- (186a,253a)  
eline gir- (25b, 36b, 75b, 95a)  
eline vir- (21a)  
eline vir- (253a)  
eline yapış- (184b)  
eline yapış-(33b)  
elini 'adâvet şemşîrine ur- (129a)  
elini çek- (11a)  
elini sinesine ur- (252b)  
elini yüzine sil- (247b)  
eliyle komış gibi al- (188b)  
elleri bir çanağa gir- (194b)  
elleri ile komış gibi bul- (49a)  
ellerin birbirine kak- (104b)  
elsine-i şerrâh vasf ideme- (133b)  
emânet koy- (232a)

ensi end- (8b)	fazâhat şâhında gurâb öt- (212a)
epsem ol- (67b)	felege kelek simurga siñek dime- (52a)
er koş- (226b)	felegüñ çînî âyînesini cihân halkınuñ yüzine mukâbil tut- (125a)
erba'în çıkar- (217a)	felekden geç- (153a)
eser itme- (68b)	felek-i atlasa rât it- (187a)
eser kalma- (51b, 53b, 67b)	fenâ sarâyından bekâ sarâyına rihlet it- (36b)
eser(in) görime- (119b)	ferâh dünyâyı teng it- (225a)
eseri görünme- (14a)	fermân senin (6a)
eski mankıra dön- (125a)	ferûmende kal- (188b)
eşegi boya- (71a)	fesâda var- (202b)
etegine otur- (226a)	fezâhat ve hazâyet âteşine yak- (140a)
evceb gör- (230a)	fırsat düşür- (95b)
evdeki hisâb bâzâra uyma- (117b)	fırsat gözle- (128b,129a)
evini yık- (86b)	fikir âteşiyle fıkır fıkır kayna- (214a)
evlat zahir ol- (39b)	fıkr miftâhıyla aç- (143a)
eyü geçün- (73a)	fikre var- (26b)
fâ'ide gel- (76a)	fikrinden giderme- (35a)
fâ'idesi dey- (117a)	fırâk odına yan- (94a)
fâ'ide gelme- (173b)	fırâkı yabana at- (137b)
fâ'idesi dey- (198b)	fitne kaynat- (22b)
fakr odına yanma- (36a)	fitne kopar- (98a)
fâl açdurmak (140a)	fitne okına umac it- (251b)
fânî dünyânuñ âlâyişiyle pâk kalbi tolu idüp yay- (128a)	fursat ara- (217a)
fâriğ ol- (11a, 17b)	fursat bul- (132b,218a)



fursat bulma- (247b)	genc-i bî-kerân yut- (215a,b)
fursat gözle- (217b)	gençliğini yolunda harcet- (145a)
fursat nârına yanmak (134a)	gerdege gir- (70a)
fursat vir- (243b,247b)	gerdege koy- (70a)
fursatı fevt eyle- (200a)	gerdûnun kekresi zerrîn perini ‘âleme neşr it- (140b)
fursatı fevt eyleme- (205b,206a)	gırîv kopar- (169b)
fursatı fevt it- (46a, 118b)	gice gündüz (94a)
fursatı geçür- (117a)	giceyi gündüze kat- (226b)
fursatı geçürme- (129a)	giñ dünyâyı dar it- (76b)
fursatını gözle- (245a)	gitdügi yoldan dönme- (79a)
furûmande kal- (207a)	gizlü âşikâre ol- (193b)
gâfil avla- (132b)	gögsin(i) ger- (123b,215a)
gaflet gözlerini ört- (176b)	göğüs geçür- (247a)
gâh gelip gâh git- (255b)	gam zehri içür- (247b)
gam bahrine lenger salma- (80a)	gök yüzine muhabbet gülâbını sep- (160a)
gam sipahı otur- (183b)	gökde istediği yerde bulın- (205a)
garaz añla- (251b)	gökden zenbille in- (218b)
garaz gel- (240b)	gölgesinden kaç- (206b)
gavga kopar- (246b)	gönderdiği yola git- (62b)
gazab okı (144b)	göñl(in)e düş- (94b)
gazâba gel- (172b,188a,221a,223a,250b,258a)	göñl(ün)e gel- (146b)
gazâba gel- (4b)	göñlegi yabana atmak (23b)
gazaba lâyıık ol- (62b)	göñlı sınık ol- (76b)
gazap defterin dür- (230a)	göñli ak- (241b)
gazîzü’l-kalb ol (184a)	göñli çekme- (57b)

göñli dile- (45a)	göñül bağla- (35a)
göñli hoş ol- (240a)	göñül bir et- (7a, 8b),
göñli iste- (157a)	göñül hoşlığı ile (85a)
göñli it- (76b)	göñül ma'mûrluğı (35a)
göñli mecrûh it- (113a)	göñül mihekkine çal- (65b)
göñli murâdına ir- (260a)	göñül murâdın(ı) vir- (213b)
göñli tok, gözi aç (238b)	göñül murâdını hâsıl it- (70a)
göñli yak- (176a)	göñül sürûrı (92a)
göñli(n) aç- (114a)	göñül şîşelerini kimesne uşatama- (87a)
göñlinde pinhân it-	göñülcigini tesellî eyle- (259b)
göñlinden geç- (178a)	göñüle gir- (130b)
göñlinden gider- (128b)	görmemiş gibi ol- (39b)
göñlinden niyet bağla- (96)	göz açıp yumunca (186a)
göñlinden safâ git- (111b)	göz erimi yir (177a)
göñline düş- (50a)	göz gözi görme- (86b)
göñline hoş gel- (133a)	göz nûrı (92a)
göñlini gam kapla- (202a)	göz(ün)den acı ve kanlı yaşlar ak- (140a)
göñlini hoş eyle- (93b)	gözden gâ'ib ol- (212a)
göñliyle eyit- (149a,254a,249a,205a)	gözden geçür- (27b, 28a)
göñliyle eyit- (72b, 48a, 85b)	gözi karar- (175a)
göñliyle kaynat- (127a)	gözi toyma- (128a)
göñliyle söyle- (26b)	gözi(nin) öñinde (192a)
göñlü açıl- (6b)	gözinden acı yaşlar dökil- (222b)
göñlü ferâh ol- (79a)	gözine görün- (236b)
göñlü özle- (81a)	

gözini dik- (177a)	gün art- (156b)
gözini dik- (192b)	günâh it- (220b,238b)
gözleri birinin gözlerine tuş gel- (222b)	günâha gir- (161b,215b)
gözleri yoş ol- (gözleri kamaş-) (86a)	günâha koy- (100b)
gözlerini as- (24a),	günâhı boynuna (39a)
gözlerini çelert- (208b)	günâh-ı kebâ'ine müstağrak ol- (130b)
gözlerinin yaşı çağla- (92)	günâhını götürime (238a)
gözlerüm çıksun (115a)	günahını mahv it- (149b)
gözünden pinhân olduğun dileme- (5b)	güneş uyhudan uyan- (129b)
gözüne karşı (20b)	gür gür yan- (141b)
gözüne tur- (97a)	güzâf söyleme- (235b)
gözünün nûrı (27b)	güzâf ur- (141a)
gunâhı boynuna (125a)	haber it- (17b)
gussayı kov- (213b)	haber it- (226a)
gûş-i hâşla ısga it- (143b)	haber vir- (122b)
güci yet- (210b)	haber vir- (41b, 100a)
güci yetme- (211a,129a)	hâcet dile- (164b)
güci yitme- (30b)	hâceti tarîkine adım at- (188b)
gücüne git- (174a)	hâcetin bitür- (154b)
güç gel- (91b)	hâcetini bitir- (64a, 70a)
güç gör- (240a)	hadden aş- (236a)
güçle getir- (zorla taşı-) (7a)	hadden tecâvüz it- (229b)
güçrek gel- (129a)	haddi olma- (106b)
gülmeden düş- (224b)	hâk ol- (92b)
gülmeyi ağlamaya sat- (7a)	hak sübhâne ve ta'âlâ kendü sıfatından yarat- çok güzel

hak yolundan çıkar- (11a)	hâtırı kal- (80a)
hak'tan fermân ir- (5b)	hâtırı perîşan ol- (252b)
hâk-i pâyi tâc yerinde serinde ol- (152b)	hâtırın sor- (191b)
hakka cânını teslîm it- (179b)	hâtırına nesne yören- (165b/1)
hakk'a nâzır ol- (130a)	hâtırını tesellî it- (253a)
hakk'â ulaş- (88a)	hayât bul (93b)
hakk'ın rahmetinden yad ol- (132b)	hayât nûş eyle- (93b)
hakkında bul- (141a)	hayât(1) defterini dür- (104b,114a)
hakkından gel- (224b)	hayâtı git- (81a)
hakkından gel- (240a)	hayâtı nâmesini dür- (260a)
hâli hoş ol- (86a)	hayâtın mâyesi (27b)
hâlini bil- (29b)	hayattan el yu- (69b)
hâlini gözet- (76b)	hayır du'â ile yâd ol- (3b)
hâlini hoş it- (204a)	hayır du'âyıla yâd ol- (3b)
harâb-dil ütüş- (195a)	hayır gelme- ()
harâm ol- (209a)	hayır gelme- (13b, 73b)
harîrler içine bat- (232b)	hayır gelme- (209b)
hasret geç- (91a)	hayır gör- (166a)
hastaya siñek üşme- (141b)	hayr du'â ile yâd it- (260b)
hatâları savâba geçür- (72a)	hayra delâlet eyle- (102a)
hâtır melûl it- (63b)	hayrı bâtil it- (97a)
hâtıracuğını sor- (213a)	hayrı yok it- (238a)
hâtırcığını beze- (108b)	hayvân gibi karıl- (151b)
hatırcuğını yepe- (110a)	hazer siperin takın- (175b)
hâtırı hoş ol- (118a)	hâzır baş ol- (242b)

hediyeye çık- (201a)	hidmete tur- (99a)
helal idin- (7b, 8b)	hidmetinde meşğûl ol- (62b)
helâlîğe kabûl i- (259a)	hikâyet getir- (4b)
helalık dile- (200a)	hîle düz- (23b)
helâli ol- (15a)	himmet-i 'âliye kanadını aç- (155b)
helallığa kabul et-(7a)	hisâba gelme- (161a)
helvâ itmekden kolay ol- (248a)	hisâr-veş havlı ol- (99a)
helvâ yimekten (238b)	hor gözet- (193b)
hem-demi âhıla vâh ol- (191b)	hor it- (29b)
her biri bir yaña baş çek- (254a)	hoş geç- (203a)
her cüz'ini külliden ayur- (260a)	hoş gel- (142a,155a,142a,155a,204b,205b)
her pâresini bir tarafa at- (244b)	hoş ol- (39a, 157a)
herîse eti gibi didim didim it- (148a)	hoş tut- (19b)
hevâyı nefis ile tol- (250b)	hoş-dil it- (63a)
heves it- (10a/1)	hudûd-ı allâh'dan tecâvüz itme- (161b)
hezâr âferinler getir- (63a)	hûy idin- (35a)
hezâr âferînler it- (193a)	hûyın hûylan- (34a)
hezâr dikkat (27b)	huzû' ve huşû' şemşîriyle....(y1) bük- (158b)
hezâr endîşe (27b)	hükmi altında ol- (62b)
hezar fikir it- (47a)	hükmi revân ol- (119a)
hezâr tahînler it- (235a)	hüsn içinde yûsuf-ı sâni ol- (163b)
hışım sâkin ol- (230a)	hüsni şarâbı iç- (176b)
hışma gel- (173a)	hüsni tâbına yan- (177a)
hışma gel- (259a)	'ırzı yire dökil- (239b,240b)
hıyar gibi iki böl- (243a)	
hiddet zemheriri bedenini üşüt- (173a)	

islâha getür- (40a)	irâdetine müfevvez ol- (212a)
içinden geçür- (58a, 71b)	irişte gibi it- (148a)
içine cân korkusu düş- (140b,146a)	islam yirine göçür- (62a)
içine cân korkusu düş- (22a, 27a)	istedügi yirde bulun- (87b)
içine derd düş- (92a)	iş et- (8a,18b, 19b, 20a)
içine od düş- (83b)	iş it- (124a,191a)
içine şeytân gir- (94b)	iş(ini) bitür- (80a)
içine vir- (242b)	işe ir- (28b)
idrâk terâzûsından ağma- (213b)	işi güci âh ol- (114b)
ifâkat bul- (208a)	işi güci âhu zâr ol- (136a)
ifâkat bul- (93b)	işi güci dâ'im mürüvvet ol- (119b)
ifşâ gül-zârında bülbül-i gammâz olup ötme- (255a)	işi sağ ol- (83a)
iftâr eyle- (72b)	işini başar- (175b)
iki 'âlem safâsın bul- (131a)	işini bokla- (150b)
ikisi bir kabağa işe- (162a)	işini ziyâna vir- (125b)
ikrâm eyle- (159a)	işitmeze ur- (204b)
il gün kaydında ol- (124b)	işitmeze ur- (80a)
ile gir- (ele geç-) (50b)	işkence çek- (219b)
ilerü gel- (140b)	işüñ öñine ve soñına gey nazar it- (27b)
'ilmüñ bahrına ir- (122b)	it gibi peşimân (72b)
îman getür- (122b,166b)	itdügi yanında kal- (95b)
in'âm ihsân iriş- (62b)	itdügini bul- (104b)
inkırâz iriş- (142b,142b)	itdüklerini bul- (54a)
intifâ' görme- (141a)	i'tikâdı pâk ol- (173a)
intikâm al- (240a)	

iyiliğe iriş- (221a)	kan it- (25a, 29a)
iyilik gör- (62a)	kan sel gibi ak- (156b)
izin vir- (206b, 208a,216a)	kan ter ol- (108b)
izin vir- (61a)	kana boya- (8b)
jîva gibi kayna- (211a)	kanat büküp uç- (87a)
kadem bas- (109a)	kanda kaldı (20a, 180a)
kadem bas- (227b)	kanı kayna- (110a)
kadem rencîde kıl- (115b)	kanı kurı- (48b, 118a)
kadem şehrine git- (177a)	kanı kuru- (205b)
kakıldığından kanı kaç- (236a)	kanına gir- (230a)
kalay gibi erit- (43a)	kanına gir- (39a)
kalbi hadîd ol- (228b)	kanını dök- (177a,209a)
kalbi mükell el ol- (109a)	kanını dök- (46b)
kalbi müncemid ol- (193a)	kanlı ol- (10a, 10b, 21b)
kalbi münkesir ol- (139a)	kapudan kovsañ bacadan düşer (61b)
kalbi sahifesinde yazıl- (167a)	kapudan kovulsa bacadan düşer (140a)
kalbinde îman ağacı bit- (119b)	kapusına git- (97a)
kalbinden gider- (235b)	kapuyı dîvâr it- (117b)
kalbini bir yire getir- (238a)	karalar gey- (36b)
kalbini pâs it- (101a)	karalara gark ol- (54b)
kan bahası (60b)	karâr eylemek (9b, 12b,22b)
kan dök- (10a, 20a, 40b, 41a)	karârı kalma- (237b)
kan dök- (226b)	karaya boyan- (36b)
kan dökici ol- (130a)	karılmak iste- (67a)
kan eyle- (177b,241a)	
kan gövdeyi götür- (226a)	

karşu çık- (169a)	kendüden geç- (242a)
karşu çık- (karşılmak) (55b)	kendüden geç- (95b)
karşu git- (169b)	kendüden git-
karşu var- (62a)	(202,197a,160b,175a,178b,187b,206a,233a,140b,255b)
kaşığında çık- (214b)	kendüden git- (51a, 70a, 81b)
kaşuk üşür- (112b)	kendüden ayurma- (139b)
katı katı çağur-(231b)	kendüye döndür- (219a)
katı katı söyle- (229b)	kendüye gel- (191b,208a)
kavline rastî tur- (45a)	kendüye gel- (40a, 93b)
kaydını kayur- (140b,241a)	kendüyi unut- (126b)
kaydını kayur- (22a)	kendüyi uyura ur- (230a)
kazâ kavsinden rızâ sehmini uzat-	keşf-i esrâr it- (137a)
(164a)	keyfiyyetine ir- (103a)
kazâ vir- (236b)	kılıcın yalın eyle- (242b)
kazâ-yı hâcete var- (11a)	kılıcına turıma- (58b)
kaziyesini kes- (246b)	kılıç yürüt- (17b)
kelâm bulıma- (224b)	kılıçdan geçür- (257a)
kelâm vasf it- (143a)	kımbılkıb oynayanlar gibi kadîd ol-
kemal bul- (58a)	(118a)
kendi 'aybını ara- (174a)	kına yak- (221b)
kendinden ırağ it- (174a)	kız iste- (100a)
kendini devşir- (93a)	kız oğlan (74a, 95a)
kendü hâlinde (206b)	kızıl kana boya- (80b)
kendü ihtiyârıyla üzerine la'net türâbı	kızıl kanlara gark ol- (8b)
saç- (157a)	kızlığın al- (74a)
kendüden ayurma- (232a)	



kilid ur- (232b)	kuşça cânını âzâd it- (259b)
kimesnenüñ bildircına çomak at- (72b)	kuvvet idin- (227a)
kimesnenün evini delme- (89a)	kuyruk kıs- (220b)
kin tut- (147b)	lâ yu`addu ve lâ yuhsâ (243a)
kînini al- (220a)	la`net it- (20b)
kizbi zâhir ol- (213b)	lâf u güzâf it- (224a)
kolay gel- (238b)	laf ur- (59a)
koynına koy- (191a)	lafz-ı dürer-bârından `asel-i musaffâ ak- (101a)
koyunu kurda gütdür- (100a)	lala koş- (19a)
kör kaz gibi düş- (200a)	lâle-gûn yanağı sararup za`ferâna dön- (136a)
kötek gibi tokın- (193b,193b)	latâ`if ur- (143a)
kubl meydânında yarış- (137a)	latîf lisân (143a)
kucağında besle- (171a)	latife gel- (143a)
kufi ur- (172b)	latîfeye boşan- (159b)
kulag ur- (127a)	lâyık gör- (161a,173a)
kulağına deg- (127a,199a)	lebinden âb-ı hayât iç- (93a)
kulakdan `âşık ol- (231b,237b)	lenger vir- (159a)
kulakdan sev- (186b)	leşker çek- (58a)
kurbân it- (191b)	let ur- (148b)
kurbân ol- (135a)	ma`zûr tut- (78b)
kurbânlar it- (139a)	mâbeynine cedel ol- (127b)
kurdla kuzıyı bile yi- (36a)	mağlataya bırak- (169a,169a)
kurulmuş yayı yasıvir- (153a)	mahabbet kuşağın kuşat- (86b)
kuş südiyle besle- (18b)	mahbûb-ı zamân (83a)
kuş sütüyle besle- (18b)	
kuş uçurtma- (177a)	

mahhabet göster- (130b)	mekân bağla- (49a)
makâm tut- (16b)	mekân it- (240a)
mâl cem' eyle- (36a)	mekik at- (161a)
mâl cem' itmek (34b)	melâlet yuvasından uçur- (62a)
mâl der- (34b)	menfa'at gör- (146b)
mâl devşir- (34b)	merhameti kayna- (57b)
ma'nâsını tut- (216a)	merkebi(ni) (...ya) sür- (119b)
mansıbdan düş- (145b)	merkebini humâr iken esb eyle- (99a)
mansıbı git- (145b)	mesnedinde oturt- (240b)
mansıbın gözet- (63b)	meşakkat örtül- (192a)
masharalığa al- (102a)	meşhede var- (213b)
maslahat bitür- (255b)	meşk al- (214b)
maslahat bitür- (47a, 98a)	mevt balçığına çök- (170a)
maslahat gör- (169a)	mevt irüş- (191a)
maslahat gör- (78b)	meydâna gir- (215a)
maşrık şehenşâhı baş kaldur- (77b)	meyyite dön- (50b)
mâtem tonın gey- (260a)	miftâh-ı cennet (122b)
mâye-i zindegân (92a)	misli olma- (150a)
mazmûnına muttali' olıma- (129b)	misli olma- (5b)
ma'zûr tut- (193a,255b)	muhalif kılıçları kınından çıkar- (41a)
mecâl bul- (249b)	mukâbil mukârib ol- (226a)
mecâl virme- (177a,182a, 188a,249b)	mukarreb eyle- (143a)
meclis kur- (134b)	murâd al- (247a)
meded ir- (160b)	murâdını hâsıl eyle- (232a)
meded iriş- (249b)	murg-ı cân ten kafesinden uç- (164a)
	muştuluk vir- (93a)

müfîd düşme- (38b)	nedamet parmağını hasret dişiyile dişle- (53a)
mühlet vir- (179a)	nefsini güldür- (107a)
mühri bozul- (95b)	nefsüñ arzûsına uy- (11a)
mührini sakla- (137a)	nefsüñ hevâsına uy- (193b)
müjdegânî vir- (191a)	neme gerek (62b)
nâ- çâr ol- (15b)	nesebi tâhir ol- (34a)
nakd it- (227b)	neye uğraduğın bilime- (59a)
nâ-ma'kûl yola git- (74a)	neylerseñ eyleyüp (184b)
nâ-matbu' gör- (74a)	nezâket geç- (64b)
nâmesi siyâh ol- (238b)	nezâket geç- (78a)
nâmından nişân olma- (69b)	nîk-nâmla yâd ol- (100b)
na'ra ur- (179b)	nîşini nûş eyle- (193b)
nasîhat tut- (125a)	niyet bağla- (9b)
nasîhat tut- (156b,193a,166a)	nûr zulmeti yi- (228a)
nâsiyesinde bir şeme ve bir zerre olma- (156a)	nûra toyur- (241a)
nazîrî olma- (19a, 70a)	nutka gel- (6a)
nazûklik geç- (129a)	nutkuñ nitâkı teng ol- (1b)
ne çenberden hallâc idüğın bil- (59a)	nükte tokındur- (217b)
ne yirde ne gökde ol- (126b)	od bırak- ()
nedâmet âteşine yan- (134a)	od ur- (141b)
nedâmet çek- (14a, 22b, 25b, 49b, 117a)	odına yan- (36a)
nedâmet çek- (176b)	oğlan yaşı (84b)
nedâmet çek- (228a)	oğula kıza hasret ol- (57b)
nedâmet nârına yan- (246a)	oğula kıza karış- (58b)

oka tut- (20b)	öñine düş- (159a,221b,244a)
olur iş değıldür (213b)	öñine düş- (77a)
oñulmaz derd (110b)	öñine hâzır ol- (29a/1)
ortasına gavgâ düş- (195a)	öñüni al- (57a)
ortaya ko- (214b)	özi göyün- (179b)
oynaş gözlü (115a)	pâre pâre eyle- (260a)
oynaş tutın- (229b)	pâre pâre it- (157a,244b)
ödi sın- (209a)	parmağın ısır- (185b,259b)
ödü sıd- (118a)	parmağını kulağına tıka- (250b)
öğine düş- (185a)	parmak götür- (123a)
ökçesin bas- (72b)	pâyına düş- (72b)
ölüm döşeğine baş ko- (88b)	pây-mâl it- (3b)
ölüm şerbetin iç- (54b)	perde ardında kal- (215a)
ölüm yaragın yi-(54a)	perhiz it- (45b) (kaçın-)
ölüm yaragın yime- (ölüm hazırlığı yapma-) (52a, 107a)	perîşân hâtırlu (76b)
‘ömr bâğından yimiş yime- (127b)	pîrligi yigitlige sat- (191a)
‘ömr sür- (106b)	pîrlik yitiş- (97a)
‘ömr tohmı yoklık tarlasına ekil- (226a)	pîşe idin- (29b)
‘ömri hâsılatı helâk it- (90b)	pîşinde san- (187b)
‘ömri tâcını başından kap- (225b)	pîş-keş çek- (214b)
‘ömür hâsılı (91b)	püşte püşte ol- (226a)
‘ömür sür- (260b)	rahmet saçıl- cihân engine hil’at biçil- (193b)
ömür sür- (28a)	râst gel- (29b) (doğru ol-)
‘ömür sür- (34b)	râst gelme- (23a, 101b)

râst zebân (143a)	safâya meşgûl ol- (165a)
râstlık gel- (18b)	sâfî cevâb (116b)
râstlık gelme- (18b)	sağ işini sol eyle- (43b)
râzı ol- (13b,8b)	sağlıktan safâsı olma- (175b)
râzını aç- (62a)	sağrak sür- (109b)
refîki kazayla kader ol- (111b)	saht-dil ol- (228b)
rehin ko- (78a)	sâl-horde ol- (28a)
rekâketde ke'ennehu karınca ol- (96b)	sandığı başına uğra- (97a)
remel çizdür- (140a)	saruca arı gibi başına üş- (97a)
re'yi endâzesi (141a)	satranc-ı ak şatranc-ı siyâhı mât eyle- (135b)
rızâ vir- (109b,206b)	saykal ur- (53b)
rîkî çıkayaz- (15b)	sayru düş- (92a)
rikkat it- (92b)	sehâvet elini uzat- (76b)
riyâ karuşdur- (238a)	selâm al- (14b, 45a)
rûh gel- (93b)	selâm vir- (191b,210b,238a)
sa'âdet kâynın apar- (143a)	selâm vir- (45a)
sa'âdet libâsını soy- (204b)	selâm(ın) degür- (115b)
sadede geçür- (15a)	selâmın(ı) al- (210b, 238a)
sâdik çık- (5a)	selâmını degir- (255b)
safâ geldüñ (255b)	seme tavuk gibi gez- (145a)
safâ geldüñ (51a)	sen bilürsin (195a)
safâ sür- (108b,109a,252a,134a,142a,170b,189a,203b,204b,244b)	sen bilürsin (62b)
safalar sür- (218a)	ser virmek sırrı 'ıyân eyleme- (126b)
safâsın sür- (147b)	ser-gerdân ol- (14b)

serzeniş tarîkiyle (131b)	sohbet germ ol- (137a)
sesmez ol- (7b)	sormak 'ayb olmasun (194b)
sevâb bul- (117b)	sormak 'ayıb olmasun (51a)
sevâba gir- (238b)	söz açıl- (159b)
sevâba gir- (55a)	söz diñle- (164b, 193b)
seyil misâlinde akıp gel- (101b)	söz diñle- (66a)
seyle vir- (42b)	söz ehli (145b)
seyrâna bin- (177a)	söz geçürime- (209b)
seyrâna çık- (177a)	söz işit- (124a)
seyrâna çık- (41b)	söz söyle- (132b)
sığircuk yavrusı gibi eşiğine üş- (140a)	söz tut- (73a)
sıhhat bul- (137b, 191b,208a)	söz(i) yirine var- (81b)
sıhhat yüzün görme- (38a)	sözden çık- (86b)
sındusun çalma- (84a)	söze başla- (213a)
sır sakla- (233b)	söze gel- (25a)
sırrına ir- (102b)	sözî eser itme- (204a)
sırrını keşf itme- (255a)	sözi(ni) sıma- (113b)
sîne-ber-sîne ol- (131a)	sözi(ni) tutma- (241b)
sînesine çek- (246a)	sözinden çık- (90b)
sînesine visâl yakasın vur- (137b)	sözini geçür- (111a,201b)
sinesini vir- (62a)	sözini getüreme- (201b)
sitemin çek- (62b)	sözini işit- (97b)
siyâset meydânından gider- (258b)	sözini kes- (213a)
soğuk el tokenma- (232a)	sözini sakın- (144b)
sohbet baltası ol- (172b)	sözini tut- (215b,234a,223a)

sözini tut- (itaat et-) (49b)	şeker şerbetin içir- (201b)
sözün önin ardın bilme- (73b)	şer' degnek ile ur- (196b)
sözüne uy- (7a)	şerî'atı bas- (83b)
sözünü bil- (62b)	şerî'at çomagından kork- (88a)
su gibi ak- (158b)	şerî'ât mu'abbiri kaziye düşüni ta'bîr eyle- (140b,141a)
su gibi ak- (86b)	şerî'ate boyun vir- (34b)
su'âl kuşını cevâb okıyla râst vur- (121b)	şerrinden pâk it- (18a)
suçına kalma- (44a)	şikâra bin- (18a)
suçunu bağışla- (18b)	şîrin göster- (70b)
sulbünden in- (8b)	şîrîn sözlü (81b)
sûret bağla- (254a)	şirret kopar- (40b)
sûrete gir- (205a)	ta'accübde kal- (246a)
sûretine gir- (151a,234a)	ta'akkul suyu iç- (172b)
sûretine gir- (95a)	taban ur- (202a)
sûretine koy- (160a)	taban ur- (57b)
suyla toprak gibi (146b)	tabî'atı meyyâle ol- (149a)
süheyl ur- (22b)	tabî'atı sevme- (138b)
sükût mezra'ına vekâr tohmın ek- (158b)	tabî'at-ı şî'riyyesi ol- (128b)
süpürüp sil- (97b)	tabîb ol- (152a)
şâh tamarından fâsd it- (119a)	tağlar gibi ol- (176b)
şâhî mât it- (128b)	tahayyür parmağını ta'accüb, dendânına ur- (75a)
şarâbın iç- (139a)	tahayyür parmağını gûşına koy- (237b)
şârihler şerh ideme- (100b)	tahayyür parmağını ta'accüb dendânına ur- (157b)
şekâvet kevkebı çîninde bâhir ol- (156a)	

tahsîn okı- (152a)	taşa çal- (kır-) (56a)
tahta çıkar- (33b)	tatlı sözlü (35a)
tahta geçür- (33a)	tatlu dilli (81a)
tahta kasd it- (25b)	tatsızlık bırak- (111a)
tahtı düşmâna kal- (39b)	tavr-ı 'akıldan hâric ol- (3a)
taht-ı yedinde ol- (5a),	teleme peynir gibi ol- (191a)
tahtına ayak uzat- (63b)	ten kafesinden uç- (185a)
tahtını bekle- (39b)	tesellî bul- (240a)
tâkat getir- (16b)	tesellî bul- (70a)
tâkat getürme- (127b,176b,223a)	tesellî it- (4b)
tâkati tâk ol- (8a)	teslîm-i rûh it- (20b)
talak vir- (9a)	teşehhüd okur musalli gibi çeşmini dizlerin gözine dik- (158b)
talâk-ı selâse vir- (171b)	tetigi şaş- (248a)
talihini tut- (6a)	tevbe vir(dür)- (29a)
tâli'in tut- (116b)	tiz tut- (221b)
tâli'in tut- (116b)	tiz-nefes (211a)
tamam ol- (28b)	tiz-nefs (113a)
taña kal- (223a)	toğmaduğa döndür- (9a)
tanıklık vir- (216b)	tohmını çürük yire ek- (49b)
tañrı velisi (72b)	tokuz tolan- (184b)
tañrı vire (154a)	tonna işeyü yaz- (99a)
tarlasına çürük tohm ekme- (83b)	top gibi yuvalan- (177b)
tas tas iç- (224b)	toprak başına (37a)
tasdî'i ta'tîl it- (159b)	tudağı ballu ol- (81a)



tudağından âb-ı hayât nûş eyle- (93b)	üzerine var- (41b)
tuz ekmek hakkı (9a)	vâhide makâmına vir- (14a)
tuz ekmek hakkı bilme- (257a)	vasf ideme- (42b)
tuz etmek bas- (161a)	vasf olınımına- (58a)
tuz etmek hakkı (156a)	vasfa gelme- (29a)
tuz etmek hakkı bilme- (118b)	vasfa kâbil olma- (169b)
tuz etmek hakkı bilme- (156a)	vâsıflar vasf ideme- (100b)
tuzla su ol- (89a)	vasiyyeti tutma- (74a)
tü diseñ yire düşme- (141b)	vâz gel- (75b)
türab nikâbından yüz göster- (146a)	vaz´-ı haml it- (67a)
tüyi ürper- (188a)	vebâl boynına (146a)
uluya düş- (44b)	vebâle gir- (21b)
usı git- (93a)	vefâ gelme- (249b)
ussı gide yaz- (52b)	vehme var- (106a)
ussı git- (249a)	vehminden kuş gibi uç- (226a)
üftâdeyi kaldır- (155a)	veresiye sat- (42b)
ümîd kes- (117a)	visâl yakasın vur- (137b)
´üryân ve giryân (14a,14b)	vuslat suyuyla kandur- (137b)
üslûb-ı selefden ba´îd ol- (3a)	vücûdı mahv ol- (10a)
üstâza vir- (19a)	vücûdını bel´ it- (80a)
üstinden gider- (188b)	vücûdını hebâ ve heder eyle- (10a)
üstinden yavuz yil esdügin dileme- (240b)	yaban suyu menzilesinde saçıl- (159a)
üstüne çök- (176b)	yabana at- (148a,164,125a,215b,204a,172a,171a)
üzerine erkek siñek kondurma- (217a)	yabana saç- (148a)
üzerine gel- (173a)	

yabana sal- (65b)	yerini bul- (148b)
yağmaya var- (226a)	yerini tut- (155b)
yakası çâk ol- (17b)	yeryüzünden gider- (10a)
yakasına yapış- (178b,184b)	yeyni gel- (238b)
yakasına yapış- (33a)	yıldırım gibi ol- (115a)
yakın bil- (110a)	yıldızı (birini) sev- (131a)
yakın bil- (73b)	yıldızlar hâba var- (129b)
yalan gör- (47a)	yıldızı ....yı sev- (232a)
yalın ayak başı kabak (169b)	yılduzı düş- (220a)
yalıncak it- (21a)	yidi iklim (104a)
yaña yüri- (81a)	yidi iklim elinde ol- (104a)
yap yap tut- (27a)	yidügi balla yağ ol- (83a)
yarag düz- (60b)	yidügi lokmayı harâmdan sakın- (128a)
yaramaz endîşeler it- (230a)	yigide karış- (133a)
yarma ur- (142b,143a)	yigin çık- (133b)
yarudañ'a hezârân âferinler kıl- (170b)	yigin gel- (135a)
yas tut- (36b)	yile (baş) vir- (11b)
yaşı çağla- (36a)	yile savır- (193a)
yavruları uçur- (145a)	yile vir- (239b)
yayını yas- (92a)	yile vir- (42b)
yediği tiryâk zehr-i kâtil ol- (110b)	yir bulma- (109b)
yemîn vir- (45a)	yir delinse yire gir- (224b)
yere dökül- (ayaklar altına alın-) (46b)	yir gök içinde mahı ol- (33b)
yerine getir- (155b)	yir teklif it- (14b)
	yirinde yeller es- (150b)

yirinde yiller es- (55a, 69b)	yüregini toğra- (97b)
yirine götür- (157b,184b,222b)	yüreğine şirinlik saçıl- (6b)
yirine ko- (getir-) (66a)	yüreğini del- (82b)
yirini çâh it- (257b)	yürek tagla- (92a)
yirmekten içmekden kesil- (136a)	yüz biñ cân u dille (86b)
yok yire (139b)	yüz döndür- (38a)
yol az- (153b,254b)	yüz suyu kurınma- (166a)
yol bulma- (101b)	yüz tut- (226a)
yol salıvir- (60b)	yüz tut- (yüzünü bir yöne doğru çevir-) (45b)
yol vir- (108a)	yüz vir- (166a,253a)
yola düş- (169b)	yüz vir- (32a)
yola düş- (7b)	yüz yere koy- (21a)
yola gir- (194b,202a,210a,194b)	yüzi ak ol- (83a)
yola revâne ol- (165b)	yüzi görme- (38a)
yoldan çıkar- (217b)	yüzi pür nûr ol- (232b)
yutduğu ayru git- (162a)	yüzi suyu yire dökil- (240b)
yuva(sın)dan uçur- (117a)	yüzi üstüne sürünü sürünü var- (158b)
yuva(sın)dan uçur- (117a)	yüzi(ni) yere düşür- (113a)
yüregi döyme- (101b)	yüzün döndür- (53b)
yüregi oyna- (110a)	yüzün topraga sür- (179a)
yüregi oyna- (116a)	yüzün ur- (93a)
yüregi tağlu (108b)	yüzine bakma- (165b/1)
yüreginde baş çık- (140a)	yüzine bir dürlü ardına bir dürlü söyle- (252b)
yüregine nedâmet teberi dokun- (164a)	
yüregine tokın- (187b,189b)	

yüzini gözünü burtar- (209a)	zehrle karışmış şeker yi- (194a)
yüzünü hâk-i pâkine sür- (179a)	zencîre çek- (64b)
yüzünü yire ur- (109b,179a)	zeng-bâr çerisi münhezim ol- (212b)
yüzü gözü buruş- (28a)	zincîre diz- (258a)
yüzünden hayâyı götür- (14b)	zindân it- (207b)
zahm ur- (171a)	zîr-i zemînde pinhân ol- (6b)
zahm ur- (50a)	ziyân deg- (219a)
zahmet çek- ()	ziyân deg- (62a, 80a)
zahmet çek- (19b, 27a, 69a, 152a)	ziyân gör- (125a)
zahmete katlan- (167b)	ziyân iriş- (138b)
zamîrinde olma- (78b)	ziyânı deg- (9a)
zânû-be-zânû otur- (12b)	zulmeti nûrdan ayur- (241a)
zarârı deg- (53a)	zulumât bürü- (81a)
zarârı deg- (198b)	zülfi dârına ber-dâr ol- (177a)

### 4.3.3. İKİLEMELER

Anlatıma güç katan bir diğer söz varlığı ögesi olan ikilemeler, KVH'de fazlaca kullanılmıştır. Deyimlerde olduğu gibi bunlar da bazı söyleyiş farklarıyla günümüzde kullanılanlarla benzerlik göstermektedir. Dürlü dürlü, dost düşman bir iki, kas kas, işi gücü vb. bunlardan birkaçıdır. Bunun yanı sıra günümüzde kullanılmayan ikilemeler de çoktur. Rîze rîze vb. Üçleme yoluyla yapılmış ikilemeler de bulunmaktadır. Zânû-be zânû, diz-be-diz, der-be-der, gün-be-gün bunlardan birkaçıdır.

Ses benzerliği, Türkçe sözcüklerin, az heceli sözcüğün, ünlü ile başlayan sözcüğün önce gelişi (Hatipoğlu, 1981) gibi belirli kurallar dahilinde oluşturulan ve gerek konuşma dilinde gerekse yazın dilinde bolca kullanılan ikilemeler, cümle içinde çeşitli görevler yüklenebilirler (özne, zarf, nesne gibi). İfade gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın veya

karşıt olan ya da birbirini andıran seslerden oluşan sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla kurulan (Hatipoğlu, 1981) kelime grupları olarak tarif edebileceğimiz ikilemeler, Türkçenin zenginliğini, yaratma gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Türlü yönlerden birbiriyle ilgili iki sözcük yan yana getirilir ve yeni bir ifade yolu açılır.

Dilimizde yabancı dillerin (Arapça, Farsça, Fransızca gibi) etkisi arttıkça, bu dillerde az kullanılan ikilemelerin kullanılış alanı da daralmış ve ikilemeler daha çok halk dilinde geçerli sayılmıştır. Dolayısıyla ikilemenin Türkçedeki yaygınlığı, önemi, gücü ve değeri küçümsemiştir (Hatipoğlu, 1981). Oysa Kaşgarlı Mahmut bu konuya hassasiyetle eğilmiştir: “Türklerin, birisi asil ve kök öbürüsü takıntılı olmak üzere çift olarak kullandıkları her bir ismin ve fiillerin Oğuzlar takıntı olanını kullanırlar. Halbuki, öbür Türkler, bunu tek olarak söylemezler. Söz gelimi: Türkler bir şeyi bir şeye kattıkları zaman “kattı kardı” derler. Burada kök olan kattı’dır. “kardı” takıntıdır. Oğuzlar ise “kardı” deyip asıl olanı bırakırlar (Atalay, 1992).

Büyük dil bilginimizin bu derece önem verdiği bu söz varlığı öğeleri KVH’de de bolca kullanılarak Türkçenin ifade zenginliği gözler önüne serilmiştir. Bu bölümde eserde tespit edilen ikilemeler alfabetik olarak dizilmi

	ağlayup iñle- (108b)
‘akl cân (73a)	ağzı burnı (259a)
‘avf (u) kerem (45a)	âh (u) zâr (95a)
‘ibâdet tilâvet (36b)	âh vâh (79a)
‘acâyib garâyib (237a,b)	âheste âheste (116a)
‘acâyibden garâyibden (238a)	âheste âheste (124b, 157a, 197a, 229a, 232b, 242a)
aç susuz (188a)	ak kara (6b)
aç susuz (19b)	
agız agıza (70a)	‘aklı cânı (134b)

ʿakluñ ʿukâlin (235b)	bir kîse iki kîse (158a)
allâh allâh (13b, 21b)	birbirine (3a)
altun gümüş (37b)	biri biri (135b)
altun incü (70a)	biri biri(yle) (54a)
arayu arayu (254b)	biri birinden (89b)
arkun arkun (124b)	biri birine (195a, 220a, 225a, 226a, 231b)
aşda nûşda (246a)	biri birine (61b)
ata ana (186a)	biri birini (218b, 239b)
ata ana (19b, 20a, 21b, 29a)	biri birini (54a)
azum çoğum (87a)	biri biriyle (126a, 187a, 229a)
bak- gör- (49a, 69a)	boynı kulağı (70a)
bal yağ (227a)	bölük bölük (33a)
başdan ayağa (218a,b)	böy böy (24a)
başı buğı (243b)	bu günlük yarınlık (199b)
baştan başa (126b)	bura bura (219a)
besle- becer- (19a)	cebeler cevşenler (226a)
beş beş (118a)	cürm cinâyet (10a)
beş on (95a)	çağıl çağıl (13b)
beş on (biñ) (252b)	çağlaşup ak- (107a)
beş on(câriye) (259b)	çalıdan çalıya (260a)
bir bir (125a, 187b, 202b, 237a)	çâr-nâ-çâr (134b)
bir bir (96b)	çâru-nâ-çâr (197a)
bir iki (118a)	çup çup (116a)
bir iki (38b, 67a, 92b)	dâne dâne (232b)
bir iki (el) (139b, 238a)	delik delik (76b)

der-be-der (96a)	fıkır fıkır (178b)
dere depe (226a)	fikri ferâseti (200b)
devlet sa'âdet (77b)	fikri ferâseti (72a)
didim didim (148a)	fikrine ferâsetine (235a)
didim didim (65b)	gâh gâh (19b, 24b, 64a, 80a)
dîvârdan dîvâra (247b)	gâh gâh (218a, 247a)
diz-be-diz (12b)	gam gussa (118b)
dokundu öldürdi (30a)	gam gussa (135a, 194a)
dost düşmân (90a)	gamda gussada (246a)
döge döge (30a)	gelür gider (kimse) (256a)
döke saça (42b)	gice gündüz (194a, 231b, 250b)
dünyâ ahiret (125b)	gice gündüz (20a, 72a)
dürlü dürlü (178a, 185b, 196b, 201a, 224b)	gulâz ve şidâd (7a/1)
dürlü dürlü (19b, 21b, 36b, 40a, 52b)	gûn-a-gûn (50b)
dürtmek uyarmak (39a)	gûn-â-gûn (61b)
düz- koş- (257a)	gûşe-be-gûşe (96a)
egri bügri (78b)	güçle güçle (92b)
el ayak (191b,192b)	gün-be-gün (51a)
el ayak (49a)	günbür günbür (257a)
eşe leşe (188a)	günden güne (7a, 52b, 63a)
ev-be-ev (96a)	güpür güpür (242a)
evlü evine (164a)	gür gür (242a)
evvel âhir (70b)	gür gür (67a)
feryâd (u) figân (78a)	gürûh gürûh (178a)
	hadem (ü) haşem (63a)

hâh-nâ-hâh (134b)	iş güç (79a, 79b,)
hân-u-mân (22a, 79b)	işi güci (53b, 89b, 92b)
harâm helâl (53b)	işlü işine (125a)
harc (u) isrâf (61a)	i'zâzla ikrâmla (139b)
haşr (u) neşr (176b)	kaçı kaçı (134b)
havf vehm (137a)	kara kara (174b)
hay hay (33a, 66a, 67b)	kas kas (59b)
hayr (u) ihsân (97a)	kat kat (68a)
hayrın şerrin (254b)	kat-ender-kar (135b)
hâzır müheyyâ (14a)	kat-ender-kat (186a)
hısımlar kavimler (33a)	kat-ender-kat (99a, 177b)
hor (u) hacîl (33a)	katı katı (229b, 231b)
hükm ü hükûmet (7b)	kemîne kemter (18a, 33b)
hükm(ü) hükûmet (94a)	kendü kendüden (34b)
hükmi hükûmetini (103b)	kendü kendüne (165a)
hürmet(ü) 'izzet (97a)	kendü kendüni (100b)
hüsn cemâl (163b)	kendü kendüsi (82a)
içlü tışlu (229)	kıf kıf (197a)
iğvâsıyla idlâliyle (96a)	kırk elli (dâne) (227b, 243a)
iki üç (baş) (224a)	koduñsa bulasın (55a)
il boy (241b)	korka korka (199b)
il gün (124a)	koynı koltuğı (192a)
il gün (22a)	koyun kuzı (237a)
in'âm ihsân (62b)	koz-be-koz (247a)
	kûy-be-kûy (254b)



kütür kütür (48b, 105a)	oynayu oynayu (221b)
leb-ber-leb (137b)	ögür ögür (69a, 103b)
leyl (ü) nehâr (36a)	ögürî ögürî (92a)
mahbûb matlûb (92b)	öpüp kuç- (247b)
maksûd murâd (50b)	pâk pâkize (118a)
mâl milk (16a)	pâre pâre (148a, 243a, 260a, 157a, 227b)
mâl mülk (106b)	pâre pâre (36b, 45b, 48b)
mâl rızk (87b)	pek pek (85a)
melûl mahzûn (246a)	pîr (ü) civân
mukâbil mukârib (226a)	püşte püşte (226a)
murâd maksûd (55b)	reng-â-reng (134a)
murâd virüp murâd al- (70a)	reng-â-renk (50b)
mutî (vü) münkâd (62a)	rîze rîze (148a)
ne yirde ne gökte (126b)	rîze rîze (48b, 56b, 106b)
neyleyelüm nic'idelüm (163a)	rükû' ıla sücûdıla (123a)
o yanın(ı) bu yanın(ı) (102b)	sâ'aten fesâ'atin (228b)
o yanın(ı) bu yanın(ı) (234b)	sâf sâf (61b)
od kıgılcım (237a)	sağ selâmet (182b)
oğul kız (128a, 192a)	sahîh sâlim (192b)
oğul kız (96b)	sapır sapır (221b)
olur olmaz (72a, 97a)	sapır sapır (57a)
on on (118a)	sardı sarmaladı (157a)
ot odun (203a)	ser-tâ-ser (13b)
oturan turan (33b)	ser-û-pâ (227b)
	sıyup kırup (233b)

sîne-ber-sîne (131a, 137b)  
sokak sokak (254b)  
sokak-be-sokak (96a)  
sora sora (231b)  
suç günâh (20b)  
sulu sulu (93b)  
süpürüp sil- (97b)  
şehir vilâyet (32b)  
şek şüphe (103b)  
şundan bundan (45b)  
taht tâc (193a, 256b)  
taht tâc (9b, 14a, 16a, 32a)  
târ-u-mâr (243b)  
tas tas (224b)  
tas tas (68a)  
taşa taş (67a)  
taşdan taş (260a)  
tek (ü) tenhâ (81b)  
tolu tolu (87a)  
turup otur- (73a)  
turup oturgıl (73a)  
turuş oturuş (85b)  
tuz ekmek (194b)  
tuz ekmek (97a)

ulu ulu (29a)  
ursa öldürse (30a)  
urup öldür- (131a)  
uslu delü (165a)  
utanmaz arsız (118b)  
uzun uzun (166a)  
üç dört (kadeh) (157b, 233a)  
varum yogum (87b)  
viridi aldı (246a)  
viridi tutdı (246a)  
yalayu yalayu (63b)  
yap yap (124b)  
yap yap (27a, 115b)  
yat yarak (47b)  
yatmak uyumak (48a)  
yatup uyumak (30b)  
yede yede (201b)  
yevmen feyevmen (226b)  
yığın yığın (243a)  
yığın yığın (52b)  
yidügin içdügin (253a)  
yile yile (224a)  
yimek içmek (77b)  
yir gök (33b)  
yir yurt (183b, 260b)

yürlü yirince (103a)	yüzüñi gözüñi (219a)
yürlü yirinde (120b)	zânû-be-zânû (12b)
yürlü yirine (40a)	zâr zâr (163b)
yoluñ izüñ (238a)	zâr zâr (36b)
yön yöş (63b)	zârı zârı (257b)
yüriyü yüriyü (191b)	zıkrle tesbîhle (37a)
yürlü yirinde (131b)	zulm ta‘addî (4a)

#### 4.3.4. KALIP SÖZLER

Konuşma ve yazın dilinde sıkça kullanılan kalıp sözler, bir hususla ilgili duyguları, temennileri söze döktüğü gibi bazen de saygı ifadesi olarak kullanılırlar. Bir milletin kültürünü yansıtmaları bakımından önemli bir yere sahiptirler. İnançları, insan ilişkilerindeki detayları, gelenek ve görenekleri yansıtan bu dil öğeleri Türkçenin zenginliğini gösteren bir başka husuttur.

Dilin söz varlığını zenginleştiren bu unsurlar, dil kullanıcılarına sözlü ve yazılı iletişimde çeşitli anlatım yolları sunarak (Gökdayı, 2008, s. 89) onların ifadelerini güçlendirir.

Bazı araştırmacılarca ilişki sözleri olarak da adlandırılan bu ibareler, Aksan (2006: 34) tarafından, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan bir takım sözler olarak tanımlanır. Deyimlerden farklı olarak bunlarda mecazsız anlatım görülür. Ayrıca kalıp sözlerin, herkesçe büyük bir sıklıkla kullanıla kullanıla tek kavrama karşılık gelen birliktelikler olduğu da düşünülebilir (Özezen, 2001).

Kalıp sözlerin bolca kullanıldığı KVH’de bu yapı Türk kültürünün önemli bir yönünü ortaya koymaktadır. Kullanılan bu öğelerin çoğunlukla dini terminolojiye ait olduğu görülmektedir:

‘ale’r-re’si ve’l-‘ayni (51b)

‘aleyhi’s-selâm (11a)

‘an samîmü’l-kalb (98b)	be-kudret-i bârî (60b)
‘izzetüñ ‘azametün hakkıyçün (49a)	be-kudret-i hüdâ (68a)
‘ömri uzun olsun (33b)	be-kudret-i ilâhi (54b)
âferîn seni yaradana (95a)	be-kudret-i rabbânî (53a)
‘aler-ra’si ve’l-‘ayni (126b)	be-kudreti-i ilâhî (112a)
‘aleyhi’l-la‘ne (221b)	bi izni’l-lâhi (49a)
allâh ‘aşkına (21a, 57b, 84b, 103b)	bi-iznu’l-lâh (55a)
allâh allâh (13b, 21b)	bi-kudret-i hudâ (47b)
allâh ‘aşkına (178b)	bi’l-lâh (158a, 235a)
allâh bağışlasun (58a)	bi’l-lâhi’l-‘azîm (249a)
allâh saklasun (176b)	bismi’l-lâh (194b)
allâhu ta‘âlâ celle celâlehu (36a)	bölük bölük (178a)
allah’un rahmeti şâhın üzerine ola (236b)	dest-bâzûña kuvvet (102b)
âmennâ ve saddaknâ (33a)	döyüp sövüp (177b)
anası südi gibi helâl olsun (84b)	düşmenüñ işi gücü âh vâh olsun (79a)
bâkîsin şâh bilür (33b)	el hamdü li’l-lâhi rabbü’l-‘alemîn (247b)
bârek allâh (102b)	el-hamdü li’l-lâh (56b, 65b)
bârî ta‘âlâ (27a)	el-hamdüli’l-lâh (242b)
bârî-i hazret-i celle şâne (59b)	ellerüñ var olsun (102b)
başum üzerine (184b)	estağfiru’l-lâh (72b)
be-‘inâyet-i yezdânî (53a)	estağfirül-lâh (230a)
be-fazl-ı sübhânî (53a)	fî’l-hâl (79b)
be-hakk-ı enbiyâ ve evliyâ (188b)	gözüne tura (97a)
	hak sübhâne ve ta‘âlâ (91a)

hak sübhânehu ve ta'âlâ celle şânehu (108a)	ma' el-kıssa (24a)
hak ta'âlâ (29a(33a33b))	min evveli ilâ âhiri (108b, 135a, 168b, 176b)
hak ta'âlâ bilür (240b)	min evvelihî ilâ âhirihi (16a)
hak ta'âlâ râzî olsun (33b)	min evvelihî ilâ âhirihi (197b)
hak ta'âlâ'nuñ izniyle (251b)	mübârek olsun (103a)
halik-i 'âlem hakkıyçün (99b)	ne gussa (192a)
hâşâ (8b, 24a)	radiya'l-lâhu 'anh (122b)
hâşâ 'ani's-sâmi'în (23b)	rahmetu'l-lâhi 'aleyh (49a, 76a)
hâşâ mine's-sâmi'în (181b)	rahmetu'l-lahi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten (17b)
hayr ola (126b)	rızân için (49a)
hazret-i resûl 'aleyhi's-selâm (33b)	safâ geldüñ (51a, 79a)
hazretleri (50b)	safâ geldüñ kadem getürdüñ (64b)
helâl olsun (230a)	sağ olsun (192a)
helâl olsun (33b)	sağ olsun (92b)
hoş ola (133b, 194b, 229a, 249a)	sağlığa gey (103a)
iki cihân fahrı (47b)	sağlığla yiyesin (203b)
inşa'â'l-lâh (18a)	salavatür-rahmân 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi (41b, 54a)
inşâ'allâhu'r-rahman (95a)	salla'l-lâhu 'aleyhi ve'sellem (2a,11a,11b, 12a, 23a)
inşâ'a'l-lâh (167b, 236b)	salla'l-lahi 'aleyhi vesellem (248b)
istağfâra'l-lâh subhâna'l-lâh hâşâ. (130b)	seni yaradan 'aşkına (120b)
kadem (uğur) getürdüñ (51a)	sormak 'ayıb olmasuñ (51a)
lebbeyk (148a)	
li'l-lâhi ta'âlâ (25b)	

sübhânehu ve ta'âlâ celle celâluhu (23a)	va'l-lâhi (74a)
sürün sürün (178a)	va'l-lâh (192b, 222a, 230b, 240a, 244a, 247a, 253a)
şâhid olsun (34a)	va'l-lâh bi'l-kesr (197a)
şeytân 'aleyhi'l-la'netu (96a)	va'l-lâh hakkıyçün resûlü'l-lâh
şeytân 'aleyhi mâyestahık (147a)	hürmetiyçün (198a)
tañrı bilür (239b)	ve's-selâm (21a)
tañrı bilür ki (253b)	ve's-selâm ()
tañrı hakkıyçün (122b)	ve's-selâm (129a, 167b,182b)
tañrı ta'âlâ tanık olsun(72)	yâ hayre n-nâşirîn (126b)
tavvala'l-lâhu 'ömrehu ve hateme	ya ilâhe'l'âlemîn (126b)
'akıbetehu bi'l-hayr (4a)	yâ nebiya'l-lâh (48a)
tevbe olsun (65b)	yâ rabbe'l-'âlemîn (4b)
vâ hasretâ (176b)	yaradan 'aşkına (83b)
va'l-lâh (7a, 14a, 44b)	yarucuñ allâh olsun (79a)
va'l-lâh ve bi'l-lâh ve ta'l-lâh sümme	yârucuñ hak tebârek ola (64b)

#### 4.3.5. KLİŞE İBARELER (KELAM-I KİBAR)

Bir dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı yaşam felsefesinin bir kesiti olarak düşünebileceğimiz söz varlığının malzemeleri arasına dahil edilebilecek olan klişe ibareler, Aksan tarafından ünlü kişilerin, hükümdarların, düşünürlerin, sanatçıların belli bir durumda, belli bir olay vesilesiyle söyledikleri evrenselleşmiş sözler (Aksan, 2006) olarak tarif edilmiştir. J.Caesar'ın "Sen de mi Brutus", Diogenes'in "Gölge etme, başka ihsan istemem" şeklinde Türkçeye aktarılan ve kullanılan klişeleşmiş sözleri bunlara örnek verilebilir. Birçok kimsenin belleğinde yerleşerek yeri geldiğinde kullandığı ünlü özlü sözler, özdeyişler (vecize) olarak da tanımlanan bu ibareler, "geçmiş zaman olur ki", Baki'nin ünlü dizesi "Bakî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş", Shakespeare'nin Hamlet

oyununda geçen “Olmak ya da olmamak” gibi birçok özdeyiş farklı durumlarda kullanılmaktadır (Aksan, Anadilimizin Söz Denizinde, 2002).

KVH’de vezirler ve hatun tarafından padişaha anlatılan hikâyelerde özellikle ona öğüt vermek için söylenen ve “ulular dimişlerdür kim...” diye başlayan bu ibareler oldukça sık kullanılmıştır. Padişahın içinde bulunduğu açmazı ona bildirmek, onu bundan döndürmek veya onu teşvik etmek gayesiyle hatırlatılan klişe ibareler, kolay ve kısa yoldan bu amaca hizmet etmektedirler. KVH’de 51 adet klişe ibare diyebileceğimiz öge tespit edilmiştir:

Zarâr-ı ‘amdan zarâr-ı hâs yegdür (9a).

‘Adlûñ bünyâdı yumşak göñülde olur (19b).

“Her ki şâhuñ bir işinde hâlel görse ve şâhı andan âgâh itmese anı’âsîler ve hâ’inler gürûhından ‘add itmek gerekdür (27b).

‘Âkil oldur kim işüñ öñine ve soñına gey nazar ide (27b).

Mü’min olan kimsenüñ şehâdete garazı olmamak gerek, tanıklığı (31a) Hak için itmek gerek (32a).

Her işüñ ortası yigdür (32b) .

“Es-sultânu zilla’l-lâhi fi’l-‘arzi.” (pâdişahlar yir yüzinde Tañrı’nun gölgesidür (34a).

‘Adl ile derilen mâl gökden inen mâ’ideye beñzer (34b).

Câhilüñ ‘aklı birdür, ‘âlimüñ ‘aklı ikidür (34b).

“Küllü şey’in yerci’u ilâ aslıhi.” Her nesne aslına rücu eder (45b).

Her nesne aslına çeker (46a).

Padişahlar (yir yüzinde) Hak ta’âlânuñ gölgesidür, vezîrler pâdişâhlar gölgesidür (47a).

Her kîm bir yılan enigini beslese ‘âkıbet zehir-âlûd olur (50a).

Dost meclisi uçmaktır (51a).

“leyse fi’ d-dâri gayruna deyyâr(55a).” ( Âlemde ondan başkası yoktur. Bayezit Bistami’ nin sözü”).

‘Âkil olan kişi ‘avratûn mahabbetine inanmaya zîrâ mahabbetleri gönülden degüldür (55b).

‘İlm okımak câhilligi giderür, türkligi gidermez (59a).

Her nesne aslına çeker (59a).

Bî-asıldan vefâ gelmez (59b).

Ya taht olsa gerek ya baht olsa gerek (60b).

Savaş gününde beglerden er ırak yürümek gerek (60b).

Tımar erine ‘ulûfesin virmemek bedeninden cânın almak gibidür (62a).

Çün felekden baña assı yok, sitemin çekmek neme gerek (62b).

Tunzeli’l-elkabu min savbi semâ’. Ya’nî demek olur kim lakab kişiye gökden iner (62b).

Savaş gününde bal çıkarmak giceyle bal çıkarmak gibidür (63a).

‘Avratlara bir etek mâldan bir dil yigdür (64a).

Her nesne çifttür, teklik hemân Allah’a yaraşur (65a).

İnsân nisyândan ibâretdür (66b).

Bir kimesne ki hâris ola dâ’imâ mahrûmdur (73b).

Eyü görmenüñ hayrı çokdur (77b).

Hak hod bâtıldan kalmaz (79b).

İncü isteyen Karadeniz’e talmaz ve hem şâh-vâr isteyen kara boncuk almaz (79b).

Ziyân deger insândan hod hayvân yigdür (80a).



‘Yek zerre hüner bih zî-şad hezâr bih.’ Ya’ nî demek olur kim yüz biñ dâne fuloriden zerre hüner yigdür (84a) .

‘Avratlaruñ eyüsi biñde bir bulunmaz, hikmet budur ki anlarsız dahı olunmaz (88a).

Kesilen baş gerü bitmez (91a).

El-fevt eşeddu mine’l-mevti. Fursatı geçürmek ölümden artukdur (91a).

El-hükmü li’l-lâhi’l-vâhidu’l-kahhâru (92b).

Pâdişâhuñ ‘aklı hem ‘amîk hem ‘arîz ırmak suyına beñzer, vezîrleruñ ‘aklı çay suyına beñzer (98a).

Kandaysa bir hoşlukdur, dünyâdan garaz bir taşlıkdur (109a)

Fursatı fevt idenüñ yemegi hasret olur nedâmet olur (118b).

Gafillik ve gayretsizlik insânda hayvânlıkdur (119a).

Mürüvvet îmân ağacınuñ kabıdur (119b)

Dost dostınuñ sırrını kimseye dimez (138b).

Yazılan nesne mukarrer olur, ezberlenen nesne kaçır (142a).

El-‘ilmü saydun ve’l-kitâbetü kaydun. Bir nesneyi öğrenmek av gibidür.

Öğrendükden soñra yazmak kayd gibidür (142a).

Neseb hasebüñ pîrâyesidür (155b).

İl sözine uyan ‘avratın boşar (165a).

Her hüner, kişinuñ kâbiliyyetine göredür (175a).

Bî-asıldan kimseye hayır gelmez (175a).

“sevfe terâ izâ eclâ’l-gubâru e feresun tahtaka em himârun.” Toz gitdükden soñra göreceksin kim altuñda bindüğüñ at mıdur yohsa eşek midür? (176b).

Hak söz kişiye kötek gibi tokınur (193b).

Eriñ nişânı sakalla bıyık değilmiş, belli ki yürekmiş (205b).

Kendü nefsiñe ne sanursañ halka dahı anı san (213a).

Kişiye cânundan ‘aziz nesne yokdur (251b).

Kesilen baş yine bitmez (258a).

Hayır sangıl işüñe tâ hayır gele başuña (260a).

El-kelâmu sıfatu'l-mütekellim. "Söz konuşanın sıfatıdır." (124a)

‘Ukalâ katında muhlis dostlar ve muvâneset yokdur (228b)

Kesilen baş yine bitmez (234a).

Mürüvvetle insâf dînüñ imânuñ nısfıdır (119b).

Üç nesneye i‘timâd itmek yokdur. Evvel ‘avrata, ikinci kılıca, üçüncü ata (249b).

Turuş işi ödünçdür, düğün işi borıdır. (159a)

Âkil oldur kim nişini nüş eyler (193b).

Her ne işlerseñ soñın sanup işlegil (167a).

Evvel kişiye cân gerek andan cihân gerek (192a).

#### 4.3.6. AYETLER

Kur’an sûrelerini oluşturan kısımlar (Türkçe Sözlük, 2005) diye tanımlanan ayetler de hikâyelerde, padişaha tavsiyede bulunan vezirler ve hatunun öğütlerini desteklemek gayesiyle sıkça başvurulan ibarelerdir. Toplum için, insanları eğitme gayesiyle yazıldığı sezilen KVH’de yazar, ileri sürdüğü fikri güçlendirmek için vezirlerin ve hatunun ağzından ayetlere bolca yer vermiştir. Ayetlerin, insanlar üzerindeki yaptırım gücünü göstermesi bakımından da hikâyelerde önemli bir yeri vardır.

Bazen sadece Arapça olarak bazen de yazarın çevirisiyle birlikte verilen ayetler, insanlara doğru yolu göstermek, onlara hidayet rehberi olmak için bizzat Allah tarafından sarfedilmiş sözlerdir.

İndehu mefâtihu’l-gayb lâ ya‘ lemuha illâ hüve (1b). Gaybın anahtarları O’nun yanındadır (En’am 6/59) (Ağırakça & Eryarsoy, 1987).

Fe-te‘âlâ‘llâhu‘l-melikü‘l-hakk lâ ilâhe illâ hüve (1b).

Kul bi-fazlı‘l-lâhi ve bi-rahmetihi (2a).

İlâhukum ilâhu vâhid lâ-ilâhe illâ-hüve‘r-rahmanu‘r-rahîm (2a). Hepinizin ilâhı, tek bir ilâhtır. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O hem rahman hem rahîmdir (Bakara 2/163) (Ağırakça & Eryarsoy, 1987).

Şâvirhum fi‘l-emri fe izâ ‘azamte fetevekkel ‘ale‘llâh. Ya‘nî demek olur kim bir nesne işlmek dileseñ illerle tanış andan sonra Allâh‘a sığın dahı işle(138a).

Fe-firru ilâ‘l-lâhi (2a).

İnne rabbekumu‘l-lâhu‘l-lezi halaka‘s-semâvâti ve‘l-‘arz (2a).

Hâlidîne fî-hâ mâdâmeti‘s-semâvâtu ve‘l-‘arz (2a).

Fe-mâ âteyni‘l-lâhu hayrun mimmâ ataykum (2b).

Kul metâ‘u‘d-dünyâ kalîl (3a).

Efe sihrun hâzâ (5a). Bu bir sihir midir? (Tûr 52/15) (Ağırakça & Eryarsoy, 1987).

Mâ hâzâ beşeren (5a). Bu bir beşer değildir (Yusuf 12/31). (Ağırakça & Eryarsoy, 1987)).

Küllü men ‘aleyhâ fânin (5b). **Onun üzerindeki her canlı fânidir (Rahmân 55/26)** (Ağırakça & Eryarsoy, 1987).

Felâ yusrifu fi‘l-katli innehu kâne mansûrâ (10b). **Katilde israf etmesin. Çünkü o yardıma mazhar olmuştur** (İsrâ 17\33) (Ağırakça & Eryarsoy, 1987).

Kâle fa-innehâ muharremetun ‘aleyhim erba‘îne seneten yetihune fi‘l-arzi. Fe-lâ te‘se ‘alâ‘l-kavmi‘l-fasıkine.” Ya‘nî demek olur kim Mûsâ‘ya kavmiyle kırk yıl sefer harâm oldu. Tih Yazusu‘nda sergerdân oldılar (43b). **Buyurdu ki muhakkak orası onlara kırk yıl haram edilmiştir. Onlar (Tih sahrasında) şaşkın şaşkın dolaşacaklardır (Mâ‘ide 5/26)** (Ağırakça & Eryarsoy, 1987).

“Fe-meselühu ke-meseli’l-kelbi in tahmil ‘aleyhi yelhes ev tetrukhu yelhes.”  
Ya’nî demek olur kim anun misli kelb misli gibidür eger üzerine yük yükletsen de yiler  
yükletmesen de yiler (43b).

**Onun durumu, tıpkı şu köpeğin durumuna benzer: üstüne varsanda dilini  
sarkıtıp solur, kendi haline bıraksanda dilini sarkıtıp solur (A’râf 7/176)**  
(Döndüren, 2003).

Leyletü’l-kadri hayrun min elfi şehri.” Ya’nî demek olur kim kadir gicesi irteye  
degin ‘ibâdet itmek biñ ay gazâ itmekden hayırlıdır. Ya’nî sevâbı artuktur (49b).

**“Kadir gecesini bin aydan daha hayırlıdır (Kadir: 97-3) (Ağırakça & Eryarsoy,  
1987).**

Allâh u nûrî’s-semâ vâti ve’l-‘arz (90a).

İnna’l-lâhi ve innâ ileyhi râci ‘ûne (**Muhakkak biz Allâh’ımız ve muhakkak  
biz ona dönücüleriz (Bakara 2/156)**). (Ağırakça & Eryarsoy, 1987). Ve innâ ilâ  
rabbinâle münkalibûne **Biz muhakkak Rabbimize dönücüleriz (Zuhruf: 43/14)**  
(Ağırakça & Eryarsoy, 1987).

Huzi’l-‘afve ve’mur bi’l-‘urfi â’riz ‘ani’l-câhiline (66a).

**Sen kolaylığı tut, uygun olanı emret, cahillerden yüz çevir (A’raf 7/199)**  
(Ağırakça & Eryarsoy, 1987).

Kemâ hüve hakkahu (52b).

Ya Musâ inne fihâ(41b) kavmen cebbârine ve innâ len nedhulehâ hattâ yahrucû  
minhâ. Fe-in yahrucû minhâ fe-innâ dahilûne (42a). **Dediler ki: ya Musa orada bir  
zorbalı topluluğu var. Doğrusu onlar oradan çıkmadıkça biz de oraya asla  
girmeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de muhakkak gireriz (Mâ’ide 5/22)** (Ağırakça  
& Eryarsoy, 1987).

Ellezine yunfikûne fi’s-serrâ’i ve’d-darrâ’i ve’l-kazîmine’l-gayze ve’l-‘âfîne  
‘ani’n-nâsi va’l-lâhu yuhibbu’l-muhsinîn.” Ya’nî demek olur kim iy şunlar mâllarını  
infâk iderler Hak yolına hâlet-i yüsrede, hâlet-i ‘usrda, hâlet-i sıhhatde, hâlet-i marazda  
ve dahı kakımağların içlerinde(n) geçürürler zâhir itmezler (71b).

**Ki onlar bollukta ve darlıkta bağışta bulunurlar, öfkelerini tutarlar ve başkalarını bağışlarlar, çünkü Allah, iyilik yapanları sever (Al-imran: 3/134) (Hamidullah, 2000).**

Bu ağaca zinhâr yakın olmañ. Ya'nî yimişinden yimeñ (59b) (A'raf 7/19).

Kalû yâ Mûsâ “İnnâ len nedhulehâ ebeden. Mâdâmu fiha. Fe-ezheb ente verabukke Fe-kâtîlâ innâ hâhunâ ka'idûne.

Ya'nî demek olur kim: Yâ Mûsâ biz anda varmazuz hergiz. Mâdâmki onlar andadur var Allâh'a sığın, onlarla ceng it, biz bunda turalım (42a).

**Dediler ki:” Ya Musa orada bir zorbalar topluluğu var. Doğrusu onlar oradan çıkmadıkça biz de oraya asla girmeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de muhakkak gireriz (Maide:5/22) (Ağırakça & Eryarsoy, 1987).**

**Onlar da dediler: “Ya Musa onlar orada bulundukça biz asla oraya girmeyiz. Artık sen rabbinle git de onlarla ikiniz savaşın, bizde buracıkta oturucularız (Maide:5/24) (Ağırakça & Eryarsoy, 1987).**

“Atî'u'l-lâhe ve âti'u'r-resûle ve ûli'l-emri minkum.” Ya'nî demek olur kim Allâh'un furûzına ve resûlün sünnetine uyun ve dahı beglere ve hâkimlere mutî' olun (34a).

**“Ey iman edenler! Allaha itaat edin peygambere ve siz den olan ulul emre de itaat edin (Nisa 4/59) (Karaman, Özek, Dönmez, Çağrıçı, Gümüş, & Turgur, 2007)**

Ve men katale mü'minen (30a) hata'en fe-tahrîrurakabetin mü'minetin ve diyetün müsellemetun ilâ ehlihî ilâ en-yesaddekü fe-in-kâne min kavmin 'aduvvin leküm ve huva mü'minun fe-tahrîru rakabetin mü'münetin ve in-kâne min kavmin beyneküm ve beyne-hüm mîsâkun fe-diyetun müsellemetun ilâ-ehlihi ve tahrîru rakabetin mü'minetin fe-men lem-yecid fe-siyâmu şehreyni mütetâbi'eyni tevbeten mina'l-lâhi ve kâna'l-lâhu 'alîmen hakîmen.” Ya'nî demek olur kim her kişi kim bir mü'mini hatâ ile öldürürse ol kişi bir kul âzâd eylemek gerek (30b). Eger kul âzâd eylemege güci yitmezse iki ay ulaşduru oruç tutmak gerek.

**Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse mü'min bir köle azat etmesi ve ölenin varislerine verilmek üzere bir diyet vermesi lazım gelir. Eğer (ölenin)**

varisleri bağışarlarsa başka. Eğer öldürülen –kendi mü'min olmakla beraber- size düşman bir kavimden ise, o zaman öldürenin bir köle azad etmesi lâzım gelir ve eğer kendileriyle aranızda bir antlaşma bulunan bir kavimden ise, o zaman vârislerine teslim edilecek bir diyet vermek ve mü'min bir köle azad etmek lâzım gelir. Bunlara gücü yetmeyen de –Allah tarafından tevbesinin kabulü için-ardı ardına iki ay oruç tutması lâzım gelir. Allah bilendir, hüküm sahibidir(Nisa 4/92) (Kasadar).

Eyne mâ tekûnû yudrikukumû'ul-mevtü velev kuntum fi-burucin müşeyyedetin.” Ya'nî demek olur kim her kanda olursanız ölüm sizi bulur. Eger kirecle yapılmış binâlarda dahı olursanız (54a).

**“Nerede olursanız olun, ölüm size yetişecektir; sağlam kaleler içinde bulursanız bile (Nisa 4/78) (Hamidullah, Aziz Kuran Çeviri ve Açıklama, 2000) .**

Ve akîmu'ş-şehâdete lillâhi (32a).

Ve fâre't-tennûru (251b).

“E fe-hasibtum ennemâ halaknâhum 'abeşen ve ennekum ileynâ lâturca'üne (251b).

Fe-lâ ye menü mekra'l-lâhi ille'l-kavmu' l-hâsirüne. Ya'nî demek olur kim Hak ta'âlânun mekrinden emîn olmaz illâ ziyân idiciler emîn olur (144a).

Allah katında sizün gâyet ulunûz Allah'dan katı korkanunûzdur (161b).

Kul yâ ibadi'ilezîne amenü't-takû Rabbekum li'lelezine ahsenu fî-hâzihi'd-dünyâ (221a).

#### **4.3.7. HADİSLER**

Hz.Peygamber'in sözleri, fiilleri, takrirleri ile ahlakî ve beşeri vasıflarından oluşan sünnetinin söz veya yazı ile ifade edilmiş şekli (Çakan, 2000) diye tanımlanan ve bu anlamda sünnet ile eş anlamlı olan hadis kelimesi zamanla Hz.Peygamberden rivayet edilen haberlerin genel adı olarak kullanılmaya başlamıştır.

Hikâyelerde, iddialar ayetler gibi hadislerle de güçlendirilmiştir. Padişaha tavsiyede bulunurken sözlerin ispatı babında hadislerden de geniş ölçüde faydalanılmıştır. Ancak yazar, bu sözleri seçerken pek titiz davranmamıştır. Hz.Muhammed'e atfedilen yalan yanlış sözler eserde kullanım alanı bulabilmiştir. Örneğin hatunun beşinci hikâyesinde geçen ve hadis olduğu ifade edilen "iyilik itdüğün kişinuñ şerrinden kork." sözü sahih hadis kaynaklarında bulunmamaktadır (Bkz. İmam Nevevi,(1993), Riyazü's-sâlihîn, Tercüme ve Şerhi, 6 cilt, İslamoğlu Yayıncılık). Bununla birlikte çalışmanın bu bölümünde hadis olduğu ileri sürülen sözler bir araya getirilmiştir.

İvmek şeytân işidür, yap yap tutmak Rahmân işidür (27a).

Lâ-kat'â illâ fi-rub'i dinârın La kat'a fimâ düne 'aşereti. El kesmek yokdur illâ bir dinâr altunda ve on dirhem gümüşde vardur (31a).

La'ana'l-lâhu'n-nâzıra ve'lmanzûra ileyhi. Ya'nî demek olur kim Hak ta'âlâ ud yirine bakana hem bakdurana la'net eyledi (31b).

Hayrû'l-umûri evsâtuhâ (32b).

Şâbbun 'âlimun yetekaddemu 'alâ şeyhin câhilin. ('Âlim yigit koca câhil üzerine tasaddur itmek gerek) (33b).

Şâvirûhunne ve hâlifünne. Ya'nî demek olur kim 'avratlarla meşveret idüñ ammâ muhalefet eyleñ (41a).

Küllü müslimin 'ale'l-müslimi harâm demuhu ve 'arzuhu ve mâluhu. Ya'ni demek olur kim bir müselmanı kanı harâmdur, 'ırzı dahı harâmdur, mâlı dahı harâmdur (46b).

Lâ-yedhulu'l-cennete kattâtun ve'l kattâtü en-nemmâmu. Ya'nî demek olur kim kovucu uçmaga girmez husûsa kim kovucu 'avrat ola (47a).

"Men ra'â min emrihi şey'en yekrehuhû. Fe'l-yasbir 'aleyhi. Fe-innehu leyse ehadun yüfâriku'l sibren fe yemûtü illâ mâte. Fe-mîtete câhiliyyete." Ya'nî demek olur kim her kim beginden bir yaramaz nesne görse tınmasa aña sabr eylese ya'ni ol işden begini men' eylemese ehl-i sünnetden ayrılmış olduğu hâlde ölür ve câhiliyetde ölmüşlerden olur (47a).

İttaki şerre men ahsente ileyhi. Ya'nî demek olur kim iyilik itdügin kişinüñ şerrinden kork (53a).

Ger tañrı'dan gayriye secde itmek câ'iz imişseydi 'avratlara emr ideydüm tâ ki erlerine secde idelerdi (64a).

"Men secedehu li-gayri'l-lâhi fe-kad kefer." Ya'nî demek olur kim bir kişi Allâh'dan gayri secde itse tahkîk kâfir olur. Ammâ ol kim 'avratlarıñ hakkıdur meselâ erine dahı 'avratına öyle gerekdür kim 'ibret yirlere iftir(â) eylemeye ve yalnızca tutmaya ve n'itdügin n'eyledügin gütmeye ve kapudan taşraya buyurmaya ve olur olmaz yire dögmeye ve yaramaz lâf ile sögmeye ve kimse sözine uyup göñli melûl itmeye ve andan mâlını, rızkını tartmaya (64a).

Sizüñ hayırluñuz oldur kim anuñ hüsni kazâsı ola. Ya'nî hakla hükm ide (66b).

Men kezeme gayzan ve huve yakdiruen yüneffizehu de'âhu'l-lâhu yevme'l-kıyâmeti yâ 'âbdî min beyni'l-halâ'ıkı yahsuduhu min eyyi hûrin sa'e. Ya'ni kakıcak mahalde kakımasa hâl bu olsa kim intikâm itmege güci yitüp intikâm itmese kıyâmet güninde Hak ta'âlâ cümle kullar içinde aña: 'Ya benüm kulum!' diyüp hitâb ide tâ ki hûriler içinden kankı hûriyi ihtiyâr iderse ala (71b).

"Yunâdi'l-münâdi yevme'l-kıyâmeti eyne'l-lezîne kânet ucûruhum 'ale'l-lâhi. Fe-lâ-yekumu illâ men 'afâ'l-vizere ve'l-hattâ'i." Ya'nî demek olur kim kıyâmet gününde mürâdîler nidâ idüp eyideler: Kanı şunlar kim dünyâda Allâh'çün sevâba girdilerdi. Hiç kimseler turu gelmeye illâ ki suçluları (71a) 'afv idenler turu gele ve hatâları sevâba geçürenler turu gele (71b).

"Men ahabbe şey'en. Fe-huva ma'ahu yevme'l-kıyâmeti". Ya'nî demek olur kim her kişi neyi severse kıyâmet gününde anuñla haşır olur (72a).

"İnne beyne yedeyi's-sâ'ati eyyâmen yenzilu fi-ha'l-cenlu ve yurfa'u fi-hâ'ilmu ve yekşuru-fi-hâ'l-hercup" Ya'nî demek olur kim kıyâmete yakın günler ola kim anda cehl ine ve 'ilm götrüle ve kan dökmek çok ola (83b).

"Leyse kezzab men aslaha beyne esneyn fe-kâle hazâ âhire hazâ âhiri" Ya'nî demek olur kim yalancı degüldür sol kişi kim iki kişi arasında barışdurmaktan ötürü hayr söyleye yâhud diñlemede mübâlâga eyleye ammâ kasdı hayr ola (98a).



En-nevmü vahyi'l-mü'minîne. Uyhu mü'mînlerüñ vahyidür (101a).

“İnne'llâhe ‘azze ve celle izâ erade ehle'l-beyti hayren. E'dhele ‘aleyhimü'r-rıfka yenfa'u fi'd-dünyâ ve'l-âhireti.” Kaçan Hak ta'âlâ iki helâl arasında hayır dilese anlaruñ yirine yumuşaklık bıragur ve düzenlik virür. Ol mahabbet hem dünyâda hem ahrette fâ'ide ider (111a).

“Men yetevkel lî ma-beyne lihyeyhi ve mâbeyne rıleyhi tevekkelü lehu bi'l ayagı ortasındagıyla ve iki sakalı arasındagıyla baña tevekkül eylese ya'nî benüm hadîsüme inanup ve anuñla ‘âmil olup fercini ve ağzını saklasa ben dahı cennete iletmege zâmin ve kefil olurun (114b).

El-insâfu nısfu'd-dîni (119b). İnsaf dinin yarısıdır.

İmânuñ aslı Hakk'un ‘inâyetidür, başı kelîme-i tevhîddür, cânı Kur'ândur, gögi ihlâsdur, yiri mü'mînüñ kalbidür, tohmı ‘ilimdür, yaprağı takvâdur, budagı havfla zühdür, kabı hayâ ile merkatdür, yemişi Hak ta'âlâyâ her hâlde şükr itmekdür (119b).

“İnne şerre'n-nâsi ‘inda'l-lâhi yevme'l-kıyâmeti ezhebe âhiretehu bî-dünyâ gayrihi.” Kıyâmetde Allâh katında âdemüñ yaramazı şol kişidür kim gayrinüñ dünyâsından ötür(ü) kendünüñ ahretini elden çıkarmış ola (126a).

“İnne'ş-şeytâne yecri min ibni âdeme mecre demi.” Bedürüsti şeytân âdem oğlunuñ kanı yörüdüğü yirde yörür (135b).

Hak issinün her davâda makâli vardur, sizi tasvîr eyleye, murâdını bî-kusûr takrîr eyleye, tâ ki şeriât muabbiri kazıyyesi düşüni ana göre tabîr eyleye (140b).

Söylen, hâlünizi ilâm eylen tâ ki ne mâhiyyetde idüğünüz bileler (141a).

“Er-rafıku sümme't-tarıku.” Evvel yoldaş bul andan yola gir.” Evvel yoldaş bul andan yola gir (156b).

“Men kâne yü'minu bi'l-lâhi ve'l-yevmi'l-âhiri fe-zâ şehide ermen fe-li-yetekellüm bi-hayrın ev li-yeskut.” Bir kişi kim Allâh'a iman getüre ve ahrete inana kaçan bir işde hâzır olsa hayır söylesin yâ hod hîç tınmasun (166b).

“İnna'llâhe ma'a mâdâme ya'dilu ve izâ cavere küllen innî nefsum sallata ‘aleyhi's-sultanu. Hak ta'âlâ pâdişâhla biledür mâdâm ki ol pâdişâh ‘adl eyleye.” Kaçan

cevr eylese Hak ta'âlâ ol pâdişâh nefsine tâbi' ider andan soñra ib is'i aña havâle ider (176a).

“İnna'l-lâhe cemîlun yuhibbu'l-cemâle.” Hak ta'âlâ gökçektir. Gökçekleri sever (179a).

“Men ra'â minkum münkeren felyugayyirhu bi-yedihi fe-in lem yestati' fe-bi-lisânihi ve in kem yestati' fe-bi-kalbihi ve zâlike ez'afu'l-îmâni.” Eger sizden bir menhî nesne(y)i görse veya bir nâ-meşrû nesne görse eyle gerekdür kim anı illâ men' ide eger el-ile men' itmege kâdir olmazsa dil-ile men' ide eger dil-ile men' olmazsa gönliyle men' eylemese ol kişinüñ îmânı gâyet za'îfdür (183b).

“El-'adlu fi'l-hükmi sâ'aten hayrun min 'ibâdetin seb'îne seneten.” Hükmdede bir kere 'adl eylemek hayırlıdır yitmiş yıl 'ibâdet eylemekden (184a).

Hayrû'n-nâsi men yefa'un-nâse, şerrü'n-nâsi men yazurru'n-nâse (198b).

“İyyâkum ve'zulme fe-innehu yehrabuhu kulûbekum.” Zulmden sakınmak sizün üzerünüzde olsun zîrâ zulm sizün gönülleriñizi yakar harâb ider (176a).

“Mâlû'l-meyyiti meyyitu” Ya'nî demek olur kim ölünün mâlı ölüdür.

“Men veleden insânen 'amilen ve fîra'iyyetihi men hevâ, velî minhu fe-kad hânu'l-lâhe resûlehu ve cemâ'atehu'l-müslimîne.” Bir kişi bir kişiye bir iş virse, hâl bu olsa kim ol iş virdiği kişiden yeg kişi olsa ol mansıbı andan alup aña (200b) vir(me)se tahkîk ol kişi Allâh'a ve peygambere ve müselmânlara cinâyet itmiş olur (201a).

Kimesne bir 'âlîme hürmet eylese tahkîk baña hürmet eylemiş gibidür. Her kim baña hürmet eylese tahkîk Allâh'a hürmet eylemiş gibidür. Her kim Allâh'a hürmet eylese cennet anuñdur, dîdâr anuñdur (201a).

(Kellimeni ya humeyr) ‘Yâ 'Â' işe baña söyle işideyim senün sözüñ baña hoş gelür.’ (204b).

“Lâ yahküm ahadun beyni isneyni ve huve gazabân”. Bir kimesne ki gazablu olsa ol hînde iki kişi arasında hüküm itmeye (221a).

“Men redda'llahe bihi hayren yusûbu minhu.” Bir kişiye kim Hak ta'âlâ celle celâlehu hayır dilerse ol kimesneye zahmet virür, musîbetlere mübtelâ eyler (228b).

“İnne eb gaze’r-ricali ilâ allâhi ta’âlâ el eleddü’l-hasımı.” Hak ta’âlânun katında gâyet yaramaz sol kişilerdür husûmetleri sedîd ola (228b).

“İnne’l-mer’ete tetemesseku fî sûreti’ş-şeytâni.” ‘Avrat şeytân sûretine girüp gözüdür (234a).

“Men nûkişe’l-hisâb ‘uzzibe.” Bir kişi kim hisâba münâkaşa oluna ol kişi mu’azzebdir (237a).

“Men ittala’a fî beyti kavm bigayri iznihim fekad halle lehum en yefka’u ‘aynehu.” Her kim destûrsuz bir kişinin evi içine baksın ol evün kavmine helâldür ki ol bakan kişinin gözin çıkaralar (239a).

“Mâ-terekatü ba’dî fitneten edarru ‘aller-ricâli mine’n-nisâ’i.” Ya’nî benden sonra zarar ve fitneler dokınmadı erenlere illâ ‘avratlardan (241a).

“Küllüküm râ’in ve küllüküm mes’ûlün ‘an re’îsetihi.” Her biriñüz çobanlarsız, güdücilersiz. Eyle olıcak kamuñuz ra’îsetihi.” Her biriñüz çobanlarsınız, güdücilersiz. Eyle olıcak kamuñuz ra’iyyetlerüñüzden sorılacaksınız (248b).

"Leyse kezzab men aslaha beyne esneyn fe-kâle hazâ âhire hazâ âhiri" Ya’nî demek olur kim yalancı degüldür sol kişi kim iki kişi arasında barışdurmaktan ötürü hayr söyleye yâhûd diñlemede mübâlaga eyleye ammâ kasdı hayr ola (98a).

"Men gaşşenâ fe-leyse minnâ." Ya’nî demek olur kim her kim hıyânet eylese bizden degüldür (138b).

"İnne li-sâhibi’l hakkı makalen." Ya’nî demek olur kim hak issinün her da’vâda makâli (140b).

"Tekellemû hattâ ta’rîfû." Ya’nî demek olur kim söyleñ, hâlünizi i’lâm eyleñ ta ki ne mâhiyyetde idüğünüz bileler (141a).

"İnnâ’l-lâhe tecâvze li-ümme’ti ‘ammâ haddeset bihi Enfusehâ mâlem yetekellem bi-hi ev ta’mel bi-hi." Ya’nî demek olur kim Hak ta’âlâ ‘afv eyley ümmetimün günâhlarını kim gönüllerine gelür, evet mâdâmki dillerine getürmeyeler yâhûd işlemeyeler (146b).

"Seyyidü’l-kavmi hâdimuhum." Halkun ulusu kullık idendür. "Men hademe hudime." Bir kimse kim hizmet eylese ahır deminde aña dahı hizmet iderler (150b).

"Evlâduna ekbâ dunâ". Bize ogullarımız cigerlerimizdir (152b).

"Errâhimûne yerhamuhumu'r-rahmanu irhamû men fi'l-arzi yerham kum men fi's-semâ" esirgeyicileri Hak ta'âlâ esirger. Yeryüzünde olanlar dahı sizi esirgeye (153a).

Da'vet olınan yire varmak lâzımdur (158b).

"Men Yurîdi'l-lâhu bi-hi hayren yufekkihi fi'd-dîni." Bir kişiye kim hak ta'âlâ hayır dilese ol kişi(yi) dînde 'âlim ider (161b).

"İnna'llâhe ma'a mâdâme ya'dilu ve izâ cavere küllen innâ nefsum sallata 'aleyhi's-sultanu (176a).

Dünyâ köprüdür, üzerinde geçün 'imâret eylemeñ (180a).

---

On dürlü 'avratı almak yokdur ve ol 'avratların söziyle 'amel itmek yokdur. Evvelkisi heyfessedür ya'nî kısa boylu 'avrat almakdur ikincisi 'ankasadur ya'nî saç kısa 'avrat almakdur üçüncüsü bedbûle ya'nî arık tenli 'avrat almak, dördüncü saklaka ya'nî selîta dillü 'avrat almak, beşinci hendere ya'nî oğlan togurmaz 'avrat almakdur altıncısı şehbere ya'nî kör gözlü 'avrat almakdur, yedüncüsü kehberere ya'nî çok söylegen 'avrat almakdur, sekizüncüsü lahvaka ya'nî tiz tiz yürügen 'avrat almakdur, tokızüncüsü lehberedür ya'nî beñzi saru 'avrat almakdur, onuncüsü dehberedür ya'nî er avazlu 'avrat almakdur (216b).

#### 4.3.8. MANZUMELER

Yazarın, ifadesini güçlendirmek, anlatımına zenginlik katmak için iktibasta bulunduğu bir diğer alan da manzumelerdir. Esere renk katmak, söyleyişini çeşitlendirmek gayesiyle bolca kullandığı manzum malzemeler KVH'de rubâ'i, şî'r, beyt gibi başlıklar altında yazılmıştır. Bir kısmı Türkçe olan bu malzemelerin bir kısmı da yabancı dilde (çoğunlukla Farsça) yazılmış şekliyle verilmiş olup çevirisi de aktarılmıştır. Yazar, manzumeleri seçerken onların bahsettiği konuyla uyumlu olmasına özen göstermiştir.

Şî'ir:

Yâ hâdime'l-emiri ilâ ile'ş-şugli fe-ictehid

Hattâ tekûne menzileter ev takarruben

În ta'lem azâhum ve-lâ tenebbehlehü.

Va'l-lâhu ente hâne ve mine'l-hakki mühren.

Ya nî demek olur kim iy şâh kulluk iden şâhuñ hidmetinde gey düriş tâ ki kusûruñ olmaya, bu ecilden şâh katında senün menziletün ve kurbetüñ arta. Eger şâhuñ bir ziyânın bulup şâhı andan âgâh itmezseñ va'l-lâh hâyinsin ve hem hakdan kaçıcısın (27 b).

Beyt

Zi nâ-pâkzâde medârîd ümîd

Ki Hindü negerded be be şosten sefid

Ya'nî demek our kim bî-asıldan eyülik ummâ zîrâ görmez misin ki ne deñlü Habeşi yunarsa agarmaz (40b).

Îzâ teme emrun bedâ nakzuhu

Tevekkü' zevâlen izâ kîle teme.

Sevrün ve himârun hasenun ve ahsenu Min şerri şurûri eşerri'n-nâsi "Öküz ve eşek gökçekdür ve yigrekdür şol şerîr âdemlerden ve eşer insânlardan ki halka zarârı dege (80a).

Anuñ kim yâri yokdur cânı yokdur ısız il gibidür sultânı yokdur (93b).

Ya'nî demek olur kim kaçan bir iş kemâline irişe eksilmesi yakın olur. Kaçan bir iş tamâm oldı diseler zevâlin um (66b).

Beyt-i Türkî

Selâtinler zebûndur 'aşk elinden

Müdebbirler bu yolda mübtelâdur (92 b)

Beyt-i 'Acemî:

Hem-nişîn tûvâz tövbe bâyed

Tâ turâ ‘akl-ı cân bî-fezâ âyed

Ya’nî dimek olur kim sende eyülerle turup oturgıl tâ ki senüñ dahı ‘akluñ cânuñ ziyâde olup eyülerden olasın, cennetde didâr bulasın (73a).

Ger turâ insâf bâşed der vücûd

Bih ki ‘ömri der rükû’ (u) der sücûd (123a)

---

Mısrâ’ı Türkî:

Ser virmek olur, sırrı ‘ayân eylemek olmaz (138b)

Rübâ’i:

Âteş bezmistân-ı bostân.

Tâ yek kadeh ez-dest-i mestân besitân

Sâkî eger hûş pûser ne bâşed

Ez-dest an dohter târ bisitâ bisitân (141b)

Eger hâhi ki bâ-mikdâr bâşî

Mekon bâ-kûdek ü bâ-bend bâzî (239b)

Dostî bâ düşmen-i dâna nigûst

Düşmen-i dâna bih ez nâdân-ı dost

Düşmen-i dâna neyâzâred turâ

Hem biyâzâred tura nâdân-ı dost (240a,b)

Beyt

Fıkrüm ferâsetüm benüm ol latîfedür

Ben anı severem ol ayrugı tuhfe latîfedür (142a)

Men hemçü hâk u âbem ü tû âfitâb u ebr

Gülhâ vü lâlehâ dihem ez-terbiyyet kûni (146b)

Kıgırdukları yire var, erinme,

Kıgırmadıkları yirde görünme.(158b)

Bâ-pûser kim bereft u kem be-nişîn.

Tâbeyâd vekâr tû temkîn (166a)

Şehristânı terk itme. Kûya varup kendüni terk itme. Zîrâ kûyda turmak kişi(y)i ahmak ider. Ve hem kûyda turmak ‘akluñ nûrın ve revâkın giderür (170a).

Na’ibu zamânunâ ve’l-‘aybu fînâ

Ve leyse zamânunâ ‘aybun sivânâ (180b)

Her çe koni be hod koni

Ger heme nîk u bed konî (181a)

Hayâtuka bî-him makrûretun

Fe-lâ tekta‘i’-‘îşe illâ bi-hemmin

Halâvetu dünyâke mesmûmetun

Fe-lâ te’kulu’ş-sehedi illâ bi-simmin (193b)

Gerekdür gerekdür (yürek) gerek

Er olan kişide zerrece yürek  
Yüreksüzlerün ceng nesine gerek  
Yüreksüz kişiye öreke gerek (205b)

Çe hoş gufte est an Şeh Keykûbad  
Ki nefrîn bed berzen-i nîk-bâd (218b)

Seg be-perver zen me perver gû çerâ  
Seg vefâ dâred nedâred zen vefâ (249b)

## YIRMİNCİ VEZİR HİKÂYESİNDEKİ İSİM VE FİİLLERİN GRUPLANDIRILMASI

### 4.4.1. İSİMLER

Eserin yirminci vezir hikâyesi bölümünde tespit edilen 202 isim dört ana başlık altında toplanmıştır. Alfabetik olarak sıralanan ve menşe olarak da belirtilen isimlerin (özel isimler hariç) 118 tanesi Arapça, 24 tanesi Farsça, 47 tanesi Türkçe, 1 tanesi ise Farsça + Arapça kökenlidir.

Türkçe menşeli isimler sayıca ikinci sırada yer almaktadır. 3 tanesi vakit adlarında, 2'si mekan adlarında, 4'ü ısı ve ışık adlarında, 7'si yön isimlerinde, birer tanesi hayvan ve hayvan organları adlarında, 10'u insanla ilgili adlarda, yine biri devletle ilgili isimlerde, ikisi dil ve edebiyatla ilgili isimlerde, 4 ü araç gereç adlarında biri yazı ile ilgili isimlerde, biri oyun isimlerinde, 8'i ise diğer isimler grubunda yer almaktadır. Bütün olarak ele alınmadığında dini-tasavvufî gayete hizmet amacıyla yazılmayan eserin bu bölümde dolayısıyla dini menşeli isimler de sadece 5'i özel isim olmak üzere 13 tanedir. 37 ismin tespit edildiği tabiatla ilgili isimler bölümünde 18 Türkçe kelime yer almakta olup biri hariç yön isimleri Türkçedir.

Hikâyede yer alan Arapça isimlerin çokluğu yazarın bu hususta aldığı eğitimin seviyesini göstermesi bakımından önemlidir.



Dört ana gruba dahil olmayıp diğere isimler başlığı altında toplanan isimlerin çoğunluğu soyuttur.

## **DİNİ İÇERİKLİ İSİMLER**

### **Allah'ın İsmi**

Hak (140 b/Ar.)

### **Ahiret**

haşr (140 b/Ar.)

rüst-e-hîz (140 b/F)

### **Peygamberlikle İlgili İsimler**

hadîs (141 a/Ar.)

hazret (140 b/Ar)

resûl (140 b/Ar)

### **İbadetlerle İlgili İsimler**

du'â (141 b/Ar.)

### **Peygamber İsimleri**

Mustafa (141 a/Ar.)

### **Halife İsimleri**

'Ali (142 a)

'Osmân (142 a)

'Ömer (142 a)

Ebû Bekir (142 a)

### **İtikadla İlgili İsimler**

şerî'at (140 b/Ar)

## TABIAT İSİMLERİ

### Vakit Adları

dem (141 b/F.)

evâ'il (141 b/Ar.)

eyyâm (141 b/Ar.)

gice (141 b/T)

gün (141 b/T.)

kış (141 b/T.)

sabâh (140 b/Ar.)

zemherî (141 b/Ar.)

### Mekan Adları

bezzâzistân (142 b/Ar.)

gülistân (141 b/F.)

kat (141 a/T)

kûy (143 a/F.)

makâm (141 a/Ar.)

mevdân (143 a/Ar.)

sarây (141 b/F.)

yir (141 b/T)

zindân (143 b/F.)

### Gökyüzü

âlem (140 b/Ar.)

cihân (140 b/F)

gerdûn (140 b/F.)

### **Isı ve Işık**

aydın (142 b/T.)

envâr (140 b/Ar.)

ışık (142 b/T.)

od (141 b/T)

soğuk (141 b/T)

zulümât (140 b/Ar.)

### **Yön İsimleri**

cânib (143 a/Ar.)

içerü (142 b/T.)

ilerü (140 b/T)

öñ (142 a/T.)

taşra (142 b/T.)

üst (140 b/T)

üzer, üzeri (141 a/T)

yan (143 a/T.)

### **Hayvan İsimleri**

kerkes (140 b/Ar.)

siñek (141 b/T.)

### **Hayvan Organları**

kanad (140 b/T)

per (140 b/F.)

## İNSANLA İLGİLİ İSİMLER

### İnsan

kız (141 b/T.)

kişi (140 b/T)

oğlan (141 b/T.)

sabî (142 b/Ar.)

### Tip ve Kişilik Adları

‘ârif (142 b/Ar.)

‘ârifân (143 a/Ar.)

abdâl (142 a/Ar.)

‘âlim (143a/Ar.)

dervîş (141 a/F.)

ulular (141 a/T)

### Organ İsimleri

baş (141 b/T.)

el (141 b/T.)

göz (141 b/T.)

gûş (143 b/F.)

lisân (143 a/Ar.)

meme (141 b/T)

zebân (143 a/F.)

### **İlimle İlgili İsimler**

dâniş (141 a/F.)

ma'ârif (141 b/Ar.)

ma'rifet (141 b/Ar.)

öğrenmek (142 a/T)

'ulûm (141 b/Ar.)

### **Meslek İsimleri**

'ulemâ (142 a/Ar.)

cellâd (140 b/Ar.)

haşem (141 a/Ar.)

hayl (141 a/Ar.)

hudamâ (141 a/Ar.)

kul (142 b/T.)

sâkî (141 b/Ar.)

### **Arkadaşlıkla İlgili İsimler**

hem-sohbet (141 a/Fr.,Ar.)

sohbet (141 b/Ar.)

### **Duygu İsimleri**

safâ (142 a/Ar.)

ta'accüb (142 a/Ar.)

## SOSYAL HAYATLA İLGİLİ İSİMLER

### Devlet

beg (143 a/T.)

devlet (143 a/Ar.)

pâdişâh (141 a/F.)

şâh (140 b/F.)

şeh-zâde (140 b/F)

taht (140 b/F)

vezîr (140 b/Ar.)

### Dil ve Edebiyatla İlgili İsimler

beyt (142 a/Ar.)

elfâz (141 b/Ar.)

hikâyet (141 a/Ar.)

kelâm (143 a/Ar.)

lafz (141 a/Ar.)

latîfe (142 a/Ar.)

letâ'if (143 a/Ar.)

makâl (140 b/Ar)

mu'abbir (140 b/Ar)

remz (142 b/Ar.)

rübâ'î (141 b/ Ar.)

söz (141 a/T)

su'âl (141b/Ar.)

ta'bîr (141 a/T)

takrîr (140 b/Ar)

tasvîr (140 b/Ar)

vasf (143 a/Ar.)

### **Topluluk İsimleri**

re'âyâ (141 a/Ar)

### **Ölçü İsimleri**

endâze (141 a/F.)

kerrât (143 a/Ar.)

mertebe (141 a/Ar.)

mikdâr (141 a/Ar.)

### **Tıpla İlgili İsimler**

hasta (141 b/F)

### **Araç ve Gereç İsimleri**

buhârî (141 b/ ?)

çıra (142 b/T.)

kadeh (141 b/Ar)

kapu (142 b/T.)

miftâh (143 a/Ar.)

ocak (143 a/T.)

yarma (142 b/T)

## Yiyecek ve İçecek İsimleri

turunç (141 b/F.)

## Yazı İle İlgili İsimler

kayd (142 a/Ar.)

kitâb (142 a/Ar.)

nasak ?

yazmak (142 a/T.)

## Spor İsimleri

av (142 a/T.)

şikâr (143 b/F.)

## Mezhep İsimleri

Râfizî (142 a/Ar.)

### 4.4.1.1. Diğer İsimler

ʿâciz (142 b/Ar.)

dilek (143 b/T.)

ʿafv (143 b/Ar.)

düş (141 a/T)

ahbâr (141 b/Ar.)

ehl (141 a/Ar.)

ʿakab (140 b/Ar.)

emr (140 b/Ar)

ʿatâ (142 b/Ar.)

fehm (141 a/Ar.)

bedâyiʿ (143 a/Ar.)

ferâset (142 a/Ar)

cemâl (140 b/Ar.)

fikr (142 a/Ar.)

cevâb (141 b/Ar.)

gülme 142 b/T.)

daʿvâ (140 b/Ar.)

hak (140 b/Ar.)



hakikat (141 a/Ar.)	kaziyye (141 a/Ar.)
hâl (141 a/Ar.)	kemâl (140 b/Ar.)
halâs (141 a/Ar.)	kemâlât (141 b/Ar.)
hâzır (140 b/Ar.)	keşf (143 a/Ar.)
helâk (140 b/Ar.)	kırk (143 a/T.)
hidmet (141 a/Ar.)	mâhiyyet (141 a/Ar.)
hurde (143 a/F.)	minvâl (141 a/Ar.)
hûş (143 b/F.)	misâl (141 a/Ar.)
hürmet (141 a/Ar.)	murâd (140 b/Ar.)
isgâ (143 b/Ar.)	mutasaddi <sup>c</sup> ?
istinâ <sup>c</sup> (141 a/Ar.)	müşkil (142 a/Ar.)
iki (142 a/T.)	nasihat (141 a/Ar.)
i'lâm 141 a/Ar.)	nesne (142 a/T)
imtihân (142 a/Ar.)	neşr (140 b/Ar.)
inkırâz (142 b/Ar.)	ni'met (142 b/Ar.)
insâf (143 b/Ar.)	nizâm (143 a/Ar.)
intifâ <sup>c</sup> (141 a/Ar.)	pervâz (140 b/F)
irfân (141 a/Ar) ?	re'y (141 a/Ar.)
is (140 b/T)	rızâ (141 b/Ar.)
isti'dâd (141 a/Ar.)	sa'âdet (1423a/Ar.)
istihkâk (141 a/Ar.)	suç (143 b/T.)
kahkaha (142 b/Ar.)	şerh (143 a/Ar.)
karâr (140 b/Ar.)	tal'at (140 b/Ar.)

taleb (141 a/Ar.)	temâşâ (140 b/F)
tamâm (142 b/Ar.)	tuhfe (142 a/Ar.)
tarîk (141 a/Ar.)	‘ukde (143 a/Ar.)
tecribe (143 a/Ar.)	uyhu (142 b/T.)
tekâbül (141 b/Ar.)	

#### 4.4.2. FİİLLER

Eserin yirminci vezir hikâyesi bölümündeki fiiller, yapılarına göre sınıflandırılmıştır. Yapı bakımından basit, türemiş ve birleşik olmak üzere üç ana gruba ayrılan fiiller, kendi içlerinde de alt bölümlere ayrılmıştır.

##### Basit Fiiller

Kendi içlerinde daha basit anlamlı ögelere ayrılamayan kök fiiller (Korkmaz, 2009) olarak tanımlanabilecek basit fiillerin, yirminci vezir hikâyesinde tespit edilenleri şöyle sıralanabilir:

aç- (143 a)	dön- (142 b)
al- (141 b)	eyit- (140 b, 141 a, 141 b)
apar- (143 a)	geç- (141 b)
bil- (141 a, 143 a)	gel- (141 b, 142 a)
bin- (143 b)	getür- (141 b, 143 a)
bul- (141 a)	gir- (142 b)
buyur- (140 b, 141 b)	git- (141 b, 142 b)
çağır- (142 b)	gör- (140 b)
çık- (142 b)	gül- (142 b)
di- (141 a, 141 b, 142 a)	iç- (141 b, 142 a)
dile- (142 b)	ilet- (141 b)

işit- (141 a, 141 b)	sez- (143 a)
kaç- (142 a)	söyle- (141 a, 141 b)
ko- (141 b, 143 a)	tur- (142 b, 143 a)
okı- (142 a)	ur- (143 a)
otur- (141 b, 142 b)	üş- (141 b)
öğren- (142 a)	yan- (141 b)
öl- (140 b)	yat- (143 a).
sev- (142 a, 142 b)	

Basit yapıdaki fiillerin çoğunluğu ( 23 fiil ) tek hecelidir (aç-, bil-, çık-, vb.). Hikâyede, daha basit parçalara bölünemediği için kök fiil sayılan iki heceli fiiller (Korkmaz, 2009) (11 fiil) de bulunmaktadır. apar-, buyur-, okı-, getir-, işit- gibi.

### **Türemiş Fiiller**

İsmlere veya fiil kök ve gövdelerine çeşitli türetme ekleri getirilerek kurulan türemiş fiillerin (Korkmaz, 2009), sayısı bu hikâyede 15'tir. Bunların sadece biri isimden (diñle-) geri kalanları ise fiilden türemiştir.

añla- (142 a, 143 b)	güliš- (143 a)
bildür- (141 a)	içil- (142 b)
çıkır- (142 b)	iriş- (142 a)
çıkard- (142 b)	korun- (143 a)
deñ- (141 b)	öğren- 142 a?
diñle- (143 b)	söyle- (141 a,141 b)
geçün- (143 a)	yazdur- (142 a)
gönder- (143 b) (<könd-ger- (Atalay, 1991))	yazıl- (142 a)
	yenil- (142 b).

Hikâyede kullanılan türemiş fiiller, -Dur-, -Ar-, -t-, -n- (den-) (edilgen çatı eki), -n-/- (U)n- (korun-) (dönüşlülük eki), (-I)ş- (güliş- örneğinde işteşlik eki), eriş- örneğinde ise kendiliğinden oluş (Korkmaz, 2009) anlamı vardır), -(I)l- (edilgen çatı eki) fiilden fiil türetme ekleriyle oluşturulmuştur.

Banguoğlu (1995) ve Korkmaz'a (2009) göre aña-, diñle-, söyle- kelimelerinin kökleri yalın olarak kullanılışlarını kaybetmiş ve ekle kaynaşmış durumdadırlar.

### **Birleşik Fiiller**

Hikâyede yer alan fiillerin çoğunluğunu teşkil eden bu gruptaki fiillerin sayısı 66' dır. Birden fazla kelimenin birleşip kaynaşmasıyla oluşan ve isim veya fiille bir arada kullanılarak farklı bir eylemi ifade eden (Kavruk, Salman, Öztürk, Uğur, Aydın, & Karagöz, 2002) bu kategoriye giren fiiller, isimden ve fiilden yapılanlar şeklinde iki alt başlıkta toplanmıştır. Yine bu sınıftaki fiillerin bir kısmı etmek, eylemek, kılmak, olmak gibi yardımcı eylemlerle yapılanlar, bir kısmı da iki ayrı fiilin anlamca kaynaşması yoluyla oluşanlar (Korkmaz, 2009) şeklinde sınıflandırılmıştır.

### **İsimden Yapılmış Birleşik Fiiller**

#### **Yardımcı Bir Fille Yapılanlar**

âciz ol- (142 b)	hâzır kıldur- (140 b),
afv it- (143 b)	helâk eyle- (140 b)
ârifânî ol- (143 a)	hem-sohbet ol- (141 a)
atâ kıl- (142 b)	hoş gel- (141 b, 142 a, 142 b)
bilece ol- (141 b),	hürmet it- (141 a)
dilek it- (143 b)	ısgâ it- (143b)
dimek ol- (140 b, 141 a, 141 b)	iki ol- (142 a)
emr it- (140 b)	ilâm eyle- (141 a)
duâ it- (141 b)	ilerü gel- (140 b)
güzel ol- (141 b)	imtihân it- (142 a)
haşr it- (140 b)	

insâf it- (143 b)	sohbet kıl- (141 b)
karâr eyle- (140 b)	şerh ü keşf it- (143 a)
latîfe gel- (143 a)	taaccüb it- (142 a)
latîf-lisânî ol- (143 a)	tâbi ol- (141 a)
meşgûl ol- (142 a)	tabîr eyle- (141 a)
mukarreb eyle- (143 a)	takrîr eyle- (140 b, 142 b)
mukarrer ol- (142 a)	taleb it- (141 a)
mutasaddî ol- (141 b)	tamâm ol- (142 b).
münevver it- (140 b)	tasvîr eyle- (140 b)
müstemi ol- (142 a)	tecribe it- (143 a)
mütehayyir ol- (141 b)	temâşâsına gel- (140 b)
nasîhat-gûne kıl- (141 a)	uyhusı gel- (142b)
neşr it- (140 b)	vâkîf ol- (141 a)
pervâz ol- (140 b)	vasf it- (143 a),
sabah ol- (140 b)	

Yardımcı eylemlerle yapılan birleşik fiillerden sadece 7 tanesinin isim ya da isim soylu kelime kısmı Türkçedir. Geriye kalanların dördü ( pervâz (F.), hoş (F.), nasîhat-gûne (Ar.,F.), hem-sohbet (F., Ar.)) hariç tümü Arapçadır. Fiillerin 18 tanesi ol-, 16 tanesi it-, 4 tanesi kıl-, 7 tanesi eyle-, yardımcı eylemiyle, 5 tanesi de yardımcı fiil gibi kullanılan gel- eylemiyle yapılmıştır.

#### **Anlamca Kaynaşmış (Deyimleşmiş) Olanlar**

- çıra ur- (142 b)
- güzâf ur- (141 a)
- inkırâz iriş- (142 b)

intifâ gör- (141 a)  
kendünden git- (140 b).  
letâ'if ur- (143 a)  
misâl vir- (141 a)  
od ur- (141 b)  
rüst-e-hîz kopar- (140 b)  
safâ sür- (142 a)  
suçına kal- (143 b)  
yarma ur- (142 b)  
zû-fünûn u ârif geçün- (143a)

Bu gruptaki fiiller, isim+yardımcı fiil kalıbında olmakla birlikte, anlam yönünden kaynaşma ve kalıplaşmadan geçerek deyimleşmişlerdir (Korkmaz, 2009). Bu örneklerdeki fiiller gerçek anlamları dışında kullanılmışlardır.

### **Fiilden Yapılmış Birleşik Fiiller**

İki fiilin bir arada kullanılması yoluyla oluşturulan ve tasviri fiil olarak da adlandırılan bu fiillerin (Kavruk, Salman, Öztürk, Uğur, Aydın, & Karagöz, 2002) hikâyedeki örnekleri azdır.

anlayuma- (142 b, 143 a) (yeterlik fiili, olumsuz)

eydivir- (142 a) (tezlük fiili)

Bu örnekler iki fiilin birleşmesi yoluyla oluşturulmuştur.

diyü çağır- (142 b) (zarf-fiil+esas fiil)

görüp kendünden git- (140 b) (zarf-fiil+deyimleşmiş birleşik fiil)

hoş gelüp eyit- (141 b) (deyimleşmiş birleşik fiil+esas fiil)

iki olup ta‘accüb it- (142 a)	(zarf-fiil+deyimleşmiş birleşik fiil)
ilerü gelüp eyit- (140 b)	(zaf-fiil+esas fiil)
latîfe gelüp gülüş- (143 a)	(zarf-fiil+esas fiil)
müstemi‘ olup safâ sür- (142 a)	(zarf-fiil+esas fiil)
suçına kalmayup ‘afv it- (143 b)	(zarf-fiil+esas fiil)
tecrîbe idüp sına- (143 a)	(zarf-fiil+esas fiil)
turup gitme- (142 b)	(zarf-fiil+esas fiil)

Bu örnekler ise esas fiillerle zarf-fiillerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Diyü çağır- ve turup gitme- fiilleri zarf-fiillerin esas fiille bir arada kullanılmasıyla oluşmuştur. Diğer örneklerde ise esas fiille zarf-fiil kısmından en az biri birleşik fiil yapısındadır. Bu örnekler deyimleşmiş olmamakla birlikte şekil bakımından bu gruba dahil edilebilir.?

## 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Pend-name ve siyaset-name türünde yazılmış bir eser olan KVH, değer aktarımı açısından oldukça zengindir. Eserde iletilen değerler çoğu zaman olumsuz örnek, durum ve olay üzerinden aktarılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının, değer eğitimiyle çocukların edinmelerini hedeflediği, toplumsal yaşantımızın temel yapısını oluşturan milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizden (Yaman, 2012, s. 20) doğruluk, saygı, çalışkanlık, adalet gibi pek çok olgu KVH’de işlenmiştir. Değerler aktarımı üstü kapalı olarak yani okuyucuya sezdirilerek yapıldığı gibi, hikâyelerde doğrudan doğruya tavsiye olarak verilen, öğüt diyebileceğimiz bölümler de çoktur.

Döneminin aile hayatına, kadın erkek ilişkilerine ışık tutulan eserde, ana hikâyenin baş kadın kahramanı hatunun entrikalarından dolayı, vezirlerin anlattığı hikâyelerin tümünde kadınların hilelerine karşı uyanık olmak gerektiği vurgulanmaktadır.

Hatunun hikâyelerinde ise erkeklerden özellikle erkek evlatlardan gelebilecek tehlikelere karşı bir uyarı söz konusudur. İnsanın cinsiyet ayrımına tabi tutulmaksızın iyi ve kötü yönleriyle birlikte gerektiği düşünüldüğü için bu çalışmada değer tahlilleri de bu minvalde gerçekleştirilmiştir. Her iki tarafın, (vezir ve hatun cenahının) hikâyelerinde birbirlerine karşı yanlı tutumlarına karşılık analizler, insan bütünü etrafında yapılmıştır.

Ölçülülük, bilimsellik, saygı, adalet, örnek olma, adaletli olma gibi evrensel değerlerin de vurgulandığı eser bütün olarak ele alındığında genel anlamda, iyilerin yanında kötülerini, erdemlilerin yanında meziyetsizlerin de bulunduğu dikkat çekerek insanları, bu hususta tedbirli olmaya davet etmektedir. Bu bağlamda doğruluğun, dürüstlüğün, yalandan, hileden, aldatmadan kaçınmanın önemi vurgulanarak sadakatsizliğin acı sonuçları gözler önüne serilmektedir.

Dini-tasavvufi mahiyette bir eser olmamakla birlikte eserde en fazla iletilen değer dini-ahlaki değerlerdir. Dünyanın faniliği, kötülüğe karşı iyilikle cevap vermenin fazileti, şeytanın iğvalarına kapılmamak gerektiği, Allah’ın sonsuz ilmi ve takdiri



karşısında insanın aciz oluşu, Allah yolunda verilen sadakaların insana fazlasıyla geri döndüğü gibi mesajlar son derece etkileyici bir üslupla ve anlatımla kaleme alınmıştır.

Dini içerikli mesajların yoğunluğuna, iddiaları ispatlamak için ayet ve hadislerden sıkça faydalanılmasına rağmen hikâyelerde dini hassasiyetin; aşk, zevk, haz söz konusu olduğunda yasakların işlenmesini engellemediği görülmektedir (Kavruk, 2003). Toplumun iki gerçeğinin yalın halde dikkatlere sunulduğu eserde, doğruyu, iyiyi, güzeli seçme konusunda ihtiyar, okuyucuya bırakılmıştır.

Empati, haksızlıktan kaçınma, kanaatkârlık, hayvan sevgisi öfkenin, israfın, kötülüğü, olaylara ibret gözüyle bakamak gerektiği gibi bireylerin ahlakını olumlu yönde değiştirip güzelleştirecek, insan ruhunu iyi yönde şekillendirecek pek çok davranış direkt veya dolaylı yoldan aktarılmıştır.

Çalışma sırasında değer eğitimi ile ilgili olarak geliştirilen müfredatlar incelenmiş ancak hikâyelerde, müfredat dışında kalan değerler tespit edilmiştir. Bu nedenle bu çalışma değer eğitimi ve öğretiminde ortak bir müfredat oluşturulması konusuna ön ayak olabilir.

Yine 15.yüzyıla ait KVH üzerinde yapılan bu çalışma, kütüphanelerde yazma halinde bulunan eserlerin gün yüzüne çıkarılıp böyle araştırmalara tabi tutularak insanların istifadesine sunulmasına da ön ayak olabilir.

Okullarda değer eğitimi sırasında uygulanan müfredat bu çalışmada tespit edilen değerlerle zenginleştirilip, eserde yer alan hikâyeler uygulama etkinliklerinde kullanılabilir. Özellikle davranışa dönüşmesi istenen başlıklar bu hedefi sağlayıcı programlar ile verilebilir.

Toplam otuz iki değer saptandığı KVH'de hatunun on beşinci hikâyesindeki ara hikâye, vezir hikâyesindeki ara hikâye, hatunun on üçüncü hikâyesinin ara hikâyesi (rüya olarak anlatılan bu bölüm hatunun tarafından uydurma olabilir), hatunun on beşinci hikâyesindeki ara hikâye, on dokuzuncu vezir hikâyesi, yirmi birinci vezir hikâyesindeki ara hikâye hiçbir değer aktarımının yapılmadığı hikâyeler olarak tespit edilmiştir.

Edebî türlere ait seçkin örneklerin, dil eğitiminde pedagojik malzeme olarak kullanımı büyük önem arz etmektedir. Dilin iyi öğrenilebilmesi, o dille ortaya konan ve o dilin konuşulduğu topluma ait kültürü yansıtan eserlerden yararlanmayı gerektirir (Göçer, 2010, s. 345-146). Bu örnekler sayesinde dilin kurallarını özümseyen öğrenciler, geliştirdikleri dil becerileriyle kendilerini de daha iyi ifade ederler. Atasözü, deyim, ikileme, vecize gibi zengin söz varlığı unsurlarıyla bezenmiş Türk edebiyatının sayısız, güzide eserleri bu yönleriyle farklı anlatım yolları sunarak dilimizin inceliklerini, kültürümüzü en iyi şekilde yansıtmaktadırlar. Bu manada çok uyarıcı bir malzeme olan KVH, öğrencilerde dil becerilerinin gelişiminde, sunduğu çeşitli dil öğeleriyle, dilin başarılı kullanımı ile değerli bir eserdir. Bu tür söz varlığı öğelerinin kullanımı, anlama güç katıp anlatıma akıcılık kazandıracığı için edebî ürünün dikkatlice dinlenilmesini, beraberinde de çocukların sözcük dağarcığının gelişmesini sağlayacaktır. Bu da çocuğa, değişik edebi ürünler okuma ihtiyacı hissettirecek okudukça kelime serveti zenginleşecek, ifade gücü artacak ve bu verimli bir döngü halini alacaktır.

İnsanın anlama yeteneğini geliştiren okuma ve dinleme becerileri onun bilgiye ulaşmasında etkin bir rol üstlenmektedir. Kavrayış, analiz sentez gücünü, yorumlama, muhakeme yeteneğini geliştirmenin yolu okumaktan geçer. Gelişebilen ve geliştirilebilen bir etkinlik olan okuma (Akçamete & Güneş, 1992, s. 464) ömür boyu devam eden bir etkinliktir. Zorunlu eğitim içinde atılan temeller, okuma becerisinin gelişerek devam etmesini sağlar. Bu dönemdeki temel ne kadar sağlam olursa ilerleyen dönemlerdeki gelişme ve alışkanlık da o derece başarılı olur (Özby, 2011, s. 4).

Türkçe Öğretim Programında okuma kurallarını uygulama, okuduğu metni anlama ve çözümleme, okuduğu metni değerlendirme, söz varlığını zenginleştirme, okuma alışkanlığı kazanma ana başlıkları altında hedeflenen çeşitli kazanımlara yer verilmiştir. Öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları metinleri doğru, akıcı bir biçimde ve uygun metotlarla okuyabilmeleri, okuduklarını değerlendirip eleştirel bir bakışla yorumlayabilmeleri ve okumayı alışkanlık haline getirebilmeleri Türkçe öğretiminin hedefleri arasındadır (Özby, 2011, s. 4). KVH tüm bu hedefleri gerçekleştirmek için uygun bir örnektir. Çünkü içerdiği birbirinden akıcı, söz varlığı yönünden zengin, öğrencilerde yorum gücünü geliştirebilecek konularda öyküleriyle onları bu hedeflere ulaştırabilir.

Okul öncesi dönemde masal, ninni, tekeleme, bilmece, fıkra gibi sözlü edebî malzemelerle dinleme-konuşma becerisi gelişen çocuk, okul döneminde yazılı edebiyat ürünlerinden faydalanmaya başlar. Bu noktada kullanılacak malzemenin seçimi önem kazanmaktadır. Seçkin edebî eserlerden faydalanılarak Türkçe öğretiminin temel hedeflerine ulaşılabilir.

Türk edebiyatının kayda değer örneklerinden biri olan KVH, gerek içerdiği masalsı unsurlarla sözlü edebiyat ürünlerini çağrıştırmaya gerekse yazılı ürün olması dolayısıyla, çocuklarda dört temel dil becerisinin gelişimine katkı sağlayacak düzeydedir. Muhtevasında yer alan zengin söz varlığı unsurları öğrencilerin ilgisini çekecek kadar eğlenceli ve çeşitlidir. Konuları ve Türk kültürünün farklı öğelerini yansıtması bakımından da özgün sayılabilecek KVH, bu yönleriyle öğrencilerin dikkatini çekip meraklarını diri tutarak öğrenme iştiaklarını geliştirmeye de olumlu katkılar sağlayacak düzeydedir.

Okuma, anlama, anlatma, yorumlama, sebep-sonuç ilişkisi kurma gibi zihinsel ve dilsel becerilerin geliştirilmesinde, KVH'de geçen metinler etkinlik aracı olarak kullanılabilir seviyededir. Örneğin yukarıda da belirtildiği gibi eser, masalsı ve konuşma diline yakın bir üslupla kaleme alındığından dolayı dinleme becerisini geliştirme etkinliğinde rahatlıkla kullanılabilir. Seçilen bir hikâye sınıfta bir öğrenciyi okutulup diğerlerine de hikâye ile ilgili çeşitli sorular sorulabilir. Böylece dikkatini dinlemeye yoğunlaştıran öğrenci, bir taraftan bu alışkanlığı edinirken bir yandan da dinlediklerini anlama, yorumlama, zihninde yapılandırma gibi zihinsel becerileri geliştirecektir. Bu üst düzey becerileri kazanması için öğrencilere, dinlediklerini zihninde canlandırma, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, çıkarımlar yapma, sonucu tahmin etme, özetleme, değerlendirme ve arkadaşlarıyla paylaşma gibi çalışmalar (Özbay, 2012, s. 82) yaptırılabilir. Zaten tahkiyeye dayalı bir eser olan KVH zihinde canlandırma, olaylar arasında nede-sonuç ilişkisi kurma, çıkarımlar yapma, sorgulama, sonucu tahmin etme gibi etkinlikler için oldukça uygun bir materyaldir. Kısaca dinleme, anlama, anlatma (konuşma) etkinlikleri için iyi bir materyaldir.

Dinleme becerisiyle birlikte konuşma becerisi de gelişen öğrenci, örneğin KVH'den dinlediği bir metni sınıf içinde özetleyerek ifade gücünü de geliştirir. Ayrıca KVH'nin söz varlığı unsurlarının konuşma becerisini geliştirmeye katkısını söylemeye bile gerek yoktur.

Olay örgüsünde, okuyucuda merak uyandıran düğümlerin bolca atıldığı KVH öyküleri, bu yönden bakıldığında adeta öğrenciyi kitaba kilitleyecek, sonuna kadar öyküyü elinden bırakmayan bireyin farkında olmadan dil becerisini, kelime hazinesini, ifade gücünü geliştirmesine ve okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olacak kapasitededir. Bu nedenle burada yer alan hikâyeler bu amaçlara hizmet için kullanılabilir.

KVH'deki öyküler yine tiyatro, drama gibi yöntemler için senaryolaştırılıp, gerçek hayatla özdeşleştirilerek değer eğitiminde kullanılabilir.

KVH'nin, içerdiği yabancı (Arapça, Farsça) kelimelerin sıklığı nedeniyle dil bakımından çocuklara göre olmadığı gibi bir eleştiri getirilebilir. Dil öğretiminin amaçlarından biri de kelime hazinesini zenginleştirip geliştirmek olduğuna göre, KVH ve benzeri eserler bunun için fırsat olarak değerlendirilebilir. Yabancı kelimelerin çok kullanılması öğrencilere sözlük kullanma alışkanlığı kazandırmada etkili olabilir.

KVH'den seçilen öyküler, basitten karmaşığa doğru günümüz Türkçesiyle yeniden hazırlanarak, sistematik bir şekilde öğrencilerin kelime hazinesini geliştirmede kullanılabilir.

KVH'de bolca kullanılan ikilemeler, deyimler, kalıp sözler vb sözcük varlığı unsurlarının, Türkçenin ifade gücünü sergilemek suretiyle dil öğretiminde önemini ortaya dökmüştür. Söz varlığının artmasıyla bireyin ifade gücü gelişecektir. KVH'nin bu bakımdan olumlu bir örnek olduğu sonucuna varılmıştır.

KVH'deki yabancı menşeli sözcüklerin anlamları öğrencilere buldurularak bu kelimelere yeni karşılıklar türettirilebilir.

KVH, çocukların hayat tecrübelerini zenginleştirerek, onlara olayları farklı açılardan değerlendirme imkanı sunacak derecede bol ve çeşitli olay örgüsü ağına, tip ve kahraman öğelerine sahiptir. Bu nedenle dil becerileri etkinliklerinde kullanılabilir.

KVH dinleme ortamlarının oluşturulmasında kullanılacak bir malzemedir.

Açık uçlu etkinliklerde kullanılacak bir araç olan KVH'den seçilen bir öykü, başı veya sonuç kısmı kesilip öğrenciye aktarılarak ondan başını veya sonunu

tamamlaması istenebilir, çocuğun yaratıcı düşünce ve becerilerini sergilemesine fırsat verilebilir.

Çocuğun, okumanın haz alınacak bir etkinlik olduğunu keşfetmesine uygun öykülerle dolu olan KVH, bu manada kullanılabilir bir eserdir.

## KAYNAKÇA

- (2014, 06 24). mumsema.com: [www.mumsema.com/sozlervermesajlar/210876.html](http://www.mumsema.com/sozlervermesajlar/210876.html) adresinden alınmıştır
- Ağırakça, A. (2000). Adalet. *İslam Ansiklopedisi* (s. 69-70). içinde İstanbul: Şamil Yayınevi.
- Ağırakça, A., & Eryarsoy, B. (1987). *Nüzül Sebebli Kuran-i Kerim ve Türkçe Meali*. İstanbul: Fikir.
- Akçamete, G., & Güneş, F. (1992). Üniversite Öğrencilerinde Etkili ve Hızlı Okumanın Geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* , 25 (2), 463-471.
- Akkoyunlu, A. Z. (1982). Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aksan, D. (2002). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denizinde* . Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1981). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2010). Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı Üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları* , 37-42.
- Akyüz, Y. (2006). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Yayıncılık 10.Baskı.
- Altun Akbaba, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi* , 1 (1), Ankara.
- Apaydın, Y., Aydın, A., Bardakoğlu, A., & Çağırıcı, M. (2006). *İslam ve Toplum*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Arık, M. (2006). Aka Gündüz'ün Hikâyelerinden Hareketle Kelime Gruplarının Türkçe Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arpa, A. (2000). Nasihat. *Şamil İslam Ansiklopedisi* (s. 177-178). içinde İstanbul: Şamil Yayınevi.
- Atalay, B. (1991). *Divanu Lugati't-Türk Dizini*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1992). *Divânu Lügâti't-türk Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri ve Ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi* (19), 39-45.

- Bağcı, H. (2010). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Atasözleri ve Deyimleri Algılama Düzeyi. *Türklük Bilimi Araştırmaları* , 91-110.
- Baş, B. (2006). 1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Baş, B. (2011). Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (29).
- Baş, B. (2010). Söz Varlığının Oluşumu ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları* , 137-159.
- Bilmen, Ö. N. (1984). *Büyük İslam İlmihali*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Bolay, S. H. (2007). Aşkın Değerler Buhranı. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Ökelekli, Z. Arslan, & M. Zengin içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 55-69). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Cemaloğlu, N. (2012). Veri Toplama Teknikleri: Nicel-Nitel. A. Tanrıöğen içinde, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 131-164). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çağrı, M. (1998). Adalet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 341-343). İstanbul: TDV yayınları.
- Çakan, İ. L. (2000). Hadis. A. Ağırakça içinde, *Şamil İslam Ansiklopedisi* (s. 108-113). İstanbul: Şamil Yayınevi.
- Çelik, H. (2007). Açılış Konuşmaları. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Ökelekli, Z. Arslan, & M. Zengin içinde, *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Senpozyumu* (s. 20-26). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, B. (2011). 100 Temel Eserde 6,7 ve 8. Sınıflar İçin Önerilen Ortak Kitaplar Üzerine Bir Araştırma. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Doğan, L. (2001). Türk Dünyası Atasözleri. *Türk Kültürü* , 39 (458), 326-340.
- Döndüren, H. (2003). *İnsanlığa Son Çağrı Kuran-i Kerim*. İstanbul: Diyalog Gazetecilik.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi* .

- Emek, M. (2010). Yenileşme Dönemi Türk HİKÂYEciğinde Öğretmen Konulu HİKÂYElerde Değer Eğitimi,. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi* , 1 (4).
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Çok Uyaranlı Bir Öğrenme Ortamı Oluşturmak İçin Seçkin Edebi Ürünlerden Yararlanma. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (27), 341-369.
- Göğüş, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe Ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler. *Bilig* (44), 89-110.
- Gürel, P. (2006). Öğretici HİKÂYEler Yoluyla Düşünce ve Duygu Eğitimi Tanımlar ve Yöntemler. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hamidullah, M. (2000). *Aziz Kur'an Çeviri ve Açıklama*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Hatch, A. (2002). Doing qualitative research in educational settings. *Albany: State University Of New York Press* .
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: TDK yay.
- Hesapçioğlu, M. (1998). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım, Yayım, Dağıtım.
- İnam, A. (tarih yok). [www.egitim.aku.edu.tr/ahmetinam.htm](http://www.egitim.aku.edu.tr/ahmetinam.htm). 04 29, 2014 tarihinde Afyon Kocatepe Üniversitesi: <http://www.aku.edu.tr/anasayfa/Default.aspx> adresinden alındı
- Kale, N. (2007). Nasıl Bir Değerler Eğitimi. R. Kaymakcan içinde, *Değerler Ve Eğitimi* (s. 313-322). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kaplan, M. (1993). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergay.
- Kaplan, M. (2001). *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karakaya, İ. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. A. Tanrıöğen içinde, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 55-84). Ankara: Anı Yayınları.
- Karakuş, E. T. (2007). İlköğretim 5. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye ve Deneme Türü Metinlerindeki Okuduğunu Anlama Becerilerinin Karşılaştırılması (Kütahya İli Örneği)



- . Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karaman, H., Özek, A., Dönmez, İ. K., Çağrııcı, M., Gümüş, S., & Turgur, A. (2007). *Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karatay, H. (2007). Kelime Öğretimi. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 141-153.
- Kasadar, S. *Kuran-ı Kerim ve Yüce Meali ; Elmalılı Hamdi Yazır*. İstanbul: Ravza Yay.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., & Sever, S. (1997). *Türkçe Eğitimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kavruk, H. (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensur HİKÂYEler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kavruk, H. (2003). Kırk Vezir HİKÂYElerinde Kadın. *Türk Dili ve Edebiyat Dergisi*, 30, 263-303.
- Kavruk, H., Salman, R., Öztürk, A., Uğur, H., Aydın, G., & Karagöz, N. (2002). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Malatya: Uğurel Matbaası.
- Kızıltan, M. (2002). Kırk Vezir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Meali*. (2010). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kutlu, H. A. (2006). *MEB İlköğretim 6, 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kutub, S. (Tarihsiz). *Fî-Zılâl-il Kur'an*. İstanbul: Hikmet Yayınları.
- Oğuzkan, A. (1993). *Eğitim Terimleri Sözcüğü*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Oruç, Ş. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Mizah. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ögel, B. (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. (1995). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özbay, M. (2012). *Anlama Teknikleri 2 Dinleme Eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2011). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri 2*. Ankara: Öncü Kitap.

- Özbay, M., & Melanlıoğlu, D. (2009). Türkçe Eğitiminde Deyimlerin Öğretme Öğrenme Süreci Bakımından Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi* (183), 13-23.
- Özbay, M., & Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , V (1), 30-45.
- Özezen, M. Y. (2001). Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz. *Türk Dili* , II (600), 869-879.
- Özler, A. (2006). İlköğretim 3., 4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye ve Masalların Eğitimsel İşlevleri. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Parlatır, İ. (2007). *Atasözleri*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök.
- Sever, S. (2000). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, H. (2011). Reşat Ekrem Koçu'nun Çocuklar İçin Yazdığı Eserlerde Değer Eğitimi ve Türkçe. Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şen, Ü. (2007). Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma. Ankara: G.Ü. ,Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şener, M. (1998). Hayvan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* , s. 81-102.
- Toksarı, A. (1995). Emanet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* , s. 81-82.
- Turgut, Y. (2012). Verilerin Kayıt Edilmesi, Analizi, Yorumlanması: Nicel ve Nitel. A. Tanrıöğen içinde, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 191-248). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Türkçe Sözlük*. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uyar, Y. (2007). Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme. Ankara: G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ünal, E. (tarih yok). Öykülerin Türkçe Öğretimindeki İşlevi ve 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi . Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi, Eğitimde Yeni Ufuklar*., Ankara: Akçağ.

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (19), 499-522.

Yazır, M. (1979). *Hak Dini Kuran Dili*. Eser Neşriyat Ve Dağıtım.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayın.

Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: İş-Türk.

Yurtbaşı, M. (2013). *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: Excellence Publishing.